This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06824558 2

DE

SUBLIMI

IN

EVANGELIO CHRISTI

JUXTA DIVINAM

VERBI INCARNATI

OECONOMIAM.

AUCTORE

MARTINO GERBERTO

MONASTERII ET CONGREGATIONIS S. BLASII IN SILVA NIGRA ABBATE S. Q. R. I. P.

TOMUS III.

TYPIS SAN-BLASIANIS 1793.

ASTOR LIBRARY

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

DE SUBLIMI
IN
EVANGELIO CHRISTI
CAPITA SELECTA.

CAPUT CVIII.

CHRISTO STRUCTÆ INSIDIÆ AD MORTEM.

Accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi: Exi, et vade hinc: quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite, et dicite vulpi illi: *Ecce eiicio dæmonia, et ſanitates perficio hodie, et cras, et tertia die consummor. Verumtamen oportet me hodie, et cras, et ſequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Jerusalem.* Luc. XIII. 31. etc.

Videantur forte hi Pharisæi emissàrii in Galilæa, ubi hæc facta ſunt, eorum, qui iam Hierosolymis constituerant occidere Christum, quo vulpina astutia eo allicerent illum, ut quod destinaverant, effectum ire

CAPUT CVIII. Sed intempestive.

Caput CVIII.

possent, periculum quidem prætendentes ab Herode. Sed vox ἐντεῦθεν, quæ habetur in textu originali innuit eos indigenos fuisse Galilææ Herodis ſubditos. Ex responsione porro Christi colligitur ſubmissos eos ab Herode. Fuit hic Antipas filius Herodis M. qui Christum infantem persecutus pueros in Bethlehem occidi iusserat, Messiam promissum regem veritus. Idem forte timor ex fama de Christo, ac eius miraculis etiam filium iterum incesserat, ut cuperet eum finibus ſuis arcere, nesciens regnum Christi non esse de hoc mundo, utpote qui non haberet, ubi caput reclinaret, ut alibi dixerat Luc. IX. 58. *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.* Aut forte Herodes necem intentabat Christo, idem ſibi ab eo, quod prius a Joanne formidans, ne is palam facinora ſua incessens apud populum, cuius favorem quovis modo astutus princeps aucupabat, ſuæ existimationi detraheret.

At Christus una vulpi Herodi, et vulpibus Pharisæis respondet, ex neutrorum destinatione se mortem propediem (unde non esset, quod ſibi Herodes a Christo timeret) ſubiturum quidem, ſed non in Galilæa, ubi Herodes potestatem vitæ et necis habebat, neque Hierosolymis præcise ad

festum illud ſcenopegiæ; ſed tunc, quando ipse voluit, qui dixit *a*): *Ego pono animam meam, ut iterum ſumam illam. Nemo tollit eam a me: ſed ego pono eam a meipso, et potestatem habeo ponendi eam: et potestatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc mandatum accepi a Patre meo.* Itaque nec ob timorem accelerabat iter, nec procrastinabat ob Judæorum exspectationem; ſed ſecundum voluntatem Patris ſui ſponte se accingebat, finem, ut modo intelleximus, verus agnus paschalis impositurus legalibus ſacrificiis, ipse ſacrificium futurus pro peccatis nostris *b*): *Impossibile enim est, ſanguine taurorum et hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit: Hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: holocautomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio: in capite libri ſcriptum est de me: ut faciam, Deus, voluntatem tuam.* CAPUT CVIII.

Erat porro hic Herodes ille, ad quem Pilatus Christum miserat Luc. XXIII. qui *viso Jesu gavisus est valde: erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eoquod audierat multa de eo, et ſperabat ſignum aliquod videre ab eo fieri.* Sciebat igitur Christus, Herodem curiositate, non religione ductum desiderare ſignum aliquod videre; ideo dicit: *Ite, et dicite vulpi illi: Ecce eiicio dæmonia, et ſanitates perficio etc.* reliqua etiam ad Phariſæos

a) *Joan. X.* 17. *b*) *Hebr. X.* 4. *etc.*

Caput CIX. pertinent, univerſimque ad Judæos in Jeruſalem præprimis, cui ideo exprobrat: *Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis prophetas a)*, iam occiſura etiam, quem vaticinati ſunt prophetæ. Idcirco *ecce, relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Dico autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat, cum dicetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.* Quod propediem factum eſt in triumphali ingreſſu in Hieruſalem, ſperaturque aliquando futurum religioſius, et ſalubriter ante adventum Chriſti ſecundum.

CAPUT CIX.

ITER JESU IN JERUSALEM.

Factum eſt autem, dum complerentur dies aſſumtionis eius, et *ipſe faciem ſuam firmavit, ut iret in Jeruſalem.* Luc. IX. 51.

Ad opus redemtionis conſummandum.

Quæ hic anticipato dicit evangeliſta, iterato repetit, quæ Chriſto erant perferenda cap. XVIII. ingruente iam tempore, quo per paſſionem et mortem ſuam eſſet exiturus ex hoc mundo, reſurrecturus, et aſcenſurus in cœlum, rediturusque ad Patrem, ſæpe ſe inſidiantibus ſubduxit, abſcondit,

a) *Luc. XIII.* 34.

alio divertit. Exemplum diſcipulis ſuis dare voluit multis argumentis per vitam ſuam ſimplicitatis columbinæ et prudentiæ ſerpentinæ, quamdiu Evangelium prædicavit perſecutionibus et periculis expoſitus: quæ ſtudio, ut modo vidimus, declinavit, commoratus maximam partem in Galilæa, ut præfinitum præſtolaretur tempus, quo erat Hieroſolymis expleturus opus redemtionis noſtræ. Quo iam ingruente, ut oſtenderet, ſponte ſua ſeſe offerre ad mortem victimam, ipſe faciem ſuam firmat, ut iret in Jeruſalem. Dum decumbente Lazaro *eamus*, inquit *a*), *iterum in Judæam*, diſcipuli cohibere conantur: *Rabbi*, aiunt, *nunc quærebant te Judæi lapidare, et iterum vadis illuc? Reſpondit Jeſus: Nonne duodecim ſunt horæ diei? ſi quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt: ſi autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non eſt in eo.* Se ipſum lucem mundi indigitat, tempusque commoratus ſui in hoc mundo, ut lux Evangelii accenderetur per prædicationem ac miracula ſua, quorum omnium maximum reſuſcitatio Lazari erat, quo non ſolum multos Judæos ad credendum adduxerat, verum etiam effecerat, ut tanta celebritate clamantium in urbem ſuſciperetur, atque per aliquot adhuc dies in templo audiretur, quamdiu nempe dies erat, donec compre-

Caput CIX.

a) *Joan. XI. 7.*

CAPUT CIX. henderetur ad paſſionem et mortem: quæ omnia diſcipulis non ſemel antea, nunc vero in hoc poſtremo itinere omnium aperſiſſime et articulatim prædixit *a*): *Ecce aſcendimus Hieroſolymam, et conſummabuntur omnia, quæ ſcripta ſunt per prophetas de Filio hominis. Tradetur enim gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conſpuetur: et poſtquam flagellaverint, occident eum, et tertia die reſurget. Et ipſi nihil horum intellexerunt, et erat verbum iſtud abſconditum ab eis, et non intelligebant, quæ dicebantur.* Quodſi vero hæc omnia ſingillatim intellexiſſent, quanto ſtudio et contentione ipsum avertere conati fuiſſent? At ipſe his omnibus cognitis, et ob oculos verſantibus *faciem ſuam firmavit, ut iret in Jeruſalem.* Et ut narrat Marcus X. 32. *Erant autem in via aſcendentes Jeroſolymam: et præcedebat illos Jeſus, et ſtupebant: et ſequentes timebant. Et aſſumens iterum duodecim, cæpit illis dicere, quæ eſſent ei eventura: Quia ecce aſcendimus Hieroſolymam etc.* Vides hic notanter dici: *Et præcedebat illos Jeſus, et ſtupebant: et timebant.* Animadverterant igitur aliquid ſingulare in ardore præcedendi, et ſtupebant et timebant.

Referunt huc interpretes, quod iam notato cap. IX. v. 52. apud Lucam legitur: *Et miſit nuncios ante conſpectum ſuum: et euntes*

a) *Luc. XVIII.* 31. *Matth. XX.* 17. *Marc. X.* 32.

intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi. Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Jerusalem. Samaritani nempe cum viderent Christum religionis causa pergere Hierosolymam ad propinquum diem paschæ, quod erat præcipuum ſchismatis caput, eum non receperunt. Discipuli autem nuncii exardescentes vindictam cogitant: *Domine*, aiunt, *vis dicimus, ut ignis descendat de cælo, et consumat illos? et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis, cuius ſpiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſalvare.* Quid opportunius tunc dici poterat, dum iam in eo erat, ut opus redemtionis nostræ Hierosolymis consummaret; igne illo de cœlo ad ſecundum adventum ſuum dilato. Alius itaque ignis fuit, de quo Christus *a*): *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur?* ardens desiderium animi ſignificans, quo hic flagrantem se ostendit, dum *faciem ſuam firmavit, ut iret in Jerusalem*, immensam charitatem ſuam demonstraturus erga genus humanum, qua *maiorem*, ipsius effato, *nemo habet, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*, quod is pro nobis insuper fecit inimicis. Ecquid vero iam ſperandum nobis ab eo est reconciliatis? *Si enim cum inimici essemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii eius: multo magis reconciliati, ſalvi erimus in vita ipsius b*).

a) *Luc. XII.* 49. *b*) *Rom. V.* 10.

Caput CX.

CAPUT CX.

AMBITIO FILIORUM ZEBEDÆI.

Tunc acceſſit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis ſuis, adorans, et petens aliquid ab eo. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut ſedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et unus ad ſiniſtram in regno tuo. Reſpondens autem Jesus, dixit: *Neſcitis, quid petatis. Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?* Dicunt ei: Poſſumus. Ait illis: Calicem quidèm meum bibetis: ſedere autem ad dexteram meam, vel ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt a Patre meo. Matth. XX. 20. etc.

Volentium coronari antequam certaſſent.

Apud Marcum X. 32. perinde ac hic hiſtoriam hanc immediate præcedunt ea, quæ modo audivimus de prænunciata a Christo apoſtolis paſſione et morte ſua: ſequitur apud utrumque evangeliſtam indignatio reliquorum apoſtolorum de ambitioſa petitione matris, et filiorum Zebedæi. Probe autem animadvertendum, contentionem apoſtolorum inter ſe, quis eorum videretur eſſe maior Marc. IX. 31. Luc. IX. 44. ſimiliter præcedere denunciationem eorum, quæ paſſurus eſſet. At illi non ſolum

nihil horum intelligebant, ſed tantopere mentibus eorum inſederat vulgaris de Meſsiæ regno terreno opinio, ut hæc cauſa fuerit contentionis, quis eorum videretur eſſe maior inter apoſtolos, et petitionis matris filiorum Zebedæi, ut ipſa matris petitio prodit: *Dic ut ſedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et alter ad ſiniſtram in regno tuo.* Jam audierant, duodecim apoſtolos feſſuros ſuper ſedes duodecim, et iudicaturos duodecim tribus Iſrael, ex quibus primas affectabant fratres Jacobus, et Joannes, eoque maiori fiducia, quod iam cum Petro præ cæteris aſſumti eſſent, ac primum nunc nuncii præmiſſi in itinere Hieroſolymam, ubi regnum Meſsiæ iam ſtabiliendum, in animum induxerant. „Videbant ſe præ aliis, ſunt verba S. Jo. Chryſoſtomi *a*), in honore eſſe, et hinc ſe petitionem conſecuturos eſſe ſperabant. Sed quid petunt? Audi alium evangeliſtam hoc clare explicantem. Quod enim, inquit, prope Jeroſolymam eſſent, putarentque regnum Dei iamiam revelandum eſſe, hæc poſtulabant. Exiſtimabant enim regnum illud prope eſſe, et ſub ſenſum cadere, ac ſe quod petebant ſemel conſecutos, nihil triſte paſſuros eſſe: neque enim illud propter hoc ipſum tantum petebant, ſed ut ærumnas vitarent." Quid vero Chriſtus

a) *Hom. LXV. in Matth. n. 2. T. VII. p. 645.*

Caput CX. dicit: *Neſcitis*; *quid petatis.* Illi de terreno tantum regno, honore, et gloria cogitant, ignari adhuc cœleſtis regni æternæque gloriæ, quæ eos ſequantur, qui Christi calicem ſint bibituri. Toto cœlo ergo aberrabant in ſua petitione, multo maiora obtinentes, dum se calicem Domini bibere poſſe dicunt. „ Ex animi fervore ſtatim promittunt *a*), neſcientes, quid dicerent, ſed exspectantes, se quod petebant impetraturos eſſe. Quid igitur ille? *Calicem quidem meum bibetis*, *et baptismate quo ego baptizor*, *baptizabimini.* Magna illis prophetavit bona, hoc eſt: Martyrio dignabimini: patiamini, quæ ego patiar. “

Erant discipuli adhuc ex illis, quos Christus Luc. XXIV. 25. ſtultos et tardos redarguit corde ad credendum, quæ locuti ſunt non ſolum prophetæ, quia *oportuit pati Christum*, *et ita intrare in gloriam ſuam*, verum etiam Christus ipse: qui cum primum apoſtolos Matth. X. miſit, ſingillatim quæ ipſis eſſent ſufferenda, prædixit ſuo exemplo, quia *non eſt discipulus ſuper magiſtrum*, *nec ſervus ſuper dominum ſuum.* Et: *Qui non accipit crucem ſuam*, *et ſequitur me*, *non eſt me dignus.* Seu ut habet Lucas XIV: 27. *Qui non baiulat crucem ſuam*, *et venit poſt me*, *non poteſt meus eſſe discipulus.* Quod idem eſt ac illud: *Poteſtis bibere calicem*, *quem ego*

a) *Ibid. p.* 646.

bibiturus ſum? In Codd. Græcis legitur etiam apud Matthæum id, quod apud Marcum additur his verbis *a*): *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibo, aut baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?* Et mox: *Calicem quidem quem ego bibo, bibetis; et baptiſmo, quo ego baptizor, baptizabimini.* De quo Christus alibi *b*): *Baptiſmo autem habeo baptizari: et quomodo coarctor, usque dum perficiatus?* Πῶς συνέχομαι iuxta textum originalem, quo anguſtiæ ſignificantur, quas maxime expertus est in horto, ubi ei ſudorem ſanguineum expreſſerunt, rogavitque ter inſtanter: *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte;* qui vero fuit calix novi testamenti in ſuo ſanguine: Unde apoſtolus comparationem inſtituens novi et veteris testamenti in ſanguine hircorum et taurorum ad emundationem carnis *c*): *Quanto magis*, inquit, *ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſerviendum Deo viventi? Et ideo novi teſtamenti mediator eſt; ut morte intercedente, in redemtionem earum prævaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento, repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt æternæ hæreditatis.* De hac hæreditate in regno Dei Christus dicit: *Sedere autem ad dexteram meam vel ſiniſtram*

Caput CX.

a) *Marc. X.* 38. 39. *b*) *Luc. XII.* 50.
c) *Hebr. IX.* 13. *etc.*

CAPUT CX.

meam, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt a Patre meo, ſed paratum per Chriſtum in morte ac ſanguine ſuo, qui eſt *primogenitus mortuorum, et princeps regum terræ: qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo a*), ſunt verba S. Joannis unius ex filiis Zebedæi, dum in eo erat, ut, quod cum fratre promiſerat, calicem Domini, illæſus quidem ex ferventis olei dolio egreſſus in inſulam Pathmos relegatus biberet, atque ad hoc etiam angelos ſeptem eccleſiarum Aſiæ, ſeptem Chriſti nomine ſcriptis animaret epiſtolis: *Ego Joannes frater veſter, et particeps in tribulatione, et regno, et patientia in Chriſto Jeſu; fui in inſula; quæ appellatur Pathmos, propter verbum Dei, et teſtimonium Jeſu b*).

a) *Apoc. I.* 5. b) *Ib.* 9.

CAPUT CXI.

PARABOLA DE REGNO CHRISTI IN HOC MUNDO.

Hæc illis audientibus, adiiciens dixit parabolam, eoquod esset prope Jeruſalem: et quia existimarent, quod confestim regnum Dei manifeſtaretur. Dixit ergo: *Homo quidam nobilis abiit in regionem loginquam accipere ſibi regnum, et reverti.* Vocatis autem decem ſervis ſuis, dedit eis decem mnas, et ait ad illos: Negotiamini dum venio. Cives autem eius oderant eum: et miſerunt legationem post illum, dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos. Luc. XIX. 11. etc.

Præcedit hanc parabolam narratio de Zachæo principe Publicanorum divite iniusto Christum hospitio ſuſcipiente, atque per pœnitentiam in verum filium Abrahæ recepto, eoquod venerit Filius hominis quærere, et ſalvum facere, quod perierat. Apoſtoli in novam ſpem erigebantur, Chriſtum Hieroſolymam iam proficiſci ad inſtaurandum regnum, quod animo conceperant Judæi ad gentis ſuæ gloriam in reſtitutione regni Israel. Hæc connexionis est ratio ac proœmii. *Hæc illis audientibus*,

Quod reiectum a Judæis ad Gentiles transit.

CAPUT CXI. *adiiciens dixit parabolam, eoquod eſſet prope Jeruſalem: et quia exiſtimarent, quod confeſtim regnum Dei manifeſtaretur.* Jam Chriſtus interrogatus a Phariſæis *a*): *Quando venit regnum Dei? Reſpondens eis, dixit: Non venit regnum Dei cum obſervatione: neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic*, ſcilicet regnat, ſedem aut ſolium ſuum poſuit Meſſias: *Ecce enim regnum Dei intra vos eſt.* At tale regnum, etſi ſemper cum Chriſto eſſent apoſtoli, necdum concipiebant, percipiebantque: iamque putabant quod confeſtim manifeſtaretur regnum Dei, theocratia, de qua Judæi gloriabantur. Apoſtoli vero poſt reſurrectionem, dum iam aſcenſurus erat Chriſtus in cœlum *accipere ſibi regnum* ad dexteram Dei ſedens, adhuc eum interrogant: *Num in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael b*)?

Jam a Chriſto, et mox ab apoſtolis prædicabatur *Evangelium regni*, ſed toto cœlo diverſum ab eo, quod exſpectabant Judæi terrenum *cum obſervatione* cum ſplendore mundano et potentia, dominatuque orbis, cuius domitorem ac dominum Meſſiam ſibi fingebant. *Neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic*, in ſede David, monte Sion; ſed per totum mundum diffundetur regnum Chriſti in terris, Eccleſia catholica per

a) *Luc. XVII.* 20. *b*) *Act. I.* 6.

orbem. *Ecce regnum Dei intra vos eſt.* Jam adest, inter vos medius ſtat, *homo* ille *nobilis accipere ſibi regnum* Filius Dei, Verbum incarnatum: *Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis,* quam vos ſpernitis Judæi. *Ideo dico vobis: auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius a).* Hinc *constanter Paulus et Barnabas* adverſantibus Evangelio Judæis, *dixerunt b): Vobis oportebat primum loqui Verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes: ſic enim præcepit nobis Dominus: Poſui te in lucem gentium, ut ſis in ſalutem usque ad extremum terræ.* CAPUT CXI.

Apostolos igitur primos ad constituendam per orbem Eccleſiam elegerat, deditque decem mnas homo ille nobilis, Christus Dominus ex nobiliſſima Abrahæ proſapia, immo cuius proſapiam Lucas usque ad Adam deducit; cives autem eius Judæi nempe eiusdem proſapiæ contribules oderant eum, ac etiamnum hodie dicunt: *Nolumus hunc regnare ſuper nos;* quemadmodum toties Pilato, regem eis Christum proponente, reclamant, nec titulum crucis ferunt: *Jesus Nazarenus Rex Judæorum.* Interim christianis, ſuis ſervis, divitiæ gratiæ eius ſunt

a) *Matth. XXI. 43.* b) *Act. XIII. 46.*

(ne quis de ſuo habere aliquid existimet aut esse) commissæ: *Negotiamini dum venio*, in tremendo nempe die iudicii tam particulari ſtatim post mortem, quam etiam universali, quando venturus est iudicare vivos et mortuos, et ſæculum per ignem: imo quotidie repetit rationem, quantum quisque negotiatus ſit; et quo quisque plus lucratus est, decies tantum, aut quinquies remuneratur: desidioso vero, qui quidem affert Domino mnam ſuam, quam repositam ſervavit in ſudario, illam aufert, eique donat, qui plures omnium mnas, decem ſcilicet acquisivit. *Et dixerunt ei: Domine habet decem mnas* q. d. cur Domine dabimus illi etiam hanc mnam, cum iam habeat decem? At nihil refert: *Dico autem vobis*, profertque Christus hanc tremendam cuique ſententiam, *quia omni habenti dabitur, et abundabit; ab eo autem, qui non habet, et quod habet, auferetur ab eo.* Eadem verba leguntur Matth. XXV. 29. parallelæ de talentis parabolæ adiecta, perinde ac apud eundem Matth. XIII. Marc. IV. et Luc. VIII. parabolæ de ſeminante, interrogantibus discipulis cur in parabolis loqueretur Judæis, peterentque explicationem parabolæ: *Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: ut videntes, non videant, et audientes, non intelligant a).*

a) *Luc. VIII. 10.*

Quibus in verbis quod durum eſt, mitigatur parabola de ſeminante, et ſemine dum aliud cecidit ſecus viam, ſuper petram, inter ſpinas, aliud in terram bonam: quod explicatur in parabola de talentis, ac præſenti de homine nobili Filio Dei ad Judæos miſſo primum, deinceps vero eius Evangelio ad gentes translato. Ubi vides, nullam de ſervo nequam criminis fieri mentionem, tantum neglectæ negotiationis de mna commiſſa, gratia Chriſti ſervis ſuis ſcilicet chriſtiani nominis data. Jam vero quod perfidos et rebelles Judæos attinet *inimicos meos* illos, qui *noluerunt me regnare ſuper se: adducite huc*, uti revera, Joſepho Judæo ipſo ſpectatore excidii urbis Hieroſolymitanæ teſtante, contigit, quando ad feſtum undique terrarum Veſpaſiano imperatore concurrentes Judæi internecioni ſunt dati uti textus habet: *Et interficite ante me. Et his dictis præcedebat, aſcendens Jeroſolymam* ad conſummandum redemtionis opus flagrans. CAPUT CXI.

Caput CXII.

CAPUT CXII.

TRIUMPHALIS CHRISTI INGRESSUS IN JERUSALEM.

Adduxerunt asinam, et pullum: et impoſuerunt ſuper eos vestimenta ſua, et eum desuper ſedere fecerunt. *Plurima autem turba ſtraverunt vestimenta ſua in via: alii autem cædebant ramos de arboribus, et ſternebant in via: turbæ autem, quæ præcedebant, et quæ ſequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio David: benedictus, qui venit in nomine Domini: Hosanna in altissimis.* Matth. XXI. 7. 8. 9.

Inter turbarum acclamationes. Videmus iam triumphalem Christi in urbem ingressum, celebremque acclamationem audimus: *Hosanna filio David* Messiæ ſcilicet, *qui venit in nomine Domini.* Sed quis est apparatus qualisve ad hunc triumphum velut ante victoriam, quippe de qua iam certus erat victor; ſecus ac Roma tunc tam celebrata ſuis triumphis.

Apparatum ipse indicit Christus: *Ite in castellum, quod contra vos est, et ſtatim invenietis, asinam alligatam et pullum cum ea: ſolvite et adducite mihi: et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: quia Dominus his opus habet, et*

conſestim dimittet eos. An non paradoxum, et absonum, ne quid gravius dicam, diſcipulis videri poterat, inſcio domino aſinæ, eam ſolvere, et abducere? An vero non magis paradoxum, et incredibile prorſus effectum iri, quod reſurgens Dominus paucis poſt diebus, paucos piſcatores ac diſcipulos eosdem iubet ire in universum mundum et prædicare Evangelium omni creaturæ? utrumque autem, dum nihil hæſitantes faciunt, quod iuſſi ſunt, diſcipuli, factum ac impletum eſt. Revera, uti præſcius rerum omnium prædicit, accidit, et quod *Rex Iſrael* iuſſit, factum eſt incunctanter. Solventibus enim diſcipulis pullum dixerunt domini eius *a*): *Quid ſolvitis pullum?* At illi ut iuſſi erant, responderunt: *quia Dominus eum neceſſarium habet.* Et dimiſerunt eum; *duxeruntque illum ad Jeſum: Et iactantes veſtimenta ſua ſupra pullum, impoſuerunt Jeſum. Eunte autem illo, ſubſternebant veſtimenta ſua in via b*). In eo quod diſcipuli veſtimenta ſua ſternunt ſuper pullum apparet quidem ſumma paupertas: quod vero ſubſternebant veſtimenta ſua in via, triumphi eſt decus et magnificentia, quæ nulli unquam terreſtrium regum aut imperatorum contigit, nec quisquam ſibi expoſtulare eſt auſus triumphantium, ſoli Regi regum, et Domino dominantium de-

Caput CXII.

a) *Luc. XIX.* 33. *b*) *Ib.* 35.

Caput CXII. latum debitum honorem. In aſino animali contemptibili ſummam cernis humilitatem, nec tamen accommodatius aliquod erat ad manſuetudinem eius deſignandam, qua prope erat, ut duceretur tanquam agnus manſuetus ad victimam; atque etiam evangeliſta atteſtante: *Hoc totum factum eſt, ut adimpleretur, quod dictum eſt per prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus ſedens ſuper aſinam, et pullum filium ſubiugalis.* Amplior eſt locus Zach. IX. 9. ad explicandam totam œconomiam ſalvationis noſtræ in Chriſti humilitate: *Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus, et Salvator: ipſe pauper, et aſcendens ſuper aſinam, et ſuper pullum filium aſinæ.* At vero in ipſo hoc paupere et humili ſtatu Chriſti ſedentis ſuper aſinam ad hunc ſolemnem regis quaſi in triumpho ingreſſum, quanta conſpicua eſt gloria, quanta maieſtas in ſolemnibus acclamationibus: *Hoſanna filio David: Benedictus, qui venit in nomine Domini: Hoſanna in altiſſimis!* Populi ſalutem regibus precantur et vitam in publicis acclamationibus, hic celebratiſſimum in ſacris Judæorum *Hoſanna* acclamatur.

Commota univerſa civitate ſub his acclamationibus *a*), deducitur ad templum, ubi ſe prodit, quis ſit, cui acclamatum fuit: *Hoſanna filio David: Benedictus, qui venit*

a) *Matth. XXI.* 10.

in nomine Domini. Dum enim eiicit vendentes et ementes in templo *a*), et mensas numulariorum, et cathedras vendentium evertit, illud propheticum ſibi usurpat ceu Filius Dei: *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Diciturque urbem ingressus introiſſe in templum, *circumspectis omnibus, tanquam Filius in domo ſua b*). Dum redux ex Bethania, ficui maledixit, genti ſcilicet Judaicæ, cui, temploque Hierosolymitano ſuccessura erat Ecclesia ex gentibus: cui concordat locus propheticus a Christo, cum eiiceret vendentes, allatus, ut apud Marcum XI. 17. habetur integer prout Isa. LVI. 7. legitur: *Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus.* Cum insigni prophetia ipso etiam opere demonstrata, dum facta expulsione profanatorum e templo, in eorum locum Ecclesia ſuccedit ex gentibus per orbem terrarum, ſubstituta ſynagogæ Judæorum. Et hic etiam in templo prosequitur eum acclamantium vox, dum ad eum cæci et claudi accesserunt, et ſanavit eos. *Videntes autem principes ſacerdotum, et ſcribæ mirabilia, quæ fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes: Hosanna filio David, indignati ſunt. Et dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: utique nunquam legistis: Quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem c*). Hæc gratissima con-

a) *Matth. XXI.* 12. *b*) *Hebr. III.* 6. *c*) *Matth. XXI.* 15.

CAPUT CXII. gruentiſſimaque Christo erat acclamatio innocentium parvulorum, de quibus alias dixerat: *Sinite parvulos venire ad me, talium eſt enim regnum cælorum:* de quibus item dixerat: *Quorum angeli ſemper vident faciem Patris mei, qui in cælis eſt:* qui cum Cherubim et Seraphim reliquoque cœleſtis militiæ exercitu in omnem æternitatem *ſanctus, ſanctus, ſanctus* acclamant; natoque Domino *ſubito facta eſt cum angelo* nativitatem Christi paſtoribus annuntiante *multitudo militiæ cæleſtis, laudantium Deum, et dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis a);* cui convenit acclamatio dicentium: *Benedictus, qui venit Rex in nomine Domini, pax in cælo, et gloria in excelſis b),* prout Lucas narrat, omnes turbas diſcipulorum gaudentes laudaſſe Deum voce magna ſuper omnibus, quas viderant, virtutibus. Ab angelis illis „certe præclare Hebræorum theologi pueri edocti," a S. Eulogio Antiocheno archiepiſcopo Serm. in Ramos palmarum inducuntur: „Eratque, pergit c), videre in Sion, cœleſtia pariter ac terreſtria vicariis ſibi reſpondentia vocibus, ſeque mutuo ſalutantia. Dicunt ſuperi: *Gloria in altiſſimis Deo, et in terra pax;* inferi reſpondent: *Pax in cælo, et gloria in altiſſimis.* Dixerunt angeli: *In terra pax;*

a) *Luc. II.* 13, b) *Ibid. XIX.* 38.
c) *T. XII. Bibl. PP. p.* 309.

homines clamarunt: *Pax in cælo.* Quam ob rem? Quod nimirum ille adsit, qui omnibus clamat: *Pax vobis*, pro quo propheta precabatur, dicens: *Domine Deus noster pacem da nobis:* hoc est, mitte Filium tuum unigenitum, ut per eum nobis reconcilieris, videns naturam nostram per eum tibi unitam. Quam pacem videntes cœlestes chori clamabant: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax:* id est, perfecta Dei cum inimicis reconciliatio, quam et pueri cum docti essent, clamabant: *Hosanna, pax in cælo, et gloria in altissimis.* Nam quæ olim infense habebant, fraterna nunc charitate conserta ſunt; unam cœlestia pariter ac terrena Christo cœlesti ſimul et terrestri divinitatis confessionem ac adorationem offerentia."

Caput CXIII.

CAPUT CXIII.

TURBA ACCLAMANTIUM CHRISTO DISCIPULORUM.

Cum appropinquaret iam ad descenſum montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ diſcipulorum gaudentes laudare Deum voce magna ſuper omnibus, quas viderant, virtutibus, dicentes: *Benedictus, qui venit in nomine Domini, pax in cœlo, et gloria in excelſis.* Et quidam Phariſæorum de turbis, dixerunt ad illum: Magiſter, increpa diſcipulos tuos. Quibus ipſe ait: *Dico vobis, quia ſi hi tacuerint, lapides clamabunt.* Luc. XIX. 37. etc.

Lapides clamantes.

Audivimus iam pueros poſt hæc in templo acclamantes: *Hoſanna filio David a)*, principibus ſacerdotum et ſcribis bilem moviſſe ac invidiam; hic quidam Phariſæorum in via adhuc inducuntur petiiſſe a Chriſto, ut diſcipulos clamantes compeſceret, quibus ille, *dico vobis*, ait, *quia ſi hi tacuerint lapides clamabunt.* Acciderunt hæc in declivo montis Oliveti, in quo poſtea ſedens Chriſtus, dum deſtructionem urbis et templi prædicit: *Amem dico vobis*, ait *b)*, *non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, qui non*

a) Matth. XXI. 15. *b) Ib. XXIV. 2.*

deſtruatur. Et tamen ad tantum lapidum fragorem tantamque ruinam necdum commoventur Judæi, adhuc manente ira Dei ſuper filios diffidentiæ, de quibus S. Jo. baptiſta: *Progenies*, ait *a*), *viperarum*, *quis demonſtravit vobis fugere a ventura ira?* Multos Phariſæorum, et Sadducæorum ad baptiſmum ſuum venientes ad fructus dignos pœnitentiæ hortatus: *Et ne*, pergit *b*), *velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham, dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ;* quæ beata ſors filiis Abrahæ ſecundum ſpiritum ex gentilibus contigit: qui ſunt lapides illi vivi, qui I. Petr. II. dicuntur ædificari in ædificium ſpirituale. Atque „hæc expreſſior et verior intelligentia“ S. Hieronymo *c*) est præsentis etiam S. Lucæ loci de gentilibus, qui ob duritiam cordis lapidibus alias comparantur; contigitque illis quod Deus promiſerat: *Auferam vobis cor lapideum, et dabo vobis cor carneum:* Obmutescentibusque hactenus Judæis nos ex gentilibus orti accinimus: *Hoſanna filio David: Benedictus, qui venit in nomine Domini etc.*

CAPUT CXIII.

Accidit porro, ut postquam Christus emiſit ſpiritum, ſaxea etiam corda emollirentur, *omnis turba eorum, qui ſimul aderant*

a) *Matth. III. 7.* *b*) *Ib. 9.* *c*) *In Habacuc Lib. I. cap. 2. T. III. p. 1608.*

CAPUT CXIII. *ad ſpectaculum istud, et videbant, quæ fiebant, percutientes pectora ſua revertebantur a)*, dum petræ ſcissæ, monumenta aperta ſunt, terra contremuit. Ven. Beda hic etiam notos eius a longe ſtantes inducit: „His tacentibus, ſcribit *b)*, lapides et ſaxa regem, qui venit in nomine Domini, magno clamore canebant. Emisit enim ſpiritum, *et ecce terra mota est, et petræ ſcissæ ſunt, et monumenta aperta ſunt:* quemque homines vel timore, vel perfidia confiteri trepidant, hunc durissima etiam elementa Deum mundi, ac Dominum aperto ore prædicant. Verum altiori mysterio gentium nationes incredulas aliquando, ac duricordes lapidum nomine demonstrat, quibus ablato corde lapideo dedit cor carneum: hoc est ſensibile, et humanum, quo Deum, creatoremque ſuum credere, laudare, et cernere possent. Etsi ergo turbæ tacuerint hominum, lapides clamabunt: *quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et ſic omnis Israel ſalvus fieret.*" Referri ſolent ultima hæc apostoli ad Romanos verba ad futuram aliquando Judæorum conversionem. Christus post triumphalem urbis ingressum, postquam Judæis ruinam Matth. XXIII. 38. prædixit (ad quam pertinent reliqua deinceps dicta Matth. XXIV. et XXV. maxime autem ad ruinam orbis ſeu consummationem

a) Luc. XXIII. 48. *b) L. V. in Luc. XIX. T. V. p.* 405.

ſæculi) ultimo mox antea Judæos allocutus l. c. *Ecce relinquetur vobis*, ait, *domus veſtra deſerta: dico enim vobis, non me videbitis amodo donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini. Et egreſſus Jeſus de templo ibat;* nec amplius redibat. Exſpectamus igitur futurum tempus, quo Judæi Chriſto ſint *Hoſanna* ſincere et conſtanter acclamaturi. Verbis illis *Benedictus qui venit in nomine Domini* in mox citato Matthæi loco additur hic apud Lucam *pax in cælo, et gloria in excelſis*, forte, quia ibi de excæcatis Judæis ſermo eſt, inſtabantque fata, quæ in exciſione urbis ſubituri erant, diſperſioneque gentis, in qua etiamnum verſantur; hic autem apud Lucam de acclamatione diſcipulorum Chriſti, qui tunc aderant, ad eorum cenſum pertinentes, quibus in nativitate Chriſti ab angelis *Gloria in excelſis Deo, et in terra pax hominibus* eſt acclamatum: dum iam tunc tempus inſtaret, quo Chriſtus erat expleturus opus reconciliationis noſtræ, *pacificans per ſanguinem crucis eius, ſive quæ in terris, ſive quæ in cælis ſunt a).* CAPUT CXIII.

a) Col. I. 20.

Caput CXIV.

CAPUT CXIV.

CHRISTUS GRANUM MORTUUM ET SEPULTUM IN TERRA MULTIPLICANDUM.

Amen, amen dico vobis, niſi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit; ipſum ſolum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam ſuam, perdet eam: et qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur: et ubi ſum ego, illic et miniſter meus erit. Si quis mihi miniſtraverit, honorificabit eum Pater meus. Jo. XII. 24. etc.

Eccleſia ex gentilibus congreganda.

Animadverte quomodo Chriſtus præmiſſa ſolita ſua aſſeverandi formula declaret, qua ratione ager dominicus Eccleſia per orbem inter gentes ſit ſeminandus, ipſeque adeo glorificandus morte ſua: et quam opportune rem ſuis diſcipulis aperiat, dum gentiles quidam ex his, qui aſcenderant, ut adorarent in die feſto, Jeſum videre deſiderant: fama nimirum et auditu miraculorum Chriſti excitati, tunc cum Judæi, apud quos patrata fuerant, Jeſum exterminatum ibant. Erant hæc ſemina Eccleſiæ ex gentilibus congregandæ fructus mortis ſuæ.

Venit hora, inquit, *ut glorificetur Filius hominis*, Evangelium ſcilicet cunctis gentibus prædicetur, agerque dominicus fiat. Verumtamen ſicut triticum nonniſi cadens in terram mortuum fructificat, ita primum mors præcedat necesse est, agerque ſanguine est irrigandus. Loquitur primum de se, morteque ſua, deinde etiam ſuos ſuo exemplo hortatur, ut vitam ſuam perdere non timeant. *Qui amat animam ſuam, perdet eam etc.* Factum id insigniter imprimis, dum post mortem exemploque Christi tot millia martyrum ex gentilibus Ecclesiam illius irrigarunt ſanguine ſuo ad glorificandum Dei nomen. Sic Christus Petro denuntiat martyrium Jo. XXI. 19. *Significans, qua morte clarificaturus esset Deum.* CAPUT. CXIV.

Christus rogat Patrem: *Pater clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cælo: Et clarificavi, et iterum clarificabo.* Turba Judæorum indigna non intellexit vocem, existimans *tonitruum esse factum. Alii autem dicebant: Angelus ei locutus est. Respondit Jesus: Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos. Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum.* Hæc est hora, de qua Christus: *Venit hora, ut clarificetur Filius hominis.* Et in psalmo XLV. 11. *Exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra.*

Caput CXIV. „Quid ſignificat illud: *venit hora?* quærit S. Jo. Chryſostomus *a)*, dixerat, *in viam gentium ne abieritis*, omnem Judææ præscindens pervicaciæ anſam, illos cohibuit. Cum autem illi immorigeri manerent, gentiles autem accedere vellent, tempus demum, inquit, eſt ad paſſionem accedendi, cum omnia impleta ſint. Nam ſi contumacibus illis ſemper hæreremus, illosque accedere volentes non admitteremus, indignum hoc eſſet providentia noſtra. Quia igitur diſcipulos ſuos poſt crucem ad gentes miſſurus erat, cum videt illas iam accedere, ait, tempus eſſe, ut ad crucem veniam. Non antea ſivit accedere, ut id eſſet in teſtimonium illis. Antequam enim illum repellerent, antequam in crucem agerent, non dixit: *Euntes docete omnes gentes;* ſed: *in viam gentium ne abieritis;* et: *Non miſſus ſum niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael;* et: *Non eſt bonum accipere panem filiorum, et dare canibus.* Cum autem odio haberent eum, et ita odio haberent, ut occiderent, ſuperfluum erat perſiſtere, renitentibus illis. Nam recuſarunt illum dicentes: *Non habemus regem niſi Cæſarem.* Tunc demum illos dimiſit, quia ipſi priores dimiſerant eum. Ideo dicit: *Quoties volui congregare filios veſtros, et noluiſtis?* Quid ſibi vult, *granum frumenti, niſi cadens in terram mortuum fuerit?* De cruce

a) Hom. LXVI. n. 2. T. VIII. p. 396. etc.

loquitur. Ne enim turbarentur, cogitantes tunc illum occiſum eſſe, cum gentes acceſſerint, dicit: Hoc ipſos maxime ad accedendum inducit, hoc prædicationem meam augebit. Deinde quia ſermonibus non ita perſuadebat, a rerum experientia ipſos allicit dicens: In frumento hoc accidit, ut mortuum maiorem fructum afferat. Si hoc in ſeminibus, multo magis in me.“ Nempe ut paucis in h. l. poſt S. Auguſtinum Tr. 51. in Joannem Ven. Beda rem declarat *a)*: „Se dicebat ipſum eſſe mortificandum, et multiplicandum: mortificandum infidelitate Judæorum; multiplicandum fide omnium populorum.“ Et S. Bernardus *b)*: Moriatur igitur granum, ſurgat gentium ſeges. Oportet pati Chriſtum, et reſurgere a mortuis, et prædicari in nomine eius pœnitentiam, et remiſſionem peccatorum, non ſolum in Judæam, ſed etiam in omnes gentes.“ Fructus divini huius grani frumenti, ut ſeipſum magiſter humilitatis in eo momento vocat, quo erat mortificandus exinaniendusque, ſtatim ſe exeruit, dum tam ſubito augebatur credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum, ut quemadmodum Acta Apoſtolorum produnt *c)*, paſſim millenus,

a) *T. V. p.* 559. *b)* *Serm. XV. in cantica n.* 3. *T. IV. p.* 1310. *c)* *Act. V.* 14.

Caput CXIV. ac immenſus per orbem terrarum ſurgeret fructus, apoſtolis currentibus, Chriſtumque etiam morte ſua clarificantibus, ſicut Joannes de Petro, cui Chriſtus mortem etiam crucis prædixit, loquitur *ſignificans*, *qua morte eſſet clarificaturus Deum.* Et S. Ignatius ad martyrium feris Romæ obiiciendus properans, Romanosque rogans, ne mortem ſuam impedirent: „Frumentum, inquit *a*), Chriſti ſum, et per ferarum dentes molar, ut purus panis Chriſti inveniar.“ Viſusque eſt eorum etiam, quos Chriſtus ad contemnendam animam ſuam in hoc mundo, ſeque crucifixum ſequendum eſt hortatus, ſanguis frugifer in agro dominico. „Plures efficimur, teſtis oculatus, ait Tertullianus *b*), quoties metimur. Semen eſt ſanguis Chriſtianorum;“ quibus dum iam repletus eſt mundus, qui cum apoſtolo dicere poteſt: *Mihi mundus crucifixus eſt*, *et ego mundo*, granum mortificatum multum fructum affert: qui *odit animam ſuam in hoc mundo*, *in vitam æternam cuſtodit eam.*

a) *Epiſt. ad Rom. n.* 4. *b*) *Apol. c.* 37.

CAPUT CXV.

Caput CXV.

CHRISTUS IN CRUCE OMNIA AD SE TRAHENS.

Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras. *Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. Hoc autem dicebat, ſignificans qua morte esset moriturus.* Jo. XII. 31. 32. 33.

„O admirabilis potentia crucis, exclamat S. Leo *a*), o ineffabilis gloria passionis, in qua et tribunal Domini, et iudicium mundi, et potestas est crucifixi! Traxisti enim Domine omnia ad te: et cum expandisses tota die manus tuas ad populum non credentem, et contradicentem tibi, confitendæ maieſtatis tuæ ſensum totus mundus accepit. Traxisti Domine omnia ad te, cum in execrationem Judaici ſceleris unam protulerunt omnia elementa ſententiam, cum obscuratis luminaribus cœli et converso in noctem die, terra quoque motibus quateretur insolitis, universaque creatura impiorum se usibus negaret. Traxisti Domine omnia ad te, quoniam ſcisso templi velo Sancta Sanctorum ab indignis

Expansis complexus brachiis.

a) *Serm. LVII. de Passione Domini VIII. p.* 59.

Caput CXV. Pontificibus receſſerunt, ut figura in veritatem, prophetia in manifeſtationem, et lex in Evangelium verteretur. Traxiſti Domine omnia ad te, ut quod in uno Judææ templo obumbratis ſignificationibus tegebatur, pleno apertoque ſacramento univerſarum ubique nationum devotio celebraret. Nunc etenim et ordo clarior levitarum, et dignitas amplior ſeniorum, et ſacratior eſt unctio ſacerdotum: quia crux tua omnium fons benedictionum, omnium eſt cauſa gratiarum; per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte. Nunc etiam carnalium ſacrificiorum varietate ceſſante, omnes differentias hoſtiarum, una corporis et ſanguinis tui implet oblatio: quoniam tu es verus Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, et ita in te univerſa perficis myſteria, ut ſicut unum eſt pro omni victima ſacrificium, ita unum de omni gente ſit regnum." Verſat deinceps illud Oſee XIII. *O mors, ero mors tua, et ero morſus tuus inferne!* Et I. Cor. XV. 21. quo loco et alibi apoſtolus Adamum ſecundum opponit primo *quoniam quidem per hominem mors, et per hominem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Chriſto omnes vivificabuntur.* Et ad Gal. III. 13. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia ſcriptum eſt: Maledictus omnis, qui pendet in ligno.*

„Ut, ſicut canit Eccleſia, qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur," diabolus ſcilicet, de quo Chriſtus: *nunc princeps huius mundi eiicietur foras: Et ego si exaltatus fuero omnia traham ad meipsum.* S. Chrysostomus in h. l. „Traham, inquit *a*), utpote a tyranno detentos, qui non possint per se accedere, et eius obsistentis manus effugere. Alibi autem illud Rapinam vocat. *Nemo potest ſpolia fortis rapere, nisi prius fortem alliget, et tunc vasa eius rapiat.* His eius violentiam ſignificat." Huic nempe per peccatum obligati fueramus, quod ſeducendo primos parentes intulerat mundo, dum Adamum induxit, ut de vetiti ligni fructu ederet. „Ille, ſunt S. Procli archiep. Constantinopolitani verba *b*), manum in arborem extendit; mortemque decerpsit; hic manus in cruce expandit, mundumque in ulnas accepit: ac clamat in Evangeliis: *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum.*

Quis tenerior modus ac ratio excogitari potuisset, nos per mortem ſuam ſibi reconciliatos ambabus veluti ulnis in gratiam recipiendi, et amantium more amplexandi? uti per Jeremiam dicit Dominus *c*): *In charitate perpetua dilexi te: ideo attraxi te miserans.*

a) *Hom. LXVII. in Joan. n.* 3. *T. VIII. p.* 403.
b) *Orat. II. de Incarnatione Domini n.* 3. *T. IX. Bibl. PP. p.* 621. *c*) *Jerem. XXXI.* 3.

CAPUT CXV.

Et per alium prophetam prædictum est *a*): *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis: et ero eis quaſi exaltans iugum ſuper maxillas eorum.* Quod SS. PP. interpretantur exemplo patris filium prodigum recipientis, qui accurrens *cecidit ſuper collum eius, et osculatus est eum.* In quæ verba S. Petrus Chrysologus *b*): „Rogo, quis hic desperationis est locus? Quæ hic excusationis occasio? Hic ſimulatio quæ timoris? Nisi forte timetur occursus: terret osculum: turbat amplexus, et capere ad vindictam, non recipere ad veniam pater creditur, cum filium trahit manibus, claudit gremio, ligat lacertis." Sic expansis in cruce brachiis nos quoque peccatores Christus amplecti gestit, ſibi reconciliatos: quod unicum nobis aspicientibus pendentem in crùce Salvatorem nostrum est ſolatium. Sed quot eheu ſunt etiamnum inter christianos quoque, quales futuros Judæos prædixit Isaias propheta, et apostolus deploravit *c*): *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem.* Id vero hic ante omnia animadvertendum, dixisse Christum *omnia traham ad meipsum*, dum *quidam gentiles, ex his, qui ascenderant, ut adorarent in die festo d*) per apostolos cupiebant Jesum videre veluti primitiæ Ecclesiæ ex omnibus genti-

a) *Osee XI. 4.* *b*) *Serm. III. p. 5.*
c) *Rom. X. 21.* *d*) *Jo. XII. 20.*

bus congregandæ miſſis apoſtolis in universum mundum ad prædicandum Evangelium. CAPUT CXVI.

CAPUT CXVI.

MALEDICTIO POPULI JUDAICI.

Circumſpectis omnibus, cum iam veſpera eſſet hora, exiit in Bethaniam cum duodecim. Et alia die cum exirent a Bethania, eſuriit. Cumque vidiſſet a longe ficum habentem folia, venit ſi quid forte inveniret in ea. Et cum veniſſet ad eam, nihil invenit præter folia: non enim erat tempus ficorum. Et reſpondens dixit ei: *Jam non amplius in æternum ex te fructum quiſquam manducet.* Marc. XI. 11. etc.

Hæc Matthæus etiam proxime iungit ſolemni ingreſſui Jeſu in urbem et templum *a*), ubi eiecit vendentes et ementes, et principes ſacerdotum et ſcribas compeſcuit, indignatos pueris *hoſanna filio David* accinentibus. S. Joannes autem iis, quæ proximis ſectionibus attulimus, addit adhuc admonitionem ſeriam *b*): *Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: et*

In ficu arefacta, et excisa.

a) *Matth. XXI.* 19. *etc.* *b*) *Jo. XII.* 35. *etc.*

CAPUT CXVI. *qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut ſilii lucis ſitis. Hæc locutus est Jesus, et abiit, et abscondit se ab eis. Cum autem tanta ſigna fecisset coram eis, non credebant in eum: ut ſermo Isaiæ prophetæ impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui nostro? etc.* Subdit nihilominus et ex principibus multos credidisse in eum, *ſed propter Pharisæos non conſitebantur, ut e ſynagoga non eiicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.* Videtur colligi posse, ne receptum quidem fuisse a quoquam post tam celebrem eo die ingressum hospitio; aut certe illud iusto detrectavit iudicio, ut, cum iam vespera esset hora, relictis illis exiret in Bethaniam cum duodecim. Mane igitur cum nihilominus rediret in urbem, ac esuriret maledixit fici arbori. Quod quis dubitet, mystica ratione fuisse factum? „Quid enim, ſunt verba Sedulii *a*), materies ſine ſensu peccaverat? præsertim, quæ fructum, ſicut, Marcus evangelista commemorat, incongrui ratione temporis non habebat, nisi ad instructionem Dominus nostræ utilitatis hoc ageret, qui factorum ſermonumque parabolis vitale nobis iter ostendit.“

Pertinet huc alia de arbore fici parabola Luc. XIII. 6. quam *habebat quidam*

a) *Paschal. Operis Lib. IV.* 3.

plantatam in vinea ſua, et venit quærens fructum in illa, et non invenit. In hanc commentatus S. Ambroſius: „Quid ſibi vult, quærit *a*), quod in Evangelio ſuo Dominus frequenter fici parabolam inducit? Habes enim alibi, quod iuſſu Domini viriditas omnis huius ligni frondentis aruerit: unde intelligis omnium creatorem, qui poteſt imperare naturis, ut vel areſcant ſubito, vel vireſcant. Alibi ex teneritudine arboris huius et foliis commemorat coniici ſolere æſtatis adventum, utroque ſignificans et Judaicæ plebis inanem, quam prætendebat, gloriam velut florem in adventu Domini decidiſſe; quia operibus infructuoſa durabat." Explicans poſtea tres annos, quibus infructuoſa iam fuerat: „Venit, inquit *b*), ad Abraham, venit ad Moyſen, venit ad Mariam, hoc eſt, venit in ſignaculo, venit in lege, venit in corpore." Sic igitur dum Chriſti et apoſtolorum prædicatio fruſtra eſt, iam iuſto Dei iudicio a Chriſto maledicta penitus ſuccidenda, et in ignem mittenda exaruit. Nihil terribilius eſſe poteſt hoc, quod oſtendere voluit Chriſtus in arefacta fici arbore, exemplo in Judæorum ſtatu, quem deflevit proxime adhuc antecedente die, cum appropinquaret civitati, quam videns flevit ſuper illam

Caput CXVI.

a) *Lib. VII. T. I. n.* 160. *p.* 1448.
b) *Num.* 166. *p.* 1450.

CAPUT CXVI.

dicens: *Quia si cognoviſſes et tu, et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis.* Non ceſſavit tamen Chriſtus verba ſalutis impendere quotidie Judæis, rediens paucis illis diebus ad urbem et eſuriens eorum ſalutem: ut discipulis demonſtraret exemplum, quos ad prædicandum Evangelium destinaverat; ſed dum fruſtra faceret, illi Dei iudicio iuſto reliquendi erant. *Vobis*, ut eos Paulus et Barnabas alloquuntur, *oportebat primum loqui verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicatis æternæ vitæ: ecce convertimur ad gentes.*

Animadvertendum vero eſt, quod dicit evangeliſta, Chriſtum cum veniſſet ad ficum, nihil inveniſſe præter folia, quia nempe uſque ad adventum Chriſti omnia in figura tantum contingebant: *Non enim erat tempus ficorum*, uſque ad Chriſtum, qui fructum arboris vitæ in medio paradiſi plantatæ humano generi reſtituturus advenerat, a quo fructu arcebamur ob guſtatum fructum arboris vetitæ ſcientiæ boni et mali. Sed in Chriſto iam aderat tempus, dum is ſuſpendendus in ligno maledictum arboris erat ablaturus in gentibus, qui fruſtra, factus in Judæa homo, per tres prædicationis ſuæ annos eſurierat fructum in Judæis, quod exponitur in parabola de arbore fici infructifera plantata in vinea. Nobis autem Judæorum exemplum terrori eſſe, debet

CAPUT CXVII.

Caput CXVII.

DE SUA POTESTATE INTERROGATUS CHRISTUS A PRINCIPIBUS SACERDOTUM.

Cum veniſſet in templum, acceſſerunt ad eum docentem, principes ſacerdotum, et ſeniores populi, dicentes: In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? Respondens Jesus, dixit eis: Interrogabo vos et ego unum ſermonem: quem si dixeritis mihi, et ego vobis dicam, in qua potestate hæc facio. *Baptismus Joannis unde erat? e cœlo, an ex hominibus?* At illi cogitabant inter se, dicentes: Si dixerimus, e cœlo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: omnes enim habebant Joannem ſicut prophetam. *Et respondentes Jesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis et ipse: Nec ego dico vobis, in qua potestate hæc facio.* Matth. XXI. 23. etc.

Quæstione de baptismo Joannis eos constringit.

Fecit Dominus noster, quod olim divinitus ſuggeſſerat Salomoni Prov. XXVI. 4. *Ne respondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis; ſed responde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur.* Circum-

Caput CXVII. dederunt aliquando Christum Judæi, et dicebant ei *a*): *Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam. Respondit eis Jesus: Loquor vobis, et non creditis. Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me.* Offendebantur quam maxime principes ſacerdotum et ſeniores populi, ſcribæ et Pharisæi, quod non accepta a se auctoritate munus docendi usurparet, non attendentes ad missionis ſuæ auctoramentum in ſignis et virtutibus, quas faciebat. Erat tamen unus ex principibus Judæorum, qui venit ad eum nocte, et dixit ei: *Rabbi, ſcimus, quia a Deo venisti magister: nemo enim potest hæc ſigna facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.* Sed plerisque aliis id persuadere Christus non potuit cæcis, ut cæco illi nato, cui oculos aperuit: cuive (uti mulieri quoque Samaritanæ ultro se Messiam professus est) ſtudiose occurrit, *cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei? Respondit ille, et dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum? Dixit ei Jesus: Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est,* ſtatim ille: *Credo, Domine. Et procidens adoravit eum:* quique palam cæcitatem ſynedrio exprobravit visu ſibi restituto: *In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, unde ſit, et aperuit oculos meos b*).

a) *Joan. X. 24.* *b*) *Ib. IX. 30.*

Poſtera quamprimum die (ne quid de Lazari ad vitam revocatione dicam) poſt triumphalem in urbem ingreſſum, *acceſſerunt ad eum cæci, et claudi in templo, et ſanavit eos a)*, videntibus principibus ſacerdotum et ſcribis *mirabilia, quæ fecit:* et iam iterum quærere audent, et interpellare docentem in templo, *in qua poteſtate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc poteſtatem?* Quem in locum S. Hieronymus „Poterat, ſcribit *b)*, Dominus aperta reſponſione tentatorum calumniam confutare; ſed prudenter interrogat, ut ſuo ipſi vel ſilentio, vel ſententia condemnentur.“ Poterat utique, ut fecerat prius, ad opera ſua, quæ nemo alius unquam prophetarum fecerat, provocare. Sed ficus iam erat arefacta: iam ſecuris ad arborem poſita erat: iam excæcati cæcos primum heri illuminatos, claudosque ambulantes ipſi apertis oculis, plenoque die non videbant. Igitur Christus provocando ad ſua opera ac miracula fruſtra, ut alias, fuiſſet. CAPUT CXVII.

Vide igitur, et admirare divinam ſapientiam: quomodo eos interrogatione ſua ſtringat de baptiſmo Joannis: nihil opus eſt dicere, ipſi anguſtias ſuas produnt, ad quas ſunt redacti: *Si dixerimus e cælo*, aiunt,

a) Matth. XXI. 14. *b) Lib. III. in cap. XXI. Matth. T. IV. p.* 100.

Caput CXVII. *dicet nobis, quare ergo non credidiſtis.* Libenter ergo ſese, niſi timuiſſent turbam, expediſſent, dicendo, baptiſmum Joannis fuiſſe ex hominibus, idque, cum Joannes nullum fecerit ſignum, potius dicere potuiſſent, quam de Chriſto, qui ſe ex Deo eſſe tot miraculis demonſtravit. Quare dum ſe neſcire ex aſtutia dicunt, unde baptiſmus Joannis ſit, indigni erant, quibus iterum Chriſtus miſſionem ſuam a Deo expromeret, quam malitioſe tot miraculis demonſtratam mente perverſiſſima non credebant. Obſtinatiori Judæis animo ſunt hodierni increduli ad miracula, quæ nobis in ſcriptura ſacra narrantur, Chriſti et diſcipulorum eius, atque identidem in Eccleſia ad comprobandam veram religionem fiunt; eo iam proterviæ progreſſi, ut fieri poſſe miracula negent: dumque, quæ ſunt captu ſuo ſuperiora, credere detrectant, in Pyrrhoniſmum prolabuntur, quaſi cum Judæis dicentes: *Neſcimus*, iuſto iudicio Dei in ſua perplexitate et incredulitate relicti, forte cum J. J. Rouſſeau ab angelo doceri expoſtulantes.

CAPUT CXVIII.

FILIUS RESIPISCENS, ALTER INOBEDIENS.

Capur CXVIII.

Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, et accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea. Ille autem respondens, ait: Nolo. Postea autem, pœnitentia motus, abiit. Accedens autem ad alterum, dixit ſimiliter. At ille respondens, ait: Eo, domine, et non ivit. *Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani, et meretrices præcedent vos in regnum Dei.* Venit enim ad vos Joannes in via iustitiæ, et non credidistis ei. Publicani autem, et meretrices crediderunt ei: vos autem videntes, nec pœnitentiam habuistis postea, ut crederetis ei. Matth. XXI. 28. etc.

Ad Judæos incredulos redarguendos parabola.

Adora hic divinam in Christo benignitatem perinde ac ſapientiam, qui cum reſpondentibus in mox proposita quæstione de baptismo Joannis, an ex Deo ſit, vel ex hominibus, se nescire, prout merebantur, respondit: *Nec ego dico vobis, in qua potestate hæc facio:* in hac nihilominus co-

Caput CXVIII. miter eos adigit parabola, ut proprio ore ipſi in ſe ſententiam dicant: dum quærit, quis ex duobus filiis fecerit voluntatem patris, an qui promiſit, et non fecit? an qui renuit, et poſtea pœnitentia ductus fecit, quod iuſſit pater, quales nempe erant publicani et meretrices? „Eoquod illi, ſunt verba S. Hieronymi *a)*, qui per mala opera Deo ſe ſervire negaverant, poſtea pœnitentiæ baptiſmum acceperint a Joanne. Phariſæi autem qui iuſtitiam præſeferebant, et legem ſe Dei facere iactabant; Joannis contemto baptiſmate, Dei præcepta non fecerunt." Vis elenchi in his Chriſti verbis conſiſtit: *Venit enim Joannes in via iuſtitiæ, et non credidiſtis ei:* nullum aliud ſignum miſſionis ſuæ oſtentabat quam viam iuſtitiæ, qua nempe peccatores ad agendam pœnitentiam, faciendoſque fructus dignos pœnitentiæ Deo ſunt obſtricti; hoc autem neglexerunt facere ad prædicationem Joannis: *Publicani autem, et meretrices crediderunt ei: vos autem videntes, nec pœnitentiam habuiſtis poſtea, ut crederetis ei.* S. Hieronymus parabolam eandem l. c. de gentilibus et Judæis porro ſic interpretatur: „Primo dicitur gentilium populo per naturalis legis notitiam: *Vade et operare in vinea mea*, id eſt, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Qui ſuperbe reſpondit: *Nolo.* Poſtea vero

a) Loc. cit.

in adventu Salvatoris acta pœnitentia operatus eſt in vinea Dei, et ſermonis contumaciam labore correxit. Secundus autem filius populus Judæorum eſt, qui reſpondit Moyſi: *Omnia quæcunque dixerit Dominus, faciemus;* et non ivit in vineam, quia interfecto patrisfamilias filio, ſe putavit hæredem." Eandem reſponſionem Moyſi factam in eandem ſententiam profert ad interpretationem huius parabolæ S. Jo. Chryſoſtomus Hom. LXVII. in Matth. n. 2. T. VII. p. 665.

Quodſi ad noſtra tempora animi attentionem reflectamus, in hodiernis nimium rigidis morum cenſoribus præſertim quoad tribunal ſacramenti pœnitentiæ id deprehendere licet, quod ad locum nobis præpoſitum notavit S. Hieronymus de Phariſæis, quos alias Chriſtus redarguit, quod alligarent onera gravia et importabilia. Nolim ego eam hic refricare accuſationem, qua pricipuis quibusdam Janſenii ſectatoribus imputatum eſt, ad ſuffodienda præcipua religionis chriſtianæ capita, imprimis pœnitentiæ ſacramentum, et communionem euchariſticam, eſſe inductum rigoriſmum, ut obſtaculis ac difficultatibus oppoſitis arcerent fideles ab horum ſacramentorum uſu, dum ſeveriore diſciplina maximum

CAPUT CXVIII. ostentant pietatis zelum. Sed nimio certe hoc zelo atque exaſperato rigore facile in deſperationem aguntur, atque a ſpe veniæ averti proclive eſt peccatores: qui dum ad reconciliationem ſeſe accingunt, illi ex duobus filiis ſimiles dici poſſunt, qui iubenti patri dixit: *Eo, domine, et non ivit,* quando obiectis difficultibus abſterriti retro cedunt. Alliciendi vero ſuaviter peccatores, ut fiant ex nolentibus volentes iuxta parabolam, exemplum Chriſti in publicanis et meretricibus habemus. Sed quo hi ſint animo, ſi iuxta Janſenium etiam „aliqua Dei præcepta hominibus iuſtis volentibus et conantibus, ſecundum præſentes, quas habent vires, ſunt impoſſibilia, deeſtque illis gratia qua poſſibilia fiant?" An non Chriſti illud hic locum haberet: *Si hæc in viridi, in arido quid fiet?* Sed, dum hæc a Chriſto dicta ad Judæos pertinent, nobis non eſſe deſperandum de gratiæ vigore, quot, quæſo, et quanta ipſæ ſacræ ſcripturæ ſuppeditant exempla perinde atque evangelica promiſſa, ac per ſpei, fiduciæque plenam doctrinam ſalutarem incitamenta, gratiæque fomenta?

CAPUT CXIX.

CAPUT CXIX.

CHRISTUS LAPIS ANGULARIS.

Dicit illis (principibus ſacerdotum, ſenioribus populi, et Pharisæis) Jesus: Nunquam legistis in ſcripturis: Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? *A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris: Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit ſuper lapidem istum, confringetur: ſuper quem vero ceciderit, conteret eum.* Matth. XXI. 42. etc.

Judaismus et Gentilismus utrumque experti ſunt, ut et cadentes ſuper lapidem angularem Christum Jesum, quibus nimirum erat lapis offensionis et petra ſcandali, confringerentur, cadensque ſuper eos lapis hic contereret ipsos. Judæi hoc primum ſustinuerunt, ac etiamnum ſustinent, quibus id Petrus Act. IV. 11. exprobrat: *Hic est,* inquit, *lapis, qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli.* Et Paulus ad Rom. IX. 32. *Offenderunt enim,* de iisdem Judæis ait, *in lapidem offensionis, ſicut ſcriptum est: Ecce pono in Sion lapidem*

Credentibus, non credentibus petra ſcandali.

offenſionis, et petram ſcandali: et omnis, qui credit in eum, non confundetur a). Fecerunt hoc credentes in Christum Gentiles, de quibus paulo ante apostolus: *Gentes quæ non ſectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem, quæ ex fide est.* Solebat, ut Bern. Lamy in apparatu biblico observat cap. 12. reus mortis ſic præcipitari, ut impingeret magno alicui lapidi: quo vulnere si non moreretur, alter lapis ei impingebatur, ad quod alludit Dominus dum ait, *et qui ceciderit ſuper lapidem istum, conſringetur, ſuper quem vero ceciderit, conteret eum.* Sic porro deinceps Gentilismus hostis christiani nominis et persecutor obrutus corruit comminutus et redactus in nihilum, idque Romanum Imperium per irruptiones nationum barbararum, ipsamque Romam toties vastatam mansit fatum, ut aperte omnino Dan. II. explicatur, prout in ſtatua aurea, argentea, aerea, ferrea ac fictili regi Nabuchodonosor in ſomno quatuor regna ſeu monarchiæ mundi fuerunt præsentata: *Donec abscissus est lapis de monte ſine manibus; et percussit ſtatuam in pedibus eius ferreis, et fictilibus, et comminuit eos. Tunc contrita ſunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, et aurum, et redacta quasi in favillam æstivæ areæ, quæ rapta ſunt vento: nullusque locus inventus est eis: lapis autem, qui percusserat ſtatuam, factus*

a) *Isai. VIII.* 14. *et XXVIII.* 16.

est mons magnus, et implevit universam terram. Et mox: *In diebus autem regnorum illorum ſuscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem, et consumet universa regna hæc: et ipsum ſtabit in æternum. Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis ſine manibus, et comminuit testam, et ferrum, et æs, et argentum, et aurum etc.* Diffusa nimirum per universam terram Ecclesia Christi lapidis angularis, *a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris!* Neque enim maius est, aut cogitari potest miraculum, quam totum mundum in Christum crucifixum, *Judæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam a)*, credidisse. „Tria ſunt incredibilia, inquit S. Augustinus *b)*, quæ tamen facta ſunt: Incredibile est, Christum resurrexisse in carne, et in cœlum ascendisse cum carne: Incredibile est, mundum rem tam incredibilem credidisse: Incredibile est, homines ignobiles, infirmos, paucissimos, imperitos rem tam incredibilem tam efficaciter mundo, et in illo etiam doctis persuadere potuisse.“ Utinam, quas maiores nostri feliciter ſuperarunt difficultates contra vim omnem potestatum ſæculi ac tyrannorum in ſuscipiendo Evangelio, nihil obstante doctrina in mysteriis a ſensu communi perinde aliena, ac vitæ norma

CAPUT CXIX.

a) I. Cor. I. 23. *b) Lib. XXII. de Civ. Dei c. 5.*

Caput CXIX. abhorrente a moribus inolitis, oppoſito item cultu religionis avitæ, opinionibusque vulgi imperiti et peritorum philoſophorum, utinam, inquam, illas et nos non moremur difficultates et obſtacula in conſervanda fide! utinam, ah utinam non divina hæc fides noſtris diebus flocci magis magisque fieret! Sic I. Pet. II, 7. *honor credentibus: non credentibus autem lapis, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, et lapis offenſionis, et petra ſcandali his, qui offendunt verbo, nec credunt, in quo et poſiti ſunt.* Tribus illis incredibilibus a S. Auguſtino notatis incredibilius adhuc videri queat, poſt tot ſæculorum decurſum in ipſo hodie Ecclesiæ gremio multiplicari hos *qui offendunt verbo, nec credunt in quo et poſiti ſunt*, qui ſpreto obſequio fidei infallibili Eccleſiæ iudicio debito, arbitrium ſibimet paſſim ac libertatem, quam Proteſtantes primum contra tribunal Eccleſiæ uſurpantes, Pyrrhoniſmo, incredulitati, ac irreligioni portam aperuerunt, adhuc graviori periculo (ut omnium maxime horrificum in Voltairio exemplum habemus) ſumunt: *Impoſſibile eſt enim eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtaverunt etiam donum cæleſte, et participes facti ſunt Spiritus ſancti, guſtaverunt nihilominus bonum Dei verbum virtuteſque ſæculi futuri, et prolapſi ſunt, rurſus renovari ad pœnitentiam a).*

a) Hebr. VI. 4.

CAPUT CXX.

PARABOLÆ IN JUDÆOS PARRICIDAS.

Cum audiſsent principes ſacerdotum et Pharisæi parabolas eius, cognoverunt, quod de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam ſicut prophetam eum habebant. Matth. XXI. 45. 46. et XXII. 1. etc.

In ſalutem gentium.

Ponit hæc evangelista post parabolam de patrefamilias vinitore, Deo nimirum, qui plantavit vineam in veteri testamento, et ſepem circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et ædificavit turrim, et locavit eam agricolis, genti Judaicæ in peculiarem populum ſibi assumtæ, atque ab omnibus insultibus tam fortiter custoditæ: cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit ſervos ſuos prophetas, quos apprehensos alium ceciderunt, alium occiderunt, alium lapidarunt. Novissime autem misit Filium ſuum Jesum Christum, quem ipsum apprehensum eiecerunt extra vineam, et occiderunt. Quærit iam Christus: *Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos male perdet, et vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis.* Observa vero, apud Lucam

post hæc ultima verba aliam, ad præmiſsam interrogationem, responſionem haberi nempe: *Abſit*, quam tribuit S. Jo. Chryſoſtomus presbyteris et doctoribus, postquam animadverterant, in se eſſe dictam parabolam: qui non poterant non ſcire, Christum se Filium Dei dixiſſe: et hinc quærebant eum tenere.

Vides vero quam aperte et perſpicue Christus hic Judæis in faciem prædixerit, quod propediem erant in eum perpetraturi, tradentes *eum in damnationem mortis, et crucifixerunt eum a*), *apprehenſum eum* nempe *eiecerunt extra vineam, et occiderunt b*); et licet illis loqueretur Christus in parabolis, *ut intelligentes, non intelligant*; parabolam hanc tamen non potuerunt non intelligere in se eſſe dictam, dum necdum extremam in eius morte consumaſſent malitiam. Aperta est pariter capite præcedenti explicata ob reprobatum ab eis Christum lapidem angularem commeritæ pœnæ in eos ſententia: *Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius c*). Est hoc quod iam Matth. VIII. 11. miratus fidem Centurionis gentilis, dixerat: *Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, et Occidente venient et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cælorum, filii autem*

a) *Luc. XXIV.* 20. b) *Matth. XXI.* 39. c) *Ib.* 43.

regni eiicientur in tenebras exteriores. Quæ ipsiſſima verba in mox ſequenti parabola de nuptiis *a)* in Judæos dicit Christus, ſciens, quæ in se machinarentur, et propediem facturi essent, profert de homine rege, qui misit ſervos ſuos vocare invitatos ad nuptias, prout ſupra vidimus factam invitationem ad cœnam magnam. Ac illi quidem, qui erant invitati ſese excusaverunt, reliqui vero tenuerunt ſervos eius, et contumeliis affectos occiderunt. *Rex autem, cum audiſset, iratus est: et missis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, et civitatem illorum ſuccendit.* Vides hic omnia explicatius articulatiusque haberi, quæ urbem et gentem Judæorum manerent fata, quam in priori de vinitore, et vinea: in qua quidem ea narrantur, quæ usque ad mortem Christi à Judæis erant perpetranda, generatimque dicitur malos male perdendos, et vineam locandam aliis agricolis, Gentibus nempe. Hic vero, quod nos nunc attinet, porro explicatur: non omnes nempe ex his ad nuptias vocatos ſalvos fore; ſed hominem, qui adesse non veretur non vestitus veste nuptiali, ligatis manibus et pedibus mittendum in tenebras exteriores, ubi erit fletus et ſtridor dentium. Tremenda nobis est, quæ postremo additur ſententia: *Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.* CAPUT CXX.

a) Matth. XXII. 9.

CAPUT CXX.

Sententia hæc terribilis ſalutari nos timore concutere debet, quos ſecunda pars parabolæ attinet, Eccleſiam nimirum ex Gentilibus congregatam, ad nuptias agni vocatos. Cum enim nuptiis in Chriſti adventu iam paratis, qui invitati erant Judæi, non eſſent digni, ſervi regis apoſtoli iuſſi ſunt, ire in univerſum mundum invitare ad nuptias *a*): *Ite ergo ad exitus viarum, et quoſcumque inveneritis, vocate ad nuptias. Et egreſſi ſervi eius in vias, congregaverunt omnes, quos invenerunt, malos et bonos: et impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium. Intravit autem rex, ut videret diſcumbentes, et vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit.* Eſt hoc, quod apoſtolus Coloſs. III. 9. etc. nos monet, exuere veterem hominem et induere *novum, qui renovatur in agnitionem, ſecundum imaginem eius, qui creavit illum. Ubi non eſt Gentilis, et Judæus, circumciſio, et præputium, Barbarus, et Scytha, ſervus et liber: ſed omnia et in omnibus Chriſtus.* Quam optime hæc D. Pauli dicta congruunt cum illis, quæ Luc. XIV. 21. in conſimili aut eadem parabola de invitatis ad nuptias, recuſantibus Judæis, habentur: reverſum nempe ſervum iuſſum, *pauperes ac debiles, et cæcos et claudos introducere;* dum neminem omnino a nuptiis

a) *Matth. XXII. 9. etc.*

ſuis cum Eccleſia excludit per catholicum orbem divinus paterfamilias, exire etiam in vias et ſepes iubens: quarum ſepium ſpinas nunquam non experti ſunt Evangelii miniſtri usque ad ſanguinis etiam copioſi effuſionem, primis præſertim ſæculis; cum toto licet obnitente orbe *compellunt intrare*, ita mandante patreſamilias, *ut impleatur domus mea*, Eccleſia per univerſum mundum.

CAPUT CXXI.

REDDERE QUÆ SUNT CÆSARIS, CÆSARI; ET QUÆ DEI, DEO, JUBET CHRISTUS.

Dic nobis, quid tibi videtur, licet cenſum dare Cæsari, an non? Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Jesus: *Cuius eſt imago hæc, et ſuperſcriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt cæsaris, cæsari; et quæ ſunt Dei, Deo.* Et audientes mirati ſunt, et relicto eo abierunt. Matth. XXII. 17.

Declinata prudenter et religioſe officiorum colliſione.

Poſtrema hæc verba oſtendunt, ipſos eos miratos fuiſſe divinum reſponſum, qui ad tentandum eum miſſi ſunt a Phariſæis: quique callide exiſtimabant, in alterutram

Caput CXXI. partem necesse fore, ut impingeret Chriſtus, ſive pro cenſu dando pronunciaret, ſive pro non reddendo cæsari; quo ſeditionis auctor accuſari poſſet, ut aperte apud Lucam notatur factum, ut traderent illum principatui, et poteſtati præſidis; ſecus vero si pro Romanis ſententiam dixiſſet, civium ſuorum ac diſcipulorum animos a se alienaret. At ipse ſibi numiſma cenſus exhiberi iubet, atque per hoc eos convincit, ſceptro a Juda ſublato, eos dominio cæsaris ſubiectos eſſe, cuius ceu ſupremi principis imagine moneta eſſet ſignata, quam pro cenſu reddere deberent, ſeu tributo. Unde reddere iubet cæsari, quæ ſunt cæsaris, ſimulque Deo, quæ ſunt Dei: ne prætextu obligationis reddendi cæsari, quæ ſunt cæsaris quisquam deſit in iis, quæ Dei ſunt, dum iam erant, inſtabantque tempora, quando contra vim voluntatemque principum et poteſtatum huius ſæculi officia religionis erant impendenda. Ipse paulo ante de se Chriſtus prædixerat, filium hominis tradendum eſſe *gentibus ad illudendum*, *et flagellandum*, *et crucifigendum:* Suis etiam diſcipulis iam prænuntiaverat, fore eos ad præſides et reges ducendos *a*).

Quid vero egerint apoſtoli in prima ſtatim Evangelii prædicatione, Acta Apoſt.

a) *Matth.* *X.* 17. 18.

docent: cum primum enim post acceptum Spiritum S. auſpicarentur munus apoſtolicum, prohibiti a principibus ſacerdotum *Petrus et Joannes, reſpondentes, dixerunt ad eos: Si iustum eſt in conſpectu Dei, vos potius audire quam Deum, iudicate a).* Quod hic fecerunt apoſtóli, regreſſi ad opus miniſterii ſui iterum comprehenſi, facere divinitus ſunt iuſſi: *Iniecerunt manus in apoſtolos, et poſuerunt eos in custodia publica. Angelus autem Domini per noctem aperiens ianuas carceris, et educens eos, dixit: Ite, et ſtantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius b).* Exprobrantibus autem rem magiſtratibus, Petrus et apoſtoli, idem, quod antea, reſponſum dederunt: *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* Ut vero nihil, quominus Deo redderent, quæ Dei ſunt, in ſuo miniſterio illos cohibere potuit; ita etiam cæſari, quæ cæſaris ſunt, reddenda idem apoſtolorum princeps docens: *Subiecti igitur eſtote,* ait c), *omni humanæ creaturæ propter Deum: ſive regi, quaſi præcellenti; ſive ducibus, tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: quia ſic eſt voluntas Dei, ut benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quaſi liberi, et non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem, ſed ſicut ſervi Dei.* Cum enim cernerent homines, Evangelii præcones intrepidos nulla

a) *Act. IV.* 19. b) *Ib. V.* 18. c) *I. Petr. II.* 13.

CAPUT CXXI.

vi aut potentia poſſe cohiberi, ne quod Dei esset, in ſuo miniſterio Deo redderent, facile hoſtes fidei ſibi in animum inducere poterant, illos, quæ cæsaris ſunt, reddere detrectare, ac excutere ſubiectionis iugum. Hinc etiam D. Paulus ipse ab angelo Act. XXVII. monitus: *Ne timeas Paule, cæsari te oportet assistere* (ut nempe intrepidus Deo, quæ Dei ſunt, redderet) Rom. XIII. ad obtemperandum potestatibus ſublimioribus prolixe fideles hortatur, ad reddendum nimirum, *quæ ſunt cæsaris, cæsari; et quæ ſunt Dei, Deo.* Ubi argumentum a minori ad maius locum habet: ut si ſublimioribus potestatibus huius ſæculi omnis anima ſubiecta ſit oporteat in iis, quæ ſunt cæsaris; id religiosius faciendum ſit in illis, quæ Dei ſunt, erga conſtitutas a Deo ſublimiores potestates hierarchicas. Hinc est, quod Christus de numismate census interrogatus, ab imagine cæsaris transeat ad imaginem Dei nobis a creatore impreſſam.

Obligatio hominis ob imaginem Dei in se.

Vidimus initio ſtatim huius operis Longinum ſcriptorem ethnicum tractantem *de ſublimi* tantopere admiratum τὸ ὕψος in verbis illis Dei creantis: *Fiat lux, et facta est lux.* Sed non initiatus mysteriis noſtris non potuit aſſequi vim verborum, quæ paulo post leguntur *a*), dum perfectis huius mundi

a) *Gen. I. 26.*

visibilis operibus Deus creaturus hominem ens intellectuale, qui cæteris rebus velut rector esset ac gubernator, analogia quadam ſui in res universas regiminis, veluti ſecum consilium iniens: *Faciamus*, inquit, unde SS. Patres mysterium SS. Trinitatis colligunt, *hominem ad imaginem et ſimilitudinem nostram: et præsit piscibus maris, et volatilibus cæli, et bestiis, universæque terræ, omnique reptili, quod movetur in terra. Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam: ad imaginem Dei creavit illum*, ut iam hic tertio, ac deinceps etiam non ſemel repetitur in libro Genesis *a*), et aliis divinis ſcripturis. Tum vero postquam Gen. II. 7. Moyses hominem e limo terræ formasse Deum dixisset, *et inspiravit*, addit, *in faciem eius ſpiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem* inspirata quasi divini numinis aurà entis ſummi ac perfectissimi intellectu et voluntate præditi in uno ſupposito, homine ex anima et corpore constante, qui ſibi intellectu rerum ideas repræsentaret, atque voluntatis imperio, quæ est ipsa voluntas, ſuum ſibi etiam corpus ad nutum haberet, ſubiectum cum aliis omnibus, quatenus regimen ſuum attinerent, ut dirigerentur omnia ad unicum illum rerum creatarum omnium finem, gloriam Dei, primi principii ac finis ultimi, hominis imprimis, ad ima-

CAPUT CXXI.

a) *Gen. V.* 1. *et IX.* 6.

Caput CXXI. ginem Dei creati intellectu et voluntate præditi: quo redit lex illa charitatis Dei, *ut diligatur ex toto corde, ex toto intellectu, ex tota anima, et ex tota fortitudine a).* Ad hoc homo in ſtatu integritatis a Deo fuerat tum naturalibus facultatibus, cum etiam ſupernaturalibus instructus „ Secundum illud, ſunt verba D. Thomæ *b)*, Eccl. 17. *Deus ſecit hominem rectum.* Erat enim rectitudo ſecundum hoc, quod ratio ſubdebatur Deo, rationi vero inferiores vires, et animæ corpus. Prima autem ſubiectio erat causa ſecundæ, et tertiæ. Quamdiu enim ratio manebat Deo ſubiecta, inferiora eidem ſubdebantur. “ Provocat ad S. Augustinum, qui lib. XIII. de civ. Dei de ſtatu naturæ corruptæ dicit: „ Quod posteaquam præcepti facta transgressio est, confestim gratia deserente divina, de corporum ſuorum nuditate confusi ſunt. Senserunt enim motum inobedientis carnis ſuæ tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ ſuæ. “ Rem ab ovo repetens S. Hilarius verbis illis Gen. II. 7. modo allatis præ oculis habitis: *Et inspiravit in faciem eius ſpiraculum vitæ etc.* „ Inspirationi ergo huic, ait *c)*, præparatus, ſive formatus est, per quam natura animæ et corporis in vitæ perfectionem quodam inspirati ſpiritus fœdere con-

a) Marc. XII. 33. *b) I. P. q. 95. art. 1.*
c) In Psalm. CXVIII. lit. X. n. 8. p. 300.

tineretur. Scit in se duplicem B. Paulus eſſe naturam, cum ſecundum interiorem hominem delectatur in lege, et cum aliam in membris ſuis videt legem, quæ ſe captivum ducat in lege peccati. Quod ergo ſit ſecundum imaginem Dei, ad animi pertinet dignitatem. Quod autem formatur ex terra, ſpeciei corporis, naturæque primordium eſt." Eſt hoc, quod D. Paulus dicit a): *Si eſt corpus animale, eſt et ſpiritale, ſicut ſcriptum eſt: Factus eſt primus homo in animam viventem, noviſſimus Adam in ſpiritum vivificantem.* Hoc ita accipiendum hic eſt, quod, dum primus homo, quando Deus inſpiravit in faciem eius ſpiraculum vitæ, factus eſt in animam viventem in ſtatu integritatis, delapſo eidem ex hoc integritatis ſtatu, Chriſtus factus ſit in ſpiritum vivificantem: ſicuti idem apoſtolus ad Epheſios IV. 22. monet: *Deponere ſecundum priſtinam converſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris. Renovamini autem ſpiritu mentis veſtræ, et induite novum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, et ſanctitate veritatis:* nempe ut ad Coloſſ. III. 9. ait: *Exſpoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, et induentes novum, eum, qui renovatur in agnitionem, ſecundum imaginem eius, qui creavit illum.* Induere

Caput CXXI.

a) *I. Cor. XV. 44.*

CAPUT CXXI. igitur iubemur novum hominem, *qui ſecundum Deum creatus est in iustitia et ſanctitate: quique renovatur in agnitionem, ſecundum imaginem eius, qui creavit illum*, ſcilicet ad imaginem et ſimilitudinem, quam renovatam, redintegratamque Deo conditori redhibere debeamus. Ut ſicut Christus ob numisma cæsaris imagine ſignatum cæsari reddendum iubet, quæ ſunt cæsaris, ita etiam *quæ ſunt Dei, Deo;* eoquod *ſignatum est ſuper nos lumen vultus tui Domine a)*, imago Dei, quam peccato fœdatam ſuæ integritati ipse Christus restituit. Pulchre Tertullianus tempore adhuc persecutionum utramque, quando officiorum erat maxima collisio, christianorum obligationem explicat. „Antichristo iam instante, ſcribit *b)*, et in ſanguinem, non in pecunias hiante christianorum, quomodo mihi proponere potest ſcripturam esse: *Reddite, quæ ſunt cæsaris, cæsari?* Miles me, vel delator, vel inimicus concutit, nihil cæsari exigens, immo contra faciens; cum christianum legibus humanis reum, mercede dimittit. Alius est denarius, quem cæsari debeo, qui ad eum pertinet, de quo tunc agebatur, tributarius, a tributariis ſcilicet non a liberis debitus. Aut quomodo reddam, quæ ſunt Dei Deo? utique proinde imaginem et monetam ipsius inscriptam nomine eius, id est,

a) Pſalm. IV. 7. *b) Lib. de fuga in perſec. p. 542.*

hominem christianum? Quid autem Deo debeo, ſicut denarium cæsari, nisi ſanguinem, quem pro me Filius fudit ipsius? Quodsi Deo quidem hominem et ſanguinem meum debeo; nunc vero in eo ſum tempore, ut quod Deo debeo, expostuler, utique fraudem Deo facio, id agens, ne quod debeo, ſolvam." Origenes pro more ſuo ad ſensum mysticum delapsus: „Qui facit, inquit *a*), opera rectoris tenebrarum istarum, portat imaginem eius, cuius habet opera, quam præcepit Jesus esse reddendam et proiiciendam de vultu nostro, assumendamque eam imaginem, iuxta quam a principio ad ſimilitudinem Dei conditi ſumus." Nec abludit S. Jo. Chrysostomus *b*): „*Redde quæ ſunt cæsaris, cæsari*, ait, de iis id ſolum intellige, quæ nihil pietatem lædunt; ita ut si lædant, iam non cæsaris, ſed diaboli tributum et vectigal ſint." S. Augustinus in illud Psalm. IV. n. 8. *c*): „*Signatum est in nobis lumen vultus tui*, tanquam denarius, inquit, ſignatur regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem et ſimilitudinem Dei, quam peccando corrupit: bonum ergo eius est verum, atque æternum, si renascendo ſigne-

CAPUT CXXI.

a) *In Lucam fragm. Hom. XXXIX. T. III.* 978.
b) *Hom. LXX. n.* 2. *in Matth. T. VII. p.* 688.
c) *T. IV. p.* 15.

Caput CXXI. tur. Et ad hoc credo pertinere, quod quidam prudenter intelligunt, illud quod Dominus viso cæsaris nummo ait: *Reddite cæsari, quod cæsaris est, et Deo, quod Dei est.* Tanquam si diceret: quemadmodum cæsar a vobis exigit impressionem imaginis ſuæ, ſic et Deus: ut quemadmodum illi redditur nummus, ſic Deo anima lumine vultus eius illustrata atque ſignata." Et in Psalm. XCIV. n. 2. *a*): „Si cæsar quærit in nummo imaginem ſuam, Deus non quærit in homine imaginem ſuam? Ad hanc ſimilitudinem nos Dominus noster Jesus Christus invitans, imperat nobis, ut nostros etiam inimicos diligamus; et dat exemplum de ipso Deo: *Sicut Pater vester*, ait, *qui in cælis est, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos et malos, et pluit ſuper iustos et iniustos. Estote ergo ſicut Pater vester perfecti.* Cum dicit: *Estote ſicut ille perfecti*, ad ſimilitudinem nos invitat etc."

a) *Ib. p.* 1023.

CAPUT CXXII.

CAPUT CXXII.

RESPONSUM SADDUCÆIS MATERIALISTIS DATUM.

Erratis neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei. In reſurrectione enim neque nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut angeli Dei in cœlo. De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis, quod dictum eſt a Deo dicente vobis: *Ego ſum Deus Abraham, et Deus Iſaac, et Deus Jacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed viventium.* Matth. XXII. 29. etc.

Quo demonſtratur vita æterna.

Poſtquam diſcipuli Phariſæorum cum Herodianis interrogantes, an cenſum liceret dare cæſari, confuſi receſſerant, *mirati in reſponſo eius*, mox Sadducæi acceſſerunt, qui, ut Act. XXIII. 8. legitur, *dicunt, non eſſe reſurrectionem, neque angelum, neque ſpiritum,* exiſtimantes nimirum, doctrinam hanc in ſcripturis non reperiri veteris teſtamenti, in quo promiſſiones factæ præſentem tantum vitam ſpectare illis videri poterant, qui fidem integram non ſervarunt in Chriſtum Meſſiam venturum, a quo ferale mortis decretum, protoparentibus factum, ſolvendum erat, redemtoque homini vita æterna reddenda. Quodſi vero Sadducæis

CAPUT CXXII. Christus dicere poterat, errare eos, neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei: quid dicendum de Materialistis, qui hodie orbem replent post clarissimam Evangelii lucem? qui perinde nec resurrectionem, neque angelum aut ſpiritum esse dicunt, ſeseque in tanta mentis hebetudine ac cæcitate cæteris mortalibus magis ſapere atque acutius cernere ſibi persuadent, eoquod nil, nisi quod oculis hauriunt, et palpant manibus, credunt, *nescientes ſcripturas, neque virtutem Dei.* Nihil nempe, quod ſupra captum ſuum est, in animum ſibi inducere ac credere isti volunt, ſuis irretiti dubiis et ſuffocati.

Econtra qui ſunt docibiles Dei, didiceruntque ex apostolo, captivare intellectum in obsequium fidei firmiſsime persuasi de virtute Dei, hoc uno ſcuto tela ſatanæ omnia, qui protoparentes nostros falsa ſcientiæ opinione deiecit, dispellunt; mysteriaque quæcumque nihil penitus hæsitantes indubitata fide credunt. Hi dum ſibi ipsis diffidunt (ſecus ac illi, qui *nescientes ſcripturas*, varias illarum interpretationes ſibique contrarias in medium proferunt, ut identidem fecerunt faciuntque hæretici) magisterio Eccleſiæ tuto se committunt carbonaria illa, ut dici ſolet, fidei ſimplicitate, neque vero id levi, ſed firmiſsima faciunt, ac

divina perſuaſione de virtute Dei, quam ut Christus demonstravit Sadducæis, quidam etiam, qui aderant ſcribarum, *dixerunt ei a): Magister, bene dixisti. Et*, ut apud Matthæum ſupra v. 33. legitur, *audientes turbæ, mirabantur in doctrina eius*, postquam ſcilicet attulisset evangelista argumentum Christi ex Dei verbis ad Moysen: *Ego ſum Deus Abraham etc. Deus autem non est mortuorum, ſed viventium.* CAPUT CXXII.

Quod argumentum, dum non desunt hodie, qui blasphemant, ipsi non attendunt ad verba illa apud Lucam adiecta: *Omnes enim vivunt ei.* Quippe Deo quidem convenit, ex nihilo creare, neutiquam vero ea, quæ creavit, iterum, quasi non bene facta, in nihilum redigere, præprimis utique animam, ad imaginem ſuam creatam, veluti halitum divinum. Hoc est, quod habet evangelista: *Omnes enim vivunt ei* (electi ad vitam æternam in eo, ſicut promisit Abraham: *Ego ero merces tua magna nimis*). *Eruntque ſicut angeli Dei in cœlis*, cum ſint eiusdem cum illis naturæ, ſpirituales immortalesque: Christus porro perinde Sadducæis ac aliis Judæis ſibi fidem divinam miraculis asseruit, quin ulla de dictis ſuis relinqui posset dubietas. Ea vero, quæ modo de vivente adhuc Abraham etc. attu-

a) *Luc. XX.* 39.

CAPUT CXXII. limus, iam præierat narratio de epulone et Lazaro, in qua toties Abraham adhuc vivus inducitur Luc. XVI. 23. ſeqq. Et Jo. VIII. 56. apertiſſimis prorſus his ad eandem rem verbis: *Abraham Pater veſter exultavit, ut videret diem meum: vidit, et gaviſus eſt.* Porro de vivente poſt mortem Abraham eſt invictum argumentum in allatis hoc capite verbis Exod. III. 6. Sadducæosque convincens, quippe qui theopneuſtiam Pentateuchi agnoſcebant: Si enim, quando dicebat Deus Moysi: *Ego ſum Deus Abraham, et Deus Iſaac, et Deus Jacob*, hi non amplius vixiſſent, debuiſſet dici: Ego fui Deus Abraham etc. Quemadmodum de amico non amplius ſuperſtite in hac vita dicimus: Ego fui amicus τοῦ δεῖνα; non vero ego ſum eius amicus.

CAPUT CXXIII.

PRÆCEPTUM MAGNUM CHARITATIS DEI ET PROXIMI.

Caput CXXIII.

Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Jeſus: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Hoc eſt maximum et primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum.* In his duobus mandatis univerſa lex pendet, et prophetæ. Matth. XXII. 36. etc.

Novi et Vet. Teſt. in quo univerſa lex pendet et prophetæ.

Additur apud Marcum, ſcribam dixiſſe *a*): *Bene magiſter in veritate dixiſti, quia unus eſt Deus, et non eſt alius præter eum. Et ut diligatur ex toto corde, et ex toto intellectu, et ex tota anima, et ex tota fortitudine: et diligere proximum tanquam ſeipſum, maius eſt omnibus holocautomatibus et ſacrificiis. Jeſus autem videns, quod ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: Non es longe a regno Dei.* Recedens nimirum ab umbra veteris testamenti propinquat luci Evangelii præcepto charitatis, in quo quidem etiam lex pendet et prophetæ, neutiquam vero per *infirma et egena elementa*, ut vocat D. Paulus veteris testamenti lega-

a) *Luc. XII.* 32.

Caput CXXIII.

Quave delectamur in Deo beati.

Hæc igitur est lex illa charitatis diffusæ in cordibus nostris omnium ſublimissimum divinissimumque amoris divini erga nos argumentum, in qua universa lex pendet et prophetæ, estque ipsa lex gratiæ in ipsa delectatione cordis nostri, id est, amore: „Trahitur, ait S. Augustinus *a*), animus et amore. Nec timere debemus, ne dicatur nobis, quomodo voluntate credo, si trahor? Ego dico: Parum est voluntate, etiam voluptate traheris. Quid est trahi voluptate: *Delectare in Domino et dabit tibi petitiones cordis tui.* Est quædam voluptas cordis, cuì panis dulcis est ille cœlestis etc.“ Hæc est lex charitatis de qua idem de nat. et grat. c. 69. „Conversus ergo, inquit, quisque, ſicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum ſuum ex toto corde ſuo, et ex tota anima ſua, mandatum Dei non habet grave. Quomodo enim grave, cum ſit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, et ideo grave est: aut diligit, et grave esse non potest. Diligit autem, si, quod illic admonetur Israel, conversus fuerit ad Dominum Deum ſuum, ex toto corde ſuo, et ex tota anima ſua.“ Legitur Deuter. VI. 4. lex illa: *Audi Israel, Dominus Deus noster, Dominus unus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, et ex tota forti-*

a) *In Joan. XXII. n.* 2.

tudine tua. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo. Repetitur Deut. XI. 13. et Deut. XXX. 10. etc. non ſolum lex hæc, ſed etiam diviniſſima illa, ex amoris in delectatione cordis natura, legis ratio, Deo ſummo bono unice digna, qua nos ſuo in nos amore, et noſtra in eum dilectione beatos facit: *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum, nec in cælo ſitum, ut poſſis dicere: Quis noſtrum valet ad cælum aſcendere, ut deferat illud ad nos, et audiamus, atque opere compleamus? Neque trans mare poſitum, ut cauſeris, et dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, et illud ad nos deferre: ut poſſimus audire, et facere, quod præceptum eſt? Sed iuxta te eſt ſermo valde, in ore tuo, et in corde tuo, ut facias illum.* Quid propius nobis eſt corde noſtro, in medio noſtri? atque in ipſo medio cordis noſtri eſt amor noſter: Sic eſt, et debet eſſe perfectus in Deum ſecundum legem charitatis, ut pſalmiſta in ipſa perſona Chriſti dicit a): *In capite libri ſcriptum eſt de me, ut faciam voluntatem tuam: Deus meus volui, et legem tuam in medio cordis mei.* CAPUT CXXIII.

Nec tantum in medio cordis debet eſſe charitas, ſed etiam diffuſa in corde, totum debet replere. Hoc eſt, quod idem pro-

a) *Pſalm.* XXXIX. 8.

CAPUT CXXIII.

pheta Deum rogat *a*): *Da mihi intellectum, et ſcrutabor legem tuam, et cuſtodiam illam in toto corde meo.* Et initio ſtatim eiusdem psalmi prædicantur *b*): *Beati, qui ſcrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.* Hoc est, quod toties in Davide laudatur, quod in toto corde ſuo ſecutus ſit Dominum, homo ſecundum cor Dei, ut per Joelem monemur *c*): *Convertimini ad me de toto corde vestro.* Est hoc præceptum charitatis: *Diliges Dominum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, et tota mente tuà,* ut idem psalmista canit *d*): *Benedic anima mea Domino: et omnia, quæ intra me ſunt, nomini ſancto eius.* Et *e*): *Diligam te Domine fortitudo mea.* Non aliter igitur Dominum Deum ex toto corde, et ex tota anima, quod ſumus nos, diligere iubemur, quam ex tota fortitudine, quia fortitudo nostra Dominus est, qui nos invitat: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos,* ut iam ſupra exposuimus, iugum leve et onus eius ſuave, quod charitas facit per dura et aspera, omnia officia erga Deum, nos ipsos, et proximum, quem diligere iubemur, ut nos ipsos.

Amando etiam proximum in Deo.

Dicitur mandatum hoc dilectionis proximi ſingulari dignatione, et charitate Dei

a) *Ps. CXVIII.* 34. *b*) *Ib.* 2. *c*) *Joel. II.* 12. *d*) *Ps. CII.* 1. *e*) *Ib. XVII.* 2.

in nos, ſimile mandato diligendi Deum, quia in hoc continetur. Dum enim iubemur Deum diligere ex toto corde, nihil residuum relinquitur, nisi ut proximum in Deo diligamus, ſicut etiam nosmetipsos, adeoque Deum ſupra nosmetipsos, nec aliter proximum ſicut nosmetipsos nisi in Deo, ſicut Joannes dicit: *Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.* Hincque patet, quomodo universa lex et prophetæ in duobus mandatis „mira quadam conspiratione, ut loquitur Jacobus Nisibenus Serm. II. de Dilectione *a*), pendent. Nam si tu, pergit, ipse ad examen venias duorum mandatorum, in quibus pendet omnis vis legis et prophetarum, cognosces, si hæc insita essent in cordibus et in mentibus hominum; nec lege, nec prophetis omnino indigerent, ſicut ſcriptum est, quod, *lex iusto non est posita, ſed iniustis:* et quidem pro iniquis et impiis posita est lex. Et si iustitia veritatis ſtetisset, et mansisset apud homines, non esset opus lege. E diverso nisi lex posita esset, virtus Dei non ostendisset in omnibus nationibus omnia mirabilia, quæ manifestavit.“ Et postea num. 7. p. XIII. „Verbum autem illud, quod dixit Dominus et Salvator noster, quoniam *in duobus mandatis pendent lex et prophetæ*, pulcrum, bonum,

a) *T. V. Bibl. PP.*

Caput CXXIII. congruum, et conveniens est, dicente ipſo Domino noſtro: *Apex unus a lege et prophetis non præteribit, donec omnia fiant.* Accepit ille legem, et prophetas, et concluſit, ac ſuſpendit eos in duobus mandatis, et nihil ex eis abrogavit. Nam ſi perpenderis bene verbum illud, in eo eſt vera obſervatio legis; et id omne, quod ſcriptum eſt in lege, ſub hoc verbo comprehenditur: *Diliges etc.*"
Sic etiam S. Zeno ep. Veronensis relatis iisdem Christi verbis: „Unde, inquit *a*), manifeſtum eſt, dilectionem omnium virtutum divinarum eſſe ſubſtantiam naturalemque magiſtram: quoniam ex lege diſcitur, ſed in mentibus naſcitur: lex enim pendet ex charitate, non charitas pendet ex lege, ſacra Scriptura dicente: *Juſto lex non eſt poſita, ſed peccatori.* Peccator autem ille eſt, qui charitatem non habet Dei, ac per hoc operanti iram recte ſubiacet legi."

Res tunc magis manifeſta fit, ſi ipſam legem charitatis, quam quivis intelligit Deo debitam auctori ſuo, ſub examen vocemus. *Qui habet mandata mea*, ut una ſententia totam novam legem Evangelii complectitur Chriſtus Jo. XIV. 21. *et ſervat ea: ille eſt, qui diligit me;* ad quod paulo ante v. 15. diſcipulos hortatus fuerat: *Si diligitis me, mandata mea ſervate.* Utramque ſententiam una complexus, dicit apoſtolus I. Cor. XVI. 14.

a) *Lib. I. Tract. II. n. 5. p. 24.*

Omnia veſtra in charitate fiant, vera nempe et ſincera ad quam S. Joannes nos hortatur: *Filioli mei; non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere et veritate.* Hoc iam est ad trutinam vocandum. „Rogo te, responde, non mihi ſed Deo, utor verbis Pauli Oroſii *a*), non voce, ſed conſcientia: si ita ex toto corde Deum diligis, ut nullam unquam in eo cogitationem, quæ absque timore et dilectione Dei intelligi possit, admittas: si ita in tota anima ſequeris, ut ſuſcepta ſemel cruce in nullam penitus oblectationem habitæ ad tempus iucunditatis ſuccedas: si ita in totis visceribus tuis calore charitatis ardes, ut ulla penitus per augmenta necessitatis infirma concupiscentiis aut desideriis acquiescas.“ Apologiam is facit pro magistro ſuo S. Augustino, qui una ſententia de ordine utriusque præcepti charitatis omnia complectitur ſermone *de disciplina christiana b*) iuxta illud I. Jo. IV. 20. *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, et fratrem ſuum oderit, mendax est.* „Ecce quod discitur in domo disciplinæ: Diligere Deum, diligere proximum: Deum tanquam Deum, proximum tanquam te. Non enim invenis parem Deo, ut possit tibi dici: Dilige Deum, ſicut diligis illum. De proximo

CAPUT CXXIII.

a) *Apologia de arbitrii libertate n.* 31. *T. IX. Bibl. PP. p.* 168. *b*) *T. VI. p.* 583. *n.* 3.

CAPUT CXXIII.

inventa est tibi regula, quia inventus es proximo tuo par tu ipse. Quæris quomodo diligas proximum? attende teipsum, et quomodo te diligis, ſic dilige proximum." Etsi vero in collisione officiorum propriam noſtram præferimus proximi ſaluti, nihilominus proximum amamus ſicut nos ipsos, dummodo non amamus nos ipsos in proximo: id est, ut quem amamus, eidem ipsi bonum velimus ex animo, alias nos ipsos non proximum diligimus. Tenebras offuciasque, quas hic amor proprius obiicit, admirabilem in modum dispellit præceptum amoris tam breve, tam ſublime, tam divinum: *Diliges proximum tuum ſicut teipsum;* Deum ergo plus quam teipsum, nonnisi in Deo teipsum, qui totus, non ſolum quod es, Dei es, ſed et quod ſuapte desideras, ſummo bono felix esse ac beatus, non nisi in ipso Deo obtines admirabili illo, de quo ſupra, ſummeque adorando, ac amando commercio generis humani cum divinitate, quo ipse Deus ſummum bonum beatos nos reddit ſine fine in cœlis: quorsum aspirando in terris, cum angustum ſit cor nostrum debilisque conatus mentis, vel hoc ipso incessanter nobis connitendum, contendendumque est progressu continuo ad maiorem profectum in ſummo bono prosequendo, Deo unice diligendo ſine ullo prorsus, dum in via hic ſumus, diverticulo, neque

ad dexteram, neque ad ſiniſtram declinando, ſicut qui in ſtadio currunt, monente impellenteque nos apoſtolo I. Cor. IX. 24. *Sic currite, ut comprehendatis*, Deum nimirum ſummum bonum, in æterna felicitate beati: „Ut enim homo, ſunt verba S. Augustini *a)*, ſeſe diligere noſſet, constitutus est ei finis, quo referret omnia, quæ ageret, ut beatus eſſet. Non enim qui ſe diligit aliud eſſe vult quam beatus. Hic autem finis est adhærere Deo. Jam igitur ſcienti diligere ſeipſum cum mandatur de proximo diligendo ſicut ſeipſum, quid aliud mandatur, niſi ut ei, quantum potest commendet diligendum Deum? Hic eſt Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantum Deo debita ſervitus.“ Caput CXXIII.

a) Lib. X. de Civ. Dei c. 3.

Caput CXXIV.

CAPUT CXXIV.

CHRISTUS CUJUS FILIUS.

Congregatis autem Phariſæis, interrogavit eos Jesus, dicens: Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Dicunt ei: David. Ait illis: Quomodo ergo David in ſpiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo: ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? *Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? et nemo poterat ei reſpondere verbum:* neque ausus fuit quisquam ex illa die amplius eum interrogare. Matth. XXII. 41. etc.

Juxta Psalm. CIX.

Vidimus modo, ac plura adhuc apud evangelistam habentur exempla eorum, qui his postremis ante passionem ſuam diebus, quibus non cessavit quotidie e Bethania rediens mane docere in templo, eum acceſſerunt ſingillatim et coniunctim ex omni ſtatu ſacerdotum, principum, Phariſæorum, Herodianorum, Sadducæorum tentantes eum, ut caperent in ſermone, aut locum eum accusandi incessendique vel lacessendi invenirent; quos omnes cum ita dimisisset, ut moderatiores mirarentur, ipse benignis-

ſimus Jesus postremo illis quæstionem proponit, ex qua potuiſſent ad veritatis cognitionem pervenire: ad quam cum nemo poſſet ei respondere verbum, potius tamen ab eo interrogando desistunt, quam ut dociles ſese præberent veritati. Talis est autem Christi interrogatio, ut ſimul ex ipsis verbis, quæ proponit, debuiſſent agnoscere, quis eſſet, quem offenderent, eum crucifigendo, et quæ eos ultio de offensa maneret. Psalmi CIX. ipsis proponit exordium: *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* De Messia veteres Judæi hunc psalmum intelligebant, quidquid odio Christianorum teneant Rabbini posteriores. Nisi de Messia intellexiſſent illi, quos Christus interrogavit, facilis fuiſset responsio, nec dicerentur, non potuiſſe ei respondere verbum. Certe eos invicte ſtringit, quod Davidis Dominus dicatur Messias, quod dici non poſſet, si filius tantum illius fuiſſet ſecundum carnem, quod in humana quidem natura fuit Christus, atque in transversum egit Judæos, cum eum humili loco ſtatuque natum ac pauperem coram se cernerent, quem ipsi volebant in ſede David patris ſui collocatum dominatorem gentium, et hos inimicos ſuos ponentem ſcabellum pedum in præsenti vita, regno terreno autem potitos ſese cum illo; cum ipsi potius

CAPUT CXXIV. eſſent primi ex illis, de quibus *dixit Dominus Domino meo: ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum.* Sic etiam perverse et ſuperbe in ſuum favorem et ſplendorem regni ſui, quod ſibi imaginabantur, terreni accipiebant, quæ ſequuntur: *Virgam virtutis ſuæ emittet Dominus ex Sion: Dominare in medio inimicorum tuorum.* Emiſit revera virgam virtutis ſuæ Dominus ex Sion in Christo ex ſemine David ſecundum carnem oriundo; ſed mox altius aſſurgit propheta; *Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum: ex utero ante luciferum genui te.* An hoc David dicere potuiſſet, se Meſſiam ante luciferum genuiſſe? An non ſacerdotium Aaronicum destruit, quod de eodem Meſſia ſequitur; *Juravit Dominus, et non pœnitebit eum*: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech?* Quodque ſequitur, tot iam ſæculis per orbem, per quem hactenus extorres terra ſua ſine rege, ſine ſacerdotio vagantur Judæi, completum, destructis idolis ſervientium regnis, et regibus Christo ſubditis, coram cernimus; nempe Meſſiam Deum et hominem venerantes læti canimus nos: *Dominus a dextris tuis confregit in die iræ ſuæ reges. Judicabit in nationibus, implebit ruinas*, vestras nimirum o Judæi, ipſos vos in ruina poſitos! Ad hæc tunc Christus interrogatione ſua digitum

intendebat, ſed illi auſcultare nolebant, et mortem intentabant, ex qua reſurgens Chriſtus, *exaltavit caput* poſtquam *de torrente* paſſionis *in via bibit* ut SS. PP. interpretantur, *propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Jeſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jeſus eſt in gloria Dei Patris.*

Animadvertimus iam Chriſtum hic non ſolum ſuam divinitatem Judæis demonſtraſſe ex verbis: *Dixit Dominus* (Jehova) *Domino meo* (Adonai) ut habet textus originalis; verum etiam prænunciaſſe eis dirum, quod ipſos hodieque adhuc manet fatum, denunciatum eiusdem pſalmi ſequentibus verbis: *Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum:* quod ſtatim experti ſunt, atque etiamnum experiuntur, qui per diffuſam in orbe Eccleſiam regnum Chriſti in terris undique diſperſi Judæi veluti ſcabellum pedum exiſtunt, omnium peripſema. Experti ſunt illi primi in exciſione Hieroſolymæ et diſperſione gentis ſuæ, quod deinceps omnes inimici Chriſti Domini, qui ut dicit apoſtolus, *in æternum ſedet in dextera Dei, de cætero exſpectans, donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius:* quem, ſcilicet Chriſtum Dominum, *virgam*, id eſt,

Caput CXXIV. regale ſceptrum virtutis, ſeu fortitudinis ſuæ iuxta Hebr. emiſſurum hic prædixit vates *ex Sion* ſeu Hieroſolyma, unde progreſſa, dilatata per orbem crevit Eccleſia militans regnum Chriſti in terris, ut dominaretur *in medio inimicorum ſuorum*, ringentibus infernalibus, et adverſantibus quibusvis ſæculi poteſtatibus. Populus vero ei promittitur electus, quem apoſtoli et eorum poſt ſe vicarii Eccleſiæ Chriſti aggregaverint usque *in diem virtutis ſuæ* in conſummatione ſæculi, quando in *ſplendoribus ſanctorum*, qui cum eo usque hactenus regnarunt, ac regnant etiamnum in terris, ſe exhibebit in gloria maieſtatis ſuæ æternum Patris Verbum *ante luciferum* omnis creaturæ principium, quando iam erat ante omnia tempora, in principio *ex utero* æterni Patris genitus, ſplendor deitatis ac lux de luce naturalis Dei Filius. Cui induto carne humana *iuravit Dominus* Jehova Pater ſuus cœleſtis ſacerdotium æternum iuxta ordinem Melchiſedech. Nam *a*) *nec quisquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur a Deo tanquam Aaron. Sic et Chriſtus non ſemetipſum clarificavit, ut pontifex fieret: ſed qui locutus eſt ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodum et in alio loco dicit b*): *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Unde deinceps apoſtolus toto

a) *Hebr. V.* 4. *b*) *Pſalm. II.* 7.

capite VII. præcellentiam ſacerdotii Chriſti in novo teſtamento ſecundum ordinem Melchiſedech extollit, ſic id ipſum caput auſpicatus: *Melchiſedech rex Salem, ſacerdos Dei ſummi, qui obviavit Abrahæ regreſſo a cæde regum, et benedixit ei etc.* Et poſtea *a*): *Qui non ſecundum legem mandati carnalis factus eſt, ſed ſecundum virtutem vitæ inſolubilis. Conteſtatur enim: Quoniam tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius, et inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio vero melioris ſpei, per quam proximamus ad Deum. Et quantum eſt non ſine iuramento (alii quidem ſine iureiurando ſacerdotes facti ſunt; hic autem cum iureiurando per eum, qui dixit ad illum: Juravit Dominus* (Jehova) *et non pœnitebit eum: Tu es ſacerdos in æternum etc.*) Hic igitur Dominus Adonai potentia dexteræ ſuæ *confregit in die iræ ſuæ reges*, regali ſacerdotio ſuo, regno Chriſti in terris adverſantes. *Lapis* nimirum *abſciſſus de monte ſine manibus, qui percuſſit ſtatuam,* qua regna mundi Nabuchodonoſori in ſomnio fuerunt præſentata, *in pedibus eius ferreis, et fictilibus, et comminuit eos . . . . Lapis autem, qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus, et implevit univerſam terram b*). *Judicabit in nationibus* per orbem, conſtituto in Eccleſia ſua regno, *implebit ruinas* idolo- CAPUT CXXIV.

a) *Hebr. VII. 16. etc.* *b*) *Dan. II.*

latriæ perinde, ac ſynagogæ *conquaſſabit capita in terra multorum.* Sicut enim *confregit in die iræ ſuæ reges* tyrannos Neronem, Domitianum etc. Eccleſiam ſuam perſequentes, ita deinceps quicumque hoſtes eiusdem regni ſui ſubibunt eandem ruinam, conſummabuntque. Eiusdem argumenti eſt pſalmus II. *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati ſunt inania.*

CAPUT CXXV.

VIDUÆ PAUPERIS OBLATIO.

Convocans discipulos ſuos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus miſit, qui miſerunt in gazophylacium. Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miſerunt: hæc autem de penuria ſua omnia, quæ habuit, miſit, totum victum ſuum. Marc. XII. 43. 44.

A Christo præ ditioribus extollitur.

Sedens Jeſus contra gazophylacium in templo, aſpiciebat, quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, et multi divites iactabant multa. Alius hæc ſpectans attentionem ſuam convertiſſet utique ad eos potiſſimum, qui plurimum pecuniæ miſiſſent in gazophylacium, ad viduam autem hanc unam pauperem,

quæ non niſi *duo minuta miſit*, *quod eſt quadrans*, non facile advertiſſet animum: dum ecce! quod facit vidua hæc, unice animadverſione dignum exiſtimat Jeſus; ita quidem, ut diſcipulos tanquam ad ſpectaculum convocandos duceret, tantumque rei momentum illis (uſus etiam ſolita ſua aſſeverandi formula: *Amen dico vobis etc.*) ob oculos poneret, deprædicandum ex merito. Eſt revera hæc divina ab eo edicta ſententia, de quo (Meſſia nimirum) Is. XLII. 3. inter alia legitur: *In veritate educet iudicium*, non ad exteriorem ſcilicet rei apparentiam, ſecundum quam divites illi utique multo amplius contulerant in gazophylacium *ex abundantia ſua*, quam pauper illa vidua; quæ vero Chriſti iudicio plus omnibus, nempe *de penuria ſua omnia*, *quæ habuit miſit*, *totum victum ſuum.* Sic ad iuſtam omnia revocantur æqualitatem, quantacumque demum ſit conditionum, facultatum, fortunarumque humanarum inæqualitas, ut nec dives aut potens habeat, unde extollatur, nec pauper, quo deiiciatur, ſed potius gaudeat de beatiore forte ſua exemplo viduæ evangelicæ, Chriſti ſententia divitibus antelatæ, divino iudicio, plane diverſo a vulgari hominum, apud quos in pretio eſt rerum ad faſtum abundantia, et apparatus, quo quia caruit, reiectus eſt a Judæis Chriſtus, nec auditi eius apoſtoli pauperes piſ-

catores: ex quibus Chriſti doctrinam exprimens, S. Jacobus apoſtolus: *Glorietur, autem*, ait *a*), *frater humilis in exaltatione ſua; dives autem in humilitate ſua, quoniam ſicut flos fœni tranſibit:* nec in omni abundantia ſua pauperi æquiparandus venit, qui de penuria ſua ſibi in Chriſto theſaurizat. *Nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum b*), iuxta apoſtolum; qui Deo pro Corinthiis gratias agit, *quod*, ut ait *c*), *in omnibus divites facti eſtis in illo, in omni verbo, et in omni ſcientia: ſicut teſtimonium Chriſti confirmatum eſt in vobis: ita ut nihil vobis deſit in ulla gratia, exſpectantibus revelationem Domini noſtri Jeſu Chriſti.*

Eſt hoc eſſe in Deum divitem iuxta Chriſti effatum Luc. XII. 21. ubi redarguitur: *Qui ſibi theſaurizat, et non eſt in Deum dives;* ſecus ac vidua illa, quæ de penuria ſua omnia, quæ habuit, miſit in gazophylacium. Diviti illi, qui ſe omnia præcepta legis ſervaſſe profeſſus erat Matth. XIX. 21. Chriſtus ſuadet: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis theſaurum in cælo: et veni, ſequere me.* Sic pauperes etiam piſcatores, divites facti ſunt apoſtoli, dum omnia reliquerunt, Chriſtum ſecuti ſuos monentem:

a) *Jac. I. 9. etc.* *b*) *Rom. X. 12.*
c) *I. Cor. I. 5.*

Caput CXXV.

Vendite, quæ possidetis, et date eleemosinam. Facite vobis ſacculos, qui non veterascunt, theſaurum non deficientem in cælis a). Neque verò hic quisquam de paupertate ſeu penuria ſua queri potest, dum eiusdem benignissimi Salvatoris nostri effato, *quicunque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.* Huiusmodi, quæ parva videntur, ac modica, Christus quoque commemorat, ubi de die illo agit, quando congregabuntur ante eum omnes gentes, reddetque unicuique iuxta opera ſua: *Tunc dicet rex his*, qui a dextris eius ſunt: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi: Esurivi enim, et dedistis mihi manducare: Sitivi, et dedistis mihi bibere etc.*

a) Luc. XII. 33.

Caput CXXVI.

CAPUT CXXVI.

PRÆDICTUM EXCIDIUM TEMPLI HIEROSOLYMITANI, URBIS, ET ORBIS.

Quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus, et donis ornatum eſset, dixit: Hæc, quæ videtis, venient dies, in quibus non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non destruatur. Interrogaverunt autem illum, dicentes: Præceptor, quando hæc erunt, et quod ſignum cum fieri incipient? Qui dixit: *Videte, ne ſeducamini: multi enim venient in nomine meo, dicentes, quia ego ſum: et tempus appropinquavit: nolite ergo ire post eos etc.* Luc. XXI. 5. etc.

Signa utriusque excidii.

Josephus lib. VI. de bello Judaico c. 5. de ſignis excidium urbis præcedentibus tractans, pseudoprophetas a tyrannis, quos optimates Judæorum vocat, ſubornatos perhibet, atque „vaticinium ambiguum, ut loquitur, in ſacris libris repertum, illis circiter temporibus quendam ex ipsorum finibus profectum orbis terrarum imperio potiturum" ad Vespasianum refert. Quod commemorans Eusebius lib. III. hist. eccl. c. 8. „Verum, respondet, Vespasianus non totius orbis terrarum, ſed Romanum

ſoluntaxat imperium obtinuit. Rectius ergo id referatur ad Christum;" qui de hac re locutus, nostri etiam, ut postea videbimus, causa noluit dedocere apostolos, confundentes utrumque excidium urbis et orbis ſeu consummationis ſeculi; cuius illa figura erat, atque adeo multa debebant esse ambobus communia, ut tamen utrique etiam essent ſua phenomena ſingularia. Cum Christus prædixerit apud Lucam non fore relinquendum lapidem ſuper lapidem, de templo ſermone ab apostolis iniecto, respondit a): *Cum autem videritis circumdari ab exercitu Jerusalem, tunc ſcitote, quia appropinquavit desolatio eius* etc. usque ad vers. 25. *Et erunt ſigna in ſole et luna etc.* quæ ad ſecundum adventum pertinent, prout adhuc apertius habetur Matth. 24. etc. et Marci XIII. 24. etc. *Sol obscurabitur, et luna non dabit lumen ſuum, et ſtellæ cadent de cælo: et virtutes cælorum commovebuntur. Et tunc apparebit ſignum Filii hominis in cælo: et tunc plangent omnes tribus terræ: et videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa et maiestate etc.* quemadmodum Christus alibi adventum ſuum ſecundum descripsit. De utraque autem desolatione apostolos et nos ſimul circumspectos reddit, ne ſimus incurii aut nimis creduli in iis, quæ utrique desolationi erunt communia b): *Cum autem*

CAPUT CXXVI.

a) *Luc. XXI. 20.* b) *Ib. XXI. 9.*

Caput CXXVI. *audieritis prælia et ſeditiones nolite terreri. Oportet primum hæc fieri, ſed nondum ſtatim finis.* Mox ſubdit evangeliſta, veluti rem novam orsus: *Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentem, et regnum adverſus regnum: et terræmotus magni erunt per loca, et peſtilentiæ, et fames: terroresque de cælo et ſigna magna erunt. Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus ſuas, et perſequentur, tradentes in ſynagogas et cuſtodias, trahentes ad reges et præſides propter nomen meum.* Pertinent hæc poſteriora ad intervallum illud quadraginta annorum ante excidium urbis, quo ſpacio omnes apoſtoli hæc, quæ illis Chriſtus prædixit mala ſuſtinuerunt plerique omnes violenta defuncti morte, ſolo S. Joanne ſuperſtite ac ſuperviventе ruinam et deſolationem Judaicam. Unde priora ita ad conſummationem ſæculi ſunt referenda, ut tamen eam proxime non contingant, ut aperte locus, quem præmittimus, Lucæ cavet ab iis, qui dicunt: *Quia ego ſum, et tempus appropinquavit,* innuuntque Matthæus eique concors Marcus antichriſtos etiam illos præter ultimum illum alios deſignantes, quos non unum numerat gens Judaica *a*): *Videte ne quis vos ſeducat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus, et multos ſeducent. Audituri enim eſtis prælia, et opiniones præliorum. Videte ne turbemini. Oportet primum hæc*

a) *Matth. XXIV.* 4.

ſieri, ſed nondum ſtatim finis. Consurget enim gens contra gentem, et regnum adversus regnum, et erunt pestilentiæ, et fames, et terræmotus per loca. Hæc autem omnia initia ſunt dolorum.

CAPUT CXXVI.

Finis Synagogæ, et Eccleſiæ militantis in consummatione ſæculi.

Multa adhuc ſequuntur, habenturque etiam apud Matthæum et Marcum eadem haud raro iisdem fere expressa verbis vel ſententia de excidio urbis et orbis, ſeu consummatione ſæculi, ut distinctius apud Matthæum interrogatio discipulorum instituitur *a*): *Dic nobis, quando hæc erunt? et quod ſignum adventus tui, et consummationis ſæculi?* Observandum vero, quæstionem hanc esse factam, quando Christus postremum e templo fuit egressus ipsaque urbe post triumphalem ſuum in eandem ingressum, ad constituendum ſibi regnum Eccleſiam per orbem, reiecta templi religione, repudiata ſynagoga, ſacrisque Judaicis, ut Christus mulieri Samaritanæ prædixerat Jo. IV. 21. *Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem.*

Apostoli quæstionem ſuam instituentes, necdum ſciebant, Christum brevi rediturum ad Patrem cœlestem, ascensurum in cœlum, indeque post tempora venturum

a) *Matth. XXIV.* 3.

Caput CXXVI. ad iudicium: de regno Israel tunc per Christum Messiam, pulsis Romanis, reſtituendo unice mentibus obverſabatur cogitatio, cui ideo destructio urbis non congruebat, nec fatum gentis Judaicæ, quod hodieque ſubit, nobisque ſermonem de excidio urbis et orbis tam clarum et perſpicuum reddit, quin confundatur uterque hic eventus, totum illud, ac integratam prophetiam, abominationem ſcilicet deſolationis ob oculos ponendo, prout a Daniele propheta adumbrata fuerat, ad eamque Christus provocat Matth. XXIV. 15. *Cum ergo videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt a Daniele propheta etc.* Notandum vero, ante hæc verba immediate præmitti ea, quæ ad conſummationem ſæculi pertinent: *Et prædicabitur hoc Evangelium regni in univerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus: et tunc veniet conſummatio.* Ac revera deſolatio illa perſeverat, continuoque oculis noſtris obverſatur in Judæis per orbem errantibus: ſuntque ſigna, quæ iugiter nos terrent terræmotus, bella, fames etc. Simul igitur dum Christus directe ad interrogationem diſcipulorum de excidio templi reſpondet, futuris nobis cunctis etiam conſummationem ſæculi, ac iudicium extremum ob oculos ponit.

Caput CXXVI.

Apud Lucam ſic instituta legitur quæstio, ut perinde ac apud Marcum ſolum eversionem Hierosolymitanam reipublicæque Judaicæ attinere videatur. Quia nimirum discipuli impatientes regni Christi in terris instaurandi, omnia ſimul fieri ac consummari existimabant, confundentes consummationem ſæculi, ſeu desolationem generis humani, et gentis Judaicæ. Christus autem Sapientia divina providentissimam responsionem de utraque consummatione ita temperat, ut incertos nos, paratos ſemper, et vigiles detineat ad inexspectatum rerum eventum, adventumque ſuum ad iudicium, et iudicandum ſive perfidos Judæos in excidio urbis eversione reipublicæ et dispersione gentis, ſive universum genus humanum in consummatione ſæculi.

Exinde patet intellectus verborum, quæ Christus de Joanne apostolo dixit, ipso referente Jo. XXI. *Sic eum volo manere, donec veniam quid ad te?* quo vivente nimirum adhuc excidium Hierosolymitanum accidit. Atque S. Jo. Chrysostomus hinc causam prodit *a*), cur unus evangelista Joannes hæc ſilentio præterierit, „nihilque horum ſcripserit, ne videretur ex eventu ipso hæc ſcripsisse: nam ad multum ab excidio Jerosolymitano

a) *Hom. LXXVI. in Matth. n. 2. T. VII. p. 734.*

Caput CXXVI. tempus vitam produxit. Sed ii, qui ante illud excidium mortui, nihil horum viderant, hæc deſcribunt, ut prædictionis vis undique fulgeat.“ S. Pater ea, quæ pertinent ad alterutrum, ſic diſtinguit, ut ad everſionem urbis, et reipublicæ Hieroſolymitanæ omnia referat usque ad verba illa: *Ubicunque enim corpus fuerit, ibi congregabuntur et aquilæ.* Quam in ſententiam iam ſupra explicavimus hunc locum ſensu literali de aquila Romana, addita tamen ſimul etiam interpretatione myſtica SS. Patrum ad ſecundum adventum accommodata. Nec conveniunt illi, ac alii etiam interpretes in iis, quæ ad alterutrum ſint referenda extremum fatum gentis Judaicæ in excidio urbis, vel univerſæ carnis in excidio orbis, ita ut haud raro unam eandemque rem utrique accommodent; prout nempe interitus urbis et reipublicæ Judaicæ figura ac triſte præludium quoddam fuit finis univerſæ carnis, analogia quadam ſynagogæ et Eccleſiæ; ita ut eodem tempore, quo ſynagoga urbis excidio civiumque internecione interiit, Eccleſia gentium ſanguine apoſtolorum, aliorumque martyrum excreverit; noviſſimis autem temporibus maximis periculis graviumque ſcriptorum ſententia iisdem, quibus ſynagoga olim, erit expoſita, ut si fieri poſſet in errorem abducerentur etiam electi. Quæ vero in Judæis ſunt ad-

umbrata, atque divina benignitate prænunciata, tanto cautiores reddere nos debent proſpectioresque, quo magis ſeneſcit, atque adeo ad finem properat orbis. Caput CXXVII.

CAPUT CXXVII.

EXCIDIUM URBIS ET ORBIS: GENTIS JUDAICÆ, ECCLESIÆ GENTIUM, ET GENERIS HUMANI FATA.

Erit preſſura magna ſuper terram, et ira populo huic. Et cadent in ore gladii: et captivi ducentur in omnes gentes, *et Jeruſalem calcabitur a gentibus: donec impleantur tempora nationum. Et erunt ſigna in ſole, et luna, et ſtellis, et in terris preſſura gentium præ confuſione ſonitus maris et fluctuum:* areſcentibus hominibus præ timore, et exſpectatione, quæ ſupervenient univerſo orbi, nam virtutes cœlorum commovebuntur: et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna, et maieſtate. Luc. XXI. 23. etc.

Judæi ante conſummationem ſæculi convertendi ad Chriſtum.

Alia fata fuerunt, quæ Judæi experti ſunt in excidio urbis interituque reipublicæ ſuæ, alia ſunt, quæ in diſperſione gentis etiamnum ſubeunt, uti hic prædicuntur captivi ducendi in omnes gentes, et Jeruſalem cal-

CAPUT CXXVII. candam a gentibus: *donec impleantur tempora nationum. Tempora nationum* Venerab. Bedæ illa ſunt a), quæ commemorat apoſtolus dicens: *Quia cæcitas ex parte facta eſt in Iſrael, donec plenitudo gentium introierit, et ſic omnis Iſrael ſalvus fieret.* Luculenta ſunt prophetarum oracula de Chriſto regnaturo in domo Jacob ſuper ſolium David, quæ, cum ſynagoga Chriſtum reiecerit crucifixum, necdum omnino impleta videntur, ac ſperare licet ut, ſuperſtite adhuc ubique terrarum natione Judaica, ceſſante tandem aliquando furore Domini impleantur (ut iam S. Auguſtinus teſtatur lib. XX. de civ. Dei c. 23. eſſe hanc communem fidelium perſuaſionem, cui haud refragatur, eſtque magis concors antiquiſſimorum tam chiliaſtarum, quam aliorum SS. Patrum Græcorum et Latinorum ſententia) in fine temporum futuram converſionem populi Judaici. Nec iuxta catholicum interpretandi ſcripturam ex traditione Patrum canonem concluditur, prophetarum ad rem dicta de ſolis Judaicæ gentis fatis ante Chriſtum intelligenda eſſe, quatenus omnia in veteri teſtamento in figuris contingebant: E. g. ad rem præſentem reſtauratio templi tempore Zorobabelis, emundatio ſacrorum pollutorum tempore Machabæorum etc. Rem

a) *Lib. VI. c. 22. in Lucam T. V. p.* 418.

prodit prophetia Ezechielis de Gog *a*), quem Dominus ſuper Israel adducturus ſit, quem Joannes Apoc. XX. 7. post regnum demum Christi millenarium in terris iterum deiiciendum denunciat: *In noviſſimis diebus eris, et adducam te ſuper terram meam: ut ſciant gentes me, cum ſanctificatus fuero in te in oculis eorum, o Gog etc.* Hæc v. 16. capitis trigesimi octavi Ezech. in quo debellatio Gog describitur, iterumque capite ſequenti vindicta divina in illum, demum reductio gentis Judaicæ ac ſanctificatio in terra, *a die illa et deinceps.* Sic etiam intelligi possunt prophetiæ Jerem. XXIII. 20. *Non revertetur furor Domini, usque dum faciat, et usque dum compleat cogitationem cordis ſui: in noviſſimis diebus intelligetis conſilium eius.* Quæ verba iterum cap. XXX. 24. repetuntur. Oseæ III. 4.: *Multos dies ſedebunt filii Israel ſine rege, et ſine principe, et ſine ſacrificio, et ſine altari, et ſine Ephod, et ſine Teraphim. Et post hæc revertentur filii Israel, et quærent Dominum Deum ſuum, et David regem ſuum: et pavebunt ad Dominum, et ad bonum eius in noviſſimo dierum.* Michææ IV. 1.: *Et erit: In noviſſimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium etc.* Concordat ultimus prophetarum Malachias ultimis etiam prophetiæ ſuæ verbis cap. IV. *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam ante-*

CAPUT CXXVII.

a) *Ezech. XXXVIII. et XXXIX.*

quam veniat dies Domini magnus et horribilis. Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum: ne forte veniam, et percutiam terram anathemate.

Videtur vero de futura Judæorum conversione hæc prophetia interpretationem habere ex ore ipso Christi Domini Matth. XVII. 11.: *Elias quidem venturus est, et restituet omnia*, convertendo nimirum *cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum:* quando cessaverit pressura et *ira populo huic*, atque impleta fuerint *tempora nationum.* Quod, non desunt, qui ita intelligant, ut tunc gentiles ſeu fideles ex gentilibus ita reiiciendos existiment ante adventum Christi ſecundum, ſicut ante primum Judæi fuerunt reiecti: Veluti nos apostolus terret Rom. XI. 22.: *Vide ergo bonitatem, et ſeveritatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, ſeveritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin et tu excideris . . . Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc: (ut non ſitis vobismetipsis ſapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et ſic omnis Israel ſalvus fieret.* Hæc si iuxta mox dicta accipienda ſint, ſingulari zelo ac contentione conversæ ad Christum gentis Judaicæ, cum apud nos refrixerit cum charitate fides defeceritque, efflorescet Ecclesia Christi, et quidem

in domo Jacob, terraque promiſsa: nec deſunt, qui urbem Hieroſolymam reſtaurandam, et tantum non regnum millenarium inſtituendum tunc in Eccleſia ex gente Judaica reſtituta exiſtiment, ſedemque Petri, ubi primum fuerat, Hieroſolymas ſcilicet transferendam, ſi Romæ aut tutum aut omnino locum non amplius habuerit, ultimata eius ruina ſecundum prophetiam, quæ lib. II. Dial. S. Gregorii c. 14. legitur, Romam a gentibus non fore exterminandam, ut certe Babylon hæc apocalyptica Roma non ſolum ex ruina (de qua memorata prophetia intelligenda videtur) quam tempore S. Gregorii iam perpeſsa dudum fuerat, ſurrexit, ſed etiam hactenus in ea fixum fuit ſolium regni Chriſti in terris, quæ eſt reſurrectio prima Apoc. XX. donec Gog, Scytharum, quales ſunt Turcæ, progenies, idem quod Roma gentilis, fatum tulerit Ezech. XXXVIII. et XXXIX. domusque Jacob reſtituta fuerit, ut omnis Iſrael ſalvus fieret, iterum inſertus *ſecundum naturam olivæ ſuæ*, iuxta Chriſti Luc. XXI. 24. effatum: utrumque vero locum Ven. Beda ſupra iam citatus coniungens, de populo Judaico ſermonem proſecutus: „Qui, inquit, cum promiſsa ſalute fuerit potitus, patrium quoque rediturus ad ſolum et metropolis quondam ſuæ poſseſsione, atque inhabitatione gaviſurus eſſe forſitan

Caput CXXVII. non temere ſperatur, quia non in perpetuum, ſed donec tempora nationum impleantur, ira premendus eſſe narratur. Quid autem impletis nationum temporibus et ſic omni Israel ſalvato ſequatur, Dominus ex ordine manifestat. Nam et hoc ſecundum Matthæum diſcipuli interrogabant, non ſolum templi evertendi tempus, ſed et ſignum adventus eius, et consummationis ſæculi quærendo: *Et erunt ſigna in ſole et luna etc.*" Apertius loquitur Matth. XXIV. 29. etc. Christus, et iisdem fere verbis apud Marcum et Lucam; apud Joannem vero in Apocalypsi historia quædam prophetica Eccleſiæ texitur usque ad consummationem ſæculi: eaque veluti libro aperto ſeptemque ſigillis ſolutis Joannes evolvit, quæ paucis in Evangelio Christus diſcipulis exponit de periculoſiſſimis illis ac horribilibus postremis temporibus *a*): *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. Et niſi breviati fuiſſent dies illi, non fieret ſalva omnis caro: ſed propter electos breviabuntur dies illi. Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hic eſt Christus, aut illic: nolite credere.* Quæ in verba S. Jo. Chryſoſtomus: „Illos, inquit *b*), a loco cautiores reddit, ſecundi ſui adventus notas proprias recenſens, nec

a) *Matth. XXIV.* 21. *etc.* *b*) *Hom. XXXVII. in Matth. n.* 2. *T. VII. p.* 734. *etc.*

non ſeductorum oſtenta. Non enim ut in primo ſuo adventu in Bethlehem apparuerat, et in parvo orbis angulo, nec ullo hominum id a principio ſciente, ita et tunc inquit: ſed aperte et cum ſplendore, ita ut res nuntio non egeat. Neque parvum illud ſignum eſt, ipsum non latenter venturum eſſe. Animadverte porro, hic nihil narrari de bello, narrationem enim de adventu ſuo probe ab illa diſtinguit, ſed agit hic de iis, qui ſeducere tentabunt. Nam qui tempore apoſtolorum fuere deceptores, multos ſeduxerunt. *Venient enim*, inquit, *et ſeducent multos.* Qui vero ante ſecundum illius adventum, illis deteriores erunt: *Dabunt enim*, inquit, *ſigna et prodigia, ita ut, ſi fieri poſſit, etiam electos ſeducant.* Hic porro de antichriſto loquitur, deque quibusdam eius miniſtris: de quo ſic Paulus loquitur; cum enim vocaſſet illum hominem peccati, et filium perditionis, intulit: *Cuius adventus eſt ſecundum operationem Satanæ, in omni virtute et ſignis, et prodigiis mendacii, in omni deceptione iniuſtitiæ, in iis, qui pereunt.*" Quod idem apoſtolus prius dixerat I. Thes. V. 3. *cum enim dixerint pax, et ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperveniet interitus,* id Tertullianus *de Reſurrect. carnis a)*, S. Joan. Chryſoſtomus Hom. LXXVII. in Matth. *b)*, et in celebri ad Heſychium

Caput CXXVII.

a) Cap. 24. p. 339. *b) T. VII. p. 742. n. 2. etc.*

Caput CXXVIII. epiſtola S. Auguſtinus, (qui alibi *a*) proprius determinavit hunc filium perditionis) præcipuum huius adventus ſecundi ſignum ſtatuunt: quod de regno antichriſti eiusque ſocietate impia intelligendum est, Eccleſiam Dei ita premente, ut vehementer ſuspirent electi, desiderentque advenientem iudicem, prout ſuos vult Christus reſpicere et levare capita, *quoniam*, inquit, *appropinquavit redemtio veſtra.* Id quod iam amplius explicatum imus.

CAPUT CXXVIII.

DIES JUDICII ELECTORUM EXSPECTATIO JUDÆORUM ET GENTIUM.

His autem fieri incipientibus, reſpicite, et levate capita veſtra: quoniam appropinquat redemtio veſtra. Et dixit illis hanc ſimilitudinem: *Videte ficulneam, et omnes arbores: cum producunt iam ex ſe fructum, ſcitis, quoniam prope eſt æſtas.* Ita et vos cum videritis hæc fieri, ſcitote, quoniam prope est regnum Dei. Luc. XXI. 28. etc.

Eius propinquantis ſigna. Christus Matth. XXIV. 32. et Marc. XIII. 28. monet apoſtolos, ab arbore fici diſcere parabolam, quæ nempe loco are-

a) *Lib. XX. de Civit. Dei c.* 19.

factæ ſynagogæ reiectæ plantata eſt a Chriſto Ecclesia tempore excisæ urbis et templi iam Romæ SS. Petri et Pauli ſanguine fœcundata, iamque missis per universum orbem apostolis producere cœpit fructum. Uti vero excisio urbis Hierosolymitanæ typus fuit consummationis ſæculi, respicere hic ut illic, et levare iubentur electi capita, cum in illa magna tribulatione *iam ramus eius tener fuerit et folia nata* pro militantis Ecclesiæ conditione, ut tribulationibus crescat et maturescat, in ſignum, *quia prope est æstas* plenitudo temporis ad vitam æternam in cœlis, quæ cuique electorum in morte, omnium vero in consummatione ſæculi est ſecura redemtionis ſpes. In parabola hac de arbore fici exponenda parci ſunt SS. Patres, et in diversa abeunt. „Ramus huius ficus, S. Hilario in h. l. *a*), antichristus esse intelligitur, diaboli filius, peccati portio, legis assertor.“ Aversionis causam inde e paradyso repetit, quod huius arboris foliis Adamum legamus induisse se, et pudorem conscientiæ texisse, „id est tanquam peccati veste ſub lege circumdatum.“ S. Ambrosium quidem iam ſupra audivimus parabolam hanc coniungere alteri de fici arbore, qua ſynagoga carens fructibus excidenda proponitur; illi item ficulneæ, quæ maledicta a Christo exaruit; ut tamen

CAPUT CXXVIII.

a) *Comment. in Matth. c. 26. n. 2. p. 732.*

CAPUT CXXVIII. hanc, quæ modo præ oculis eſt, pro bono omine habeat refloritur am, ut modo diximus, aliquando ante finem ſæculorum arefactam ficulneam Judaicam, ut paſſim creditur, eſtque etiam S. Ambroſius eius ſententiæ. „Alibi, inquit *a*), ex teneritudine arboris huius, et foliis commemorat conjici ſolere æſtatis adventum, utroque ſignificans, et Judaicæ plebis inanem, quam prætendebat gloriam, velut florem in adventu Domini decidiſſe; quia operibus infructuoſa durabat: et iudicii diem velut æſtatis adventum, quo adulti fructus terrarum omnium reconduntur, ex plenitudine Eccleſiæ, in quam Judæi quoque credituri ſunt, metiendum. Hic ergo altioris ſenſus aliquod etiam quæramus arcanum.“ Quod deinceps pluribus explicat. S. Hieronymus preſſius, ut ſolet, literæ inhærens in cap. XXIV. Matth. „Quomodo, inquit *b*), quum et gemma erumpit in florem, cortexque folia parturit, intelligitis æſtatis adventum, et favonii ac veris introitum, ita cum omnia hæc, quæ ſcripta ſunt, videritis, nolite putare iam adeſſe conſummationem mundi, ſed quaſi procemia et præcurſores quoſdam venire, ut oſtendant, quod prope ſit et in ianuis;“ ut nempe nos ſemper ſuſpenſos et incertos huius diei

a) *Expoſ. Evang. ſec. Luc. Lib. VII. n.* 160. *p.* 1448. *etc.*
b) *T. IV. p.* 117.

reddat; quo etiam faciunt, quæ mox ſequuntur: *non præteribit generatio hæc*, quæ de excidio urbis et orbis intelligi poſſunt. Quippe a tempore, quo Christus hæc locutus eſt, non præteriit generatio, qualem fert communis ætas hominis, usque ad eversionem urbis Hieroſolymitanæ. Si vero *generatio hæc* accipitur pro genere humano, pertinet ad conſummationem ſæculi, ſeu generis humani. Finem autem, cur ſic ambigue locutus ſit Christus, mox indicat, dum diem illum ſoli Deo cognitum manere vult; nos vero toto ſermone hoc de excidio urbis et orbis, ſuſpenſos, ſeu ut S. Hilarius loquitur ſuſpectos de illo eſse voluit, perinde ac de articulo ſeu momento mortis.

Faciunt huc verba *a*): *His autem fieri incipientibus, reſpicite, et levate capita veſtra etc.* prolata a Christo, postquam ſigna utriusque excidii urbis et orbis indicasset, ſed indefinite. Sunt ex his ſignis non pauca, quæ nullo non tempore ſe produnt a primo veluti usque ad ſecundum Christi adventum futurum, bella, terræmotus, perſecutiones etiam Eccleſiæ internæ et externæ, aliaque mala, quibus preſſi fideles identidem moneantur reſpicere et levare capita, ſuſpirareque in ſpe, *quoniam appropinquat*

a) *Luc. XXI.* 28.

Caput CXXVIII. *redemtio veſtra.* Pertinent hæc ad ea tempora noviſſima, quando inſtabunt *ſigna in ſole, et luna, et ſtellis, et in terris preſſura gentium præ confuſione ſonitus maris, et fluctuum: areſcentibus hominibus præ timore, et exſpectatione, quæ ſupervenient univerſo orbi a).* Solabuntur autem ſe tunc electi, ut alias ſemper in malis huius vitæ, ſpe redemtionis noſtræ. De his D. Paulus Rom. VIII. 23. *Sed et nos*, inquit, *ipſi primitias ſpiritus habentes, et ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exſpectantes, redemtionem corporis noſtri. Spe enim ſalvi facti ſumus.* Sic igitur incertis nobis de noviſſimis noſtris, ac ſpem inter et metum verſantibus continuo in memoriam revocatur illud Eccli. VII. 40. *In omnibus operibus tuis memorare noviſſima tua, et in æternum non peccabis.*

Diligenter vero hic diſcrimen malorum et bonorum, reproborum et electorum obſervandum eſt. Reprobis nempe de noviſſimis ſuis incuriis et inadvertentibus *cum dixerint pax et ſecuritas; tunc repentinus eis ſuperveniet interitus*, inopinatus dies Domini horribilis; electi vero iugiter noviſſimorum memores, ac continuo iuxta Chriſti præceptum vigilantes, quia neſciunt, qua hora Dominus venturus ſit, reſpiciunt confidenter, et levant capita ſua in cœlum,

a) *Luc. XXI.* 25.

appropinquantem redemtionem ſuam ſuſpirantes inter mala ac preſſuras huius ſæculi. Quod fuit ſemper Chriſti fidelium, eſt, eritque cumprimis in maximis noviſſimorum temporum tribulationibus ſolatium, ac ſpes ex adventu Domini, quem hora quidem, qua neſciunt, ſemper ceu inſtantem præſtolantur ſecundum verbum Domini. CAPUT CXXVIII.

Modo meminimus per arborem fici infructiferam Luc. XIII. 6. populum Judaicum deſignari, perinde ac per arborem fici arefactam apud Matthæum et Marcum ut diximus: Judæos item aliquando ad Chriſtum eſſe convertendos in noviſſimis temporibus prout explicavimus modo myſterium illud Rom. XI. 25. *Quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, et ſic omnis Iſrael ſalvus fieret, ſicut ſcriptum eſt: Veniet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem a Jacob. Et hoc illis a me teſtamentum: cum abſtulero peccata eorum.* Et ut mox antea dixerat: *Sed et illi, si non permanſerint in incredulitate inſerentur: potens eſt enim Deus iterum inſerere eos. Nam ſi tu ex naturali excisus es oleaſtro, et contra naturam inſertus es in bonam olivam: quanto magis ii, qui ſecundum naturam inſerentur ſuæ olivæ?* Sic igitur refloreſceret arbor illa fici, de qua nos Chriſtus apud Matthæum et Marcum

CAPUT CXXVIII.

vult accipere parabolam : *Cum iam ramus eius tener fuerit, et nata fuerint folia, cognoscitis, quia in proximo ſit æstas.* Nec refert, quod arbori maledictæ dicatur : *Jam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet.* Hoc enim de Judaismo accipiendum est atque antiquata veteri lege, reiectisque Judæis. *Sed illorum delicto, ſalus est gentibus*, iuxta apostolum *a*), cuius verba mox ſequentia confirmant modo de eorum conversione dicta *b*): *Quod si delictum illorum divitiæ ſunt mundi, et diminutio eorum divitiæ gentium: quanto magis plenitudo eorum?* quando nimirum *fiet unum ovile, et unus pastor.* Jo. X. 16. Ubi notanda ſunt proxime antecedentia verba : *Et alias oves habeo, quæ non ſunt ex hoc ovili: et illas oportet me adducere.*

a) *Rom. XI.* 11. *b*) *Ib.* 12.

CAPUT CXXIX.

TEMPUS CONSUMMATIONIS SÆCULI INCERTUM.

Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant. Cœlum et terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt. *De die autem illa, et hora nemo ſcit, neque angeli cœlorum, nisi ſolus Pater.* Matth. XXIV. 34.

Jam explicavimus ſuperiore capite ambiguum ſensum Christi verborum *generatio hæc*, ut ſuſpenſos nos ſalutari timore, ac incertos de ſecundo ſuo ad iudicium adventu teneat. Operæ pretium est ſublime hoc in Evangelio Christi ex ſcriptura et traditione oſtendere. Sic S. Petrus *a)*: *Omnium autem*, inquit, *finis appropinquavit.* Alibi ut non ſemel S. Paulus Christum ex ore Christi in Evangelio, cui apocalypsis S. Joannis conſpirat, adventurum ſicut furem edixit. Et S. Paulus *b)*: *Nos ſumus, in quos fines ſæculorum devenerunt.* Et poſtea prope iam eſſe reſurrectionem noſtram dicit. Et Jacobus *c)*: *Patientes estote usque ad adventum Domini, et confirmate corda veſtra: quo-*

Nunquam non præstolatum.

a) I. Petr. IV. *b) I. Cor. X.* *c) Jac. V.*

Caput CXXIX. *niam adventus Domini appropinquavit.* S. Joannes *a*): *Filioli novissima hora est: et ſicut audistis, quoniam antichristus venit, et nunc antichristi multi facti ſunt; unde ſcimus, quia novissima hora est.* Diligenter vero animadvertendum est, de novissimis temporibus non de ipso die iudicii, quem latere nos Christus voluit, huiusmodi apostolorum dicta esse intelligenda. Secus cum iam tunc, contra ipsa Domini verba dicentis, nondum ſtatim esse finem, fieret, D. Paulus monendum existimavit: *Ut non*, inquit *b*), *cito moveamini a vestro ſensu, neque terreamini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini.* Idem argumentum versans D. Petrus: *Unum*, ait *c*), *vero hoc non lateat vos charissimi, quia unus dies apud Dominum ſicut mille anni, et mille anni ſicut dies unus*, v. 15. etiam D. Paulum inducit. Uterque nempe, cum essent, qui nimis ſtricte eorum verba acciperent, eis interpretationem dederunt, quæ cum veritate consisteret, nec tamen a ſcopo Salvatoris aberraret, qui vel ideo, ut incerta haberemus momenta ultima, novissimorum temporum, ac diei iudicii perinde ac ultimum vitæ nostræ, promiscue loqui ſolitus erat de ærumnis in instanti urbis Hierosolymitanæ excidio;

a) *I. Joan. II.* *b*) *II. Theſs. II. 2.*
c) *Epist. II. cap. III. v. 8.*

illisque graviſſimis, quæ ſecundum adventum ſuum ſunt anteceſſuræ. Caput CXXIX.

A ſcopo hoc nunquam aberrarunt SS. PP. inde ab apoſtolicis temporibus, dum identidem terrent fideles, ac ſi noviſſima iam eſſent tempora: quam traditionem operæ pretium eſt hic explicare. S. Barnabas in priore illa ſuæ epiſtolæ parte, quæ ex ſolo vetere latino interprete habetur: „Conſummata, ait *a*), tentatio, ſicut ſcriptum eſt, ſicut Daniel dixit, appropinquavit. Propter hoc enim Dominus interdicit tempori, et diei, ut acceleret dilectus illius ad hæreditatem ſuam.“ Opinio porro S. Barnabæ de ſex mille annis usque ad conſummationem huius ſæculi congruit iuxta calculum LXXII. Intt. perſuaſioni antiquiſſimorum PP. qui, ut mox videbimus, atque alibi iam explicavimus ſeptimum milliarium ſabbato in hac vel altera vita deputant *b*). Generatim loquitur S. Ignatius M. ad Epheſios ſcribens *c*): „Noviſſima iam, ait, ſunt tempora: revereamur, et timeamus Dei longanimitatem, ne in iudicium nobis cedat.“ Eodem ſæculo II. noviſſima tempora agnoſcit S. Juſtinus M. in Dial. cum Tryphone *d*): „Currentibus ad finem temporibus, iamque eo pro foribus adſtante,

a) *Apud Cotel. PP. AA. T. I. p.* 58. *b*) *Eccl. milit. regnum Chriſti in terris T. I. c.* 8. *p.* 26. *etc.* *c*) *Cap. XI.* *d*) *Num.* 32. *p.* 129.

Caput CXXIX. qui impia et nefanda in altiſſimum loquuturus eſt." S. Irenæus Lib. V. contra hæreſes copioſe de antichriſto tractans *a*), cum eius adventu diſſolutionem deſolationemque Rom. Imp. coniungit. Taceo quæ de reſurrectione prima, regno Chriſti millenario post antichriſtum diſputat præſertim c. 35. Tertulliano item per abſceſſionem II. Theſſal. II. 3. quæ prius ventura eſſet, aperte Romanum Imperium ſeu ſtatum Romanum indigitari eſt viſum: „Cuius, inquit *b*), abſceſſio in decem reges diſperſa antichriſtum inducet," quem iam inſtare in libro *de fuga in perſec.* c. 12. dicit; fueruntque, qui olim Simonem magum, aut Neronem atque noſtris etiam temporibus H. Grotius Caium in apocalypſi notatum voluit. Apud Hieronymum in catalogo ſcript. Judas notatur (qui opus ſuum in hebdomadas Danielis uſque ad Severum perduxit) adventum antichriſti eo tempore prædixiſſe. Victorinus M. Ep. Petavienſis in apocal. unum inter cæſares in Imperio Romano. II. Theſs. II. 7. 8. indigitatum, rediturum putat in fine mundi, quem poſt prædicatum per orbem terrarum Evangelium futurum putat c. 6. Hunc vero cap. 11. 12. aperte ſuo nomine Neronem appellat. Qui de antiquiſſimorum chriſtianorum precibus ſolemnibus in liturgia *pro mora finis* (de

a) *Cap.* 26. *b*) *De reſurrect. carnis c.* 24. *p.* 340.

qua re paſſim apud Tertullianum occurrit mentio) tractarunt Joan. Dan. Klugius et Rudolphus Frid. Heizelman, huc etiam rem accipiunt. Eo pertinent, qui cum interitu Romanæ reipublicæ, quem tunc inſtare ſibi perſuadebant, coniunctum eſſe putarunt finem mundi. Quo ipſo ſpectarunt preces illæ pro mora finis, veluti Tertullianus innuit locis, a laudatis auctoribus iam allatis *de reſurrect. carnis*, *de oratione*, et *apologetico*, ubi c. 32. memorat hanc „vim maximam univerſo orbi imminentem,. ipſamque clauſulam ſæculi acerbitates horrendas comminantem.“ Add. cap. 27. S. Hypolytus Ep. Portuenſis, S. Irænei diſcipulus, in libro de antichriſto nihil admodum determinat; vitio autem ei dat Photius in Bibl. cod. 202. quod in interpretatione Danielis ætatem huius ſæculi ad 6000. annorum, ut alii etiam, conſtringat, finem mundi, quingentis poſt Chriſtum natum annis circumſcribens, ut palam fit, ex hoc S. Martyris commentario nuper primum Romæ in lucem protracto, ac paſſim etiam ex aliis eiusdem et aliorum antiquiſſimorum SS. Patrum ſcriptis elucescit: qui huc vaticinia de Chriſto, et Eccleſia conſtringunt, quibus, ut rem exprimit S. Cyprianus M. in libro de idolorum vanitate: „Deus, ante prædixerat fore, ut vergente ſæculo, et mundi fine iam proximo ex omni gente

CAPUT CXXIX.

et populo, et loco cultores ſibi adlegeret etc." Alia vero aliorum SS. Patrum testimonia notat Ben. Boſſuet in apocalypſin, in eam ſententiam, qua finis mundi cum interitu Romani Imperii coniunctus esse existimatur, quo etiam temporum illorum calamitates pertinere passim edixerunt. S. Cyprianus in aureo pro nostris præsertim temporibus *de unitate Ecclesiæ* libro dum intestina Ecclesiæ mala præ oculis versabantur, „hæreticæ perversitatis et ſchismatum venenata pernicies: quia, pergit, et ſic in occasu mundi fieri oportebat, prænunciante per apostolum nobis, et præmonente Spiritu ſancto: *In novissimis*, inquit, *diebus aderunt tempora molesta, et erunt homines etc.*" Juvat hic exſcribere operis illius conclusionem, magis utique temporibus nostris rationem novissimorum temporum habentibus post tot ſæcula atque tempora illa persecutionum ac insequens regnum Christi in terris. „Sic in nobis, inquit, emarcuit vigor fidei, ſic credentium robur elanguit? Et idcirco Dominus tempora nostra reſpiciens, in Evangelio ſuo dicit: *Filius hominis cum venerit, putas inveniet fidem in terra?* videmus fieri, quod ille prædixit. In Dei timore, in lege iustitiæ, in dilectione, in opere fides nulla est. Nemo futurorum metu cogitat diem Domini, et iram Dei: et incredulis ventura ſupplicia et ſtatuta perfidis æterna tormenta

Caput CXXIX.

nemo considerat. Quod metueret conscientia nostra, si crederet; quia non credit omnino, nec metuit: si autem crederet, et caveret: si caveret, evaderet. Excitemus nos, quantum possumus, dilectissimi fratres, et ſomno inertiæ veteris abrupto, ad observanda et gerenda Domini præcepta vigilemus. Simus tales, quales esse nos ipse præcepit dicens: *Sint lumbi vestri accincti, et lucernæ ardentes: et vos ſimiles hominibus exspectantibus Dominum ſuum, quando veniat a nuptiis, ut cum venerit, et pulsaverit, aperiant ei. Beati ſervi illi, quos adveniens Dominus invenerit vigilantes.* Accinctos nos esse oportet, ne cum expeditionis dies venerit, impeditos nos et implicitos apprehendat. Luceat in bonis operibus nostrum lumen, et fulgeat, ut ipsum nos ad lucem claritatis æternæ de hac ſæculi nocte perducat. Exspectemus ſolliciti ſemper et cauti adventum Domini repentinum, ut quando ille pulsaverit, evigilet fides nostra, vigilantiæ præmium de Domino receptura. Si hæc mandata ſerventur, si hæc monita et præcepta teneantur, opprimi dormientes diabolo fallente non possumus, ſervi vigiles Christo dominante regnabimus." Epistola LVIII. plebi Thibari consistenti ſcripta præcisius adhuc loquitur, et accommodatius in eam ſententiam, quam paulo ante explicavimus, Christum nos perinde incertos de antichristi

Caput CXXIX. temporibus, extremoque mundi excidio esse voluisse, ac de mortis articulo, ad cautos, ſollicitos, et continuo vigilantes nos reddendos. Ubi vero illud præprimis notandum, S. martyrem velut indubitatum habere instantem occasum ſæculi atque antichristi adventum; quod recte se habet iuxta mox notatum ſcopum, accommodatumque ei descriptum in apocalypsi usque ad cap. 20. Ecclesiæ ſtatum ſub imperio Romano profano, Romaque Babylone, cuius imperii imminens fatum, præludium quoddam ac figura erat, perinde ac excidium urbis Hierosolymitanæ futuræ aliquando consummationis ſæculi. „Scire enim debetis, inquit S. martyr, et pro certo credere ac tenere, pressuræ diem ſuper caput esse cœpisse, et occasum ſæculi atque antichristi tempus appropinquasse, ut parati omnes ad prælium ſtemus: nec quidquam nisi gloriam vitæ æternæ, et coronam confessionis dominicæ cogitemus. Nec putamus talia esse, quæ veniunt, qualia fuerunt illa, quæ transierunt: gravior nunc et ferocior pugna imminet, ad quam fide incorrupta et virtute robusta parare se debent milites Christi; considerantes idcirco, se quotidie calicem ſanguinis Christi bibere, ut possint et ipsi propter Christum ſanguinem fundere.“ De instante persecutione loquitur animatque fideles, „ut nemo quidquam de

ſæculo iam moriente deſideret, ſed ſequatur Christum.“ Et mox: „Nec, ait, quisquam miretur, persecutionibus nos aſſiduis fatigari, et pressuris angentibus frequenter urgeri; quando hæc futura in novissimis temporibus Dominus ante prædixerit, et militiam nostram magisterio et hortamento ſui ſermonis instruxerit.“ Et postea: „Neque aliquis ex vobis, fratres dilectissimi, futuræ persecutionis metu, aut antichristi imminentis adventu ſic terreatur, ut non evangelicis exhortationibus, et præceptis ac monitis cœlestibus ad omnia inveniatur armatus. Venit antichristus, ſed et ſupervenit Christus. Grassatur, et ſævit inimicus, ſed et ſtatim ſequitur Dominus, passiones nostras et vulnera vindicaturus. Irascitur adversarius et minatur, ſed est, qui possit de eius manibus liberare.“

Lactantius *de beata vita* ad profanorum etiam prophetarum, quorum tunc venditabantur oracula, ad Sybillas imprimis provocat: „Congruentes cum cœlestibus divinarum literarum, finem rerum et occasum post breve tempus annuntiantes, describentes quasi fatigati et delabentis mundi ultimam ſenectutem.“ Proximis capitibus postquam pericula et calamitates ultimorum temporum graphice adumbrasset cap. 25. ei omnis exspectatio non amplius, quam

Caput CXXIX. ducentorum annorum videtur. S. Hilarius, dum præ se habuit tempora, quibus poteſtas ſæculi tuebatur in Arianis characterem principalem antichriſti, adhuc propius definiens tempus in libro contra Auxentium *a*) „Neceſſe est, inquit, in ipſam nos ætatem antichriſti incidiſſe, cuius ſecundum apoſtolum miniſtris in lucis ſe angelos transformantibus ab omnium fere ſenſu et conſcientia, is qui vocatur Chriſtus, aboletur.“

S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi X. *de ſecundo Chriſti adventu etc.* *b*) ſigna eum antecedentia explicaturus, „ne decepti moreremur, et a mendaci antichriſto in errorem abduceremur,“ divino nutu motos, ſapienti Dei conſilio apoſtolos acceſſiſſe Chriſtum notat, quæſiviſſeque quando hæc erunt? „Exſpectamus te, ſecundo adventurum, ſed ſatanas transfiguratur in angelum lucis, nos igitur tutos redde, ut non alium tui loco adoremus. Ille autem divinum, beatumque ſuum os aperiens ait: *Videte ne quis vos ſeducat.* Vos quoque auditores, illum nunc oculis mentis tanquam intuentes, eadem vobis quoque dicentem auditote: *Videte, ne quis vos ſeducat.* Qui ſermo vos omnes admonet, ut iis, quæ dicenda ſunt, animum advertatis. Non enim præteritarum rerum historia

a) *Num.* 5. *p.* 1065. *b*) *Edit. San-Maur p.* 225. *n.* 4.

est, ſed futurarum, et certe futurarum prophetia: non prophetantibus nobis, indigni enim ſumus; ſed proferentibus in medium, quæ ſcripta ſunt, et ſigna declarantibus. Tu vide apud te, quænam ex illis iam contigerint, quænam vero adhuc eventura reſtent, teque præmuni." Signa ea postquam ex Evangelio recenſuisset, defectionem postremo a fide, „Hæc igitur, ſubiungit, defectio est, et exſpectandus iam inimicus. Et iam ex parte præcurſores ſuos mittere occepit, ut ipse ad prædam paratus ſubſequatur. Tu igitur provide, o homo, et animam ſecuram redde. Testificatur nunc tibi Eccleſia in præſentia Dei viventis, et quæ antichristum ſpectant, prænuntiat tibi, antequam adveniat. Eaque ſive tuo tempore futura ſint neſcimus, ſive posterius neſcimus: optimum tamen est, te horum gnarum præmuniri." Deinceps num. 12. non alium mundi, quam Romani imperii finem fore ſciſcit, tam græcorum, quam latinorum Patrum existimatione, „quam, ut ibidem editor P. Tutteus adnotat *a*), fefellit eventus, niſi adumbratam eius ſpeciem, in Germanico imperio nomine tenus conſervatam, veri ac ſolidi Romanorum dominatus, cuius ſucceſſio iam pridem interiit, in locum ſubstituas." Aliam aliorum recentiorum præſertim interpretum ſententiam

a) *Pag.* 229. *not.* 1.

CAPUT CXXIX.

retulimus in libro inſcripto: *Eccleſia militans regnum Chriſti in terris.* Singulare eſt, quod poſtea num. 15. S. Cyrillus antichriſtum venturum edicat poſt integram templi Judaici Hieroſolymitani ruinam, quæ necdum quidem fuerat, cum hæc peroraret, accidit nihilominus S. Cyrillo adhuc vivente, ſervatis ſolummodo fundamentis quibusdam, donec Saraceni ſeptimo ſæculo templum in eodem loco religionis ſuæ erexerunt: quod a chriſtianis poſtmodum in eccleſiam converſum, tandem ab ipſis recuperatum Mahumedanorum ſuperſtitioni ſervit: ut laudatus P. Tutteus adnotat ad n. 15., et mox ad n. 16. *a*) ad eorum ſententiam provocat, qui publicum Eccleſiæ cultum antichriſti tempore ceſſaturum exiſtimarunt, ſecus ac S. Cyrillus et alii putant: „Non enim, inquit ille, robur et nervos Eccleſiæ deſperatos habeo," in fidelium ſolatium, quos demum n. 18. hortatus, „teipſum igitur, inquit, præmuni o homo: habes ſigna antichriſti, neque ſolus ea recordare, ſed et omnibus absque invidia communica. Si filium habes ſecundum carnem, illum iam inſtrue, et mone: et ſi quemquam per catecheſin genuiſti, hunc quoque cautum redde, ne falſum (Chriſtum) ſicut verum recipiat. *Jam enim myſterium perficitur iniquitatis.* Terrent me bella nationum: terrent

a) *Pag.* 231. *not.* 2.

Ecclesiarum ſcissiones, terret mutuum fratrum odium: et hæc quidem dicantur tantum; absit vero ut nostris temporibus compleantur, cauti tamen interim fiamus.“ Caput CXXIX.

Eodem timore quo S. Cyrillus, perculsus quoque fuerat ob Arianam hæresin potestate ſæculi ſuffultam ubique obtinentem S. Hilarius, ut ostendimus memorato etiam mox libro, qui contra Auxentium n. 5. ſcribens: „Necesse est, ait, in ipsam nos ætatem antichristi incidisse:“ S. Basilius item ad S. Gregorium de iisdem turbulentissimis temporibus ſpem tamen dubiam concipiens: „Sed si, ſcribit *a*), nihil evenerit eorum, quæ ſperamus, non procul abest Christi iudicium.“ Et S. Barsam Edessenum episc. *b*) ſanctissimum ad orationem, ſpem inter et metum, hortatus: „Ut, ait, Dominus non tradat nos in perpetuum inimicis crucis Christi, ſed custodiat ecclesias ſuas usque ad tempus pacis, quam novit ipse iustus iudex, quando ſit redditurus. Reddet enim, nec nos perpetuo deseret. Sed quemadmodum Israelitis annos ſeptuaginta præstituit pro peccatis ad captivitatis pœnam; ita forte et nos omnipotens per ſtatum aliquod tempus traditos aliquando revocabit, ac in pristinam pacem restituet; nisi forte appropinquat de-

a) *Epist. LXXI. T. III. p.* 166. *b*) *Ep. CCXIV. p.* 408.

fectio, et quæ nunc fiunt, exordia ſunt ingreſſus antichriſti. Quod quidem ſi ita ſit, precare, ut aut ærumnas auferat, aut nos inter ærumnas invictos bonus ille cuſtodiat." Idem dum deplorandum tunc Eccleſiæ ſtatum in epiſtola ad Galliæ et Italiæ epiſcopos graphice et copioſe deſcribit ingemiſcens: „Quæ, inquit, deploratio his calamitatibus digna, aut par eſſe poſſit? Quales lacrymarum fontes his malis ſufficient? Quamdiu igitur ſtare quidam adhuc videntur, tamdiu adhuc veſtigium veteris ſtatus præſervatur, priusquam conſummatum Eccleſiis naufragium eveniat. Præſens inſtat iam nobis, inſtat, inquam, integerrimi fratres, porrigite manus."

Opportune ſic tum iam ad fatum, quod perpeſſa florentiſſima Orientalis Eccleſia adhuc fert, loquitur S. Baſilius, ad intentum a Chriſto finem, quo nos de die et hora illa ſuſpenſos ad continuo non ſolum vigilandum, verum etiam orandum excitet, omnium optime, ad orationem hortatus, ne imparatis nobis ac incuriis *ſuperveniat repentina dies illa. Tanquam laqueus enim ſuperveniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt, et ſtare ante Filium hominis*, ut Chriſtus apud Lucam XXI. 33. etc. loquitur,

et apud Marcum XIII. 33. *Videte, vigilate, et orate, neſcitis enim, quando tempus ſit . . . quando dominus domus veniat: ſero, an media nocte, an galli cantu, an mane.* Quia incerta iudicii exſpectatio ad continendos in officio homines, atque a pravis operibus abſterrendos aptior eſt, quam ipſa mortis incertitudo apud homines in flore ætatis, integræque ſanitatis conſtitutos ſaltem: *Cum enim dixerint pax et ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperveniet interitus*, iuxta apoſtolum *a*), *tanquam fur*, ut mox loquitur perinde ac ipſe etiam Chriſtus, qui nobis multa eiusdem diei ſed fere ambigua dedit ſigna. Et ſiquidem certam etiam præſtolemur Judæorum converſionem; fieri poteſt, ut et ipſa repentina ſit futura, quæ nobis a prophetis prædicitur *in noviſſimo dierum b*), deſignante porro perſonam, per quam futura ſit, Malachia prophetarum ultimo *c*): *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis.* Communisque eſt perſuaſio, eſſe hunc unum ex duobus teſtibus Apoc. XI. 3. Sed nos ad ſeriem noſtrorum teſtium redeamus.

CAPUT CXXIX.

S. Ambroſius lib. X. in cap. XXI. Lucæ quo perinde ac Matth. XXIV.

a) *I. Theſs. V.* 2. *b*) *Oſeæ III.* 5. *et Mich. IV.* 1. *c*) *Malach. IV.* 5.

Caput CXXIX.

excidium urbis Hieroſolymitanæ, et orbis deſcribitur: „Verborum autem, inquit *a*), cœleſtium nulli magis, quam nos teſtes ſumus, quos mundi finis invenit. Quanta enim prælia, et quas opiniones accepimus præliorum? Hunni in Alanos, Alani in Gothos, Gothi in Tayfalos, et Sarmatas inſurrexerunt etc. Ergo quia in occaſu ſæculi ſumus, præcedunt quædam ægritudines mundi. Ægritudo mundi eſt fames, ægritudo mundi eſt peſtilentia, ægritudo mundi eſt perſecutio.“ Et paulo poſt *b*): „Prædicetur Evangelium, ut ſæculum deſtruatur. Sicut enim præceſſit in orbem terræ Evangelii prædicatio, cui iam et Gothi, et Armeni crediderunt, et ideo mundi finem videmus . . . Tunc appropinquabit deſolatio, quoniam a verá religione plerique lapſi errore deſciſcent.“ Idem in orat. funebri Satyri fratris ſui: „Raptus eſt, inquit, ut totius orbis excidia, finem mundi non videat.“

S. Hieronymus ab Algaſia requiſitus quæſt. 9. illud II. Theſſ. II. 3. *Niſi diſceſſio venerit primum, et revelatus fuerit homo peccati*, ſic aperte interpretatur, ac circumſcribit rem: „Niſi, inquit *c*), fuerit Romanum imperium ante deſolatum, et anti-

a) *T. I. opp. pag.* 1506. *b*) *Pag.* 1507.
c) *T. IV. p.* 209.

christus præcesserit, Christus non veniet: qui ideo ita venturus est, ut antichristum destruat. Meministis, ait, quod hæc ipsa, quæ nunc ſcribo per epistolam, quum apud vos essem præsenti ſermone narrabam: et dicebam vobis Christum non esse venturum, nisi præcessit antichristus. Et nunc quid detineat ſcitis: ut reveletur in ſuo tempore; quæ causa ſit, ut antichristus in præsentiarum non veniat, optime nostis. Nec vult aperte dicere Romanum imperium destruendum, quod ipsi, qui imperant, æternum putant. Unde ſecundum apocalypsim Joannis in fronte purpuratæ meretricis ſcribitur nomen blasphemiæ, id est, Romæ æternæ. Si enim aperte audacterque dixisset: non veniet antichristus, nisi prius Romanum deleatur imperium, iusta causa persecutionis in orientem tunc Ecclesiam consurgere videbatur. Quodque ſequitur: *Jam enim mysterium operatur iniquitatis, tantum ut qui tenet, teneat, donec de medio fiat: et tunc revelabitur ille iniquus*, hunc habet ſenſum: Multis malis atque peccatis, quibus Nero impurissimus cæsarum mundum premit, antichristi parturitur adventus: et quod ille operaturus est postea, in isto ex parte completur; tantum ut Romanum imperium, quod nunc universas gentes tenet, recedat et de medio fiat: et

Caput CXXIX.

nunc prope est. Si ante quadringentos annos cum hæc dicerentur, tempus illud plenitudinem temporum Paulus vocabat, multo magis præsens tempus ita vocandum. At fortassis ideo quidam non credunt; atqui ideo magis credendum. Unde nosti, mi homo, finem et ſupra dicta non prope esse? Certe ut anni finem non diem ultimum dicimus esse, ſed etiam ultimum mensem, etsi triginta dierum ſit; ita si tot annorum quadringentesimum esse finem dixerimus, non aberravimus. Itaque iam tunc ille finem prænuntiavit." Notant editores San-Mauriani in præfat. §. 2. ſcriptas esse has homilias ab anno 390. usque 394. vel 395. haud procul ab an. 400. Unde auſpicium ſumitur ſæculum V. quo Roma toties diruta, Romanaque monarchia in Augustulo concidit.

Id quod SS. PP. præ oculis habuerunt, ut paulo ante de S. Cypriano notavimus, et alibi explicavimus de regno Christi millenario in terris iuxta apocalypsin S. Joannis, in qua ſtatus Romani imperii Romæque idololatræ ſub nomine Babylonis eiusque interitus explicatur usque ad cap. 20. quo regnum illud millenarium proponitur, posteaque ſolvendum ſatanam. Nec vero S. Augustinus apocalypsis S. Joannis meminit in epiſt. 197. et 199. ad Hesychium

episcopum Salonitanum *a*), qui ut palam facit eius epistola ibidem 198. fatetur quidem, diem et horam consummationis ſæculi frustra inquiri; attamen ex calamitatibus perversitatibusque temporum illorum post initia nempe ſæculi V. instare tunc adventum Domini confidenter nimis asseruerat; S. Augustinus autem fassus quidem, esse nunc novissimum tempus, imo horam iuxta apostolum Joannem novissimam, nihilominus vult: quod præstet non inquirere tempus illud, ſed hoc agere, ut unusquisque ad excipiendum iudicem ſit paratus. Est hoc, quod S. Hieronymo, et Augustino cumprimis celebrata S. Melania præ oculis habens charam prolem ſuam ad contemtum ſæculi hortatur his verbis: „Filii, plusquam quadringentis ab hinc annis ſcriptum est, *ultima hora est:* quid ergo lubenter ac volentes immoramini in vanitate vitæ? Ne forte veniant dies antichristi, et non possitis fieri compotes opibus vestris.“ S. Augustinus misisse se Hesychio initio ſtatim epist. 197. memorat, quæ S. Hieronymus *b*) ad rem ſcripſerit, quem paulo post n. 5. dicit temeritatis notasse opinionem cuiusdam, in nonum Danielis caput, quod ausus fuerit Danielis hebdomadas de adventu Christi futuro, non de præterito

Caput CXXIX.

a) *T. II. p. 737. etc.* *b*) *Vid. S. Hieron. in cap. VII. etc. Danielis et epist. ad Algasiam quæst. XI.*

exponere. Hesychium etiam fuiſse in ea opinione, inde palam fit, quod S. Pater epist. 199. n. 21. totam quæstionem esse pronunciet: utrum Danielis hebdomades primo adventu Domini impletæ ſint, an finem ſæculi prophetarint, an ad utrumque pertineant. „Quod autem, paulo post ait, de ſignis evangelicis et propheticis, quæ fieri cernimus, propinquum Domini adventum ſperare debeamus, quis negat? Quotidie quippe magis magisque fit proximus. Sed quanto intervallo propinquet, hoc dictum est: *Non est veſtrum nosse tempora.*“ Nec eum fefellit opinio, dum paulo post faſſus quidem, abundasse iam tunc perversitatem temporum ſeu hominum: „Sed quid, addit, si abundantiores erunt post nos, et omnino abundantissimi, quando iamque ipse finis instabit, qui quamdiu aberit ignoratur?“ Signa autem paulo post ad tria ista refert: ad excidium urbis Hierosolymitanæ; ad adventum Christi in corpore ſuo, quod est Ecclesia; ad adventum eius in capite Ecclesiæ, quod est ipse. Est vero is ipse ſupremus ad iudicium adventus, ad quem collatis inter se evangelistarum locis id potissimum ſpectare dicit, quod ait apostolus; *cum dixerint pax et ſecuritas a)*, quæ tunc ſint ventura, „quando ſic erit tribulatio universo orbi, ut ad

a) *I. Theſſ. V. 3.*

Ecclesiam pertineat, quæ universo orbe tribulabitur, non ad eos, qui tribulabunt eam. Ipsi enim dicturi ſunt: *Pax et ſecuritas*, ut repentinus illis ſuperveniat interitus; ... quando e contrario gaudebunt, et exultabunt, qui diligunt manifestationem Domini. Nunc autem ista mala, quæ tanquam ſumma et extrema creduntur, utrique genti et utrique regno et Christi ſcilicet et diaboli videmus esse communia." Notandum demum S. Augustinum non prorsus a communi illa ſententia, Romanum imperium esse hic attendendum, abire: „Illud tamen, inquit, quod apostolus ait: *tantum qui modo tenet, teneat*, non absurde de ipso Romano imperio creditur dictum, tanquam dictum ſit: tantum qui modo imperat, imperet, *donec de medio fiat*, id est, de medio tollatur."

CAPUT CXXIX.

Ita etiam Theodoretus commentario ſuo in Danielis caput ſecundum ſtatuit, ubi ſomnium Nabuchodonosoris explicatur, quo ei quatuor monarchiæ fuerunt repræsentatæ in ſtatua partim aurea, argentea, ærea partim ferrea et testacea, quam lapis de monte ſine manibus excisus comminuit: „Quodsi, inquit *a*), contendant priorem Domini adventum his verbis ſignificari, ostendant, Romanum imperium ſimul atque Salvator

a) *T. II. p.* 569. *edit. Sirmond.*

Caput CXXIX. apparuit, periisse. Omnino enim contra reperire est, viguisse ipsum, et non periisse cum Salvatoris ortu etc." Eodem modo commentatur in caput ſeptimum *a*), quo visio Danielis quatuor bestiarum exponitur, et in caput undecimum ostendit *b*), quomodo ad interrogationem apostolorum: „*Quando hæc erunt, et quod ſignum adventus tui?* Christus Dominus promiscuum reddit responsum, ſimul ea dicens, et quæ Hierosolymis essent eventura, et quæ in consummatione ſæculi futura." Sic etiam ex Theodoreti ſententia Daniel ab Antiocho Epiphane tanquam imagine transit ad exemplar: „Exemplar autem, inquit, Antiochi est antichristus, et antichristi imago Antiochus." Et paulo post: „Quod si quis, pergit, prophetiæ ſeriem inquirens, hæc non ita se habere credat, is evangelicam doctrinam mente repetat, ubi Dominus ſimul, et quæ ad communem, et quæ ad ipsius Hierusalem consummationem pertinent, prædicit etc." Dum nos legimus Dan. XI. 40. *Et in tempore præfinito præliabitur etc.* ipse legens, *in fine temporum*, ſubdit: „Sæpe diximus, quartæ bestiæ decem cornua, quæ eodem tempore apparuerunt, decem reges ſignificare, qui circiter finem Romani imperii regnabunt," multa deinceps explicans in Daniele, quæ Antiocho

a) *Ib. p. 637. etc.* *b*) *Pag. 677.*

convenire nequeant ultimis temporibus futura iuxta doctrinam evangelicam et apostolicam de periculis novissimorum temporum, quæ incerta esse voluit Salvator, ut ſemper parati essemus et vigiles; ansam autem ſumpserunt veteres SS. Patres ex concussionibus Romani imperii iugem apud fideles temporum illorum refricandi memoriam. CAPUT CXXIX.

Atque ex his ante Augustulum eidem propinquior Theodoretus, post Augustulum vero S. Gregorius passim hoc argumentum prosequitur Romæ Romanique imperii ruinas lamentando. Sic lib. II. hom. VI. in Ezech. *a*): „Ubique, inquit, luctus aspicimus, undique gemitus audimus. Destructæ urbes, eversa ſunt castra, depopulati agri, in ſolitudinem terra redacta est. Nullus in agris incola, pene nullus in urbibus habitator remansit: et tamen ipsæ parvæ generis humani reliquiæ adhuc quotidie et ſine cessatione feriuntur.“ Loquitur de Italia et Roma, ubi paulo pòst ſenatum ablatum, populumque peste aut gladio ſublatum luget. Mox duces èt principes reipublicæ Romanæ leonibus comparans, „qui per diversas mundi provincias discurrentes, prædam ſæviendo et interficiendo rapiebant etc.“ „Sed iam, ſubdit, ecce deso-

a) *T. I. p.* 1374.

lata, ecce contrita, ecce gemitibus oppreſſa eſt.“ Integra in hoc argumento verſatur lib. I. hom. I. in Evangelia in Luc. XXI. quo vaticinium Chriſti de excidio Hieroſolymitanæ ſimul urbis et orbis continetur. „Appropinquantem, inquit *a*), eius terminum quantæ percuſſiones præveniant, innoteſcit; ut ſi Deum metuere in tranquillitate non volumus, vicinum eius iudicium, vel perſecutionibus attriti timeamus.“ Poſtea allatis evangeliſtæ verbis, applicatisque ad ſuorum temporum calamitates: „Signa vero, pergit, in ſole, et luna, et ſtellis adhuc aperte minime videmus, ſed quia et hæc non longe ſint, ex ipſa iam aëris immutatione colligimus. Quamvis priusquam Italia gentili gladio ferienda traderetur, igneas in cœlo acies vidimus, ipſum, qui poſtea humani generis fuſus eſt ſanguinem coruſcantem. Confuſio autem maris et fluctuum necdum nova exorta eſt. Sed cum multa prænuntiata iam completa ſint, dubium non eſt, quin ſequantur etiam pauca, quæ reſtant: quia ſequentium rerum certitudo eſt præteritarum exhibitio.“ Notabilis cumprimis eſt in hanc rem S. Gregorii locus lib. XI. Reg. epiſt. 66. ad Edilbertum regem Anglorum: „Præterea, ſcribit, ſcire veſtram gloriam volumus, quia ſicut in ſcriptura ſacra ex verbis Domini

a) *T. I. p.* 1436. *etc.*

omnipotentis agnoſcimus, præſentis mundi iam terminus iuxta eſt, et ſanctorum regnum venturum eſt, quod nullo unquam poterit fine terminari. Appropinquante autem eodem mundi termino, multa imminent, quæ ante non fuerunt, videlicet immutationes aëris, terroreſque de cœlo, et contra ordinem temporum tempeſtates, bella, fames, peſtilentiæ, terræmotus per loca. Quæ tamen non omnia noſtris diebus ventura ſunt, ſed poſt noſtros dies omnia ſubſequentur." Jam tunc in Auguſtulo occidentale deſierat imperium, ab Alarico, Genſerico, et deinceps ab aliis ſæpe obſeſſa, capta, et vaſtata Roma, quibus conſummatio illa Romani imperii, Romæque Babylonis apocalypticæ perficiebatur iuxta iam memoratam ſententiam antiquorum Patrum, et ſyſtema Boſſueti, aliorumque recentiorum.

Caput CXXIX.

In noviſſima operum editione Boſſueti, opera PP. S. Mauri curata, poſt commentarium in apocalypſin ſequitur monitum ad Proteſtantes de prophetiis *a*), quas dicunt eſſe completas: ubi eadem iterum ex apocalypſi reſumitur materia de antichriſto imprimis, quem ipſe ex S. Auguſtino lib. XX. c. 19. *b*), principem aliquem hæreti-

Et caute præſtolandum.

a) *Avertiſſement aux Proteſtans ſur leur prétendu accompliſſement des Prophéties T. III. p.* 554. *b*) *Ib. p.* 637.

Caput CXXIX. cum coniicit, qui ſectam ſuam pro vera ſtatuat Eccleſia. Idque pro certo habet, fore illum falſum aliquem reformatorem, cuius miſſio ſit ſubtilis hypocriſis; quod proprie ſit myſterium iniquitatis: fore autem illum, invicte demonſtrat, unum hominem quemdam, non ſeriem aliquam hominum, qualem proteſtantium nonnulli in ſede Romana iam per multa ſæcula finxerant. Idem argumentum tractavit poſtea contra Sam. Werenfelſium *de excidio Babylonis apud S. Joannem a)*, quod iterum de Romano imperio idololatrico; Eccleſiam Chriſti perſecutionibus dirum in modum premente; deque populationibus per Alaricum et alios factis, atque in apocalypſis prima parte explicatis usque ad cap. XX. exponit, in quo tranſit ad ultimam perſecutionem Eccleſiæ in fine ſæculi, quando ſolvendus eſt ſatanas, idque quam maxime obſervandum animadvertit, perſecutionem illam potiſſimum conſtare, dum ſatanas, qui ligatus fuerat per mille annos *b)*, *ut non ſeducat gentes*, cum conſummati fuerint mille anni ſolutus fuerit, *de carcere ſuo et exibit, et ſeducet gentes, quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ etc.* Id vero ſingillatim animadvertit, nihil haberi hic de martyribus aut de effuſo ſanguine in teſtimonium Jeſu, ut in perſecutione Romana *c)*, dum fallendo et

a) Ib. p. 701. *b) Apoc. XX. 3. etc.* *c) Pag. 786.*

ſeducendo cuncta peragentur. Signum autem præcipuum ac characterem illum ex I. Jo. II. 22. ſtatuit antichristi: *Hic est antichristus, qui negat Patrem et Filium*, nempe Jesum Christum esse verum Filium Dei, aut eum non venisse in carne: quæ est antiquissimorum Patrum ſententia, qui contra huiusmodi monstra hæresum, quæ ipsa etiam S. Joannes in citata epistola petit, iam temporibus apostolicis emergi cœpta ſcripserunt S. Irenæus contra Hæreses, Tertullianus contra Marcionitas, et in aureo de *præscriptionibus hæreticorum* libro, ubi cap. XXXIII. id expresse de S. Joanne: „At in epistola, inquit *a*), eos maxime antichristos vocat, qui Christum negarent in carne venisse, et qui non putarent Jesum esse Filium Dei. Illud Marcion, hoc Ebion vindicavit.“ Sed deteriora monstra ætas nostra tulit, quæ necdum vidit Bossuetus (ex quibus iam cerberus infernalis templum Dei, et ſanctorum eius invasit) nata ad præparanda antichristi tempora Voltaire, Helvetius, Róusseau, Diderot, Dalembert, Rainald etc. tempora de quibus Christus: *Filius hominis*, ait, *cum venerit, putas fidem inveniet in terris?* CAPUT CXXIX.

Respiravit iterum ſæculo VI. in Occidente etiam imperium Romanum ſub Justiniano

a) *Pag.* 214.

Caput CXXIX. Imp. ducibus Bellisario et Narsete, qui an. 553. Totilam devicit, a quo Roma iterato capta fuerat et vastata; nec obstantibus Longobardorum incursionibus, imperatores Orientis Romæ ſunt dominati ſub ſucceſſoribus etiam Gregorii M. qui futura quandocunque demum novissima tempora præcisius designat ea, quibus „fides erit in opprobrium, et veritas crimen.“ Perinde est, quod legitur Isai. XIX. 15. *Et facta est veritas in oblivionem*, ubi Judæorum conversio ad Christum prædicitur, ipso apostolo interprete Rom. XI. 26. *Quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret: et ſic omnis Israel ſalvus fieret, ſicut ſcriptum est: veniet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem a Jacob.* Quem locum iam ſupra explicavimus. Hucque accipit S. Hieronymus illud Deuter. XXVIII. 13. *Constituet te Deus in caput, et non in caudam* nempe rediturum Israelem, postquam plenitudo gentium intraverit: *Ita ut*, ſcribit in Oseæ XXX. et ſæpe alibi, *qui fuerat caput, vertatur in caudam, et cauda vertatur in caput, et tunc fiat unus grex, et unus pastor.*

Terret vero cum Romanis nos idem apostolus, qui ſumus ex gentilibus fideles, mox laudato capite undecimo ad Rom. 20. *Tu autem fide ſtas: Noli altum ſapere, ſed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit;*

ne forte nec tibi parcat. Et v. 25. *Nolo enim* CAPUT
vos ignorare fratres myſterium hoc: (ut non ſitis CXXIX.
vobis ipſis ſapientes) quia cæcitas ex parte contigit
in Israel, donec plenitudo gentium intraret.
Thessalonicenses vero quasi de iam instante
adventu Domini perplexos: *Ne quis vos*,
admonet *a*), *ſeducat ullo modo: quoniam, nisi*
venerit discessio primum etc. Quam discessionem novissimis temporibus explicat I. Tim.
IV. 1. etc. II. Tim. III. 1. etc. et D. Petrus ep. II. c. 3. Hæcque in memoriam
revocans Judas apost. in ep. cath. *Vos autem*, inquit, *chariſſimi memores estote verborum, quæ prædicta ſunt ab apostolis D. N. J. C., qui dicebant vobis, quoniam in noviſſimo tempore venient illusores, ſecundum desideria ſua ambulantes etc.* Et S. Joannes postquam
Apoc. XX. 6. beatum et ſanctum prædicasset, *qui habet partem in resurrectione prima: in his*, pergit, *ſecunda mors non habet poteſtatem, ſed erunt ſacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis. Et cum conſummati fuerint mille anni, ſolvetur ſatanas de carcere ſuo, et exibit, et ſeducet gentes, quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ Gog et Magog, et congregabit eos in prælium, quorum numerus est ſicut arena maris.*

Longius hic evagarer, si recensendas in me ſuſciperem varias opinationes, ſparsas

a) *II. Theſs. II.* 3.

CAPUT CXXIX. etiam per pſeudoprophetas, et prophetiſſas, post annum a Christo millesimum expletum quasi regnum millenarium. Quibus temporibus qui propiores erant, identidem etiam phrasi illa iam S. Gregorio M. familiari usi ſunt, præses quoque in frequenti concilio Anſensi archiepiscopus Viennensis, de *quasi ſenio quodam debilitata* ſeu *confecta Ecclesia.* Sic Remigius Altisiodorensis ſæc. IX. illa psalmorum verba: *Inveteravi inter omnes inimicos meos*, et: *iunior fui*, *etenim ſenui*, explicat de Ecclesia, „quæ nunc ſenuit, quia charitas refriguit." Et eodem ſæculo Agobardus archiepiscopus Lugdunensis *de privil. et iur. ſacerdotum*, quæ violata vel maxime formidinem ad finem vergentis regni Christi in terris Ecclesiæ militantis ingerere poterant: „Mundus, inquit, ipsa ſua ſenectute deprimitur, et quasi ad vicinam mortem molestiis crescentibus urgetur, quod nos absque ambiguo de Ecclesia dicere possumus." Admodum periculosum in ipsa Ecclesiæ arce Romana Ecclesia videri poterat tam atris coloribus adumbratum ab ipso annalium parente Baronio ſæculum decimum. Sequentis deinde undecimi perversitatem coram cernenti pensitantique S. Petro Damiani haud occurrit: „Nisi quia venturo citius antichristo via iam ſternitur." Ep. 15. Nullum fortius calcar quam novissimorum temporum opinio

ad ſacras in terram ſanctam expeditiones esse poterat, quas ſæc. XII. tanta contentione promovere ſategit, ſpe, intimo animi dolore, frustratus S. Bernardus, cui ſerm. XXXIII. in Cantic. deplorabilem rerum ſtatum describenti „intestina et insanabilis est plaga Ecclesiæ visa.“ Erat porro ſæc. XII. perinde ac XI. pervulgata de ingruente adventu antichristi persuasio. Jungendus est S. Bernardo eius discipulus in disciplina monastica ordinis Cisterc. Oddo ex monacho Morimundensi episcopus Frisingensis, qui integrum librum octavum ſuæ historiæ pertractandæ huic materiæ tribuit *de duabus civitatibus* inscriptum, ad novissima vero antichristi fere tempora respiciens cum fatis Romani imperii coniuncta, prout in libro, cui titulus *Ecclesia militans regnum Christi in terris* tum primo volumine cap. XII. *a*) ſingillatim *Romani imperii fata cum Ecclesiæ novissimis coniuncta*, tum deinceps passim, præsertim autem volumine ſecundo edisserui *b*), Ecclesiæ militantis tempora novissima persecutus de antichristo ſingillatim tum antiquissimorum SS. Patrum, cum etiam medii ævi opiniones c. 59. *c*) de coniunctis cum temporibus novissimis imperii Romani fatis.

Caput CXXIX.

a) *Pag.* 57. *b*) *Pag.* 215. *c*) *Pag.* 308.

Caput CXXIX. Hæc omnia ſimul complexus eſt D. Thomas *a*) luculenter omnino, ſingula præ oculis ponens, extrema nempe mundi tempora, excidium orbis cum excidio urbis Babylon ſcilicet apocalypticæ ruinâque veteris Romani imperii, atque perſecutionem Eccleſiæ a gentilibus, cum perſecutionibus, et periculis postremorum temporum coniungens. Idque nos timore ſalutari ſemper magis et magis concutere debet, ut qui ſtat, videat ne cadat, quo calamitoſiora, Eccleſiæque periculoſiora identidem ingruere videmus tempora, et Eccleſiæ conculcari fidem, atque abiici auctoritatem poteſtatemque in altera hac temporum periodo: quod nobis S. Thomas explicans iam citatus, „Dicendum, inquit, quod nondum ceſſavit (Romanum imperium) ſed eſt commutatum de temporali in ſpirituale, ut dicit Leo papa in ſermone de apoſtolis: et ideo diſceſſio a Romano imperio debet intelligi non ſolum a temporali, ſed etiam a ſpirituali, ſcilicet a fide catholica Eccleſiæ Romanæ. Eſt autem hoc conveniens ſignum: quia ſicut Chriſtus venit, quando Romanum imperium omnibus dominabatur; ita econtra ſignum adventus antichriſti eſt diſceſſio ab eo."

a) *Lect. I. in Epiſt. II. ad Theſſ. c. 2.*

Eo usque haud procedit, qui in apocalypsi S. Joannis propheticam quidem quandam ſeriem historiæ christianismi usque ad finem mundi per tres observat epochas celebratissimus Meldensis episcopus Benig. Bossuet in commentario, et breviter in compendio apocalypsis ad calcem commentarii, ubi tria tempora ſeu ætates Ecclesiæ præcise in apocalypsi ordine notata distinguit: primam ab exordio temporum persecutionum Judaicarum quidem, quas per Gentiles moverunt, usque ad cap. IX. Gentilium persecutiones prosequitur inde ad caput usque XX. Secundam ætatem ab initio capitis XX. notat usque ad v. 8. Ecclesiæ ſcilicet regnum ſuper terram: deinceps usque ad finem ætate tertia ſignat tentationem Ecclesiæ ultimis temporibus, quando ſolutus ſatan extremas vires experietur ad illam destruendam, ſubsecutura mox universali resurrectione et extremo iudicio. Bossuetus tamen in ſuo commentario potissimum primam ætatem ſibi explicandam ſumsit contra Protestantes, demonstrando, imperium Romanum profanum, non ſacrum intelligi debere, monarchiam nempe Romanam; atque Babylonem ac bestiam in apocalypsi notatam esse Romam non christianam, ſed profanam (*Rome conquérante et ſon Empire*) quæ est, *civitas magna, quæ habet regnum ſuper reges terræ,*

iuxta constantem traditionem et doctrinam Patrum, a qua orthodoxi nunquam avelli se ſinent. „C'est donc, ut in præfatione loquitur, une tradition constante parmi les Pères de l'origine du christianisme, que la Babylon dont S. Jean prédit la chûte, étoit Rome conquérante et ſon Empire; et par la est renversé de fond en comble tout le ſystême Protestant, puisqu'on y cherche la chûte, non à l'exemple des Pères, d'un grand Empire, et d'une Rome maîtresse de l'univers par ſes victoires, mais d'une église chrétienne, et d'une Rome mise à la tête des églises chrétiennes par la chaire de S. Pierre."

Figmentum illud de Romana christiana Babylone ex ipsis Protestantibus iam exploserat ante Bossuetum H. Grotius ſingulari dissertatione ad interpretationem locorum novi testamenti, quæ de antichristo agunt, aut agere putantur, quam appendicis loco annotationibus ſuis ad apocalypsis cap. XVII. annectit; ad quem in laudata præfatione provocat Bossuetus et ad Hammondum, ipsumque Bullingerum Zwinglii apud Turicenses ſuccessorem, qui rem ad Romam idololatricam referendam esse invictis demonstrarit argumentis. Novos nuper inter alios Protestantes conatus fecit Bengelius, a ſuismet tamen passim explosus

cum ſuis aſſeclis. In actis Hiſtorico-Eccl. noſtri temporis Vinarienſibus recenſetur Jo. Balthas. Lüderwald hiſtoria recentiorum motuum apud Proteſtantes ſuper apocalypſin a Bengelio eiusque hyperaſpiſta Aug. Cruſio factis, quibus tamen J. Aug. Erneſti in Bibl. theol. oſtendit, quam infirmo talo totum illud ſyſtema nitatur unico ſcilicet loco Habac. III. 2. Ac ſi ibi Chriſtus in medio annorum venturus dicatur. Cætera omnia, quæ Lüderwaldius in tota illa hiſtoria proſequitur, ad id potiſſimum faciunt, ut inconſtantiam Proteſtantium prodant tam in interpretatione apocalypſis, quam etiam circa eius auctorem, et auctoritatem, quam pro lubitu labefactant, aut etiam doctrina temerarie abutuntur, et maxime impie in blaſphemo illo fragmento de ſcopo Chriſti et apoſtolorum in conſtituendo ſibi regno terreno, uti videre eſt in eiusdem Lüderwaldii notitia de iisdem fragmentis.

Antiquiſſimos Patres perplexos quam maxime habuit regnum mille annorum *a*), quod primis pericopis capitis vigeſimi ſtatuit S. Joannes. Habuit etiam inter Novatores patronos ſæc. XVI. Thomam Munzerum, Auguſt. Weber, et Joan. de Leiden error ille vetuſtiſſimorum chiliaſtarum.

a) *Vid. S. Auguſt. Lib. XX. de civ. Dei cap. 7.*

Caput CXXIX.

Notat in editione operum S. Irænei P. Maſſuet, poſteriora quinque capita libri V. contra hæreſes ſine dubio ob propugnatum in eis millenariorum errorem ſtudio omiſſa fuiſſe a pluribus ſcribis, uti in Mſs. deprehendit, S. Hieronymus vero in procemio comment. in c. XVIII. Isaiæ refert a Dionyſio Alexandrino impugnatum fuiſſe eleganti libro Iræнæum; irriſam vero craſſam fabulam, cuius auctor Cerinthus dicitur. A Patribus quidem corporalem reſurrectionem creditam fuiſſe, non vero lubricam adeo et animalem S. Auguſtinus notavit: „Primam reſurrectionem, ſunt eius verba, futuram ſuſpicati ſunt corporalem; inter cætera maxime numero annorum mille permoti ſunt, tanquam oporteret in ſanctis eo modo velut tanti temporis fieri Sabbatiſmum, vacatione ſcilicet ſancta poſt labores annorum ſex millium, ex quo creatus eſt homo.“ Lib. XX. de civit. Dei cap. 9. diſquirens, quod ſit regnum ſanctorum cum Chriſto per mille annos, et in quo diſcernatur a regno æterno, ad verba Apocal. cap. XX. 4. „*Et animæ occiſorum propter teſtimonium Jeſu*, *et propter verbum Dei*, ſubauditur, ſubdit, quod poſtea dicturus eſt, *regnarunt cum Jeſu mille annis;* animæ ſcilicet martyrum nondum ſibi corporibus ſuis redditis. Neque enim piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ

etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communicatione corporis Christi etc." Et paulo post: „Quamvis ergo, pergit, cum ſuis corporibus nondum, iam tamen eorum animæ regnant cum illo, dum isti mille anni decurrunt. Unde in hoc eodem libro et alibi legitur: „*Beati mortui, qui in Domino moriuntur, a modo iam dicit ſpiritus, ut requiescant a laboribus ſuis: nam opera eorum ſequuntur illos.* Regnat itaque cum Christo nunc primum Ecclesia in vivis et mortuis. Propterea enim, ſicut dicit apostolus, *mortuus est Christus, ut et vivorum et mortuorum dominetur.* Sed ideo tantummodo martyrum animas commemoravit, quia ipsi præcipue regnant mortui, qui usque ad mortem pro veritate certaverunt; ſed a parte ad totum etiam cæteros mortuos intelligimus, pertinentes ad Ecclesiam, quod est regnum Christi." S. Cyprianus de exhortatione martyrii n. 12. in eundem locum Apoc. XX. 4. „Cum primo, ait, in loco posuisset occisos, addidit dicens: *Et quicunque imaginem bestiæ non adoraverunt, nec acceperunt inscriptionem in fronte, aut in manu ſua:* quos universos a se in eodem loco ſimul visos coniungit, et dicit: *Et vixerunt, et regnaverunt cum Christo.* Vivere omnes dicit, et regnare cum Christo, non tantum, qui occisi fuerint, ſed et quicunque

Caput CXXX. in fidei ſuæ firmitate et Dei timore perſtantes, imaginem beſtiæ non adoraverint, neque ad funeſta eius et ſacrilega edicta conſenſerint.“ P. Lud. Alcaſar interpres copioſiſſimus, in Apoc. XX. 4. teſtatur, interpretes omnes generatim ſupponere, neminem ſanctorum excipiendum a reſurrectione prima, adeoque ad regnum Chriſti in terris pertinere, de quo alibi tractamus ex inſtituto.

CAPUT CXXX.

UT SEMPER VIGILES SIMUS ET PARATI.

Vigilate ergo, quia neſcitis, qua hora Dominus veſter venturus ſit. Illud autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias, qua hora fur venturus eſſet, vigilaret utique, et non ſineret perfodi domum ſuam. Ideo et vos eſtote parati: quia qua neſcitis hora Filius hominis venturus eſt. Quis, putas, eſt fidelis ſervus, et prudens, quem conſtituit dominus ſuus ſuper familiam ſuam, ut det illis cibum in tempore? Matth. XXIV. 42. etc.

Ideo incertum nobis eſt tempus adventus Domini.

Huc tandem redit tam ſalutare arcanum, ac ſublime illud, quod pluribus hactenus conſideravimus in reſponſione Chriſti ad

CAPUT CXXX.

quæſtionem apoſtolorum, quod ſignum esſet adventus ſui et consummationis ſæculi, cum eis Christus templi Hieroſolymitani magnificentiam admirantibus et ornatum, prænuntiasset venturos dies, in quibus nec lapis ſuper lapidem relinqueretur, qui non destruatur; ſimulque fata populi Judaici in desolatione urbis Hieroſolymitanæ, ac univerſi generis humani in consummatione ſæculi, adventuque ſuo ad iudicium commiſcens, ut continuo vigilemus, ſemperque parati essemus, nos obſtrinxit. Dum primum dixerat: *Vigilate, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus ſit*, mox ſubdit: *estote parati, quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est*, ad iudicium nempe, quod alibi ſibi ceu Filio hominis a Patre commiſſum dicit: Abutebanturque Ariani loco Marc. XIII. 32. de iudicio, ubi neque filius ſcire diem illum dicitur: „Quia, ut contra Arianos interpretatur locum illum S. Athanaſius, id vobis, omnibusque utile erat. Hæc ſiquidem et de angelis et de filio audire vobis conducit propter futuros impoſtores, ut, ſi ipſi dœmones angeli ſpecie ſimulata, de fine mundi disseruerint, eis non credatis, quippe qui illum ignorent. Si item antichriſtus ſe ipſe mentitus dicat: Ego ſum Chriſtus, atque de illo die et fine loqui aggrediatur, ut audientes decipiat, vos meæ

a) *Orat. III. contra Arianos n. 49. T. I. p. 598.*

CAPUT CXXX.

huiusce vocis, *neque filius*, memores fidem illi denegetis. Præterea valde utile eſt finem et diem finis ignorare, ne, ſi eum cognoſcerent, intermedium negligerent tempus, diesque fini proximos exſpectarent, ut tunc ſolum ſibi vacarent, et vigilarent. Quo circa tempus mortis ſingulorum reticuit, ne huiusmodi cognitione inflati homines, maximam temporis partem negligenter agerent etc." S. Auguſtinus in libro de diverſis quæſtionibus LXXXIII. quæſt. LX. *a*) et paſſim alibi hanc movet. Enarratione in Pſalm. VI. *b*) nonnullos perſtringens, qui poſt ſeptem millia annorum ab Adam, quaſi completa hebdomada adventum Chriſti coniiciunt, allatis ſcripturæ locis, quibus hæc omnibus ignota eſſe dicuntur, concludens, neminem ſibi computatione aliqua annorum arrogare ſcientiam illius temporis debere: „Si enim, inquit, poſt ſeptem millia annorum ille dies venturus eſt, omnis homo poteſt annis computatis adventum eius addiſcere. Ubi erit ergo, quod nec Filius hoc novit? Quod utique ideo dictum eſt, quia per Filium hominis hoc non diſcunt, non quod apud ſe ipſe non noverit, ſecundum illam locutionem: *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut ſciat*, id eſt, ſcire faciat vos: Et: *Exurge Domine*, id eſt, *fac nos exſurgere*. Cum

a) *T. VI. p.* 33. *b*) *T. IV. p.* 22.

ergo ita dicatur, nescire Filius hunc diem, non quod nesciat, ſed quod nescire faciat eos, quibus hoc non expedit ſcire, id est, non eis hoc ostendat: quid ſibi vult nescio quæ præsumtio, quæ annis computatis, certissimum ſperat post ſeptem annorum millia diem Domini? Nos igitur, quod nescire nos Dominus voluit, libenter nesciamus." Breviter iterum eandem in Psalm. XXXVI. attingens hanc quæstionem, Christum hoc se nescire dixisse ait, „quia in magisterio eius non erat, ut per eum ſciretur a nobis *a*)." Quod postquam confirmasset ſimilibus ſcripturæ de Deo ſermonibus anthropologicis, demum concludens, „Quo proficit, inquit, iste ſermo? ut quoniam diem novissimum ſcimus venturum, et utiliter ignoramus quando venturus ſit, utiliter autem ſcimus venturum, paratum cor habeamus bene vivendo." S. Hieronymus in h. l. *b*) postquam pluribus probasset, non ignorare Filium hominis diem illum, in causam inquirens, cur ignorare dicatur Christus de quo apostolus ſcribit: „*In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, et ſcientiæ absconditi*: Quare, inquit, absconditi ſunt? Post resurrectionem interrogatus ab apostolis de die iudicii manifestius respondit: *Non est vestrum ſcire tempora et momenta, quæ Pater posuit in ſua potestate.* Quando dicit, *non est vestrum ſcire*, ostendit,

Caput CXXX.

a) *T. IV. p.* 257. *b*) *T. IV. p.* 118.

Caput CXXX. quod ipse ſciat, ſed non expediat nosse apoſtolis, ut ſemper incerti de adventu iudicis, ſic quoque vivant, quaſi die illa iudicandi ſint. Denique et conſequens Evangelii ſermo idipſum cogit intelligi. Docens quoque Patrem ſolum nosse, in Patre comprehendit et Filium; omnis enim pater filii nomen eſt." Quod hoc loco S. Pater de reſurrectione Chriſti notavit, ſunt, qui ita accipiant, ut Chriſto qua Filio hominis indignum non putent, unum hoc Patri fuiſſe reſervatum arcanum; ſed S. Pater ſuæ reſponſioni inhæret paulo poſt in illa verba: „*Vigilate ergo etc.* Perſpicue oſtendit Dominus, quare dixerit: *De die autem illo vel hora nemo ſcit, neque angeli in cælo, neque Filius, niſi Pater*, quia non expediat ſcire apoſtolis, ut pendulæ exſpectationis incerto ſemper credant eſſe venturum, quem ignorant, quando venturus ſit. Et non dixit, quia neſcimus, qua hora Dominus venturus ſit, *ſed neſcitis.* Præmiſſoque patrisfamilias exemplo, cur reticeat conſummationis diem, manifeſtius docet dicens: *Vigilate ergo, neſcitis quando Dominus veniat etc.*"

Signa nobis eiuſcemodi Chriſtus in Evangelio præmonſtravit, ex quibus dum aut hæc aut illa nunquam non fiunt, ſemper nos ſuſpenſos et incertos relinquunt,

ut paulo ante ex SS. ſcripturis et conſtanti SS. PP. traditione vidimus: „Quia, ut S. Gregorius M. paulo ante allatum locum ex epiſtola ad Edilbertum Angliæ regem concludit *a*), idcirco hæc ſigna de fine ſæculi præmittuntur, ut de animabus noſtris debeamus eſſe ſolliciti, de mortis hora ſuſpecti, et venturo iudici in bonis actibus inveniamur eſſe parati.“ Conſultius adeoque eſt, ut diem illam neſciamus, quæ ab ipſo ſalvatore alibi dicitur ventura ſicuti fur; ſed ſubiectæ parabolæ de decem virginibus et de patrefamilias, talenta ſervis distribuente, quæſtionem ſolvunt, præmiſſa veluti clavi in illis verbis: *Quis putas eſt fidelis ſervus et prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam?* Certe non otioſum vult, patiturque, non deſidioſum, non ſomnolentum, aut dormientem, aut eiusmodi etiam perverſum malum ſervum, *qui dixerit in corde ſuo* *b*)*: Moram facit dominus meus venire: et cœperit percutere conſervos ſuos, manducet autem, et bibat cum ebrioſis.* Eodemque in argumento apud Lucam monet ſalvator *c*): *Attendite autem vobis, ne forte graventur corda veſtra in crapula, et ebrietate, et curis huius vitæ: et ſuperveniat in vos repentina dies illa: tanquam laqueus enim ſuper-*

CAPUT CXXX.

a) *T. II. opp. p.* 1166. *b*) *Matth. XXIV.* 48. *etc.* *c*) *Luc. XXI.* 34. *etc. et XVII.* 26.

Caput CXXX. *veniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ .... Et ſicut factum est in diebus Noe, ita erit in diebus Filii hominis etc.* His omnibus nihil aliud monetur, quam quod illis psalmistæ verbis: *Declina a malo, et fac bonum*, hoc est oleum, quod virgines prudentes in vasis ſuis habent, hæc ſunt talenta, quæ cum usura repetit dominus, et ſicut ſervum torpentem, qui talentum ſuum in terram abscondit, terrena cœlestibus, transitoria æternis anteponit *a*), damnat, ita duplum lucratum remuneratur, et quomodo: *Amen dico vobis, ſuper omnia bona ſua constituet eum.* Hæc vero, quæ et quanta ſunt? Pigeatne nos, brevi huius vitæ tempore vigilare, quos Deus in æterna vita ſuper omnia bona ſua, ubi ipse bonum ſuper omne bonum, constituet?

a) *Vid. S. Greg. Lib. I. Hom. IX. in Evang.*

CAPUT CXXXI.

SERVUS BONUS ET FIDELIS.

Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. Matth. XXV. 20.

Qui duplum ex talentis a Deo acceptis reportat.

Una hæc brevis ſententia omnem œconomiam religionis christianæ complectitur in negotio ſalutis per gratiam Christi, quam nobis veluti ad negotiandum committit Deus, ut cum fœnore recipiat; imo recipiamus nos in eo, qui Abrahæ patri fidei nostræ dixit: *Ego ſum merces tua magna nimis* in vita æterna, quæ in parabola de operariis per denarium ſignificatur, qui ſingulis ſervis conductis in mercedem promittitur, quæ hic pro acceptis talentis dispar notatur, ſervus autem inutilis in tenebras exteriores mittitur, qui acceptum neglexit talentum. Est hoc, quod ſervo nequam exprobravit Dominus: *Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, et veniens ego recipiſſem utique, quod meum est, cum uſura. Quod meum est*, inquit, ne quis de acceptis talentis, tanquam de ſuis glorietur, dicente apostolo a): *Quid enim habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris,*

a) *I. Cor. IV. 7.*

CAPUT CXXXI. *quaſi non acceperis?* Et prout poſtea idem de ſeipso loquitur *a*): *Gratia Dei ſum id, quod ſum, et gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, ſed gratia Dei mecum.* Sic ſervus ille bonus et fidelis (bonus in eo, quod accepit, fidelis in cooperatione) accedens, *Domine*, ait, *quinque talenta tradidisti mihi*, agnoscitque, unde acceperit, et reddit, quod ex accepto lucratus est duplum. Pari modo Paulus absque gloriæ propriæ vitio abundantius se laborasse dicere potuit, veluti quinque acceptis a Deo talentis, præ altero, qui duo acceperat: nempe etiam quod unus quinque, et alter duo lucratus est, non ex ſuo, ſed ex eo venit, quod quinque aut duo talenta a Domino acceperint: *Unicuique*, ut in eadem I. Cor. III. 5. epistola loquitur apostolus, *ſicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit: ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat: ſed qui incrementum dat Deus. Qui autem plantat, et qui rigat, unum ſunt.* Ne ſcilicet, qui acceptis quinque talentis totidem ſuperlucratus est ſuper eum, qui duo tantum accepit, et duo lucratus est, ſese extollat, etsi etiam ille præ hoc maiorem mercedem ex lucri proportione, quæ ex talentorum numero commenſuratur, recipiat: *Unusquisque*

a) *I. Cor. XV.* 10.

autem propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem a). Quia vero ipse etiam labor menſuram habet et proportionem ab acceptis talentis ſive gratiæ donis, ſive etiam naturæ facultatibus, quæ distinguuntur, dum dicitur paterfamilias distribuisse *uni quinque talenta, alii duo, alii vero unum, unicuique ſecundum propriam virtutem,* δύναμιν facultatem accomodatam quibusvis ingenii quoque, aut aliis quibuscunque naturalibus viribus, aut aliis, quæ a Deo auctore naturæ ſunt, perinde ac talenta obtenta ab auctore gratiæ, ut nec de his gloriari possit homo, aut ſuperbire, nec de illis, qualescunque dotes ſint naturæ ſive corporis ſive animi ſeu ingenii, de quibus ſolent se extollere iniuria auctoris naturæ homines, qui æque omnes non nisi asini, ut ita dicam, instar dorsum ſuum ad portandum accommodant, ex se, gradu ſolummodo dispari, ignavi inertesque ac mali. Sic conciliatur Matthæus, dum in conclusione huius parabolæ v. 30. dicitur: *inutilem ſervum eiicite in tenebras exteriores: ibi erit fletus et ſtridor dentium,* ubi vox ἀχρεῖος inutilis perinde habetur ac apud Lucam XVII. 10. in verbis Christi, *cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Servi inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus.* Apud Matthæum enim agitur

CAPUT CXXXI.

a) I. Cor. III. 8.

Caput CXXXII. de ſervo inerti et desidioso, apud Lucam vero de nobis, qui nos et omnia nostra Deo debemus auctori naturæ et gratiæ, (cui nihil ex quocunque creaturæ officio accedere aut deperire potest) *ut non glorietur omnis caro in conspectu eius*, iuxta apostolum *a*), ut postea dicit *b*): *Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?*

CAPUT. CXXXIII.

EXTREMUM JUDICIUM.

Cum autem venerit Filius hominis in maiestate ſua, et omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maiestatis ſuæ: et congregabuntur ante eum omnes gentes, et ſeparabit eos ab invicem, ſicut pastor ſegregat oves ab hœdis: et ſtatuet oves quidem a dextris ſuis, hœdos autem a ſinistris. Tunc dicet rex his, qui a dextris eius erunt: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare etc.* Matth. XXV. 31. etc.

Judæis, et nobis omnibus bonis et malis denunciatum.

Sic conclusit Christus munus ſuum prædicandi Judæis, quasi ad extremum provocando, eisque ob oculos ponendo, iudi-

a) *I. Cor. I. 29.* *b*) *Ib. IV. 7.*

cium; poſtea etiam, dum ductus ad ſynedrium, nihil quidem ad factas contra se accusationes respondet, ceu ipse ſupremus iudex, donec adiuratus *per Deum vivum* a principe ſacerdotum Matth. XXVI. 63. an esset *Christus Filius Dei*, aiens hoc, *verumtamen*, addit, *dico vobis: Ammodo videbitis Filium hominis ſedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cæli.* Dum nimirum, ut ſupra Matth. XVI. 27. *venturus est in gloria Patris ſui cum angelis ſuis: et tunc reddet unicuique ſecundum opera eius.* CAPUT CXXXII.

Animadverte porro, quam appositus ſit hic ultimus ſermo Christi ante passionem ſuam, de ultimo iudicio, quo iudicaturus est omnes gentes, dum mox se iudicandum inimicis ſuis tradidit *a*): *Et factum est, cum consummasset Jesus ſermones hos omnes, dixit discipulis ſuis: Scitis, quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur, ut crucifigatur.* Verus nimirum agnus paschalis pro genere humano immolandus. Dicit evangelista: *Cum consummasset omnes ſermones hos*, quia nimirum ad rem. pertinent etiam præmissæ parabolæ, et alia. „Supra Dominus præmisit, ut in h. l. commentatur D. Thomas *b*), diversas parabolas pertinentes ad iudicium, hic autem manifeste de ſuo iudicio agit:“ hæc autem, quæ præ oculis

a) *Matth. XXVI.* 1. *b*) *T. III. p.* 330.

Caput CXXXII. modo ſunt, pertinent ad iudicium credentium fidelium: quia, ut ait Jo. III. *qui non credit, iam iudicatus est.* De fidelibus autem dicitur: *Et tunc reddet unicuique ſecundum opera eius*, per Christi gratiam charitate illa Dei et proximi, in qua universa lex pendet, quævis opera et actiones legi conformes. Dum vero opera beneficentiæ tantum in proximum memorantur non iam ut proximo, ſed Christo atque adeo Deo facta, ſublimitas illa ac divinitas præcepti charitatis declaratur, qua proximum non nisi in Deo unico ſummo bono ac fine ultimo diligimus; atque intimus nexus et communio utriusque dilectionis Dei et proximi ostenditur;. ut nec Deus ſine proximo, nec proximus ſine Deo ametur: Sed, iuxta magistrum amoris a), *si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et charitas eius in nobis perfecta est:* dum præceptum mutuæ dilectionis non tantum ſervamus, ut Lev. XIX. 18. habetur: *Diliges amicum tuum ſicut teipsum*, ſed proximum etiam diligimus inimicum iuxta legem evangelicam, eaque de qua Christus perfectione: *Estote*, ait b), *perfecti, ſicut et Pater vester cælestis perfectus est, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos et malos, et pluit ſuper iustos et iniustos;* quales nos Patri ſuo reconciliatos Christus vocaturus est: *Venite benedicti Patris mei*, ut ex miseratione Pa-

a) *I. Jo. IV.* b) *Matth. V. 48.*

tris, et Filii meritis fiat remuneratio operum, et quidem tantillorum pro æterna gloria in cœlis, quo magis reluceat immensa Dei benignitas.

Non memorantur nisi opera charitatis fraternæ, ne quid videamur nos ſervi inutiles præstare operibus nostris Deo. Dum humiles electi mirantes quærunt: *Quando te vidimus?* iterum immensa Dei clementia declaratur, ſimulque ordo charitatis etiam fraternæ ad Deum referendæ ceu ex tóto corde, et ex totis viribus amandum, in hoc alibi nobis in exemplum propositum: *Estote misericordes, ſicut et Pater vester cælestis misericors est a).* Christi vero verba declarant, quod quemadmodum peccata et infirmitates nostras, ita etiam omnes necessitates humanas in se ſusceperit, dum dicit: *Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Quia nimirum membra illius corporis ſumus, cuius ipse caput est: nec dedignatur, nos fratres compellare, et quæ uni ex his fratribus minimis fecerimus, ſic in acceptis habere, ac si ipsimet fecissemus. Neque vero auxesin in hoc ſermone cogitare par est, quem ſolita ſua asseverandi formula, *amen dico vobis*, firmat. Quanto autem hoc nobis ſolatio ſimul ac ſtimulo esse debet, ut nihil omnino officii,

a) *Luc. VI.* 36.

Caput CXXXIII. quantumvis parvum illud ſit, negligamus, cui tantum pretium eſt ſtatutum, perinde ac neglectui tantum piaculum, ut Chriſtus eadem aſſeveratione illis, qui a ſiniſtris ſunt, dicat: *Amen dico vobis: quamdiu non feciſtis uni de' minoribus his, nec mihi feciſtis.* Neque hic de iniuriis vel damnis proximo illatis eſt ſermo, ſed de neglectu operum charitatis: *Diſcedite a me, maledicti*, ait, *in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo et angelis eius. Eſurivi enim, et non dediſtis mihi manducare etc.*

CAPUT CXXXIII.

CHRISTUS PASCHA NOSTRUM.

Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet, et Filius hominis tradetur, ut crucifigatur. Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum, et ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur Caiphas: et conſilium fecerunt, ut Jeſum dolo tenerent, et occiderent. Matth. XXVI. 2. etc.

Immolatus in cruce. Summa veteris et novi teſtamenti continetur allatis Chriſti verbis, figura ac figuratum, typus et antitypus redemtio generis humani, facta per unigenitum Filium Dei

Patris et virginis matris, ſimulque verum agnum paschalem, cuius ſanguine in figura olim liberati ſunt ab angelo exterminatore Israelitæ, dum una nocte necarentur omnes primogeniti Ægyptiorum usque ad primogenitum regis, et ſic urgerentur etiam, ut exirent de Ægypto, ut habetur Exod. XII. 26. etc. *Cum dixerint vobis filii veſtri: Quæ eſt iſta religio? dicetis eis: Victima tranſitus Domini eſt, quando tranſivit ſuper domos filiorum Iſrael in Ægypto, percutiens Ægyptios, et domos noſtras liberans,* CAPUT CXXXIII.

Hoc jam instabat festum post biduum, istudque Christus denuntians ſuis discipulis: *Scitis*, ait, *quia poſt biduum Paſcha fiet*, ſeque ſimul verum agnum Dei, *qui tollit peccata mundi*, a Joanne Baptista demonstratum, fore immolandum aperit: *Et Filius hominis tradetur, ut crucifigatur.* Rem iam pluribus Christus in itinere ad urbem denunciaverat *a*); *Ecce aſcendimus Jeroſolymam, et Filius hominis tradetur principibus ſacerdotum et ſcribis, et condemnabunt eum morte; et tradent eum Gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum, et tertia die reſurget.* Jam ergo *tunc congregati ſunt principes ſacerdotum et ſeniores populi, et conſilium fecerunt, ut Jeſum dolo tenerent, et occiderent*, verum nimirum agnum paschalem, quem ſemet post

a) *Matth. XX.* 18. *etc.*

CAPUT CXXXIII. biduum immolandum discipulis ſuis denunciat. Traditus eſt autem a Juda proditore Judæis, qui condemnaverunt eum in conſilio ſuo ad mortem; ab his autem, cum eis non liceret interficere quemquam, tradebatur *Gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum. Quærebant* quidem, ut etiam apud Marc. XIV. 1. legitur, *ſummi ſacerdotes et ſcribæ, quomodo eum dolo tenerent, et occiderent,* per inſidias nimirum proditorie et occulte: ſed oportebat eum, qui pro redemtione mundi mortem oppetiturus erat, palam et in conſpectu omnium elevatum a terra in cruce mori, extenſis, ut omnia ad se traheret, brachiis.

Studioſe quidem in ſuo conſilio caverant, *non in die feſto* fieri hoc; ſed erat Chriſtus verus agnus in præcipuo feſti paſchalis die occidendus iuxta Danielis prophetiam: idque contra ac conſilium et rationem inierant Judæi, ut ſupra vidimus, factum eſt: *Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus* ſemel in cruce, qui quotidie offerendum se præbet in altari: quod incruentum ſacrificium, antequam ipſe se cruentam hoſtiam offerret Chriſtus in cruce, in ultima cœna inſtituit, præcipiens apoſtolis, fieri hoc in ſui commemorationem, immolati nimirum in cruce. Oportebat enim, ut rem iam ſupra de concilia-

bulo principum ſacerdotum et ſeniorum populi ex S. Leone P. declaravimus, et mox amplius ediſſeremus *a*): „Ut ovem ſignificativam ovis vera removeret, et ut uno expleretur ſacrificio variarum differentia victimarum. Ut ergo umbræ cederent corpori, et ceſſarent imagines ſub præſentia veritatis, antiqua obſervantia novo excluditur ſacramento, hostia in hostiam tranſit, ſanguine ſanguis aufertur, et legalis feſtivitas, dum mutatur, impletur. Discumbentibus enim discipulis ad edendam myſticam cœnam, cum in Caiphæ atrio tractaretur, quomodo Chriſtus poſſet occidi, ille corporis et ſanguinis ſui ordinans ſacramentum, docebat, qualis Deo hoſtia deberet offerri.“

Caput CXXXIII.

a) *Serm. VII, de paſs. D. c. 1.*

Caput CXXXIV.

CAPUT CXXXIV.

CHRISTUS IN FINEM DILEXIT SUOS.

Ante diem festum Paſchæ ſciens Jesus, quia venit hora eius, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem: *Cum dilexiſset ſuos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Jo. XIII. 1. etc.

Hic in Eucharistia et in æternum.

Interpretes, cum apud S. Joannem nihil de institutione ſacræ Eucharistiæ legatur, id quod hic dicit de Christo, ipsum nimirum ſuos, qui erant in mundo, in finem dilexiſse, de hoc præcipuo amoris monumento, quod ſuis in ſacratiſsimo altaris ſacramento reliquit, interpretantur. Quod utique ſic accipiendum est, ut incruentum hoc ac iuge ſacrificium non ſolum a cruento, quod Christus iam Patri cœlesti oblaturus erat in cruce, non ſeparetur, quin etiam cœna illa magna ſimul comprehendatur, quam ſuis post hanc vitam in cœlis paravit: Sic enim perfecte intelligitur, quomodo Christus ſuos, qui erant in mundo, dilexerit in finem; qui amor utique nullos limites fert, ſive extensive ſive intensive accipiatur. Hoc nobis demonstravit, dum pro nobis in cruce mortuus est; etenim *maiorem charitatem nemo habet, quam ut ani-*

mam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: fecit vero hoc pro inimicis nobis et peccatoribus, qui *pro impiis mortuus est. Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus ſecundum tempus Christus pro nobis mortuus est a)*; quo ſane nullus intensior potest charitatis gradus cogitari. Ut autem extensive ſit ſummus, ſine careat necesse est, ut adeo Christus ſuos, qui ſunt in hoc mundo, in finem dilexisse dicendus ſit ſine fine. Cuius quidem dilectionis ſummæ argumentum præbuit, quando in cruce mortuus pro nobis ſacrificium se obtulit, cuius cruenti ſacrificii memoriale perpetuum in incruento ſacrificio reliquit, quod in ultima cœna tunc instituit: quo ad immortalitatem nutrimur in hac vita, ac viaticum in vitam æternam accipimus, veste nuptiali ad cœnam illam magnam ornati, ad quam nos cœlestis paterfamilias invitare dignatus est, ſine fine participandam.

Caput CXXXIV.

Sic Christus ſciens, quia venit hora eius, ut transeat ad Patrem, cruento et incruento ſacrificio dilectionis ſuæ monumentum ſuis relinquens, in finem dilexit eos, hocque amoris ſensu Luc. XXII. 15.

a) *Rom. V. 6. etc.*

Caput CXXXIV. *Deſiderio*, ait, *deſideravi, hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.* Loquitur de paſchate, quod veteri ſuccedebat, quodque ipſe cibus et conviva cum ſuis manducaret in regno Dei præſentis temporis Eccleſia, et gloria cœleſti, fruentibus ea electis in corpore ac anima poſt futuram reſurrectionem: quam quidem beatam ſortem SS. Patres etiam fructum participationis corporis et ſanguinis Domini faciebant. Argumentum hoc inſtaurans S. Irenæus contra eos, qui Chriſtum verum humanum corpus aſſumpſiſſe negabant: „Quando, inquit *a*), et mixtus calix et fractus panis percipit verbum Dei, et fit Euchariſtia ſanguinis et corporis Chriſti, ex quibus augetur, et conſiſtit carnis noſtræ ſubſtantia: quomodo carnem negant capacem eſſe donationis Dei, quæ eſt vita æterna, quæ ſanguine et corpore Chriſti nutritur, et membrum eius eſt? Quemadmodum et beatus apoſtolus ait, in ea quæ eſt ad Epheſios epiſtola: *Quoniam membra ſumus corporis eius, et de carne eius, et de oſſibus eius:* non de ſpiritali aliquo, et inviſibili homine dicens hæc: ſpiritus enim neque oſſa, neque carnes habet; ſed de ea diſpoſitione, quæ eſt ſecundum verum hominem, quæ ex carnibus, et ner-

a) *Lib. V. contra Hæreſ. cap. II. n.* 3. *p.* 294.

vis, et oſſibus conſiſtit: quæ de calice, qui eſt ſanguis eius, nutritur, et de pane, quod eſt corpus eius, augetur. Et quemadmodum lignum vitis depoſitum in terram ſuo fructificat tempore, et granum tritici, decidens in terram et diſſolutum, multiplex ſurgit per ſpiritum Dei, qui continet omnia, quæ deinde per ſapientiam in uſum hominis veniunt, et percipientia verbum Dei Eucharistia fiunt, quod eſt corpus et ſanguis Christi: ſic et noſtra corpora ex ea nutrita, et repoſita in terram, et reſoluta in ea reſurgent ſuo tempore." Eſt hoc thema ſublimis illius theologiæ Euchariſticæ, quam ediſſerit S. Greg. Niſſænus in oratione catechetica cap. 37. ſic eam concludens *a*): „Verbum propterea ſe admiſcuit interitui obnoxiæ hominum naturæ, ut communione divinitatis ſimul etiam deificetur humanitas: ea de cauſa per ſuæ gratiæ diſpenſationem ſe per carnem inſerit omnibus credentibus, commixtus, et contemperatus corporibus credentium, quibus ſubſtantia eſt ex pane et vino, ut unione cum eo, quod eſt immortale, ſit etiam homo particeps incorruptionis. Hæc autem dat virtute benedictionis in illud tranſelementata eorum quæ apparent natura."

a) *T. III. p.* 195.

Caput CXXXV.

CAPUT CXXXV.

CHRISTUS LAVAT DISCIPULORUM PEDES.

Cœna facta, cum iam diabolus miſiſſet in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotæ: *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit: ſurgit a cœna, et ponit veſtimenta ſua: et cum accepiſſet linteum, præcinxit ſe. Deinde mittit aquam in pelvim, et cœpit lavare pedes diſcipulorum, et extergere linteo, quo erat præcinctus.* Jo. XIII. 2. etc.

Humilians ſemetipsum.

S. Joannes evangeliſta ſemper ſibi ſimilis, omnes veluti cœlos tranſvolans aquila, ſicut in exordio ſui Evangelii pluribus nobis divinam Verbi incarnati generationem, ac deinceps etiam de Patre, Filio et Spiritu ſancto ſublimiſſima myſteria pandit; tanto altius ad mortem usque humiliantis ſemetipsum et exinanientis Filii Dei myſterium evehit et gloriam eius extollit, quam vidimus gloriam quaſi unigeniti a Patre plenum gratiæ et veritatis; quod et hic iterum ſingulari demonſtravit modo. Enarraturus enim nobis evangeliſta maximum humilitatis Chriſti exemplum ad pedes diſcipulorum ſuorum, maximum præmittit

mysterium incarnationis unigeniti Filii Dei, divinam pandens Evangelii Christi œconomiam, ut eo amplius miremur, ſummum humilitatis actum, quo Christus discipulorum pedes lavit: cuius tam ſtudiose ſingulas circumstantias humiliantis se exponit, ut tanto altius extollat, quo maiora mysteria in ſuo ſermone coniungit: ac imprimis quomodo, cum dilexisset ſuos, in finem dilexit eos, de qua dilectione alibi dicit: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret:* Quod mysterium iterum hic paucis attingit, et cum ipsa lotione pedum ita quodammodo, ut in principio Evangelii generationem divinam cum humana, copulat: *Sciens*, inquit, *quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit: ſurgit a cœna, et ponit vestimenta ſua: et cum accepisset linteum, præcinxit se, deinde mittit aquam in pelvim etc.* „Quid autem, ait S. Augustinus *a*), mirum, si ſurrexit a cœna, et posuit vestimenta ſua, *qui cum in forma Dei esset, ſemetipsum exinanivit?* Et quid mirum, si præcinxit se linteo, qui *formam ſervi accipiens, habitu inventus est ut homo?* quid mirum, si misit aquam in pelvim, unde lavaret pedes discipulorum, qui in terram ſanguinem fudit, quo immunditiam dilueret peccatorum etc.“

CAPUT CXXXV.

a) *Tract. LV. in Jo. T. III. P. II. p.* 655.

CAPUT CXXXV. O felices et ter beatos apostolos, qui post lotionem pedum se mundos esse audire meruerunt a Christo dicente ad Petrum *a)*: *Qui lotus est* (uti iam erant pro more nimirum veterum ante convivium, Judæorum ſingulariter ante accubitum, faciem, manusque lavandi) *non indiget, niſi ut pedes lavet*, viatorum more, quales apostoli futuri erant, ituri in universum mundum prædicare Evangelium. Exclamare hic cum apostolo licet et prophetis *b)*: *Sicut ſcriptum est: Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Nimirum: *Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum eorum: per viscera miſericordiæ Dei nostri, in quibus viſitavit nos oriens ex alto, illuminare his, qui in tenebris, et in umbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis:* prout nobis per Zachariam præcurſoris Domini patrem Luc. I. 76. etc. denunciata est Evangelii præconisatio, qua facta, quisque cum Ps. CXVIII. 105. dicat: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen ſemitis meis*, rogando cum eodem Ps. XVI. 5. Deum: *Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, ut non moveantur veſtigia mea.* Dum nempe cum eodem Ps. XXV. 12. ſecurus quisque in Eccleſia canit: *Pes meus ſtetit in directo, in eccleſiis benedicam te Domine.*

a) Jo. XIII. 10. *b) Rom. X. 15.*

Præceptum fuit in veteri testamento, Caput CXXXV.
agnum pascalem *tenentes baculos in manibus a)* comedere festinanter: cuius loco in præcinctu erant apostoli novum celebrare pascha, ſuscipere verum agnum pascalem, quem præcursor demonstrans *Ecce*, ait *b)*, *agnus Dei, qui tollit peccatum mundi*, proxime immolandum in cruce, iamiam vero comedendum ac veluti prægustandum in cœna ab apostolis mundis ea lotione, qua qui lotus est, testimonio Christi *est mundus totus:* quave præparatione opus est ad immaculatum agnum, ipsum Christum Dominum Verbum divinum incarnatum gustandum. *Et vos mundi estis*, ait, *ſed non omnes. Sciebat enim, quinam esset qui traderet eum: propterea dixit: Non estis mundi omnes.* Terribile nobis peccatoribus dictum! unde et tremenda mensa cœna dominica dicitur, de qua nos cautos reddit apostolus *c)*: *Probet autem ſeipsum homo: et ſic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat, et bibit indigne, iudicium ſibi manducat, et bibit, non diiudicans corpus Domini*, ab aliis ſcilicet cibis, invicto argumento, Christi corpus et ſanguinem vere et proprie adesse, ac ſummi in ſacramento, atque in Christi agni paschalis pro nobis immolati memoriam offerri, de quo iam ſumus tractaturi.

a) Ex. XII. 11. *b) Jo. I.* 29. *c) I. Cor. XI.* 28.

CAPUT CXXXVI.

INSTITUTIO SACRIFICII NOVI TESTAMENTI.

Deſiderio deſideravi, hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice gratias egit, et dixit: Accipite, et dividite inter vos: Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. Et accepto pane gratias egit, et fregit, et dedit eis, dicens: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem.* Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: *Hic eſt calix novum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Luc. XXII. 15. etc.

Paſcha novum, et oblatio iuxta Malachiam prophetam.

An Chriſtus agnum paſchalem ea comederit nocte, cum ſecundum S. Joannem primum paſcha proxima die eſſet celebrandum, qua ipſe Chriſtus fuit immolatus paſcha noſtrum, ex evangeliſtis non colligitur. Qua de re quidquid ſit, quod paſcha legale V. T. attinet: *cum paſcha noſtrum immolatus ſit Chriſtus* in cruce; de

eſſentia autem paſchatis ſit comedere agnum, paſcha utique, quod tantopere deſideravit manducare cum diſcipulis ſuis, non eſt niſi cœna in qua ſacramentum, ſacrificiumque corporis et ſanguinis ſui inſtituit. Certe tanto deſiderio ferri erga vetus paſcha, quod iam ceu nuda figura ceſſare debebat, non potuit, quale ſuis verbis Chriſtus exprimit: *Deſiderio deſideravi, hoc paſcha manducare vobiſcum.* Neque etiam verba illa *antequam patiar* intelligere hæc ſinunt, de illo, quo *paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus* in paſſione et morte ſua mactandus verus agnus paſchalis, qui se iam in cœna dederat manducandum diſcipulis ſuis. Quid enim aliud grande illud eſſe potuerat, quod tanto deſiderio deſideraſſet, niſi quod ipſe in cœna fecit corporis et ſanguinis ſui convivium? „Quo vehementius, ſunt verba S. Auguſtini *a*), commendaret myſterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit arctius infigere cordibus et memoriæ diſcipulorum, a quibus ad paſſionem digreſſurus erat.“ Dum nimirum paſcha noſtrum iam immolandus erat Chriſtus, ſeque hoſtiam Patri oblaturus in cruce cruentum ſacrificium, ipſe in ſui commemorationem novum inſtituit incruentum, reiecto veteri ſubſtituens novum teſtamentum: *Hic eſt enim*, ait *b*), *ſanguis meus novi*

a) *Epiſt.* 54. *c.* 6. *T. II. p.* 127. *b*) *Matth. XXVI.* 28.

Caput CXXXVI. *teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum*, ceſſantibus iam oblationibus et ſacrificiis (quibus nunquam ulla caruit religio) cæteris omnibus, prout hæc prænuntiata ſunt a propheta ultimo veteris teſtamenti Malach. I. 10. etc. *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: et munus non accipiam de manu veſtra. Ab ortu enim ſolis usque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus: et in omni loco ſacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Locum hunc S. Juſtinus M. in dialogo Triphoni Judæo ob oculos ponit *a*), quo in locum ſacrificiorum ipſo ſanguine brutorum et aliarum eiuscemodi rerum ſordeſcentium oblatio munda in gentibus offerenda dicitur, ac ſacrificanda. „De iis autem, ſubdit S. martyr allato Malachiæ loco, quæ ipſi in omni loco a nobis gentibus offeruntur ſacrificiis, id eſt, de pane Euchariſtiæ, et de calice ſimiliter Euchariſtiæ, iam tum prædicit, illud etiam addens, nomen ſuum a nobis glorificari, a vobis autem prophanari.“ Locum parallelum in eandem Malachiæ prophetiam paulo poſt ex S. Irenæo afferemus.

Sacrificium corporis et ſanguinis Chriſti in altari.

Cum primum Chriſtus ſe in cruce obtulit ſacrificium, prophanabantur ſacrificia

a) *Num.* 41.

veteris teſtamenti, quæ erant huius ſacrificii in cruce figuræ, iam iuxta apoſtolum inania elementa. Quid vero amplius hic foret, ſi ſub elementis panis et vini non lateret veritas corporis et ſanguinis Chriſti iuxta tam apertum effatum Chriſti? „Cum, ut verbis S. Juſtini utar *a*), per alimoniam ſuam ſiccam ſimul et liquidam paſſionis illius, quam propter eos (chriſtianos) Filius Dei paſſus eſt, recordationem faciunt." Quid clarius dici queat de incruenti illius ſacrificii celebratione, quam idem S. martyr in apologia II. ſingillatim deſcribit. Plura ex S. Juſtino alibi recenſuimus, poſſetque integra SS. Patrum feries afferri *b*), qui memoratum Malachiæ locum huc interpretantur; ex quibus eſt S. Irenæus inter primos et præcipuos, ex quo afferemus locum ex veteri Mſc. nuper in lucem inter alia prolatum in noviſſima S. Irenæi editione a Chriſtophoro Pfaffio Lutherano, quibus Zwingliani et Calviniſtæ merito exprobrant, ſtatuta reali præſentia in Euchariſtia ſequi etiam oblationem fieri ſeu ſacrificium. Sam. Jebb porro anglus in tertio opp. S. Juſtini volumine oſtendit *c*), apoſtolos et omnes fere Eccleſiæ Patres Euchariſtiam pro novi teſtamenti ſacrificio habuiſſe. Erneſtus Grabius itidem anglus in notis ad

a) *Ibid. n.* 117. *b*) *Principia theolog. liturg. C. I.*
c) *Pag.* 215.

CAPUT CXXXVI. S. Irenæi lib. IV. c. 32. in edit. Mauriana c. 17. Euchariſtiam proprium ſacrificium nominat, allatis veterum et recentiorum ſuper hac re iudiciis, atque etiam ſubſcribit Jo. Medi et aliorum Anglorum voto de reſtituendo hoc N. T. ſacrificio. Itaque S. Irenæus martyr in memorato a Pfaffio edito fragmento II. poſt allatum inter alia Malachiæ locum: „Hæ oblationes, ait, non ſecundum legem ſunt, cuius chirographum delens Dominus e medio ſuſtulit, ſed ſecundum ſpiritum: nam in ſpiritu et veritate oportet adorare Dominum. Quapropter oblatio Euchariſtiæ etiam non carnalis, ſed ſpiritualis eſt, et in hoc munda.“ Qualem nimirum a ſolis ortu uſque ad occaſum in gentibus fore offerendam prædixit Malachias; illam autem hic id eſſe dicit S. Irenæus, quod Chriſtus mulieri Samaritanæ denuntiaverat veniſſe horam, *quando neque in monte hoc, neque in Jeroſolyma adorabitis Patrem a)*: ubi utique de ſacrificio res eſt, quocirca Samaritanis cum Judæis erat ſchiſma, illis in monte Garizim offerentibus, quod dicebant Judæi in Hieroſolymis tantum faciendum eſſe; recte id quidem; ipſius Chriſti effato: *quia ſalus ex Judæis*, ex ſalvatore nimirum Chriſto Jeſu, qui pro nobis ſe victimam in cruce Deo Patri obtulit: atque hinc ceſſante typico V. T.

a) *Jo. IV. 21.*

cul'u in bru is i imis ſucc^s^it novus, quem Christus in ſui commemorationem inſ ituit · non utique in nudis panis et vini ſymbolis, ſec nd m egenas V. T. figuras et umbras eo ſ lum discrimine, quod veteres es ent ſigna futurorum in pane et vino etiam iam tunc quidem, ſed præterea aliis, atque aliis ante legem et ſub lege ſignis multo expreſſioribus, adeoque ſecundum naturam figuræ et commemorationis, ſignificantioribus in destructione ipsa victimæ. Quod vero fiat hic commemoratio rei iam præteritæ, id ad perfectionem ſacrificii plus non conferrét, destrueret autem naturam N. T. quæ est, cessante umbra, in ſpiritu et veritate *a*): *Nam et Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus: et eos, qui adorant eum, in ſpiritu et veritate oportet adorare.* Quod utique ſacramentaliter non carnaliter fit, quando Christus ſuper altari revera ſistitur, atque hostiam se Deo eandem ac in cruce offert, iuxta ſacræ institutionis verba, quæ leguntur Matth. XXVI. 26. etc. eademque Marc. XIV. 22. etc. et quod oblationem attinet, ſignificantius adhuc Luc. XXII. 19., perinde ac apud D. Paulum I. Cor. XI. 24. etc.: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem . . . Hic calix novum testamentum est in meo ſanguine, qui pro vobis*

CAPUT CXXXVI.

a) *Jo. IV.* 23.

Caput CXXXVI.

effundetur. Hoc facite quotieſcumque bibetis in meam commemorationem. Verba hæc *ſpiritus et vita ſunt*, non Capharnaitice ſumenda; ſed prout dicit apostolus *a*): *Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale:* id est, iuxta S. Justinum mox laudatum non carnalis ſed ſpiritualis, uti S. Athenagoræ dicitur in apologia incruentum ſacrificium, λογικὴ λατρεία cultus rationalis: „Nec, ut habet antiquissimæ liturgiæ Romanæ, quæ S. Leonis nomine edita est, oratio, irrationabilium cruor effunditur animantum, ſed ſancti Spiritus operante virtute ſacrificium iam nostrum corpus et ſanguis ipsius est ſacerdotis:“ quo ſub ſpeciebus panis et vini unice iuxta ordinem Melchisedech Deo digna oblatio fit; dum offerimus in ſpiritu et veritate Deum Deo, quæ ſola condigna Deo potest esse hostia ac cultus Θεοπρεπὴς in ſacrificio N. T. in quo Christus ſimul offerens est et oblatio, *Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchisedech*, ut psalm. CIX. dicitur, quem ipse de se Christus interpretatur *b*). „Sacrificium iam nostri temporis corpus et ſanguis est ipsius ſacerdotis. De illo quippe tanto ante prædictum est in psalmis: *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchisedech*, ut ait S. Augustinus Serm. III. inter nunc primum ex membranis bibl.. Cæs. Vindobonensis

Deo digna hostia, ac cultus.

a) *I. Cor. XV.* 44. *b*) *Matth. XXII.* 41. *etc.*

editos a P. Mich. Denis primo eius bibliothecæ cuſtode, c. I. p. 10. Sacerdotem autem ſecundum ordinem Melchisedech se Christus non exhibuit in cruce, ſed in ultima cœna, quando panem et vinum corpus et ſanguinem fecit ſuum: idque, dum facere in ſuam commemorationem præcepit, prout fit, fietque ſemper mortem Domini annuntiando in ſacramento altaris *donec veniat* in consummatione ſæculi, ſacerdos ſecundum ordinem Melchisedech demonstratur, *appellatus a Deo*, iuxta apostolum *a*), *pontifex iuxta ordinem Melchisedech. De quo nobis grandis ſermo et interpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.* Aperuit autem, ut modo innuimus, mox amplius explicaturi, fidelibus Corinthiis; Hebræis vacillantibus adhuc ad hoc mysterium imbecillibus.

Quid mirum, si inperceptibile ac ineffabile hoc mysterium ſibi ſuffeni irrideant, qui nil nisi quod ſensibus percipiunt, aut imbecilla ratione assequuntur, in animum ſibi inducunt, iam non credendum. „Quot ſunt, qui modo dicunt, ſunt verba S. Jo. Chrysostomi *b*), vellem eius formam, typum, vestimenta, calceamenta videre? Ecce illum vides, ipsum tangis, ipsum comedis. Et tu quidem vestimenta videre

a) *Hebr. V.* 10. *b*) *Hom. LXXXII. in Matth. n.* 4.

cupis; ipse vero se ipsum tibi dat, non videndum modo, ſed tangendum, comedendum, intus accipiendum.“ At hoc ipsum est, quod irreligiosos nostri ævi quam maxime offendit, atque ab illis magis ſacramentum hoc blasphematur, quam ipsum incarnationis mysterium. Magnus ille ore hominum, qui unicus dici iam passim ſolet, Fridericus Borussiæ rex, quique vulgatis ſuis operibus multo maiorem ſtragem animarum post mortem, quam vivus corporum editurus, nisi nimis cum ſuis consortibus desiperet, videbatur, minus indignatur temporibus fabulosis, quæ ingentem numinum multitudinem protulerunt, quam philosophicis illis, quibus homines, ut et Deum colerent crucis ſupplicio affectum, et eum qui se vorandum, ut blasphemat, dare voluit, ſibi persuadere potuerint. Sed enim *en populus ſapiens, et intelligens, gens magna a)*, christianorum ſcilicet, quæ orbem replet, profitetur incunctanter Deum, qui indutus hominem dignam se in cruce Deo obtulit hostiam, reliquisse ſemetipsum in altari unice Deo dignum offerendum ſacrificium ad unice dignum eidem exhibendum cultum, quod fieri nulla re creata poterat *b)*: *Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.* Non

a) Deut. IV. 6. *b) Ib. vers. 7.*

aliter dicere hoc potuit Moyses de cære- moniis veteris teſtamenti quam quod eſſent figuræ novi, quod ſanguine divini agni eſt dedicatum, *etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*, immolatusque quotidie in altari comeditur verus agnus paſchalis: „Qui ſe ipſum tibi dat non videndum modo, ſed tangendum, comedendum, intus accipiendum.“ Cuinam perſuaſo de veritate, divinitateque utriusque teſtamenti V. et N. paradoxum videatur, ut figuræ tam perfecte reſpondeat figuratum? Agnus nimirum, *qui occiſus eſt ab origine mundi a)* et usque ad finem mundi immolabitur ſacrificio incruento, cultuque latreutico vere et omnimode divino per Jeſum Chriſtum unigenitum Filium Dei Verbum incarnatum, qui eſt agnus Dei verus, cuique in altari immolato ſimul cum Patre et Spiritu ſancto offertur in Trinitate perfecta ſacrificium.

Caput CXXXVI.

Demonſtratur hinc non potuiſſe Deum ſibi hunc non reddere Deo vero, unice condignum per Deum verum, legitimum cultum, debitamque iuſtitiam. Non poteſt non Deus omnia facere propter ſemetipſum. Sicut ergo divinæ iuſtitiæ ſatisfecit ſacrificando ſe pro nobis ſemel in cruce; ita maieſtati ſuæ condignus cultus redditur per eundem Filium ſuum, relinquentem ſe in

a) *Apoc. XI. 15.*

Caput CXXXVI. iuge ſacrificium in Euchariſtia: illic ſacrificio cruento oblatus pro peccatis noſtris, hic per idem ſacrificium incruentum ſatisfacit cultu perpetuo λατρεία perfecta. Illic paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus abolito veteri, et inſtituto novo in ſui commemorationem, prout apud evangeliſtam Lucam legitur: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur; hoc facite in meam commemorationem:* uti etiam apud Paulum habetur *a*): ubi vocem græcam κλώμενον *quod pro vobis frangitur*, vulgatus vertit, *tradetur*, cum in præſenti ſit perinde ac apud Lucam *datur* διδόμενον, et apud omnes tres evangeliſtas, qui de inſtitutione Euchariſtiæ in cœna agunt (S. Joannes autem rem iam cap. VI. anticipaverat) vox ἐκχυνόμενον de calice ſanguinis: *Hic eſt enim*, ut Matthæus et Marcus apud vulgatum interpretem habent *b*), *ſanguis meus novi teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum;* Lucas vero: *Hic eſt calix novum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis effundetur*, ſeu effunditur, ἐκχυνόμενον: quod utrique convenit calici ſanguinis euchariſtici, et in cruce effundendi: quippe cum idem ſanguis, qui poſtea effundendus erat in cruce, iam etiam hic contineretur in calice, eſſetque in commemorationem ſacrificii cruenti

a) *I. Cor. XI.* 24. *b*) *Matth. XXVI.* 28. & *Marc. XIV.* 23.

in cruce deinceps offerendus quotidie in altari: quæ verba *in meam commemorationem* D. Paulus ad conſecrationem calicis repetens mox ſubdit *a*): *Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis mortem Domini annuntiabitis, donec veniat*, iugi nimirum usque ad consummationem ſæculi ſacrificio novi testamenti in Christi ſanguine: quemadmodum apud Paulum perinde ac apud tres evangelistas dicitur novum testamentum in effuso Christi ſanguine pro nobis in cruce mortui: *Qui*, ut idem rem expſicatissimam alibi reddit apostolus *b*), *per Spiritum ſanctum ſemetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad ſerviendum Deo viventi? Et ideo novi testamenti mediator est: ut morte intercedente, in redemtionem earum prævaricationum, quæ erant ſub priori testamento repromissionem accipiant, qui vocati ſunt æternæ hæreditatis. Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est.* Notandum vero quod Matthæus et Marcus in verbis institutionis habeant *ſanguis meus novi testamenti*; Lucas vero et Paulus: *Calix novum testamentum in meo ſanguine:* quibus verbis expressius tum veritas ſanguinis Christi in calice, cum etiam testamenti ratio explica-

CAPUT CXXXVI.

a) *I. Cor. XI.* 26. *b*) *Hebr. IX.* 14.

CAPUT CXXXVI.

tur, iuxta iam allatam ab apoſtolo declarationem mortem Domini annuntiari, dum paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, iuxta eundem apoſtolum et evangeliſtas, in ipſa cœna, nec S. Joanne abludente: qui cum omnia præter anticipatam iam de Euchariſtia doctrinam, enarraturus eſſet quæ cœnam illam, in qua is ſuper pectus Domini recubuerat, antecedebant, comitabantur, et ſequebantur, ſingula tamen *ante diem paſcha* legalem acta fuiſſe commemorat.

Sacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech.

Cæteri vero evangeliſtæ poſtquam ea, quæ Chriſtus iuſſerat de parando paſchate, edixerant, deinceps quid Chriſtus inſtituerit, et fecerit, narrant. Myſterium hoc Patrum concilii œcumenici Tridentini verbis potius quam meis explicare intereſt *a*): „Quoniam ſub priori teſtamento, teſte apoſtolo Paulo, propter levitici ſacerdotii imbecillitatem conſummatio non erat: oportuit, Deo Patre miſericordiarum ita ordinante, ſacerdotem alium ſecundum ordinem Melchiſedech ſurgere D. N. Jeſum Chriſtum, qui poſſet omnes, quotquot ſanctificandi eſſent, conſummare, et ad perfectum adducere. Is igitur Deus ac Dominus noſter, etſi ſemel ſe ipſum in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri oblaturus erat, ut æternam illic redemtionem operaretur, quia tamen per

a) *Seſſ. XXII. c.* 1.

mortem ſacerdotium eius extinguendum non erat, in cœna noviſsima qua nocte tradebatur, ut dilectæ ſponsæ ſuæ Eccleſiæ viſibile, ſicut hominum natura exigit, relinqueret ſacrificium, quo cruentum illud ſemel in cruce peragendum repræſentaretur, eiusque memoria in finem usque ſæculi permaneret, atque illius ſalutaris virtus in remiſsionem eorum, quæ a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur, ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech ſe in æternum conſtitutum declarans, corpus et ſanguinem ſuum ſub ſpeciebus panis et vini Deo Patri obtulit, ac ſub earundem rerum ſymbolis apoſtolis, quos tunc novi teſtamenti ſacerdotes conſtituebat, ut ſumerent, tradidit, et eisdem, eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus, ut offerrent, præcepit, per hæc verba: *Hoc facite in meam commemorationem*, uti ſemper catholica Eccleſia intellexit, et docuit." Breviter hæc S. Hieronymus in Matth. XXVI. 26. his verbis expreſsit. „Aſſumit panem, qui confortat cor hominis, et ad verum paschæ transgreditur ſacramentum: ut quomodo, præfiguratione eius, Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos panem et vinum obtulit, ipſe quoque veritatem ſui corporis et ſanguinis repræſentaret." Sacerdotium Chriſti ſecundum ordinem

CAPUT CXXXVI.

CAPUT CXXXVI. Melchiſedech ſubſtitutum Aaronico D. Paulus in epiſtola ad Hebræos explicat; quomodo autem ipſe a Domino, ſicut cæteri apoſtoli in hac cœna, acceperit, et aliis tradiderit in Eccleſia futurum iuge ſacrificium, I. Cor. XI. 23. etc. exponit: *Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Jeſus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens, fregit, et dixit: Accipite et manducate: hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem, postquam cœnavit dicens: Hic calix novum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Hoc facite, quotieſcunque bibetis, in meam commemorationem. Quotieſcunque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Quid clarius dici potuit ad explicandum hoc perenne, et incruentum in Eccleſia ſacrificium in commemorationem cruenti illius in cruce, dum hic idem corpus eſſe dicitur, quod pro nobis datum eſt, idem ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt, novum teſtamentum in Chriſti ſanguine, *qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Hoc in ſacrificiis veteris teſtamenti præfiguratum commemorat apoſtolus Hebr. IX. ex Moyſe Exod. XXIV. 8.; *Hic ſanguis teſtamenti, quod mandavit ad vos Deus*, ſubdens, ſine ſanguinis effuſione non fieri remiſſionem. Et ſupra

de Chriſto, novoque Teſtamento, eius ſanguine dedicato: *Et ideo*, ait *a*), *novi teſtamenti mediator eſt: ut morte intercedente, in redemtionem earum prævaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento, repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt æternæ hæreditatis.* S. Joannes evangeliſta, qui inſtitutionem incruenti ſacrificii non commemorat, capite ſexto evangelii neceſſitatem fructumque manducandi corpus et bibendi ſanguinem, ut ſupra vidimus, omnium ampliſſime verbis Chriſti proponit. CAPUT CXXXVI.

S. Joanne apoſtolo ultimo apoſtolorum mortuo, haud pridem S. Juſtinus in apologia ad Antoninum pium Imp. ritum explicat, quo in Eccleſia celebrari continuatum eſt hoc iuge ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech, nequaquam celans, quid de pane illo et vino teneant chriſtiani. „Neque enim, inquit *b*), ut communem panem, neque ut communem potum iſta ſumimus; ſed quemadmodum per ſe Dei Verbum carofactus Jeſus Salvator noſter, et carnem et ſanguinem habuit noſtræ ſalutis cauſa; ita etiam illam, in qua per precem verba ipſius continentem gratiæ actæ ſunt, alimoniam, ex qua ſanguis et carnes noſtræ per mutationem aluntur, incarnati illius

a) *Hebr. IX.* 15. *b*) *Apol. I. n.* 66. *p.* 83.

Jesu, et carnem et ſanguinem esse edocti ſumus. Nam apostoli in commentariis ſuis, quæ evangelia vocantur, ſic ſibi mandatum esse tradiderunt: Jesum accepto pane, cum gratias egisset, dixisse: *Hoc facite in meam commemorationem: Hoc est corpus meum:* Similiter accepto calice, cum gratias egisset, dixisse: *Hic est ſanguis meus.*" Cum in ore duorum aut trium ſtet omne verbum, S. Justino martyri, qui Gentilibus rationem ſacrificii Christiani exposuit, tres alios iungamus martyres Irenæum, Ignatium et Cyprianum, qui epist. 63. ad Cæcilium, in ſacerdote Melchisedech ſacrificii dominici ſacramentum præfiguratum explicat iuxta psalmistam: *Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchisedech*, cuius præstantiam præ ſacerdotio Aaronico iam S. Paulus Hebr. VII. ostendit, hincque argumentatus S. Cyprianus: „Quod autem, inquit, Melchisedech typum Christi portaret, declarat in psalmis Spiritus ſanctus ex persona Patris ad Filium dicens: *Ante luciferum genui te. Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchisedech.* Qui utique ordo hic est de ſacrificio illo veniens, et inde descendens, quod Melchisedech ſacerdos Dei ſummi fuit, quod panem et vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam qui magis ſacerdos Dei ſummi, quam Dominus noster Jesus Christus? Qui ſacrificium Deo Patri obtulit, et obtulit

hoc idem, quod Melchiſedech obtulerat, id est, panem et vinum, ſuum ſcilicet corpus et ſanguinem." De eo autem, quod idem faciendum, hoc est ſacrificandum in ſui commemorationem voluit, atque adeo ſacerdos in æternum iuxta ordinem Melchiſedech hoc ſacrificium instituit, idem ep. 63. „Nam, inquit, si Jesus Christus Dominus et Deus noster, ipse et ſummus ſacerdos Dei Patris, et ſacrificium Patri se ipsum primus obtulit, et hoc fieri in ſui commemorationem præcepit: utique ille ſacerdos vice Christi vere fungitur, qui id, quod Christus fecit, imitatur."

Est hoc idem quod S. Clemens, cuius apostolus meminit Phil. IV. 3. ſuitque D. Petri in cathedra Romana post Linum et Cletum ſucceſsor, dicit, epist. I. ad Corinthios n. 40.: „Ubi etiam et a quibus celebrari vult, ipse excelsissima ſua voluntate definivit, ut pure et ſancte omnia facta in beneplacito accepta essent voluntati eius. Qui ergo assignatis temporibus oblationes ſuas faciunt, accepti, et beati ſunt: nam qui ſequuntur leges Domini, non aberrant. Summo quippe ſacerdoti ſua munia tributa ſunt, et ſacerdotibus locus proprius assignatus est, et levitis ſua ministeria incumbunt, homo laicus præceptis laicis constringitur." Sacerdotes autem ad ſacrificandum ſunt instituti etiam in novo testamento eo

diſcrimine, quod tam luculenter D. Paulus in epiſtola ad Hebræos ſecundum ordinem Aaron in veteri, et ſecundum ordinem Melchiſedech in N. T. declarat.

Idem S. Irenæus agit contra Judæos et hæreticos, docens quomodo Christus veteribus ſacrificiis novum ſubſtituens *a*): „Eum, qui ex creatura panis eſt, accepit, et gratias egit, dicens: *Hoc est meum corpus.* Et calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundum nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, et novi teſtamenti novam docuit oblationem: quam Eccleſia ab apoſtolis accipiens, in univerſo mundo offert Deo.“ Affert poſtea ex Malachia I. 10. 11. prophetarum duodecim ultimo locum, quo repudiato veteri ſacrificio novum prædicitur offerendum inter Gentes in omni loco *purum*, de quo deinceps agens capite ſequenti: „Non genus, inquit *b*), oblationum reprobatum eſt; oblationes enim et illic, oblationes autem et hic: ſacrificia in populo, ſacrificia in Eccleſia, ſed ſpecies immutata eſt tantum, quippe cum iam non a ſervis, ſed a liberis offeratur.“ Et poſtea *c*): „Oportet enim nos oblationem Deo facere, et in omnibus gratos inveniri fabricatori Deo, in ſententia pura, et fide

a) *Lib. IV. contra Hæres. c.* 17. *n.* 5. *p.* 249.
b) *Num.* 2. *p.* 250. *c*) *Num.* 4. *p.* 251.

ſine hypocriſi, in ſpe firma, et dilectione ferventi, primitias earum, quæ ſunt eius, creaturarum offerentes. Et hanc oblationem Ecclesia ſola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius. Judæi autem non offerunt: manus enim eorum ſanguine plenæ ſunt; non enim receperunt Verbum, quod offertur Deo; ſed neque omnes hæreticorum ſynagogæ. Alii enim alterum præter fabricatorem dicentes Patrem, ea, quæ ſecundum nos creata ſunt, offerentes ei, cupidum alieni oſtendunt eum, et aliena concupiſcentem. Qui vero ex defectione, et ignorantia et passione dicunt facta ea, quæ ſunt ſecundum nos, ignorantiæ, passionis, et defectionis fructus offerentes, peccant in Patrem ſuum, contumeliam facientes magis ei, quam gratias agentes. Quomodo autem conſtabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ ſint, corpus eſſe Domini ſui, et calicem ſanguinis eius, si non ipſum fabricatoris mundi filium dicant.... Quomodo autem rurſus dicunt, carnem in corruptionem venire, et non percipere vitam, quæ corpore Domini et ſanguine alitur? Ergo aut ſententiam mutent, aut abſtineant offerendo, quæ prædicta ſunt."

Caput CXXXVI.

Tales nobis hæreticos iam S. Ignatius M. in epiſtola ad Smyrnæos n. 7. deſignat:

Transſubſtantiatio.

Caput CXXXVI. „Ab Euchariſtia, inquit, et oratione abſtinent; eoquod non confiteantur Euchariſtiam carnem eſſe Servatoris N. J. C., quæ pro peccatis noſtris paſſa eſt.“ Quibus verbis ſimul in hoc teſtimonio perinde ac aliorum martyrum, qui fidem ſanguine ſignarunt SS. Juſtini, Irenæi, Cypriani luculentiſſimum habetur teſtimonium de veritate realis præſentiæ Chriſti in Euchariſtia, quod S. Juſtinus philoſophus gentilibus, qui iuxta apoſtolum I. Cor. I. 22.: *Sapientiam quærunt*, etiam rationibus firmat, demonſtratque. Duplicem enim allatus a nobis ex prima pro Chriſtianis ad Antoninum pium Imp. apologia locus demonſtrationem habet veritatis catholicæ, in explicandis verbis Chriſti: *Hoc eſt corpus meum*: *Hic eſt ſanguis meus*, alteram ex natura deſumtam, ut quemadmodum panis et vinum aliaque alimenta in carnem et ſanguinem noſtrum tranſmutentur, ita panis et vinum in corpus et ſanguinem Chriſti: altera longe ſublimiſſima eſt ratio ac divina, ut quemadmodum in incarnatione caro Verbi ab ipſo Verbo carnem aſſumente perfecta eſt, ita in Euchariſtia panis et vinum caro et ſanguis fiant per precem, verba ipſius continentem, nimirum: *Hoc eſt corpus meum*: *Hic eſt ſanguis meus*. Utrumque argumentum coniungit S. Gregorius Niſſenus *a*): „Unde in

a) *Orat. Catechet. c.* 37. *T. III. p.* 104.

illo corpore tranſmutatus panis tranſit in divinam virtutem, per idem nunc fit ſimiliter. Nam et illic verbi gratia ſanctum fecit corpus, cui ex pane erat ſubſtantia; et quodammodo ipſum quoque erat panis: et hic ſimiliter panis, ſicut dicit apoſtolus, ſanctificatur per Verbum Dei et orationem, non eo quidem, quod cibo mediante in Verbi corpus evadat, ſed quod ſtatim per Verbum in corpus tranſmutetur, ſicut dictum eſt a Verbo: *Hoc eſt corpus meum.* " Nempe, *quod pro vobis tradetur.* Ex quibus verbis S. Auguſtinus Neophytos allocutus, ſimpliciſſimam eis proponit fidem, *hoc accipite in pane, quod pependit in cruce etc.* S. Gregorius Niſſenus autem altius aſſurgens id agit, ut difficultati illi occurrat, quomodo idem corpus Chriſti, ut alibi a me eſt expoſitum *a*), a fidelibus in tam diverſis locis ſumi poſſit; „Quomodo, inquit *b*), fieri potuerit, ut unum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in univerſo orbe terrarum ſemper diſtribuitur, totum per partem ſit in unoquoque, et ipſum in ſe totum maneat?" Quam rem quibusdam allatis comparationibus, ex rerum natura illuſtrat; quemadmodum etiam Eutychius patriarcha in eadem Eccleſia græca, ubi ſimplicior, adeoque purior ſemper fuit

a) *Theologia vetus et nova circa præſentiam Chriſti in Euchariſtia cap. VI. p.* 164. *etc. Cap. XIX. p.* 528. *etc.*
b) *Loc. cit. p.* 102.

Caput CXXXVI. theologia eucharistica, apud Balt. Corder. in catena græcorum Patrum in Lucæ cap. XXII. 16. *a*): „Totum igitur, inquit, ſacrum corpus Domini ſumitur, tametsi tantum particula ſuscipiatur. Dividitur enim indiviſibili modo, in omnibus partibus exiſtens propter commixtionem: quemadmodum ſigillum omnibus se communicat, et figuram ſuam imprimit, unicum tamen permanet, atque immutatum, et post ſui communicationem non minuitur, tametsi res innumeræ illo obsignentur. Et quemadmodum vox ab uno prolata, et per aërem diffusa, tota quidem penes illum a quo procedit manet, et in aëre facta, tota etiam ab omnibus illam audientibus excipitur, nemine eorum plus minusve referente, cum tota ſit indiviſibilis, et eadem in omnibus, qui illam auribus hauriunt, tametsi illi numero ſint mille aut plures." Quæ comparatio lucem maiorem assertioremque accipit per explicationem S. Gregorii Nissæni qua panem et vinum in corpus et ſanguinem Christi transmutari ostendit, quandocunque et ubicunque fit verbis Christi consecratio, transmutaturque, perinde ac dum viveret Christus, panis et vinum, cibus et potus in eius corpus et ſanguinem. „Quærebatur enim, ait *b*), quemadmodum quod est in illo corpus Christi, vivificat omnem hominum

a) *Pag.* 552. *b*) *Ib. p.* 103.

naturam, in quibus est fides, omnibus diſtributum et ipſum minime diminutum. Fortaſſe ergo non procul abſumus a probabili ratione. Nam ſi cuiusvis corporis ſubſiſtentia nutrimento, nimirum cibo et potu conſtet: ſit autem cibus ille panis, potusque aqua vino exhilarata; Dei autem Verbum, ſicut prius eſt definitum, quod eſt Deus, et Verbum, humana eſt natura contemperatum: et cum eſſet in nostro corpore, non aliquam aliam humanæ naturæ innovavit conſtitutionem; ſed per ea, quæ ſunt conſueta, et congruentia, ſuo corpori dedit permanſionem, cibo et potu continens ſubſtantiam. Cibus autem erat panis. Quomodo ergo in nobis, ſicut iam ſæpe dictum eſt, qui panem vidit, humanum corpus videt quodammodo, quod, cum ille in eo fuerit, hoc fit: ita illic quoque quod Deus ſuſcepit corpus, cum panis alimentum accepiſſet, quadam ratione idem erat, qui ille, alimento, ut dictum eſt, tranſeunte in naturam corporis. Nam quod eſt omnium proprium, id quoque pro certo et conſtanti eſt in illa carne, nempe quod illud quoque corpus pane continebatur. Corpus autem, Dei Verbi inhabitatione ad divinam tranſmutatum eſt dignitatem. Recte ergo nunc quoque Dei Verbo ſanctificatum panem in Dei Verbi corpus credo tranſmutari. Etenim panis erat poteſtate

Caput CCXXXVI. illud corpus. Fuit autem ſanctificatus habitatione Verbi, quod tanquam in tabernaculo habitavit in carne.“ Tam ad captum est hæc theologia eucharistica ad explicandam conversionem panis et vini in corpus et ſanguinem Christi, quam est alienus vel ab ipsa natura conceptus ubiquisticus, ſeu omnipræsentia Lutheri, vel impanatio ad explicandam realem præsentiam convenienter ad verba Christi: *Hoc est corpus meum: Hic est ſanguis meus.*

Suapte vero natura se hic menti ingerit transsubstantiatio; „quando, iuxta phrasin S. Irenæi *a)*, mixtus calix, et fractus panis fit Eucharistia ſanguinis et corporis Christi, ex quibus augetur, et consistit ſubstantia carnis nostræ.“ Id quod fatetur Ernestus Grabius Anglus ad S. Gregorium Nissenum inter alios provocans, dum respiciens ad ſubstantialem transmutationem per ἐπαύξησιν in notis ſic loquitur ad hunc S. Irenæi locum: „Sicut panis quem Servator in terris comedit, vi naturalis caloris in carnem eius vertebatur, èt noster panis quotidianus in ſubstantiam corporis nostri transit: quod corpus hodie a nobis gestatum idem dicitur cum illo, in quo ante plures annos versati ſumus, quoniam eadem anima vegetatur; licet particulæ eius

a) Lib. V. contra Hæres. c. II. n. 3.

ſint prorſus diverſæ, et nulla forte ex prioribus exiſtat ſuperſtes." Quæ ratio in Chriſto Deo et homine multo manifeſtiſſima eſt, dum in eo humana natura propria ſubſiſtentia carens ſubſiſtit in Verbo divino atque unum idemque ſiſtitur ex pane et vino tranſſubſtantiatum corpus Chriſti quibuscunque locorum aut temporum (quorum quod attinet diſtantiam, haud dispar eſt ad rem ratio) intervallis fiat conſecratio, quin corpus, quod eius naturæ adverſatur, replicet, aut res implicet, quam quotidiano in nobismetipſis experimento conteſtatam habemus; ut quemadmodum panis et vinum in noſtram ſubſtantiam tranſmutantur, ita in Euchariſtia panis et vinum in corpus et ſanguinem Chriſti: „Non per generationem, ut verbis Bellarmini utar *a*), non per motum localem, ſed per converſionem panis in ipſum." Adhibet hic S. Irenæus l. c. obvia ad rem de vite et tritico exempla: „Quemadmodum lignum vitis depoſitum in terram ſuo fructificat tempore, et granum tritici, decidens in terram et diſſolutum multiplex ſurgit per ſpiritum Dei, qui continet omnia: quæ deinde per ſapientiam in uſum hominis veniunt, et percipientia verbum Dei Euchariſtia fiunt, quod eſt corpus et ſanguis Chriſti." Solent hic SS. Patres (quos

a) *De ſacramento Euch. Lib. III. c.* 4.

CAPUT CXXXVI. recenſui citatò iam libro theol. V. et N. circa præsentiam Christi in Euchar. c. VI.) ad efficax illud provocare in rerum creatione divinum verbum, aut ad miracula non ſolum Christi in conversione aquæ in vinum, verum etiam in veteri testamento a Moyse patrata conversione virgæ in ſerpentem mox in primam naturam redeuntis, et aquarum Ægyptiarum in ſanguinem. Quæ quidem attentionem magis ad se rapiunt, ut tamen omnium accommodatissimum ſit exemplum quotidianum ac naturale nutritionis a S. Gregor. Nisseno maxime illustratum; quæ vero obvia cum „assiduitate ſua vileſcant, ut cum S. Augustino loquar *a*), ita ut pene nemo dignetur attendere opera Dei mira, et ſtupenda in quolibet ſeminis grano, ſecundum ipsam ſuam miſericordiam ſervavit ſibi quædam, quæ faceret oportuno tempore præter usitatum cursum ordinemque naturæ, ut non maiora ſed insolita videndo ſtuperent, quibus quotidiana viluerant.“

a) *Tract. XXIV. in Joan. n. 1.*

CAPUT CXXXVII.

CAPUT CXXXVII.

CHRISTI CLARIFICATIO PER PASSIONEM, ET MORTEM IN RESURRECTIONE SUA.

Cum exiſſet (Judas) dixit Jesus: *Nunc clarificatus est Filius hominis: et Deus clarificatus est in eo.* Si Deus clarificatus est in eo, et Deus clarificabit eum in ſemetipso: et continuo clarificabit eum. Jo. XIII. 31. etc.

Oblatus, quia ipse voluit.

O immensam clementiam Dei erga genus humanum ipso momento, quo proditor Judas, nunc primum agno pro ſalute generis humani immolando pastus, exit, ut atrocissimum omnium proditionis ſcelus compleat, Christus se clarificatum charis manifestat discipulis: „Non, ſunt verba S. Cyrilli Hierosolymitani *a*), quod prius careret gloria; glorificatus enim erat gloria, quam habuit ante constitutionem mundi: Verum ut Deus glorificabatur ab æterno, modo vero glorificabatur, dum patientiæ gestaret coronam. Non coacte reliquit vitam, nec vi illata mactatus est, ſed voluntarie. Audi quid dicat: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum ſumendi eam.* Volens inimicis concedo: nisi enim vellem, non

a) *Catech. XIII. n. 6. p. 185.*

Caput CXXXVII. fieret. Venit igitur ex libero propoſito ad paſſionem, gaudens de eximio opere, lætabundus de corona, plaudens ſibi de hominum ſalute: crucem non erubeſcens, ſalutem enim dabat orbi. Neque enim vilis erat homo, qui patiebatur, ſed Deus inhumanatus deque obedientiæ præmio decertans." S. Anſelmus lib. I. *Cur Deus homo*, factæ ſibi cap. 8. obiectioni de obedientia Chriſti reſpondens Boſoni: „Non bene, inquit *a*), diſcernis inter hoc, quod fecit exigente obedientia, et quod ſibi factum, quia ſervavit obedientiam, ſuſtinuit non exigente obedientia." Explicat deinceps rem ex apoſt. Phil. II. *Factus eſt obediens etc. Propterea exaltavit illum etc.* Et ex illo Pſ. CIX. *De torrente in via bibet, propterea exaltavit caput.*

Ipſi, quibus crucifixus ſtultitia eſt, mundi ſapientes, illuſtriſſimi illi heroes quam maxime celebrantur, qui vitam pro ſalute patriæ exponentes victores extiterunt. Apoſtolorum nomine Paulus: *Nos*, inquit *b*), *prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, Gentibus vero ſtultitiam: ipſis autem vocatis Judæis atque Gentibus Chriſtum Dei virtutem, et ſapientiam*, quam nempe Deus eum immenſa benignitate ſua et iuſtitia tam eximie in redemtione humana plena cœleſti

a) *Pag.* 77. *b*) *I. Cor.*

Patri per mortem unigeniti Filii præſtita iuſtitia demonſtravit, atque etiam hoc modo Deus clarificatus eſt in ſemetipſo, omnia in omnibus etiam operibus ſuis per creationem, et redemtionem, quam iam in cruce ac paſſione ſua effuſo ſanguine conſummaturus erat; immolandus verus agnus paſchalis, cuius ſacrificii commemorationem iam in cœna modo inſtituerat; atque *clarificatus eſt Filius hominis*, mox cum ſe Chriſtus diſcipulis ſuis iam antea denunciaſſet, veniſſe horam, *ut clarificetur Filius hominis*, ſeſe illis ceu granum frumenti in exemplum dedit, quod *niſi cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet; ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam ſuam, perdet eam: et qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam a*). Quibus verbis generatim innuit apoſtolis, quod poſtea ſingulariter manifeſtavit Petro, *qua morte clarificaturus eſſet Deum b*), ſiquidem et cæteri plerique omnes apoſtoli fuerint Chriſtum per mortem ſecuti, quod mox ſequentibus haud obſcure ſignificatur verbis: *Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur, et ubi ego ſum, illic et miniſter meus erit. Si quis mihi miniſtraverit, honorificabit eum Pater meus;* eo nimirum honore et gloria, *ut ubi ego ſum, illic et miniſter*

Caput CXXXVII.

a) *Joan. XII.* 23. b) *Ib. XXI.* 19.

CAPUT CXXXVII.

meus erit, quod ſuis obtinuit electis per passionem et mortem ſuam, quæ cum tunc proxima esset, dicit: *Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, ſalvifica me ex hac hora. Sed propterea veni in hanc horam.* Quæ verba parallela ſunt illis in horto: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste.* Hic vero mox ſubdit: *Pater, clarifica nomen tuum;* cum paulo antea dixisset: *Venit hora, ut clarificetur Filius hominis;* dum paulo post se iam ante passionem et mortem ſuam clarificatum testatur, quando ſolos undecim apostolos electos electorumque omnium instar coram se habuit, postquam iam exisset Judas, quo adhuc præsente paulo ante *a*): *Turbatus est ſpiritu: et protestatus est et dixit: Quia unus ex vobis tradet me.* Quo in loco manifesta apparet causa cur præsente adhuc Juda turbatus ſit Christus, perinde ac mœroris in horto non propter se aut ea, quæ a se ſustinenda essent in passione ſua ac morte, ſed quemadmodum hic propter proditorem, ita in horto propter eos omnes, qui non essent participes futuri passionis ac mortis ſuæ, qua *clarificatus est* ut *Filius hominis; et Deus clarificatus est in eo.* „Quid est, quærit S. Jo. Chrysostomus *b*), *Deus glorificabit eum in se ipso?* Hoc est, per se

a) *Joan. XIII.* 21. *b*) *Hom. LXXII. n.* 1. *T. VIII. p.* 425.

ipſum, non per alium; et ſtatim clarificabit eum, ſimul cum cruce. Non poſt longum tempus, inquit, neque diu poſt reſurrectionem illum reddet ſplendidum; ſed ſtatim in ipſa cruce conſpicuæ res apparebunt. Sol namque obſcuratus eſt, petræ ſciſſæ ſunt, velum quoque ſciſſum eſt, multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſuſcitata ſunt: ſepulchrum ſignacula habebat, cuſtodes aſſidebant; et cum lapis corpori ſuperpoſitus eſſet, corpus ſurrexit, poſt quadraginta dies ſpiritus datus eſt, et ſtatim omnes illum prædicarunt. Hoc eſt illud: glorificabit illum in ſe ipſo, et ſtatim glorificabit illum: non per angelos, non per aliam quamdam poteſtatem; ſed per ſe ipſum. "

Caput CXXXVII.

Caput CXXXVIII.

CAPUT CXXXVIII.

MANDATUM NOVUM MUTUÆ DILECTIONIS.

Filioli, adhuc modicum vobiscum ſum. Quæretis me: et ſicut dixi Judæis: Quo ego vado, vos non poteſtis venire: et vobis dico modo: *Mandatum novum do vobis: ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. In hoc cognoſcent omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem.* Jo. XIII. 33. etc.

Inter Christianos.

Animadverte verba ceu tenerrime amantis patris moriturientis: *Filioli, adhuc modicum vobiscum ſum.* Quid vero teſtamenti loco eis reliquit, dum eos, necdum hæreditatem paternam adituros in cœlis, adhuc in hoc mundo reliquit? *Quo ego vado*, ait, *vos non poteſtis venire, et vobis dico modo.* Vides, quomodo attentionem moveat ad ea, quæ dicturus eſt; et quid dicit? Audi ultimam voluntatem Salvatoris noſtri: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem.* Sed nunquid amor proximi ex duobus illis mandatis erat, in quibus tota lex pendet et prophetæ? At erat præceptum hoc depravatum et neglectum vitio hominum, amore proprio abductorum, præſertim etiam

Judaicæ gentis, ſuis rebus nimium ſtudentium, et prærogativa ſua cæteras nationes, ac homines proximos ſuos deſpicientium, odientiumque. Secundum ſiniſtram ſcribarum interpretationem, qua proximum in lege ſolum pro amicis, contribulibus, neceſſariis ſuis habere ſolebant, accipi ſolet illud Matth. V. 43. *Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum.* Poteſt tamen etiam ad literam ſumi, de inimicis illis, quibus parcere ac miſereri vetabantur veluti populis Chananeæ Deut. VII. 2. vel Amalecitis, quos delere iubebantur Deo etiam inimicos, quos ſæpe inceſſit, ac execratur pſalmiſta.

Novum porro ac eximium, ſingulareque mandatum hoc voluit eſſe Chriſtus ſuorum diſcipulorum veluti teſſeram, in quo cognoſcerent omnes, *quia diſcipuli mei eſtis*, ſicut in Actis IV. 32. legimus: *Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una.* Et V. 12.: *Erant unanimiter omnes in porticu Salomonis.* Nec ſtatim deferbuit arctiſſima hæc dilectionis inter Chriſtianos coniunctio, ſed, ut Tertullianus in Apologetico ſcribit *a*), „eiusmodi vel maxime dilectionis operatio nobis notam inurit apud quosdam. Vide, inquiunt, ut invicem ſe diligant (ipſi enim invicem oderunt) et ut pro alterutro

a) *Cap.* 39. *p.* 31.

Caput CXXXVIII mori. parati ſunt!“ Et mox: „Itaque qui animo animaque miſcemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta ſunt apud nos, præter uxores.“ Paulo poſt de religioſis chriſtianorum conviviis, quæ *Agape* vocabant *a*): „Cœna noſtra de nomine rationem ſui oſtendit; id vocatur, quod dilectio penes græcos.“ Et Minutius Felix in ſuo octavio: „Sic mutuo, quod doletis, amore diligimus; quoniam odiſſe non novimus. Sic nos, quod invidetis, fratres vocamus, ut unius Dei parentis omnes, ut conſortes fidei, ut ſpei cohæredes.“ Nempe ut citato loco ſupra dixerat Tertullianus: „Fratres et dicuntur, et habentur, qui unum Patrem Deum agnoverunt, qui unum Spiritum biberunt ſanctitatis, qui de uno utero ignorantiæ eiusdem ad unam lucem expaverunt veritatis. Sed eo fortaſſe minus legitimi exiſtimamur, quia nulla de fraternitate noſtra tragœdia exclamat, vel quia ex ſubſtantia familiari fratres ſumus.“ Quam vero jam rareſcit, eſtque odioſum hoc nomen, ac deſpicabile habetur hodie in iis, qui, primæ apoſtolicæ Eccleſiæ more Hieroſolymis, communionem bonorum conſectantur! Quam quæſo veteraſcit apud Chriſtianos mandatum Chriſti hoc novum novi teſtamenti! *Quod autem*, ut de veteri tunc abolendo loquitur D.

a) *Ib. pag.* 32.

Paulus Hebr. VIII. 13. *antiquatur, et ſeneſcit, prope interitum eſt.* Infelix omen noviſſimorum temporum, quia tunc, ut Christus ipſe notavit, *refrigeſcet charitas multorum:* charitas Dei, et proximi ſuis teſtamenti loco relicta.

Caput CXXXIX.

CAPUT CXXXIX.

APOSTOLI CONTENDENTES, QUI INTER EOS ESSET MAJOR?

Facta eſt autem et contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior. Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eorum: et qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur. *Vos autem non ſic: ſed qui maior eſt in vobis, fiat ſicut minor: et qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator etc.* Luc. XXII. 24. etc.

A dominandi faſtu revocantur.

Non ſemel facta eſt inter apoſtolos hæc contentio, ut apud evangeliſtas diverſis refertur locis. Ac primum quidem locum dare potuerunt prærogativæ Petro datæ: tum etiam, ut obſervat S. Jo. Chryſoſtomus *a*), didrachma pro ſe et Petro ſolo ſolutum: poſtquam hæc enim acciderunt,

a) *Hom. LVIII. in Matth. n.* 2.

Caput CXXXIX. apud evangeliſtas primum facta contentio eſſe legitur; transfiguratio item, ubi quidem cum Petro ſimul adfuerunt Jacobus, et Joannes filii Zebedæi, qui, ut Marc. X. 35. legitur, aut eorum mater, ut habet Matthæus XX. 20. acceſſit ad Jeſum petens, *ut*, ait, *ſedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et unus ad ſiniſtram tuam in regno tuo.* Marcus memorat audientes hæc decem cœpiſſe indignari de Jacobo et Joanne, Jesus autem vocans eos, *ait illis: Scitis, quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis etc.* quæ eadem leguntur apud Matthæum in hiſtoria de filiis Zebedæi iisdem pene verbis, quæ modo ex Luca XXII. audivimus.

Ad humilitatem parvuli. Hic dum IX. 46. intraſſe cogitationem in apoſtolos dicit, *quis eorum maior eſſet, at*, pergit, *Jesus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, et ſtatuit illum ſecus se, et ait illis: Quicunque ſusceperit puerum iſtum in nomine meo, me recipit: et quicunque me receperit, recipit eum, qui me miſit. Nam qui minor eſt inter vos omnes, hic maior eſt.* Convenit quod Marci IX. 32. legitur, interrogaſſe apoſtolos Chriſtum, quid in via tractaſſent: *At illi tacebant: ſiquidem in via inter ſe diſputaverant, quis eorum maior eſſet. Et reſidens vocavit duodecim, et ait illis: Si quis vult primus eſſe, erit omnium noviſſimus,*

et omnium miniſter. Addit idem de advocato in medium puero, perinde ac Matth. XVIII. 1. cum acceſſiſſent diſcipuli ad Jeſum dicentes: *Quis putas, maior eſt in regno cælorum? Et advocans Jeſus parvulum, ſtatuit in medio eorum, et dixit: Amen dico vobis, niſi converſi fueritis, et efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicunque ergo humiliaverit ſe ſicut parvulus iſte, hic eſt maior in regno cælorum.*

At in loco nobis propoſito Luc. XXII. non iam parvulum, ſed ſe ipſum exhibet humilitatis ſtupendum exemplum, lavando diſcipulorum pedes: quo vero non attento facta eſt contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior, cum adhuc Judas adeſſet, an non incentor? qui loculos habebat *a*) ceu diſpenſator facultatum, quo nihil in humanis atque ſacris quoque ad ſuperbiendum proclivius. Equidem in Petro tunc præſumtio, nulla vero ambitio aut faſtus notatus fuerat; qui vero in prima ſua epiſtola præſcriptam contra dominatum ſæcularem a Chriſto conſenioribus ſuis hierarchis Eccleſiæ commendat formam *b*): *Seniores ergo, qui in vobis ſunt, obſecro, conſenior, et teſtis Chriſti paſſionum: qui et eius, quæ in futuro revelanda eſt, gloriæ communicator: paſcite, qui in vobis eſt, gregem Dei,*

Et ſuo exemplo.

a) *Jo. XII. 6. et XIII. 29.* *b*) *I. Petr. V. 1.*

providentes non coacte, ſed ſpontanee ſecundum Deum: neque turpis lucri gratia, ſed voluntarie: neque, ut dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſſibilem gloriæ coronam. Est hoc, quod mox Christus, dum eos a fastu et ambitione ſæculi dehortatus est, illis promittit in regno ſuo, quod eis iam per paſſionem et mortem ſuam diſpoſiturus erat: *Vos*, inquit *a*), *estis, qui permanſistis mecum in tentationibus meis: et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus, regnum, ut edatis, et bibatis ſuper mensam meam in regno meo: et ſedeatis ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael:* nempe qui ambitione ſæculi, ac vana regni Meſsiæ terreni ſpe Evangelium regni Christi non ſusceperunt iudicandi a contribulibus ſuis apostolis, qui eum ſecuti *in regeneratione cum ſederit Filius hominis in ſede maiestatis ſuæ*, ſedebunt *ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael b*). Haud ſecus vero eisdem apud Joannem l. c. post datum in lotione pedum humilitatis exemplum, indicat dignitatem apostolatus eorum, adhuc in terris. Postquam enim ad extollendum illud humilitatis exemplum dixerat Jo. XIII. 16.: *Amen, amen dico vobis: Non est ſervus maior domino ſuo: neque apostolus est maior eo, qui miſit illum: ſi hæc ſcitis, beati eritis, ſi*

a) *Luc.* XXII. 28. b) *Matth.* XIX. 28.

ſeceritis ea; mox v. 20. eadem usus consueta ſua asseverandi formula, poteſtatem, quam ſuo Patrisque nomine habituri essent, atque geſtaturi personam in terris asserit: *Amen, amen dico vobis: Qui accipit, si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit.* Id quod etiam aliis occaſionibus dictum apud alios evangelistas legitur. Caput CXL.

CAPUT CXL.

CHRISTI PRO PETRO ORATIO, UT NUNQUAM DEFICERET FIDES EJUS.

Simon, Simon, ecce ſatanas expetivit vos ut cribraret ſicut triticum: *ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Luc. XXII. 31. 32.

Conversusque confirmaret fratres ſuos.

Immediate hæc ſequuntur apud Lucam, posteaquam, facta inter apostolos contentione, *quis eorum videretur esse maior*, eos quidem Christus, ut modo audivimus, in ordinem redegisset, ad humilitatem revocatos, ut tamen mox ſubiungeret: *Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis: et ego diſpono vobis, ſicut disposuit mihi Pater meus, regnum etc.* διατίθεμαι, unde

CAPUT CXL.

διαθήκη testamentum, quod Christus novum instituit, reiecto veteri, post mortem ſuam per apostolos iam tunc etiam ſedentes *ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Israel* notanter in concilio Hierosolymitano Act. XV. dum tradita ſibi divinitus auctoritate rem decernentibus, his verbis, *visum est Spiritui ſancto et nobis nihil ultra imponere vobis oneris etc.* postquam iam prius Act. X. per Petrum *primum Deus visitavit ſumere ex gentibus populum nomini ſuo*, ut in eodem concilio Iacobus apostolus effatur ex ore ipsius Petri: qui ubique se os apostolorum et caput exhibuit conversus a lapsu, quem ei mox apud eundem Lucam, cum illi confirmandos fratres commisisset, prædixerat Christus, ſtatimque ſeſe vaticinii huius veritas ostendit, quemque aliquando ſatanam, quod non ſaperet, quæ Dei ſunt, appellavit Christus, cum eius passionem impedire vellet, iam instante passione maxime cribravit ſatan, ut ter Christum negaret, ſibi plus fidens, quam Christi verbis, lapsum ei prædicentis: cum enim ad Petrum diceret: *Simon, Simon, ecce ſatanas expetivit vos*, ipse confidenter dicit *a*): *Domine, tecum paratus ſum, et in carcerem, et in mortem ire.* Nec hoc ſibi arroganter præsumsisse contentus, cum Christus generatim omnes in se ſcandalum *b*) passuros, palam ac præcise dice-

a) *Luc. XXII.* 33. *b*) *Matth. XXVI.* 31.

ret, ipſe iterato contradicens proterve aſſeverat: *Et si omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcandalizabor:* ac quoties ſe facturum negat, toties Chriſtum eadem nocte pernegavit; at mox etiam, dum conversus eum reſpiceret Chriſtus, conversus et ipſe agnoſcens reatum flevit amare, hactenus efficaci Chriſti in Petri etiam ſucceſſoribus oratione, ut non deficeret fides Petri ſuper quam Chriſtus ædificavit Eccleſiam ſuam, promiſitque portas inferi non prævalituras adverſus eam: dum hic ſingulariter iniungitur Petro: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*, eos omnes in Eccleſia ſuper petram ædificatam quibuscum ſe futurum promiſit uſque ad conſummationem ſæculi. Cumque Eccleſia Chriſti ad gentes eſſet transferenda ſedem ſibi Petrus ſanguine ſuo in gentium metropoli Roma orbi gentium dominante, ablato tunc ſceptro de Juda ac paulo poſt ſanctuario deſtructo, conſecravit, in cruce ſicut ſuus magiſter ſuſpenſus prout ei prædixerat poſt reſurrectionem ſuam Chriſtus ſolito ſuo aſſeverans iuramento a): *Amen, amen dico tibi: cum eſſes iunior cingebas te, et ambulabas, ubi volebas: cum autem ſenueris, extendes manus tuas*, (in cruce) *et alius te cinget, et ducet, quo tu non vis* (inter gentes). *Hoc autem dixit, ſignificans, qua morte clarificaturus eſſet Deum.* Cuius

CAPUT CXL.

a) *Jo. XXI.* 18.

CAPUT CXL. prædictionis ipse meminit in epistola P
trus a): *Certus, quod velox est depoſitio tabe
naculi mei, ſecundum quod et Dominus nost
Jesus Christus ſignificavit mihi.* D. Paulus vei
(qui cum D. Petro princeps apostolorui
dici meruit profuſo pariter Romæ eodei
quidem die, non eodem anno ſanguin
ſuo) apostolatum deprædicans acceptum
Christo *ad obediendum fidei in omnibus gentibus*
in ipsa ſalutatione epistolæ ſuæ ad Roma
nos fidem hanc quam Roma hactenus in
violatam ſervavit, ſervabitque petra ſupe
quam Christus fundavit Ecclesiam ſuam
annuntiari in universo mundo contestatur,
fidem nempe *in omnibus gentibus pro nomine
eius, in quibus estis et vos* (Romanos affatur)
*vocati Jesu Christi. Omnibus, qui ſunt Romæ
dilectis Dei, vocatis ſanctis. Gratia vobis, et
pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.
Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum
Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra
annuntiatur in universo mundo*, nunquam deficiente fide Petri confirmantis fratres ſuos.

a) *II. Petr. I.* 14.

CAPUT CXLI.

Caput CXLI.

LAPSUS PETRI.

Omnes ſcandalizabimini in me in nocte iſta: quia ſcriptum eſt: Percutiam paſtorem, et diſpergentur oves. Sed poſtquam reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Petrus autem ait illi: Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te: ſed non ego. Et ait illi Jeſus: *Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam gallus vocem bis dederit, ter me negaturus es.* At ille amplius loquebatur: Et ſi oportuerit me ſimul commori tibi, non te negabo. Similiter autem et omnes dicebant. Marc. XIV. 27. etc.

Mirabilis Deus in ſanctis ſuis! Petrus plenus zelo, et amore pro magiſtro, ut videri poterat, atque etiam ſibi ipse videbatur, promtiſſimus eum ſequi in quævis pericula, atque animam etiam paratus pro eo ponere: plenus reverentia, ut humilis diceret, *tu mihi non lavabis pedes in æternum;* mox etiam obediens ultra modum, *Domine non ſolum pedes, ſed etiam caput.* Facta eſt, ut modò vidimus, quidem iterum contentio inter diſcipulos paulo ante, quam Chriſtus, lavando diſcipulorum pedes, eos ad humi-

Eidem ad cautelam ſalutarem.

Caput CXLI. litatis ſtudium revocaret, *quis eorum videre-tur eſſe maior*, nullum autem ſingularis ab evangeliſta in Petro ambitionis veſtigium notatur, nec prius, ſicut in filiis Zebedæi Jacobo et Joanne, quos inter Petrus ſemper primo præ cæteris omnibus habebatur loco a Chriſto. Jam vero dum ad momentum omnium maximum perventum, multo gravius omnibus lapſurus prædicitur: *Priusquam gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus.*

Erat olim feralis tuba alicubi gentium, græcis *ἀλέκτωρ gallus*, dicta, quæ per intervalla inſonabat per urbes et compita, cum de iudicio ſanguinis agebatur ad provocandum, si quid in causa rei a quoquam proferri poſſet. Nihil hic accommodatius eſſe potuit ad ſolitum galli cantum, nec congruentius dici queat; ſed Petro tragicum erat horrendi lapſus, trinæ abnegationis indicium. Perſiſtit Petrus, nimium ſibi ipſi fidens, et de ſe præſumens, in abnuendo, quod Chriſtus ei non ſemel indicaverat futurum, quodque paulo poſt evenit, in Chriſto perfricte ac perfide abnegando. *At ille amplius loquebatur: Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Hoc cum S. Chryſoſtomus obſervaſſet in h. l. „quanto magis Chriſtus negabat, tanto magis Petrum contra contendiſſe: Quid hoc eſt, pergit, Petre? cum dicebat, unus veſtrum

me traditurus est, timebas, ne tu ipse proditor esses, et condiscipulum ſciscitari cogebas, licet nihil horum tibi conscius esses: nunc autem ipso clare clamante, ac dicente: *omnes ſcandalizabimini*, contradicis, nec ſemel tantum, ſed bis et pluries? Hoc quippe dicit Lucas. Unde ergo hoc ipsi contigit? Ex multo amore, ex multa voluptate. Postquam enim illo terrore liberatus fuit, ne proditor ipse esset, et proditorem novit, cum confidentia postea loquebatur, et contra alios insurgebat, dicens: *Et si omnes ſcandalizati fuerint, ego non ſcandalizabor.* Imo aliquid ambitionis hic erat: nam et in cœna quis eorum maior esset, disceptabant; ita illos hic morbus exagitabat. Idcirco illum cohibuit, non ad negationem impellens, absit, ſed auxilio ſuo vacuum relinquens, humanæque naturæ infirmitatem demonstrans. Vide autem, quomodo post hæc demissus fuerit: nam post resurrectionem quando dixit: *Hic autem quid?* et repressus est, ne contradicere quidem est ausus, ut hic, ſed tacuit. Rursusque post resurrectionem cum audit: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta*; rursus tacuit, nec contradicit. Deindeque in cœnaculo, et ſindone cum audisset vocem dicentem ſibi: *Quæ Deus purificavit, tu communia ne dixeris*; cum non clare ſciret, quid ſibi vellet illud;

quievit, neque contendit. Hæc porro omnia lapſus ille operatus eſt. Antea vero totum ſibi adſcripsit, dicens: *Et si omnes ſcandalizati etc.* cum dicere debuisset, si gratia tua fruar: contra vero poſtea ſic loquitur: *Quid nobis attenditis, quasi propria virtute vel pietate fecerimus hunc ambulare?* Magnum hic dogma accipimus, non ſufficere hominis fervorem, niſi ſuperna adsit gratia."

Eximius vero, quem D. Petrus apoſtolorum princeps fecit ex ſuo lapſu, profectus, cum ſit etiam in ſuccessorum ſuorum exemplum, modeſtia præſertim et humilitas, qua reprehendentem D. Paulum tulit, multos tamen nullo non tempore in transverſum egit, ipſum S. Cyprianum M. cuius in hanc rem verba et exemplum contra Donatiſtas afferens S. Auguſtinus: „Magnum quidem, inquit *a*), meritum novimus Cypriani epiſcopi et martyris; ſed numquid maius quam Petri apoſtoli et martyris? De quo idem Cyprianus in epiſtola ad Quintum ita loquitur: " Nam nec Petrus, inquit, quem primum Dominus elegit, et ſuper quem ædificavit Eccleſiam ſuam, cum ſecum Paulus de circumciſione poſtmodum diſceptaret, vindicavit ſibi aliquid inſolenter, aut arroganter aſſumpſit, ut diceret, ſe primatum tenere, et obtempe-

a) *Lib. II. de baptismo contra Donatiſtas n.* 1.

xari a novellis et poſteris ſibi potius oportere; nec deſpexit Paulum, quod Eccleſiæ prius perſecutor fuiſſet: ſed conſilium veritatis admiſit, et rationi legitimæ, quam Paulus vindicabat, facile conſenſit; documentum ſcilicet nobis, et concordiæ et patientiæ tribuens, ut non pertinaciter noſtra amemus, ſed quæ aliquando a fratribus et collegis noſtris utiliter et ſalubriter ſuggeruntur, si ſint vera et legitima, ipſa potius noſtra ducamus. „Ecce ubi commemorat Cyprianus, quod etiam nos in ſcripturis ſanctis didicimus, apoſtolum Petrum, in quo primatus apoſtolorum tam excellenti gratia præeminet, aliter quam veritas poſtulabat de circumciſione agere ſolitum, a poſteriore apoſtolo Paulo fuiſſe correptum.“ Acris de hac re fuit S. Auguſtino diſceptatio cum S. Hieronymo *a)*, qui hanc honeſtam diſpenſationem dicebat, qua utique etiam aliquando opportune D. Paulus circumcidendo Timotheum uſus fuerat; nec circa veritatem ipſam error in Petro eſſe poterat, quam ipſe in viſione didicerat, et in concilio Hieroſolymitano definierat; ſed tamen hic œconomia intempeſtiva reprehenſibilis fuit. Quod ut eius apoſtolatus primatusque prærogativæ nihil detrahit perinde exiſtimandum in huius-

Caput CXLI.

a) T. II. opp. S. August. p. 173. B.

CAPUT CXLI.

modi lapſibus eſt de eius ſucceſſoribus, in quibus id conſtanter experti ſumus experituramque ſemper Eccleſiam tuto confidimus, quod Chriſtus pro Petro Patrem rogavit a), *ut non deficiat fides tua, et tu aliquando converſus confirma fratres tuos*, ſucceſſores præ cæteris apoſtolorum in communione poteſtatis eccleſiaſticæ inter ſummos Eccleſiæ paſtores pontificem et epiſcopos, quos vel ipſum S. Cypriani exemplum cautos reddere debet cum S. Auguſtino dicente l. c. „Cæterum vereri magis debeo, ne in Petrum contumelioſus exiſtam. Quis enim neſcit illum apoſtolatus principatum cuilibet epiſcopopatui præferendum.“

a) *Luc. XXII.* 32.

CAPUT CXLII.

CHRISTUS VIA, VERITAS, ET. VITA.

Quo ego vado, ſcitis, et viam ſcitis. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus, quo vadis; et quomodo possumus viam ſcire? Dicit ei Jesus: *Ego ſum via, et veritas, et vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me.* Jo. XIV. 4. etc.

Postquam Christus denunciasset Petro, ab eo se eadem nocte antequam gallus cantet, ter esse negandum, celebrem illum ac ſublimem (in quo fuerunt, qui ſummas quasque eloquentiæ humanæ virtutes, importune profecto, deprehendisse ſibi ſunt visi) apud Joannem XIV. et ſeqq. prosequitur ſermonem interruptum, orsus iterum velut ex abrupto: *Non turbetur*, inquit, *cor vestrum. Creditis in Deum, et in me credite. In domo Patris mei mansiones multæ ſunt. Si quo minus dixissem vobis: Quia vado parare vobis locum.* Non poterant non turbari discipulorum animi ex his, quæ dicebat, et faciebat Christus tunc, dum iam prope esse ipsi conceperant regnum illud Messiæ, in quo se proximos futuros esse a rege nec quidquam dubitabant, necdum eorum animis exempto præiudicio, ac ſtupore illo

Viæ dux ad vitam cœlestem.

Caput CXLII.

Judaico, de Meſſia domino ac domitore orbis. Unde etiam referbuit inter eos contentio: *Quis eorum videretur eſſe maior.* At Chriſtus repreſſit eorum ambitionem non ſolum verbis, ſed facto etiam: ablutione nimirum pedum eos ad humilitatem revocat, de proditore locutus, de infidelitate ipſorum ſingulorum, de negatione Petri, tum præſertim quod abiturus, eosque ſolos relicturus eſſet. *Filioli, adhuc modicum tempus vobiscum ſum. Quaretis me: et ſicut dixi Judæis: quo ego vado, vos non poteſtis venire: et vobis dico modo a).* Jam Petrus eum interrogaverat: *Domine, quo vadis? Respondit Jesus: Quo ego vado, non potes me modo ſequi: ſequêris autem poſtea.* Ex ipſa Petri reſponſione patet, mali aliquid eum eſſe ominatum: *Dicit ei Petrus: Quare non poſſum te ſequi modo? animam meam pro te ponam.* Nunc vero dum eorum animum et exſpectationem erigit, poſtquam præparaverit eis locum, ſe iterum venire promittit, et accipere eos ad ſe ipſum: *ut ubi ſum ego, et vos ſitis. Et quo vado, ſcitis, et viam ſcitis. Dicit ei Thomas: Domine, neſcimus, quo vadis: et quomodo poſſumus viam ſcire?* Simplex hæc ac popularis eſt interrogatio; quantivis vero ac ineffabilis momenti Chriſti reſponſio. *Dicit ei Jesus: Ego ſum via, et veritas, et vita. Nemo venit ad Patrem, niſi per me.*

a) *Jo. XIII. 33.*

Quibus verbis integra œconomia redemtionis, ac ſalutis humanæ per Chriſtum auctorem vitæ, et felicitatis æternæ comprehenditur. „*Ego ſum*, inquit, ſunt verba S. Athanaſii *a*), eorum, qui ſalutem conſequuntur, *via*, et mortuorum *vita*, et eorum, qui mendacium averſantur, *veritas.*" Via eſt Chriſtus tanquam homo miſſus a Patre, ut nos aſtu mendaciis dæmonis deceptos, atque in devia abductos, tanquam Deus æterna veritas, et vita in morte peccati conſtitutos revocaret in viam veritatis ac vitæ æternæ, ad quam a Deo creatore deſtinatus homo; deſciſcens autem a Chriſto redemtore Deo et homine Patri eſt reconciliatus: Quia *nemo venit ad Patrem, niſi per me.* Eſt hoc quod dixerat: *Creditis in Patrem, et in me credite. In domo Patris mei manſiones multæ ſunt.* Ne ſcilicet turbarentur dum hac ſe ſolari poſſent ſpe: *quia vado parare vobis locum* in cœlis nempe vitam æternam. Quod vero non intellexerant Judæi, dum id Chriſtus eis palam ſolito ſuo iuramento aſſeveraverat Jo. VI. 47. veritas æterna: *Amen, amen dico vobis: Qui credit in me, habet vitam æternam. Ego ſum panis vitæ etc.* ſed multi etiam ex diſcipulis dixerunt tunc: *Durus eſt hic ſermo, et quis poteſt eum audire?* deſeruerunt viam, *retro abierunt, et iam non cum illo ambulabant.*

a) *Serm. de fide Bibl. PP. T. V. p.* 166.

At Petrus: *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.* Sic nos cum S. Ambroſio oremus *a*): „Suſcipe nos quaſi via, confirma quaſi veritas, vivifica quaſi vita. Pande ergo illud vere bonum tuum, illud divinum, in quo et vivimus, et movemur. Movemur quaſi in via, ſumus quaſi in veritate, vivimus quaſi in vita æterna.“ Sic S. Auguſtinus in illa Jo. V. 25. Chriſti verba *b*): „*Venit hora, et nunc eſt, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint vivent.* Unde vivent? inquit, de vita. De qua vita? de Chriſto. Unde probamus, quia de vita Chriſto? *Ego ſum*, inquit, *via, veritas, et vita.* Ambulare vis? *ego ſum via.* Falli non vis? *ego ſum veritas.* Mori non vis? *ego ſum vita.* Hoc dicit tibi Salvator tuus: Non eſt, quo eas, niſi ad me; non eſt, qua eas, niſi per me.“ Breviſſime S. Bernardus Serm. II. de aſcenſione T. III. p. 914. *c*): „Sequamur Domine te, quia tu es *via*, *veritas*, *et vita.* Via in exemplo, veritas in promiſſo, vita in præmio.“ S. Laurentius Juſtinianus, *de caſto connubio verbi et animæ* c. 22. *d*): „Via, inquit, credentium, veritas contemplantium, et vita regnantium. Quos enim eligis, ut in vita æterna regnent vita vivifi-

a) *Lib. de bona mortis c.* 12. *b*) *T. III. P. II. p.* 468.
c) *Vid. de grad. humil. et ſuperb. c.* 1. *T. II. p.* 559.
d) *T. I. p.* 247.

cante, nunc reples gratia. Manifeſtas te illis, illos rapis in te ſupra se, et iam non ſunt in se, ſed in te: vident se non in se, ſed in te: exultant in se de te, ſuaviterque commorantur extra se, quia ſunt in te, iucundiusque manent in te, quam in se." Omnia uno in complexu habes lib. III. de imitatione Chriſti c. 56. „*Ego ſum via, veritas, et vita.* Sine via non itur, ſine veritate non cognoſcitur, ſine vita non vivitur. Ego ſum *via*, quam ſequi debes; *veritas*, cui credere debes; *vita*, quam ſperare debes. Ego ſum *via* inviolabilis, *veritas* infallibilis, *vita* interminabilis. Ego ſum *via* rectiſſima, *veritas* ſuprema, *vita* vera, vita beata, vita increata. Si manseris in via mea, cognoſces veritatem, et veritas liberabit te, et apprehendes vitam æternam."

Caput CXLIII.

CAPUT CXLIII.

VISIO PATRIS IN FILIO.

Si cognoviſſetis me, et Patrem meum utique cognoviſſetis: et amodo cognoſcetis eum, et vidiſtis eum. Dicit ei Philippus: Domine, oſtende nobis Patrem, et ſufficit nobis. Dicit ei Jeſus: Tanto tempore vobiſcum ſum, et non cognoviſtis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem. *Quomodo tu dicis: Oſtende nobis Patrem? Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me eſt? Verba, quæ ego loquor vobis, a me ipſo non loquor: Pater autem in me manens, ipſe facit opera.* Joan. XIV. 7. etc.

Per incarnationem unigeniti Filii Dei.

Antequam Philippus peteret a Chriſto: *Domine, oſtende nobis Patrem*, iam Chriſtus dixerat; *Et amodo cognoſcetis eum, et vidiſtis.* Dum nimirum in eo erat, ut completurus eſſet opus redemtionis noſtræ, propter quod e ſinu Patris deſcendit factus homo unigenitus Filius Dei, quo ſimul nobis Pater eſt manifeſtatus, prout infra apud eundem S. Joannem ipſe in oratione ad ſuum cœleſtem Patrem effatur *a*): *Manifeſtavi nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi*

a) *Joan. XVII.* 6.

de mundo. Quod est mysterium incarnationis ſummum, Deus manifestatus in carne, quando iuxta eundem Joan. I. 14. *vidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis:* cum quo mysterium aliud nullum resplendentibus radiis divinitatis in operibus naturæ, et providentiæ quibus Deus potentiam, ſapientiam et bonitatem ſuam manifestavit, in comparationem venire potest. „Non enim, ſunt verba Theodoreti *a*), immenſam bonitatem illius ſic ostendit cœlum, et terra, mare, ſol, et luna, et ſidera, atque universa denique creatura, tam quæ videri potest, quam quæ non potest, ſolo verbo condita, ſive potius ſolo nutu voluntatis per verbum in medium educta; quemadmodum unigenitum ipſum Dei Filium, qui forma Dei exstabat, ſplendorem gloriæ, figuram ſubſtantiæ, qui in principio erat, et Deus erat, per quem omnia facta ſunt, ſuſcepta hominis forma in ſimilitudinem hominis eſſe factum." Quando nimirum *misericordia et veritas*, iuxta psalmistam, *obviaverunt ſibi, iustitia et pax osculatæ ſunt. Veritas de terra orta est, et iustitia de cælo proſpexit.* Est hoc, quod D. Paulus contestatur Ephesiis in Christum credentibus *b*): *Non ceſſo, gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, ut*

CAPUT CXLIII.

a) *Orat. X. de provid.* *b*) *Eph. I.* 16.

Caput CXLIII.

CAPUT CXLIII.

VISIO PATRIS IN FILIO.

Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis: et amodo cognoscetis eum, et vidistis eum. Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem? Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est? Verba, quae ego loquor vobis, a me ipso non loquor: Pater autem in me manens, ipse facit opera. Joan. XIV. 7. etc.

Per incarnationem unigeniti Filii Dei.

Antequam Philippus peteret a Christo: *Domine, ostende nobis Patrem*, jam Christus dixerat: *Et amodo cognoſcetis eum, et vidiſtis*. Dum nimirum in eo erat, ut completurus eſſet opus redemtionis noſtrae, propter quod e ſinu Patris deſcendit factus homo unigenitus Filius Dei, quo ſimul nobis Pater eſt manifeſtatus, prout infra apud eundem S. Joannem ipſe in oratione ad ſuum coeleſtem Patrem effatur *a*): *Manifeſtavi nomen tuum hominibus*, *quos dediſti mihi*

a) Joan. [illegible]

e *mundo.* Quod est mysterium incarnationis ſummum, Deus manifestatus in carne, quando iuxta eundem Joan. I. 14. *vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis:* cum quo mysterium aliud nullum resplendentibus radiis divinitatis in operibus naturæ, et providentiæ quibus Deus potentiam, ſapientiam et bonitatem ſuam manifestavit, in comparationem venire potest. „Non enim, ſunt verba Theodoreti *a*), immensam bonitatem illius ſic ostendit cœlum, et terra, mare, ſol, et luna, et ſidera, atque universa denique creatura, tam quæ videri potest, quam quæ non potest, ſolo verbo condita, ſive potius ſolo nutu voluntatis per verbum in medium educta; quemadmodum unigenitum ipsum Dei Filium, qui forma Dei exstabat, ſplendorem gloriæ, figuram ſubstantiæ, qui in principio erat, et Deus erat, per quem omnia facta ſunt, ſuscepta hominis forma in ſimilitudinem hominis esse factum." Quando nimirum *misericordia et veritas*, iuxta psalmitam, *obviaverunt ſibi, iustitia et pax osculatæ ſunt. Veritas de terra orta est, et iustitia de cœlo prospexit.* Est hoc, quod D. Paulus contestatur Ephesiis in Christum credentibus *b*): *Non cesso, gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, ut*

CAPUT CXLIII.

a) *Orat. X. de provid.* *b*) *Eph. I.* 16.

Caput CXLIII.

Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti Pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapientiæ, et revelationis, in agnitione eius: illuminatos oculos cordis veſtri, ut ſciatis, quæ ſit ſpes vocationis eius, et quæ divitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis. Et quæ ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus ſecundum operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus eſt in Chriſto etc. Et poſtea *a*): *Deus autem, qui dives eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, et cum eſſemus mortui peccatis, convivificavit nos in Chriſto (cuius gratia eſtis ſalvati) et conreſuſcitavit, et conſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto Jeſu: ut oſtenderet in ſæculis ſupervenientibus abundantes divitias gratiæ ſuæ in bonitate ſuper nos in Chriſto Jeſu.* Et paulo poſt commemorans commiſſum ſibi *b*) *in gentibus evangelizare inveſtigabiles divitias Chriſti, et illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi a ſæculis in Deo, qui omnia creavit, ut innoteſcat principatibus, et poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam, multiformis ſapientia Dei, ſecundum præfinitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto Jeſu Domino noſtro.* Sic etiam conteſtatur ſollicitudinem ſuam Coloſſenſibus, Laodicenſibus, *et quicunque*, ait *c*), *non viderunt faciem meam in carne: ut conſolentur corda ipſorum, inſtructi in charitate, et in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem myſterii Dei Patris et Chriſti Jeſu: in*

a) *Eph. II.* 4. *b*) *Ib. III.* 8. *c*) *Col. II.* 1.

quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ et ſcientiæ abſconditi: quos nimirum cœleſtis Pater per Filium ſuum nobis manifeſtavit. Unde miratus Chriſtus: *Tanto*, inquit, *tempore vobiſcum ſum, et non cognoviſtis me:* poſteaquam iam dudum Petrus os apoſtolorum eorum nomine Patrem in Filio (per quem nobis locutus eſt Deus *a*): *Cum ſit ſplendor gloriæ, et figura ſubſtantiæ eius*) agnoverat exclamans *b*): *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Et nos credidimus, et cognovimus, quia tu es Chriſtus Filius Dei*, Deus verus, de Deo vero, ut qui videt Filium, videat et Patrem conſubſtantialem Patri. Unde iam Chriſtus dixerat: *Si cognoviſſetis me, et Patrem meum utique cognoviſſetis: et amodo cognoſcetis eum, et vidiſtis eum.* Unde Philippus occaſionem quærendi acceperat.

Hic in fide, in cœlo in ſpecie ſicuti eſt.

Simplex et rudis videtur Philippi petitio, ut veluti oculis exhibeat Chriſtus Patrem, qua vero eo intellectu, quem iam Deus Abrahamo aperuerat: *Ego ero merces tua magna nimis*, re ipſa conformiter Chriſti reſponſo nihil eſt ſublimius in evangelio, cuius unicus hic eſt finis, debetque unicum eſſe deſiderium noſtrum ac votum, tota ſpes noſtra hic et in æterna vita. *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, et quem miſiſti Jeſum Chriſtum c*).

a) *Hebr. I.* 3. *b*) *Jo. VI.* 69. *c*) *Ib. XVIII.* 3.

CAPUT CXLIII.

Igitur rogemus Dominum: *Domine, oſtende nobis Patrem, et ſufficit nobis:* hic in fide, in cœleſti autem patria in ſpecie prout appoſite S. Auguſtinus illud quod modo præ oculis habuimus; *ego ſum via, veritas, et vita*; ſublimiter ad connexionem ſermonis Chriſti interpretatur. „In fide nobis, inquit, via eſt, in ſpecie autem veritas et vita. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate a)*, et hæc eſt fides: *tunc autem facie ad faciem*, et illa erit ſpecies," de utraque cognitione loquitur Chriſtus: *Si cognoviſſetis, et amodo cognoſcetis eum*; hoc ad ſpeciem pertinet: quando eum *facie ad faciem* videbimus, ſicuti eſt, illud ad fidem; quomodo nunc Patrem in Filio agnoſcimus diſtinctum quidem in perſona, ſed in una ſubſtantia paternitate perfecta, quæ in nobis, qui non eandem, ſed ſimilem tantum homogeneam a parentibus habemus; non niſi imperfecta eſt. *Quomodo tu dicis: oſtende nobis Patrem? Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me eſt? Verba, quæ ego loquor vobis, a me ipſo non loquor. Pater autem in me manens, ipſe facit opera.* Verbis ſuis de divinitate ſua in unitate ſubſtantiæ fidem facit operibus, miraculis nimirum. De quibus alibi *b)*: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor.* Et *c)*: *Amen, amen dico vobis: non poteſt Filius a ſe facere quidquam, niſi*

a) I. Cor. XIII. 12. *b)* Jo. V. 17. *c)* Ib. v. 19.

quod viderit Patrem facientem: quæcunque enim ille fecerit, hæc et Filius ſimiliter facit. Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei, quæ ipse facit: et maiora his demonstrabit ei opera, ita ut vos miremini. Quæ non ſolum de ſuis, ſed etiam de discipulorum operibus intelligenda ſunt, ut hic dicit *a*): *Amen, amen dico vobis: qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et maiora horum faciet, quia ego ad Patrem vado:* „Quæ verba, ut loquitur S. Thomas in h. l. *b*), non ſolum monstrant virtutem divinitatis in Christo, ſed etiam virtutem fidei, et coniunctionem Christi cum fidelibus. Sicut enim Filius operatur propter Patrem in se manentem per unitatem naturæ; ita et fideles operantur propter Christum in se manentem per fidem.“

Est hæc fides coniuncta cum plena fiducia ad quam discipulos ſuos hortatus, *Habete*, inquit *c*), *fidem Dei. Amen dico vobis, quicunque dixerit huic monti: Tollere, et mittere in mare: et non hæsitaverit in corde ſuo, ſed crediderit, quia quodcunque dixerit, fiat, fiet ei. Propterea dico vobis, omnia, quæcunque orantes petitis: credite, quia accipietis, et evenient vobis.* Et hic iam ſuos relicturus in mundo *d*): *Quia ego ad Patrem*

a) *Joan. XIV.* 12. *b*) *In cap. XIV. Joan.*
c) *Marc. XI.* 22. *d*) *Joan. XIV.* 12.

CAPUT CXLIII. *vado, et quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio.* *Hoc faciam*, inquit, *quod petieritis Patrem*, et mox: *Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam*, ut oſtenderet se unum cum Patre Deum, ſeque esse, qui faciat, ſive Patrem in nomine ſuo rogarent, ſive ſeipsum: *Quia ego in Patre, et Pater in me est.* Et infra v. 20. ubi eis vitam, qua nimirum ipse in Patre vivit in cœlo, promittit: *In illo die*, inquit, *cognoscetis, quia ego ſum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis*, in beata nempe visione Dei *facie ad faciem.* At vero, ut alibi dicit a): *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.* Est hoc, quo concluditur ſermo de viſione Patris in Filio complenda in altera vita. Nempe b): *Qui habet mandata mea, et ſervat ea: ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo: et ego diligam eum, et manifeſtabo ei meipsum.* Idem mox repetit ad Judæ ap. interrogationem: *Domine, quid factum est, quia manifeſtaturus es nobis teipsum, et non mundo?* Quod myſterium illud prædestinationis attinet, de quo D. Paulus, raptus licet in tertium cœlum, exclamat c): *O altitudo divitiarum ſapientiæ et ſcientiæ Dei: quam incomprehensibilia*

a) *Matth. VII.* 21. b) *Jo. XIV.* 21. c) *Rom. XI.* 33.

ſunt iudicia eius, et investigabiles viæ eius! etc. Christus non attenta Judæ quæstione, dicta modo de dilectione, qua ſalvi ſimus, repetens, respondit: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus: qui non diligit me, ſermones meos non ſervat*, atque idcirco reprobus est; qui autem diligit in finem electus, ut mox videbimus Cap. ſeq.

Caput CXLIV.

CAPUT CXLIV.

OBEDIENTIA IN CHARITATE.

Si diligitis me, mandata mea ſervate. Et ego rogabo Patrem, et alium paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere; quia non videt eum, nec ſcit eum: vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, et in vobis erit. Jo. XIV. 15. etc.

Diffusa in cordibus nostris per Spiritum ſanctum.

„Supra consolatus est Dominus discipulos ſuos, ſunt verba D. Thomæ l. c., de ſuo recessu, promittens eis accessum eorum ad Patrem; ſed quia posset videri eis longum, quod ad Patrem accederent, et in-

Caput CXLIV. terim ſine magiſtro esse dolerent, ideo consolatur eos, promittens eis Spiritum ſanctum." Explicat S. doctor deinde, quæ ſit conditio ad receptionem Spiritus S. ex parte discipulorum requiſita: „Scilicet amor cordis, et obedientia operis. Quorum unum Dominus ſupponit eos habere: et quantum ad hoc dicit: *si diligitis me;* et hoc apparet, quia triſtamini de meo receſſu. Infra XVI. 27. *Vos me amastis, quia ab initio mecum estis.* Aliud vero imperat futurum, et quantum ad hoc dicit: *Mandata mea ſervate:* quaſi dicat: Non oſtendatis amorem, quem habetis ad me in fletu, ſed in obedientia mandatorum meorum." Jam tunc triſtitia apoſtolos ob propinquum diſceſſum Chriſti repleverat ignaros adhuc, quæ eos mala ſuſtinenda manerent in demandato eis apoſtolatus munere; ideo promittit eis Spiritum S. paracletum ſeu conſolatorem in omnibus periculis et adverſitatibus: ne ceu orphani in mundo errarent: *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.* Antequam ab eis diſcederet ad Patrem, promiſit: *Ecce ego vobiscum ſum usque ad conſummationem ſæculi.* Quod cum corporaliter Verbo incarnato fieri non poſſet, hic promittit ſe rogaturum Patrem: *et alium paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere.* Adhuc ea in perſuaſione

erant apoſtoli, Chriſti regnum, reſtituto regno Iſrael in ſolio David, ſuper gentes fore in mundo. Ideo quærit Judas: *Quid factum eſt; quia manifeſtaturus es nobis teipſum, et non mundo.* Manifeſta autem eſt Chriſti reſponſio ſecundum conditionem, quæ prius apoſtolis fuit poſita; amor cordis et obedientia operis: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, et Pater meus diliget eum; et ad eum veniemus, et manſionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat.* Talis eſt mundus, et omnis, qui diligit mundum: *Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo a).* Hoc eſt regnum Chriſti in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum diffuſum, ut eum ex toto corde amantes, ſermonem eius ſervemus, ſerviamusque ei, *de manu inimicorum noſtrorum liberati in ſanctitate et iuſtitia omnibus diebus noſtris.* CAPUT CXLIV.

Sic impletur præceptum illud charitatis, in quo, ut iam ſupra vidimus, tota lex pendet, et prophetæ: duplex quidem Dei et proximi, ut tamen hoc ad illud revocetur, quatenus proximum non niſi in Deo diligimus, et ſic iuxta apoſtolum omnia in charitate fiunt. Hinc eſt quod Deus a nobis non niſi cor noſtrum petit: *Fili mi,*

a) *I. Joan. II.* 1.

Caput CXLIV. *præbe mihi cor tuum.* Hic eſt ſpiritus ille adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba, Pater! Quo eundem cum Christo cœlestem Patrem nacti hæredes quidem Dei cohæredes autem Christi in regno cœlorum constituimur. Quid hoc regno augustius? Quid hac relatione Deum Patrem inter et nos filios nobis dignius ſublimiusque? Quid fruitione hac ſummi boni, in amando æternum Deo beatius cogitari ac esse poſſit? Quid hac ſuavitate in delectatione charitatis dulcius? Quid facilius leviusque in hac vita impletione legis, exhibitioneque operis non voluntate tantum, ſed etiam voluptate charitatis? „Est quædam voluptas cordis, ſunt verba S. Augustini *a*), cui panis dulcis est ille cœlestis. Porro si poetæ dicere licuit: *trahit ſua quemque voluptas*, non neceſsitas, ſed voluptas; non obligatio, ſed delectatio: quanto fortius nos dicere debemus, trahi hominem ad Christum, qui delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur iustitia, delectatur ſempiterna vita, quod totum Christus est?" Ille nempe qui in apostolis nobis omnibus dixit: *Si diligitis me, mandata mea ſervate?* Hoc est mandatum Christi novum; hæc lex gratiæ: hic est paraclitus ille, Spiritus ſanctus, per charitatem diffuſus in cordibus nostris, ut ſine onere, ſine labore omnia in chari-

a) *Tract. XXVI. in Jo. n.* 4. *T. III. P. II. p.* 495.

tate faciamus; quidquid Deo creatori, redemtorique debemus ſola cordis redhibitione præstemus, delectationeque charitatis. „Ipsi gratias, ut cum S. Paulino loquar *a*), qui nobis tanti fœnoris remittit usuras, et obligationis immensæ compendium præstat, ſolam a nobis ſui dilectionem repetens; quam inter præcepta principali loco ponens ostendit, quomodo insolubile debitum etiam inopes ſolveremus. Nemo se excuset difficultate ſolvendi: quia nemo se potest dicere, animum non habere. Addo etiam amplius, eum, qui creditor est, debitorem fore. "

CAPUT CXLV.

PAX CHRISTI.

Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet. Jo. XIV. 27.

Dicit hæc Christus, postquam versu proxime antecedenti promiſiſſet apostolis ſuis paracletum Spiritum ſanctum, consolatorem nimirum, ne turbaretur cor eorum: quibus verbis *non turbetur cor vestrum* velut ex ab- **Inter mala in hoc mundo.**

a) *Epiſt.* 4.

Caput CXLV. rupto, ſed apposite omnino (cum ad paſſionem ſuam properando, dixiſſet: *Surgite eamus* Joan. XIII. 38.) ſermonem hunc ultimum ad apostolos ſuos exorſus fuerat Joan. XIV. etc. in quo tanta eis perferenda prædicit, ipsa prædictione hac firmato eorum, ne in tantis malis deficeret, animo: *Hæc*, ait Joan. XVI. 1. cum iterum eis Spiritum ſanctum paracletum promiſiſſet, *locutus ſum vobis, ut non ſcandalizemini. Absque ſynagogis facient vos etc.* Jam ex parte viderant cum Christo verſati apostoli paupere, et afflicto: iamque in eo res erat, ut paſſio et mors Christi conſummanda in memoriam eorum ea revocaret, quæ toties Christus de ſe ipſo, et de omnibus, qui accepta post Christum cruce eius diſcipuli eſſe vellent, manerent fata. Et ecce, hic pacem eis ſuam relinquit, et dat! Dixerat illis, cum primum eos apostolos fecerat: *Ecce ego mitto vos, ſicut oves in medio luporum etc. a)* In hoc ipſo ultimo ſermone ipſis iterum prædicit *b)*: *Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur, ſe obſequium præſtare Deo.* Jam eos ad hæc præmunierat, cum diceret *c)*: *Beati eritis, cum vos oderint homines, et cum ſeparaverint vos, et exprobraverint, et eiecerint nomen veſtrum tanquam malum propter Filium hominis. Gaudete in illa die et exultate: quoniam merces veſtra multa eſt*

a) Matth. X. 16. b) Jo. XVI. 2. c) Luc. VI. 22.

in cælo. Hæc eſt pax, quam ſuis relinquit Christus: *Non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor veſtrum, neque formidet. Non quomodo mundus dat*, inquit, paulo poſt oſtendens, quid a mundo exemplo ſuo ipsis exſpectandum eſſet. *Mementote ſermonis mei, quem ego dixi vobis: Non eſt ſervus maior domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, et vos perſequentur a).* Horum poſtea memores *ibant apoſtoli gaudentes a conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati b).* De his, quæ apoſtolis ſufferenda eſſent, teſtatur D. Paulus I. Cor. IV. 11. etc. *Usque in hanc horam et eſurimus, et ſitimus, et nudi ſumus, et colaphis cædimur, et inſtabiles ſumus, et laboramus operantes manibus noſtris: maledicimur, et benedicimus: perſecutionem patimur, et ſuſtinemus: blaſphemamur, et obſecramus: tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema usque adhuc.*

CAPUT CXLV.

Qualem vero ſe apoſtolus in his, aliisque innumeris afflictionibus, periculis, plagis, verberibus etc. quæ alibi commemorat, præbuerit, prodit, *repletus ſum*, inquit c), *conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione.* Sic et cæteri, quam ipsis reliquit Christus, fruiti ſunt pace: *non quomodo mundus dat*, imo in malis iſtis omni-

a) *Jo. XV. 20.* b) *Act. V. 41.* c) *II. Cor. VII. 4.*

CAPUT CXLV.

bus, quæ mundus dabat, pace Chriſti ſunt muniti, ut non turbaretur cor eorum, neque formidaret. „Cum ſciret, ſunt verba Origenis contra Celſum infenſiſſimum chriſtiani nominis hoſtem, et insultatorem *a*), mundi et non Dei fore homines, qui bellum nobis indicerent, addit: *Non quomodo mundus dat pacem, ego do vobis pacem.* In illo autem noſtram fiduciam ponimus, etſiamsi in mundo premamur: dixit enim: *In mundo preſſuram habebitis, ſed confidite, ego vici mundum.* Hæc certe pax unice a Deo eſt, pax Chriſti, *qui consolatur nos in omni tribulatione noſtra, ut poſſimus et ipsi consolari eos, qui in omni preſſura ſunt.* „Perfecta virtus, inquit S. Ambroſius *b*), habet quietis tranquillitatem, et ſtabilitatem; ideo Dominus donum eius perfectioribus reſervavit dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Perfectorum eſt enim, non facile mundanis moveri, non turbari metu, non exagitari ſuspicione, non terrore concuti, non dolore vexari, ſed quasi in littore tutiſſimo adverſus insurgentes fluctus ſæcularium procellarum mentem immobilem fida ſtatione placidare. Hoc firmamentum chriſtianis mentibus Chriſtus invexit, pacem internam invehens animis probatorum; non ut turbetur cor noſtrum, neque exa-

a) *L b. VIII. n.* 14. *T. I. p.* 752. *b*) *De Jacob et beata vita Lib. II. n.* 28. *T. I. p.* 468.

gitetur animus. Hanc pacem ſuper omnem mentem esse, apostolus doctor asseruit dicens: *Et pax, quæ exsuperat omnem mentem, custodit corda vestra, et ſensus in Christo Jesu.* Fructus itaque pacis est, non perturbari in pectore. Denique vita iusti quieta est, iniustus autem inquietudinis et perturbationis plenus est. Itaque amplius ſuis ſuspicionibus affligitur impius, quam alienis plerique verberibus: maioresque vibices vulnerum in eius animo ſunt, quam in eorum corpore, qui ab aliis verberantur." Caput CXLVI.

CAPUT CXLVI.

CHRISTUS AD PATREM REDIT.

Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem: quia Pater maior me est. Jo. XIV. 28.

Cum Filius minor ſit Patre in humana, quam assumpserat, natura, quamque iam vadens ad Patrem, ad eius dexteram erat collocaturus, gaudii utique hoc argumentum et causa esse debebat discipulis magistrum ſuum diligentibus, quod vaderet ad Patrem humana indutus natura, quo respectu Christus dicit, quia *Pater maior me est:* quod ipsum dicit manifesto divinitatis In gloriam ſuam.

ſuæ argumento. Ad quid enim diceret Chriſtus homo, *quia Pater maior me eſt*, (quod qui diceret, riſui se exponeret quilibet homo) niſi ſimul Deus eſſet; Deum vero se eſſe probat, ut paulo ante prædicta Judæ proditione Jo. XIII. 19. *Amodo dico vobis, prius quam fiat: ut cum factum fuerit, credatis, quia ego ſum*, ſcilicet QUI SUM *a*), Jehova. *Et nunc dixi vobis, prius quam fiat: ut cum factum fuerit, credatis:* dum nimirum in procinctu erat ad complendum opus redemtionis noſtræ, inſtaretque tempus, paratis iam cum Juda lictoribus. Hinc addit: *Jam non multa loquar vobiſcum:* cum adeſſet hora nos eripiendi a poteſtate dæmonis. *Venit enim princeps mundi huius, et in me non habet quidquam: in me*, inquit *b*), *qui cum in forma Dei eſſet*, non pro se, ſed pro nobis, *non rapinam arbitratus eſt, eſſe se æqualem Deo, ſed* propter nos *ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit ſemetipſum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: ut in nomine Jeſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, et infernorum; et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.*

a) *Exod. III.* 14. *b*) *Phil. II.* 6.

Caput CXLVI.

De hac igitur gloria gaudere vult Chriſtus diſcipulos, ſi ſe diligerent, de qua mox Patrem rogaturus erat *a*): *Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipſum, claritate, quam habui priusquam mundus eſſet, apud te.* Viditque poſtea unus ex apoſtolis ſuperſtes et audivit S. Joannes *b*) *vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et ſeniorum: et erat eorum numerus millia millium dicentium voce magna: Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, et divinitatem, et ſapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem:* ad quam gloriam iamiam iturus erat per paſſionem et mortem ſuam amore Patris ſui ſic iubentis. *Ut cognoſcat mundus, quia diligo Patrem, et ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio. Surgite, eamus hinc c*).

Hoc dicens a cœna ac cœnaculo ſe proripit conceſſurus in hortum Getſemani, ubi captus inde deduceretur ad paſſionem et mortem, quam pati eum oportuit, et ſic, vadens ad Patrem, intrare in gloriam ſuam. Intelleximus ſupra Cap. CIX. quomodo Christus *dum complerentur dies aſſumtionis eius, faciem ſuam firmavit, ut iret in Jeruſalem;* videmus hic eum cœnaculo egreſſum, conceſſurum extra urbem in hortum, quem

a) *Joan. XVII.* 5. *b*) *Apoc. V.* 11.
c) *Joan. XIV.* 31.

CAPUT CXLVI. ſciebat locum Judas, *quia frequenter Jeſus convenerat illuc cum diſcipulis ſuis a*). Adeſt igitur Judas, adeſt quaſi ex condicto Jeſus: *Jeſus itaque ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper eum, proceſſit.* Via hæc erat ad Patrem, per paſſionem et mortem ſuam, de qua dixerat: *Audiſtis, quia ego dixi vobis: Vado, et venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem. Vado*, inquit, *et venio ad vos*, uti iam ſupra dixerat: *Quia vado parare vobis locum. Et ſi abiero, et præparavero vobis locum: iterum venio, et accipiam vos ad me ipſum, ut ubi ſum ego, et vos ſitis b*). In cœleſti nimirum patria apud Patrem, ad quem, ſuis quoque paraturus locum, erat iturus, prout eum mox in oratione ultima effatus: *Nunc autem*, ait c), *ad te venio, et hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in ſemetipſis*, intrantes cum Chriſto *in gaudium Domini ſui*, in gloriam Patris ſui.

a) *Joan. XVIII.* 2. b) *Ibid. XIV.* 2.
c) *Ibid. XVII.* 13.

CAPUT CXLVII.

CHRISTUS VITIS; NOS PALMITES.

Caput CXLVII.

Ego ſum vitis vera: et Pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: et omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Jo. XV. 1.

Vitem veram ſe dicit Christus, ab ea ſe discernens, quæ erat tantum in figura, infrugifera illa, et maledicta, *quæ exſpectata ut faceret uvas, fecit autem labruſcas.* De qua toties conqueritur apud prophetas Dominus, cuius operarii in vineam miſſi, ſervos, ipſumque Chriſtum Dominum Filium æterni Patris, qui hic agricola dicitur, occiderunt. *Nunc ergo habitatores Jeruſalem, et viri Juda, iudicate inter me et vineam meam. Quid eſt quod debui ultra facere vineæ meæ, et non feci ei? An quod exſpectavi, ut faceret uvas, et fecit labruſcas? a)* Et Jerem. II. 21. *Ego autem plantavi vineam electam, omne ſemen verum: quomodo ergo converſa es mihi in pravum vinea aliena?*

In Chriſto manentes et fructificantes.

Poteſt etiam dici vitis vera Chriſtus ob *ſanguinem uvæ meracissimum b)*, quem nobis bibendum tradit. „Recte etiam,

a) Isai. V. *b) Deut. XXXII: 14.*

ſunt verba S. Gaudentii Brixienſis *a*), vini ſpecie ſanguis eius exprimitur, quia cum ipse in evangelio dicit: *Ego ſum vitis vera*, ſatis declarat, ſanguinem ſuum esse omne vinum, quod in figura passionis eius offertur. Unde patriarcha Jacob de Christo prophetaverat, dicens: *Lavabit in vino ſtolam ſuam, et in ſanguine uvæ amictum ſuum*, ſtolam quippe nostri corporis indumentum ſuum, proprio ſanguine abluturus. Ipse igitur naturarum creator, et Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus (quia et potest, et promiſit) efficit proprium corpus: et qui de aqua vinum fecit, facit et de vino ſanguinem ſuum." Intima coniunctio, qua nos palmites in Christo vite ſumus haud melius, quam in participatione corporis et ſanguinis Christi in Eucharistia declaratur, qua velut in ſuccum eius et ſanguinem convertimur.

Tum vero vigor noster omnis ſpiritualis in Christo hac ſimilitudine pluribus ab ipso Christo consequenter declaratur: ut nec aptius aliquid vite in rerum natura excogitari possit, viliſſimi extra vitem et exilis ligni, in vite autem feraciſſimum ſucci, vini, *quod lætificat Deum, et hominem b*). *Manete*, inquit *c*), *in me: et ego in vobis. Sicut palmes*

a) *Serm. II. p.* 33. *b*) *Jud. IX.* 13.
c) *Joan. XV.* 4.

non potest ferre fructum a ſemetipso, nisi manſerit in vite; ſic nec vos, nisi in me manseritis. CAPUT CXLVII.
Ego ſum vitis, vos palmites: qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum: quia ſine me nihil potestis facere. Doctrinam hanc passim D. Paulus in ſuis epistolis illustrat tum quod necessariam prorsus gratiæ Christi influentiam attinet, cum etiam compagem illam membrorum corporis Christi I. Cor. XII. et Eph. IV. *Quo crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus. Ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam ſubministrationis, ſecundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate*, ſed non nisi in vite. *Si quis in me non manserit, mittetur foras ſicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet.* Pulchre hic Clemens Alexandrinus ad id, quod primo ſtatim dixerat Christus, respiciens: *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: et omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat*, eorum errorem præoccupat: „Qui, ut inquit *a*), ſolam fidem requirunt: perinde ac si, cum nullam vitis curam gesserint, velint ab initio ſtatim botros accipere. Dicitur autem Dominus vitis allegorice, a quo cum diligentia, et agri colendi arte, quæ fit ratione et ſermone, fructus est vin-

a) *Lib. I. ſtromat. p.* 291.

demiandus. Putare oportet, fodere, ligare, et reliqua facere. Falce, ut ſentio, et ligone, et aliis rusticis instrumentis ad vitis curam opus est, ut nobis fructum producat esculentum.“ Et in Pædagogo lib. I. p. 115.: „Silvescit enim, inquit, vitis, nisi putetur; ita etiam homo. Luxuriantes autem adnatasque propagines, verbum, qui est gladius, expurgat, cogens appetitiones, ne fructum ferre desiderent. Eorum autem, qui peccant, increpatio habet ſcopum ſalutem, verbo se concinne applicante pro propriis, uniuscuiusque moribus, et alicubi quidem vehementi, ac intenso; alicubi autem laxo ac remisso.“ Propius hoc S. Jo. Chrysost. in h. l. de ærumnis apostolis inducendis exponit. Universim vero apostolus loquitur: *Omnes, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur.* Nec de externa tantum vi res agitur; quisque ſibi ipsi vim inferre debet: *Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Vi maxima naturæ corruptio et vitiositas opus habet. Abscindenda est manus, pes, oculus, qui ſcandalizat: purganda, putanda est vitis unde palmes fructuosior efficitur. Hinc ostenditur tentationes fortiores efficere nos, et quævis mala, quæ patienter ac fortiter perferimus, aut ipsi nobis inferimus. Quod quo ſeveriores in nos ipsos facimus, eo meliores, dignioresque nos conductitios

divini vinitoris operarios exhibemus, qui omnem palmitem, qui fert fructum, purgat, ut fructum plus afferat. Exemplum illuſtriſſimum Ecclesia primitiva per Christum in apostolis; ac deinceps per priora persecutionum ſæcula præbet, tempus putationis illius; qua tam ſtupendum in modum excrescens vinea Domini, Ecclesia, totum tam ſubito replevit orbem ſanguine martyrum Christi irrigata; quasi ſanguine uvæ in vaticinio patriarchæ Jacob de Christo Gen. XLIX. 11: *Lavabit in vino ſtolam ſuam, et ſanguine uvæ pallium ſuum.* **Caput CXLVII.**

CAPUT CXLVIII.

CAPUT CXLVIII.

PERFECTIO CHARITATIS EXEMPLO CHRISTI.

In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, et efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſervaveritis, manebitis in dilectione mea, ſicut et ego Patris mei præcepta ſervavi, et maneo in eius dilectione. Hæc locutus ſum vobis, ut gaudium meum in vobis ſit, et gaudium veſtrum impleatur. *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Jo. XV. 8. etc.

Vitam dantis pro nobis.

Supra vidimus, cœleſtem Patrem a dilecto Filio ſuo per mortem et paſſionem fuiſſe clarificatum. Chriſtum etiam audivimus nos hortantem: *Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos et malos, et pluit ſuper iuſtos et iniuſtos;* ut nimirum nos ad dilectionem inimicorum inſtrueret. Hoc vero Chriſtus nos maxime ſuo exemplo docuit, et plus fecit, quam hoc in ſermone ad

perfectionem charitatis poſuit: *Maiorem charitatem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*, quales nos nimirum fecit, Patri reconciliatos. *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi eſſemus ſecundum tempus, pro impiis mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur: nam pro bono forſitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, ſecundum tempus Christus pro nobis mortuus eſt a)*. Commentarius quidam ſunt hæc apoſtoli verba præcepti charitatis ſecundum id, quod notavimus, Christi pro nobis vitam ponentis exemplum, qui iubemur et inimicos diligere, atque adeo amicorum loco habere, ut diligamus invicem, ſicut dilexit nos. Modo dixerat: *Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos.* Eſt hoc, quod legitur Jo. III. 16. *Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Ad Evangelium hoc ſalutis humanæ per universum orbem denunciandum Christus apoſtolos ſelegit dicens: *Sicut miſit me Pater, ita ego mitto vos;* nempe, *ſicut oves*, ut alibi dicit, *in medio luporum*; exemplo magiſtri *ſicut ovis ad occiſionem*, ad animas ſuas ponendas, ſanguinemque effundendum pro Christo, *ut* nempe *clarificetur*

CAPUT CXLVIII.

a) *Rom. V. 6. etc.*

CAPUT CXLVIII. *Pater in Filio.* Quod pertinet ad primum et maximum mandatum Dei nimirum; ſecundum vero *ſimile huic*, quia in primo concentratur, omnia ſcilicet ad finem unum referendo, gloriam Dei: *In hoc clarificatus eſt Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, et efficiamini mei diſcipuli*, nempe, *ut diligatis invicem ſicut dilexi vos.* Eſt hoc ſublime illud myſterium, per quod, ut diximus, utrumque dilectionis præceptum, *in quo univerſa lex pendet et propheta*, concentratur. „Ipſa eſt, ait S. Auguſtinus *a*), dilectio ab omni mundana dilectione diſcreta, quam diſtinguendo addidit Dominus, *ſicut dilexi vos.* Quid enim niſi Deum dilexit in nobis? Non quod habebamus, ſed ut haberemus: ut perducat nos, ſicut paulo ante dixi, ubi ſit Deus omnia in omnibus. Sic etiam medicus recte dicitur ægros diligere: et quid in eis niſi ſalutem diligit, quam cupit utique revocare, non morbum, quem venit expellere? Sic ergo et nos invicem diligamus, ut quantum poſſumus, invicem ad habendum in nobis Deum cura dilectionis attrahamus.“ Hoc fuerat tunc opus grande apoſtolicum, ad quod inſtruendo diſcipulos ſuos, eiſdem toties in hoc ultimo ſermone perfectionem dilectionis mutuæ ſicut dilexit nos, et cum ipſis etiam nobis inculcavit, ut *ſicut Chriſtus animam ſuam pro nobis*

a) *Tract. LXVI. in Jo. n. 2. T. III. P. II. p. 675.*

poſuit, ſic et nos pro fratribus debeamus animam ponere a). CAPUT CXLIX.

CAPUT CXLIX.

AMICI DEI SIMUS, NON SERVI.

Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis. Jam non dicam vos ſervos, quia ſervus nescit, quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos: quia omnia, quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis. Jo. XV. 13. etc.

„O rem mirabilem! exclamat S. Auguſtinus b), cum ſervire non poſſimus, niſi præcepta Domini fecerimus, quomodo præcepta faciendo ſervi non erimus? ſi ſervus non ero præcepta faciendo, et niſi præcepta fecero, ſervire non potero: ergo ſerviendo ſervus non ero.“ Servos paulo poſt iterum vocat: *Non eſt ſervus maior domino ſuo, ſi me perſecuti ſunt, et vos perſequentur.* Ut alibi in eodem argumento dicitur: *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.* Eſt vero hæc ipſa magiſtri erga diſcipulos ſuos dignatio, quod ceu intimis amicis omnia, quæcunque audivit a Patre ſuo, nota eis fecerit. Præmiſit vero: *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis,* Charitate.

a) *Joann. III. 16.* b) *Tract. LXXXV. in Joann. T. III. P. II. p. 711.*

CAPUT CXLIX.

quæ ego præcipio vobis. Omnia mandata Dei in præcepto charitatis coadunantur, de quo dudum dixerat Christus, in duobus præceptis universam legem pendere, et prophetas, charitatis Dei nempe et proximi, quæ unice in hoc ultimo ſermone inculcatur: *Si diligitis me, mandata mea ſervate. Si præcepta mea ſervaveritis, manebitis in dilectione mea. Mandatum novum do vobis*, et *a*): *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem. Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Id iam in eo erat, ut faceret, moriturus pro nobis in cruce, iuxta œconomiam Evangelii Christi Verbi divini incarnati, de qua dicit Christus: *Quia omnia, quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis*, amicis ſcilicet meis, de quibus dixerat: *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Et ſupra *b*): *Qui habet mandata mea, et ſervat ea, ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo. Et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum.* Quicunque nempe ex illis est, de quibus dicit: *Vos amici mei estis etc.* Qualis fuit Nicodemus, qui Jo. III. venit ad Jesum de nocte, cui ex parte quidem obscurius totam Evangelii Christi Verbi divini incarnati œconomiam pandit: *Nemo*, inquit, *ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo. Et ſicut*

a) *Joan. XV.* 12. *etc.* *b*) *Ibid. XIV.* 21.

Moyses exaltavit ſerpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis: ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in illum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Fuit hic Nicodemus *a*), qui in ſynedrio Judæorum, cum decernerent interficere Christum, eius defenſorem egit, et cum Joſepho de Arimathea *b*) unxerat corpus Jeſu, quando apoſtoli fugam arripuerant, de quibus dixerat: *Jam non dicam vos ſervos etc.*

Capus CXLIX.

Recte vero, ut non ſimus ſervi, S. Auguſtinus ſervilem excludit timorem, quem foras mittit charitas ab illis, de quibus apoſtolus *c*): *Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore.* Sic idem apoſtolus etiam ſervos dominis ſuis obedire vult *in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto. Non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes, ſed ut ſervi Chriſti, facientes voluntatem Dei cum bona voluntate ſervientes, ſicut Domino et non hominibus d*), procul ſpiritu ſervitutis in timore. Igitur ab hac ſervitute liberi ſunt, quibus dicit: *Jam non dicam vos ſervos, quia ſervus neſcit, quid faciat dominus eius.* „Non utique ille ſervus, pergit S. Auguſtinus, pertinens ad timorem caſtum, cui dicitur:

a) *Joan. VII.* *b*) *Ibid. XIX. 38.* *c*) *Rom. XI. 20.* *d*) *Eph. VI. 5.*

Euge, ſerve bone, intra in gaudium Domini tui: ſed ille ſervus pertinens ad timorem foras a charitate mittendum, de quo alibi dicit: *ſervus non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum.* Quoniam itaque dedit nobis potestatem, filios Dei fieri, non ſervi, ſed filii ſimus: ut miro quodam et ineffabili, ſed tamen vero modo ſervi non ſervi esse possimus: ſervi ſcilicet casto timore, ad quem pertinet ſervus intrans in gaudium Domini ſui; non ſervi autem timore foras mittendo, ad quem pertinet, ſervus non manens in domo in æternum. Ut autem tales ſervi non ſervi ſimus, Dominum facere ſciamus. Hoc autem ſervus ille nescit, qui nescit, quid faciat Dominus eius; et cum aliquid boni facit, ſic extollitur, quasi hoc ipse faciat, non Dominus eius; et in se, non in Domino gloriatur, cum se ipse deceperit, quia ſic gloriatur, quasi non acceperit. Nos autem charissimi! ut amici Domini esse possimus, quid noster Dominus faciat, ſciamus. Non enim ſolum homines, verum etiam iustos ipse facit nos, et non ipsi nos. Et ut hoc ſciamus, quis nisi ipse facit? *Non enim ſpiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum, qui ex Deo est, ut ſciamus, quæ a Deo donata ſunt nobis.* Ab ipso, quidquid boni est, donatur. Ergo quia et hoc bonum est, ab ipso utique donatur, ut ſciatur, a quo bonum omne donetur: ut omnino de omnibus

bonis, *qui gloriatur, in Domino glorietur.* " Add. quæ ſequenti ſermone in illa verba: *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos*, in eandem ſententiam loquitur.

Caput CL.

CAPUT CL.

MISSIO SPIRITUS S. PARACLETI.

Expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, et de iustitia, et de iudicio: De peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iustitia vero, quia ad Patrem vado, et iam non videbitis me: de iudicio autem, quia princeps huius mundi iam iudicatus est.' Joan. XVI. 7. etc.

De plenitudine Spiritus ſancti in apoſtolos die Pentecoſtes effuſa hic ſermo eſt. „Spiritus ſanctus, inquit S. Gregorius Nazianzenus *a*), in Chriſti diſcipulis vim ſuam exercuit trifariam, tribusque temporibus, prout ipſorum captus ferebat: nempe antequam Chriſtus per paſſionem glorificatus eſſet: poſtquam per reſurrectionem glorifi-

Ad iudicium porro mundi, mundanorum Judæorum.

a) *Orat. de feſto Pentec.*

catus fuit: ac denique poſt eius in cœlum aſcenſum. Hoc autem perſpicue oſtendit tum prima illa morborum, ſpirituumque depulſio, quæ ſcilicet non abſque Spiritus numine fiebat; tum illa poſt confectum ſalutis noſtræ negotium inſufflatio, quæ divinioris procul dubio inſpirationis ſpecimen habebat; tum poſtremo præſens hæc ignearum linguarum diviſio, quam ſolemni feſto celebramus. " Quem primum ſermonem poſt acceptum Spiritum ſanctum ad populum Judaicum Act. II. 22. etc. habuit Petrus apoſtolus, is ea omnia in ſe continet, quæ hic a Chriſto de Spiritu ſancto dicuntur: primum, *arguet mundum de peccato*, ut per os Petri fit Judæis exprobrantis: *Viri Iſraelitæ! audite verba hæc: Jeſum Nazarenum, virum probatum a Deo in vobis, virtutibus, et prodigiis, et ſignis, quæ fecit Deus per illum in medio veſtri, ſicut et vos ſcitis, hunc definito conſilio et præſcientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemiſtis.* En peccatum Judæorum, de quo eos Spiritus S. arguit: *Quia non crediderunt in me*, nec agnoverunt Meſſiam: convincuntur autem, quantum in hoc peccatum commiſerint: *Certiſſime ſciat ergo*, ut Petrus ſermonem ſuum concludit, *omnis domus Iſrael, quia et Dominum eum, Chriſtum fecit Deus, hunc Jeſum, quem vos crucifixiſtis. His autem auditis compuncti ſunt etc. De iuſtitia vero*, quod eſt ſecundum, *quia*

ad Patrem vado, et iam non videbitis me, poſtquam iam perſunctus ſum munere Meſſiæ, a quo vos perperam regnum David terrenum reſtituendum exiſtimabatis, regemque verſaturum inter vos in hoc mundo, me illum etc. nempe, *quem Deus ſuſcitavit ſolutis doloribus inferni, quod impoſſibile erat teneri illum ab eo: Quia* ſcilicet *princeps huius mundi iam iudicatus eſt:* quod eſt tertium *de iudicio*, quo diabolus, per quem peccatum venit in hunc mundum, et totum genus humanum pervaſit, atque ſibi obnoxium habuit, regno ſuo exutus eſt per Chriſtum, *quem Deus ſuſcitavit, ſolutis doloribus inferni*, hominibus nimirum a pœna æternæ damnationis liberatis, infernalis ignis, *qui diabolo et angelis eius paratus eſt*, a quo *impoſſibile erat teneri illum.* Deinceps vero hæc ex pſalmiſta David confirmans, atque recapitulans: *Providens*, pergit apoſtolus, *locutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. Hunc Jeſum reſuſcitavit Deus, cuius omnes nos teſtes ſumus. Dextera igitur Dei exaltatus, et promiſſione Spiritus ſancti accepta a Patre, effudit hunc, quem vos videtis, et auditis. Non enim David aſcendit in cœlum: dixit autem ipſe: Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis: Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum.*

CAPUT CL.

Porro quæ dixit: *Dextera igitur Dei exaltatus, et promiſſione Spiritus ſancti accepta a Patre, effudit hunc, quem vos videtis, et auditis* in compendio ſunt, quæ Christus apoſtolis in ultimo ſermone de Spiritu ſancto paracleto explicavit: *Quem*, inquit a), *mittet Pater in nomine meo: ille vos docebit omnia, et ſuggeret omnia, quæcunque dixero vobis.* Nempe ut poſtea dicit b): *Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a ſemetipſo, ſed quæcunque audiet, loquetur, et quæ ventura ſunt, annuntiabit vobis. Ille de meo accipiet, et annuntiabit vobis. Omnia, quæcunque habet Pater, mea ſunt: propterea dixi, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis.* Quæ divinam continent de SS. Trinitatis myſterio theologiam, paſſim ab interpretibus S. Scripturæ et theologis hic explicatam. Vid. Maldonatus in h. l.

a) *Joan. XIV. 26.* b) *Ibid. XVI. 12.*

CAPUT CLI.

Caput CLI.

TRISTITIA HUJUS SÆCULI CONVERTENDA IN GAUDIUM.

De hoc quæritis inter vos, quia dixi: modicum, et non videbitis me: et iterum modicum, et videbitis me. *Amen, amen dico vobis, quia plorabitis, et flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, ſed tristitia vestra vertetur in gaudium.* Joan. XVI. 19. etc.

Æternum in cœlis.

Aderat iam ipsa hora, qua modicum non essent visuri magistrum ſuum discipuli (tradendum in manus peccatorum, ad illudendum, flagellandum, et crucifigendum) et iterum post modicum visuri resurgentem. Scd non huc ſolum restringi hoc modicum, indicat comparatio, quæ ſequitur, mulieris, quæ, *cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cum autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.*

Mittendi erant apostoli in universum mundum, prædicare evangelium omni creaturæ, non unum tantum hominem, ſed innumeros Christo regeneraturi, idque cum dolore parturientis pressuram habituri in

CAPUT CLIII.

Veritate hac ſe liberari non patiebantur Judæi, quibus ultimus eorum propheta Malachias *a)* verbis ultimis prophetiæ ſuæ promiſit peculiarem ipſis prophetam Eliam præcurſorem in primo adventu ſuo Domini, *ut convertat corda patrum in filios, ne forte veniam, et percutiam terram anathemate*, quod factum eſt, quando Chriſtus vicit mundum, toties, quoties de eo ſermo in Evangelio, reprobatum, ab ultima etiam Chriſti ad Patrem oratione (ut mox videbimus) et redemtione excluſum, quippe qui eum non cognovit: dumque Chriſtus dicit: *Confidite, ego vici mundum*, ſuis animus adiicitur, ut cum magiſtro crucifixo preſſuram habentes in mundo, cruci etiam affigant mundum, ut de ſe D. Paulus profitetur *b)*, *per quem mihi mundus crucifixus eſt, et ego mundo.*

a) Malach. IV. 6. *b) Gal. VI. 14.*

dam in gaudium. Certos eos iam reddiderat magiſter veritatis *a*): *Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos. Adhuc modicum, et mundus me iam non videt. Vos autem videtis me, quia ego vivo, et vos vivetis. Et in illo die cognoſcetis, quia ego ſum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis*, in æterna nimirum illa, poſt hanc miſeram, ac unice felici vita, de qua iuxta eundem apoſtolum et evangeliſtam aquilam *b*): *Scimus, quoniam, cum apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum, ſicuti eſt*, non iam *per ſpeculum in ænigmate*, ſed *facie ad faciem c*): quam theologi viſionem intuitivam appellant; dum modo nec ipſam animam noſtram cognoſcimus, niſi abſtractive tantum, et *ex parte*, iuxta apoſtolum: *Tunc autem cognoſcam, ſicut et cognitus ſum*, a Deo nimirum, ut S. Thomas interpretatur, quo ipſo ſummo bono ero beatus: quippe qui „ſeipſum, ut cum S. Auguſtino loquar *d*), quo melius aut maius nihil eſſe poſſit, promiſit. Quid eſt enim aliud, quod per prophetam dicit: *Ero illorum Deus, et ipſi erunt mihi plebs:* niſi ego ero, unde ſatientur? ego ero, quæcumque ab hominibus honeſte deſiderabuntur, et vita, et ſalus, et victus, et copia, et gloria, et honor,

Caput CLI.

a) *Joan. XIV.* 18. *etc.* *b*) *I. Joan. III.* 2. *c*) *I. Cor. XIII.* 12. *d*) *Lib. XXII. de Civit. Dei*, *c.* 30. *totius operis ultimo.*

CAPUT CLIV. gis reſurrectione? Nam in paſſione magis eius humilitas, quam claritas commendatur, Apoſtolo dicente: *Humiliavit ſemetipſum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Deinde ſequitur, et de eius clarificatione iam dicit: *Propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit ei nomen, quod est ſuper omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.* Hæc est glorificatio D. N. J. C. quæ ab eius reſurrectione ſumsit exordium.“ Et paulo post: „Quod ergo ait: *Pater, venit hora, clarifica Filium tuum*, ſic intelligendum est, tanquam dixerit: venit hora ſeminandæ humilitatis, fructum non differas claritatis:“ Quærit iam quid ſibi velit, quod ſequitur: *ut Filius tuus clarificet te*, reſpondens autem tractatu ſequenti breviſſime, „tanquam, ait, diceret: reſuſcita me, ut innoteſcas toti orbi per me.“ Hoc est quod ſequitur: *ut Filius tuus clarificet te, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne, quod dediſti ei, det eis vitam æternam.* Hæc non contrariari ei, quam ſupra (Cap. 81.) expoſuimus, Christi clarificationi per paſſionem et mortem in reſurrectione ſua, dicta conferenti pateſcet. Christus ſatisfaciendo æterno Patri, per paſſionem et mortem ſuam clarificavit Patrem ſuum, iuſtitiam et miſericordiam eius mani-

ſestando erga genus humanum, ut ad finem, ad quem a Deo creatus est, redire posset, quem hic vocat vitam æternam: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum a)*, hic nempe in fide, quasi in ſpeculo, illic autem in ſpecie, facie ad faciem in cœlis: ut hic ſit vita æterna, quam alias dicit regnum ſuum, nempe ecclesiam fidelium in præsenti vita, in altera autem ecclesiam ſanctorum cœlestem in felicitate æterna.

Sic Deus est omnia in omnibus in cœlo et in terra ad gloriam ſuam, tanquam finem ultimum omnium rerum, manifestandam, ac se ceu ſummum bonum participandum a nobis. Postquam Deus se in operibus ſuis manifestaverat in creando, gloriam vero, quam ei reddere rationalis creatura homo in hoc orbe terraqueo debuisset frustratus peccando fuerat, venit Christus Verbum divinum in terram: *Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis b)*, gratiæ nimirum plenum et ſuperabundans in genus humanum, in gratiam per Christum receptum (unde nato Domino angeli cecinerunt: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus*) veritatis autem plenum in ipsa manifestatione divinæ gloriæ, quæ nulla

a) *Joan. XVII.* 3. b) *Ib. I.* 14.

CAPUT CLIV. unquam re magis, quam in Verbi divini Incarnatione enituit, opere redemtionis noſtræ per Chriſtum, de quo ipſe, cœleſtem Patrem affatus, *Ego*, inquit, *te clarificavi ſuper terram: opus conſummavi, quod dediſti mihi, ut faciam.* Petierat iam a Patre Chriſtus *a*): *Pater clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cælo: Et clarificavi, et iterum clarificabo.* Venit hæc vox de cœlo, dum *quidam gentiles ex his, qui aſcenderant, ut adorarent in die feſto*, accedentes ad Philippum, qui erat a Bethſaida Galileæ trans Jordanem in confinibus, unde etiam Petrus et Andreas ortus erat, *rogabant eum dicentes: Domine volumus Jesum videre. Venit Philippus et dicit Andreæ: Andreas rurſum, et Philippus dixerunt Jesu.* Non fruſtra hæc ita articulatim recenſentur, ſiquidem Patrem ſuum clarificaturus erat per apoſtolos, in univerſum mundum, ad prædicandum Evangelium omni creaturæ miſſos. Ut nimirum Gentiles, abiecto cultu falſorum deorum, agnoſcant *te ſolum verum Deum, et quem miſisti, Jesum Chriſtum b*), Meſſiam Judæis promiſſum. Hunc apoſtoli, quem Judæi reiecerunt, Gentilibus prædicarunt. Eſt hoc, quod Chriſtus antea iam in ultimo ante paſſionem ſuam ſermone dixerat apoſtolis: *In hoc clarificatus eſt Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, et efficiamini mei diſcipuli c*);

a) *Jo. XII.* 28. *b*) *Ib. XVII.* 3. *c*) *Ib. XV.* 8.

Conſideravimus ſupra glorificatum Chriſtum et Deum clarificatum in eo per paſſionem et mortem ſuam, in cruce exaltatum, qualem mortem, dum ille Petro denuntiaſſet, addit evangeliſta *a*): *Hoc autem dixit, ſignificans, qua morte clarificaturus eſſet Deum.* Sic Chriſtus de ſeipſo, dum a cœna ultima eum proditurus exiſſet Judas, loquitur, iam paſſurus ac moriturus in cruce *b*): *Nunc clarificatus eſt Filius hominis: et Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo, et Deus clarificabit eum in ſemetipſo: et continuo clarificabit eum.* Eſt hoc, quod in propoſito nobis textu Jo. XVII. 5. ſequitur: *Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipſum, claritate, quam habui, priusquam mundus eſſet, apud te,* ad dexteram nimirum tuam in cœleſti ſolio tuo, quo reſurgens ex mortuis erat elevandus. CAPUT CLIV.

Quemadmodum igitur Pater clarificavit Filium poſt reſurrectionem et aſcenſionem in cœlum in gloria ſua ad dexteram ſuam collocando; ſic Chriſtus clarificavit Patrem ſuum humanam naturam aſſumendo, eumque hominibus per Evangelii prædicationem manifeſtando, per paſſionem et mortem vero ſuam plene eius iuſtitiæ ſatisfaciendo pro nobis, ut et Filius clarificaret Pa-

a) *Jo. XX.* 19. *b*) *Ib. XIII.* 31. *etc.*

CAPUT CLV.

trem in nobis hic, et in æternum: nempe, *ut Filius tuus clarificet te, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne, quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, et quem miſiſti Jeſum Chriſtum*, qui nos participes redderet vitæ æternæ in Deo, facie ad faciem eum videndo, cognoſcendoque ſicuti eſt.

CAPUT CLV.

ORATIO PRO APOSTOLIS.

Manifeſtavi nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi de mundo. Tui erant, et mihi eos dediſti: et ſermonem meum ſervaverunt. Nunc cognoverunt, quia omnia, quæ dediſti mihi, abs te ſunt: quia verba, quæ dediſti mihi, dedi eis: et ipſi acceperunt, et cognoverunt vere, quia a te exivi, et crediderunt, quia tu me miſiſti. *Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi, quia tui ſunt: et mea omnia tua ſunt, et tua mea ſunt: et clarificatus ſum in eis.* Et iam non ſum in mundo, et hi in mundo ſunt, et ego ad te venio. Joan. XVII. 6. etc.

Non pro mundo.

Postquam pro ſua clarificatione oravit Chriſtus, iam pro apoſtolis ſuis orat, quibus

ſpecialiter manifeſtavit nomen Patris, quod ipsi deinceps manifeſtarent per orbem terrarum, et quod ipsi in aure audierunt, prædicarent ſuper tecta. Teſtimonium eis reddit, quod ſermonem ſuum ſervaverint. *Et nunc cognoverunt, quia omnia, quæ dediſti mihi abs te ſunt: et cognoverunt, quia a te exivi.* Quod dicit: *Nunc*, ad ſermonem ultimum, quem modo præ oculis habuimus ſingulariter referendum eſt, in cuius fine palam profitentur diſcipuli, perfectam Evangelicæ doctrinæ fidem ſe habere: *Ecce*, aiunt, *iam palam loqueris etc.* poſtquam nempe ultimo ipsis dixiſſet, ſe exiſſe a Patre, et veniſſe in mundum, et redire ad Patrem. Quibus verbis totum Evangelium divini verbi pro ſalute humana incarnati continetur: ea terribili reſtrictione, quæ ſequitur. *Non pro mundo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi, quia tui ſunt.* Quæ in verba S. Auguſtinus, „mundum vult modo intelligi, ſcribit *a*), qui vivunt ſecundum concupiſcentiam mundi, et non ſunt in ea ſorte gratiæ, ut ab illo eligantur ex mundo". De mundo loquitur, de quo ſupra Jo. XV. 18. *Si mundus vos odit, ſcitote, quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat, diligeret, quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo: propterea odit vos mundus. Mementote*

a) *Tr. CVII. in Jo. n.* 1. *T. III. P. II. p.* 767. *etc.*

CAPUT CLV. *ſermonis mei, quem ego dixi vobis: Non eſt ſervus maior domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, et vos perſequentur. Si ſermonem meum ſervarunt, et veſtrum ſervabunt.* Rem iterum Chriſtus poſtea ediſſerit *a*): *Ego dedi eis ſermonem tuum, et mundus eos odio habuit, quia non ſunt de mundo, ſicut et ego non ſum de mundo. Non rogo, ut tollas eos de mundo, ſed ut ſerves eos de malo.* Quia nimirum ut alibi loquitur Joannes *b*): *Totus mundus in maligno poſitus eſt.* Et in oratione Dominica dicimus: *Libera nos a malo*, a dæmone ſcilicet, et mundo in maligno poſito. Non vult tolli eos de mundo, nam *ſicut tu me miſiſti in mundum, et ego miſi eos in mundum c*). Nempe dum eis dixit: *Ite in univerſum mundum, et prædicate Evangelium omni creaturæ.* Miſit eos ſicut ipſe a Patre miſſus fuerat, et clarificatus eſt in eis, dum *cognoverunt*, ait, *vere, quia a te exivi. Et ſervaverunt ſermonem meum*, ſervaturique erant Evangelium, quod acceperunt prædicandum in univerſo mundo, quem Chriſtus iam, expleto opere miſſionis ſuæ, erat relicturus. Veluti de ſe ad Patrem redeunte loquitur: *Jam non ſum in mundo, et hi in mundo ſunt, et ego ad te venio.*

Mundum quidem Chriſtus ubique in Evangelio inceſſit, ac deteſtatur; omnium autem horribiliſſimum eſt, quod dixerat:

a) *Jo. XVII.* 14. *b*) *I. Jo. V.* 19. *c*) *Jo. XVII.* 18.

Non pro mundo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi; quia tui ſunt, pro quibus nempe, ut apoſtolus dicit *dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, ut eriperet nos de præſenti ſæculo nequam a)*. Et S. Joannes *b)*: *Mundus tranſit, et concupiſcentia eius, qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.* Hi ſunt de quibus Chriſtus paulo poſt in concluſione ultimæ orationis ſuæ ad Patrem rogat: *Pater, quos dediſti mihi, volo, ut ubi ego ſum, et illi ſint mecum; ut videant claritatem meam, quam dediſti mihi, quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi. Pater iuſte, mundus te non cognovit.* Sic S. Joannes dicit *c)*: *Mundus per ipſum factus eſt, et mundus eum non cognovit;* nempe *lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem; lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.* Quod tunc de Judæis dictum erat, a quibus ideo lux Evangelii ad gentes fuit delata *aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem* (ut Chriſtus ad Saulum a ſe in via proſtratum locutus fuerat), *et de poteſtate ſatanæ ad Deum ut accipiant remiſſionem peccatorum, et ſortem inter ſanctos, per fidem quæ eſt in me d)*, ut rem ipſe narrat apoſtolus, alibique monet corripere eos, qui veritati reſiſtunt *e)*: *Ne quando det illis pœniten-*

CAPUT CLV.

a) Gal. I. 4. *b) I. Jo. II. 27.* *c) Jo. I. 10.*
d) Act. XXVI. 18. *e) II. Tim. II. 25.*

Caput CLV. *tiam ad agnoſcendam veritatem, et reſipiſcant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipſius voluntatem.* Hic est, de quo idem II. Cor. IV. 4.: *Deus huius ſaeculi*, qui a Christo *princeps huius mundi* non ſemel appellatur eiusque caterva Ephes. VI. 12.: *Mundi rectores tenebrarum harum.* Nempe erat hæc iusta pœna peccati: *A quo enim quis ſuperatus est, huius et ſervus est*, ut dicitur II. Pet. II. 19. Et ad Rom. VI. 16.: *Neſcitis, quoniam cui exhibetis vos ſervos ad obediendum, ſervi estis eius, cui obeditis, ſive peccati ad mortem, ſive obeditionis ad iustitiam?* Primum nobis accidit culpa protoparentum nostrorum, alterum contingit gratia Christi, a quo *princeps huius mundi iam iudicatus est a)*, quando de eo dixit *nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras b)*. Sic igitur ſe habent duæ illæ civitates, „quarum est una Dei, altera huius mundi, ſunt verba S. Augustini lib. II. Retract. c. 43. de libris ſuis *de civitate Dei*, qui cum ſint, ſubdit, de utraque civitate conſcripti, titulum tamen de meliori acceperunt, ut de civitate Dei potius vocarentur.

a) *Jo. XVI.* 11. b) *Ib. XII.* 31.

CAPUT CLVI.

ORATIO PRO UNITATE.

Pater ſancte, ſerva eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, ut ſint unum, ſicut et nos. Joan. XVII. 11.

Est hæc pars orationis, quam Christus ante passionem ſuam peculiariter pro apostolis fudit, quos inter paulo adhuc ante iterata facta fuerat contentio, quis eorum videretur esse maior: perinde vero ad eorum ſuccessores in regimine ecclesiastico pertinere censenda est hæc oratio, quibuscum se futurum promiserat usque ad consummationem ſæculi; rogatque hic: *Pater ſancte, ſerva eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, ut ſint unum.* Prima virorum apostolicorum ſcripta nos docent, nihil eos antiquius ſacratiusque habuiſſe hac unitate. Singulari animadversione dignum est, S. Clementem, cuius D. Paulus Phil. IV. 3. cum cæteris coadiutoribus meminit, divique Petri ſuccessorem pontificem Romanum, in qua ſede centrum unitatis ecclesiasticæ residet, officio hoc ſuo præclare fuiſſe perfunctum in epistola I. ad Corinthios, in qua postquam pluribus pro unitate corporis Christi, quod est Ecclesia inter alia perorasset: „Apo-

Inter hierarchas apostolos et eorum ſuccessores.

Caput CLVI. ſtoli, pergit *a*), per Jeſum Chriſtum cognoverunt contentionem de nomine epiſcopatus oborituram, idcirco hos, quos ſummos ſacerdotes vocaverat, conſtituerunt.“ Exprobrat porro Corinthiis, poſt illam a D. Paulo ſedatam de Cepha et Apollo, aliam iam graviorem unius aut duorum cauſa contra presbyteros motam ſeditionem *b*); hinc eos ad charitatem, humilitatem et obedientiam hortatur. Quo eodem in argumento ad unam verſantur omnes epiſtolæ S. Ignatii, ne illa quidem ad S. Polycarpum epiſcopum excepta licet ipſum monentis, „epiſcopo attendere: ut et Deus, ait, vobis *c*).“ Hoc quid aliud eſt, quam quod pro apoſtolis rogat Patrem, *ut ſint unum, ſicut et nos*, perinde ac v. 20. ut mox videbimus, rogat *pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me: ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipſi in nobis unum ſint.* Eſt hoc ob quod S. Ignatius laudat Smyrnæos *d*): „Omnes epiſcopum ſequimini, ut Jeſus Chriſtus Patrem, et presbyterium ut apoſtolos.“ Sunt hi, quos Chriſtus fidelibus præficit, pro quibus hic v. 11. ſingulariter rogat; pro fidelibus vero poſtea v. 22. *Et ego*, ait, *claritatem, quam dediſti mihi, dedi eis*: quos nimirum ex mundo elegerat credituros, *ut ſint conſummati in unum* in una ſancta catholica et

a) *Num.* 44. *b*) *N.* 47. *c*) *N.* 6. *d*) *N.* 8.

apostolica Ecclesia: cuius unitatis vinculum, concordiam, et harmoniam laudatus S. martyr in ordine hierarchico aptissimo exprimens exemplo in epistola ad Ephes.: „Unde, inquit *a*), decet vos in episcopi ſententiam concurrere, quod et facitis. Nam memorabile vestrum presbyterium, dignum Deo, ita coaptatum est episcopo, ut chordæ citharæ. Propter quod in consensu vestro, et concordi charitate Jesus Christus canitur.“ Sic Magnesianos hortatur *b*): „Ut hoc ſit vestrum ſtudium, in Dei concordia omnia agere, episcopo præsidente Dei loco, et presbyteris loco ſenatus apostolici.“ Epistolam ad Philadelphenos laude episcopi exorditur: „Coaptatus est enim mandatis, ut chordis cithara.“ Postea vero cum iterum dicta, a nobis iam relata, repetiisset *c*): „Quidam autem, pergit, ſuspicati ſunt, me, ut præscium divisionis quorundam hæc dicere. Testis autem mihi is est, in quo vinctus ſum, quod a carne humana non cognoverim, ſed ſpiritus annuntiavit, dicens ista: ſine episcopo nihil facite.“ Audiant hæc, qui non verentur ſanctissimum infamare martyrem, ac si is pro dignitate ordinis episcopalis episcopus quippe ipsus ſcripsisset. Audiant item, qui hodie cum Aerianis primum hunc cum ſecundo presbyte-

a) *Num.* 4. *b*) *N.* 5. *c*) *N.* 7.

Caput CLVI. rorum ordine vix non confundunt contra unitatem illam, qua ſicut in tota Eccleſia omnia ad centrum unitatis Rom. Eccleſiam, ita in ſingulis diœceſibus ad epiſcopos revocantur ad ſchismata ac diſſidia evitanda, ut hortari pergit S. Ignatius. „Unitatem amate, diſſidia fugite. Imitatores eſtote Jeſu Chriſti, ſicut et ipſe Patris ipſius.“ Quod quid aliud eſt, quam quod rogavit Chriſtus Patrem: *Ut ſint unum ſicut et nos*. Sic Trallianos alloquitur *a*): „Cum enim epiſcopo ſubiecti eſtis, ut Jeſu Chriſto, videmini mihi non ſecundum hominem, ſed ſecundum Jeſum Chriſtum vivere.“

Ad mutuum vero eccleſiarum per orbem catholicum unionis nexum, veluti fermento quodam conglutinandum, nihil aptius erat litteris illis, quas *formatas*, atque etiam ob cauſam allatam, *fermentum* vocabant, quibus eccleſiæ mutuam invicem communionem ſibi conteſtabantur, excluſis paraſynagis hæreſum et ſchismatum, veluti tempore ſchismatis Novatiani factum ex Cypriano diſcimus, cui Antoninus ep. litteras huiuſmodi tranſmiſit ad Cornelium P. R. deferendas *b*), „ut depoſita omni ſollicitudine iam ſciret ſe ſecum, hoc eſt cum catholica Eccleſia communicare.“

a) *Num.* 2. *b*) *Epiſt.* 55.

Eſt ad rem imprimis S. Martyris liber *de unitate Eccleſiæ*, ubi ſub initium ſtatim ſingularem prærogativam D. Petri in eo ſtatuit, ut *eccleſia Chriſti* una demonſtraretur *a*); et alibi Petro primum poteſtatem datam dicit: ſuper quem ædificavit eccleſiam, et unde unitatis originem inſtitueret. Quæ fuit habita in eccleſia cynoſura reſpectusque ad eccleſiam Romanam: ad quam *propter potiorem principalitatem*, ut S. Irenæus loquitur contra hæreſes *b*), *neceſſe eſt, omnem convenire eccleſiam:* fuitque ſemper agnitum in ſede Petri centrum unitatis, atque adeo unionis cum una ſancta catholica et apoſtolica eccleſia quibusvis cauſis hæreſum ac ſchiſmatum hac una præcluſis præſcriptione. Huc facit de *præſcriptionibus hæreticorum* aureus Tertulliani liber ex unione nimirum et communione eccleſiarum apoſtolicarum, quas inter Romanam miris extollit elogiis, quæ ſingulari Dei providentia una iam ſupereſt, eritque ſemper centrum communionis in unitate eccleſiæ catholicæ ut ſemper fuit, ſic; „ut multo poſteriores, ut loquitur c. 33. Tertullianus, quæ denique inſtituuntur, tamen in eadem fide conſpirantes non minus apoſtolicæ deputentur pro conſanguinitate doctrinæ. Et cap. 21. Communicamus; ait, cum eccleſiis apoſtolicis, quod nulla doctrina diverſa, hoc eſt CAPUT CLVI.

a) *Epiſt.* 73. *b*) *Lib. III. c.* 3.

CAPUT CLVI.

testimonium veritatis.“ Præcise S. Optatus Milevitanus contra Donatistas præſcribit, „probatum est, nos esse, inquiens *a*), in ecclesia ſancta catholica, apud quos et ſymbolum Trinitatis est, et per cathedram Petri, quæ nostra est, per ipsam et cæteras apud nos esse.“ Sic passim S. Augustinus præſcribit pro veritate catholica contra hæreticos et ſchismaticos pro unitate ecclesiæ, de qua etiam ſingularem librum contra Donatistas ſcripsit. S. Hieronymus contra Luciferianos S. Cyprianum eo capite in causa rebaptizationis excusat, quod ea non obstante in unione communioneque cum Romana ſede perseveraverit. Et in causa ſchismatis Meletiani ad Damasum P. R. ſcribens: „Ego, inquit *b*), nullum primum nisi Christum ſequens beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior: ſuper illam petram ædificatam ecclesiam ſcio; quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio.“ Efficaces Christi pro Apostolis preces, *ut ſint unum*, et pro eorum ſuccessoribus in communione ſedis apostolicæ, de divina providentia in conservanda ecclesia ſua dubitare nos non ſinunt, quod ſingulari libro ostendere conatus ſum *de communione potestatis ecclesiasticæ inter ſummos ecclesiæ pastores, pontificem et episcopos.*

a) *Lib. II. n.* 9. *b*) *Epist.* 14.

CAPUT CLVII.

Caput CLVII.

DE SALUTE ELECTORUM.

Non pro eis autem rogo tantum, ſed et pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me: ut omnes unum ſint ... ut credat mundus, quia tu me miſiſti. Et ego claritatem, quam dediſti mihi, dedi eis, ut ſint unum, ſicut et nos unum ſumus. Ego in eis, et tu in me, ut ſint conſummati in unum; et cognoſcat mundus, quia tu me miſiſti, et dilexiſti eos, ſicut et me dilexiſti. Pater, quos dediſti mihi, volo, ut ubi ſum ego, et illi ſint mecum, ut videant claritatem meam, quam dediſti mihi, qui dilexiſti me ante conſtitutionem mundi. Joann. XVII. 20.

In Deo.

Ad orationem hanc, quis non ad cœleſtem patriam exardeſceret, quam Chriſtus paſſione ſua erat tunc nobis recuperaturus, *ut videant*, ait, *claritatem meam, quam dediſti mihi, qui dilexiſti me ante conſtitutionem mundi.* Hic commemorat claritatem ſuam cœleſtem, cuius aliquando intuendæ participes futuri eſſemus; antea de claritate in hoc adhuc mundo locutus: *Et ego claritatem*, ait, *quam dediſti mihi, dedi eis, ut ſint unum, ſicut et nos unum ſumus.*

CAPUT CLIX.

Pater venit hora etc. oblationem ſacrificii ipse ſacerdos et victima imperturbato animo facit. Jam vero ſubito *cæpit*, *et pavere*, *et contriſtari*, *et mæſtus esse a*). S. Justinus M. illud Ps. XXI. 15. versans *b*): *Sicut aqua effuſus ſum*, *et diſperſa ſunt omnia oſſa mea: factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei:* „Prænuntiabat, inquit, quod ei illa nocte contigit, cum adversus eum in montem Olivarum venerunt, ut eum comprehenderent. Nam in commentariis, quos ab eius apostolis eorumque discipulis ſcriptos dico, proditum est, ſudorem veluti guttas ſanguinis ex eo defluxisse, cum precaretur et diceret: *Si fieri poteſt*, *tranſeat calix iſte:* contremiſcente videlicet illius corde et oſſibus ſimiliter contremiſcentibus, ac corde ſpeciem habente liquescentis in ventre ceræ; ut certo ſciremus, voluisse Patrem in eiusmodi etiam perpeſſionibus Filium ſuum vere propter nos versari, ne diceremus eum, cum Filius Dei esset, non ſensisse, quæ ei inflicta ſunt, quæque ei acciderunt.“ Legimus in actis ſinceris martyrum, dolores in tormentis haud infrequenter divinitus aut lenitos aut penitus fuisse ſublatos. Angelum inter torturam Theodoro confeſſori abſterſisse dolores, ex eius ore refert Rufinus *c*).

a) *Matth. XXVI.* 37. *et Marc. XIV.* 33.
b) *Dialog. cum Tryphone n.* 103. *pag.* 199.
c) *L. X. hiſt. c.* 36.

Chriſtum vero angelus confortavit ad paſ- Caput
ſionem, ſuſtinendosque ſine mitigatione do- CLIX.
lores, ut ex verbis Christi coniicitur ad Patrem in cruce: *Deus meus, quare me dereliquisti.*

S. Athanasius in oratione de passione, in ea ſententia, quam iam ex S. Ignatii epistola ad Ephesios n. 15. commemoravimus, principem huius mundi latuisse Mariæ virginitatem, et partum ipsius, ſimiliter et mortem Domini, tria mysteria clamoris, quæ in ſilentio patrata ſunt, Christum hæc in se prorsus ſingularia et extraordinaria, qualis certe est ſudor ſanguineus, quem Lucas XXII. 44. describit, passum, existimat, ut veluti provocaret hostem, alias, quæ est aliorum etiam ſententia, potius impediturum passionem, ex qua tantus fructus in genus humanum esset redundaturus, comparatione usus S. Pater, quæ, ut est ſimilitudinum ratio, non in omnibus circumstantiis valet. „Non aliter, ut habent verba in catena PP. quam si quis animadversa in compare atque æmulo ſuo formidine ſecum decertandi, imbecillem se fingat, quod illum pelliciat ad pugnam: et ille, dum pro vera habet illam ſimulatam imbecillitatem, audacter in certamen prodeat, mox domandus illius generosi athletæ viribus. Ita quoque Dominus ſub ſpecie

Caput CLIX.

humanæ infirmitatis provocans adverſarium hominem, quem induerat, ſuis viribus adversus inimicum corroboravit, atque ideo ſub tempus mortis anxius esse, et mœrere cœpit, et obsecrabat calicem transire; clamabat, ſpritum quidem promtum esse, carnem autem infirmam, ut adversarius noster cum eo, quasi cum homine congressurus, vires eius divinas experiretur; atque ita inductus, ludificatusque adorsus est Dominum. Et nunc quidem, cum animadverteret eius formidinem, animo fiduciaque contractiore fuit: nunc autem cum videret imbecillitatem corporis, audaciam resumsit. Ac iam deinde cernere erat diabolum quidem cum omni exercitu, principatibus et potestatibus in fugam se dare, Dominum contra humanis armis diabolicas legiones persequi. Nec longum deinde in medio intervallum, cum inimicum omnibus rebus ſuis ſpoliavit." S. Ambrosius, qui quemadmodum S. Athanasius Arianos, tunc Apollinaristas etiam præ oculis habuit, qui ipsam divinitatem passam dicebant, nusquam magis pietatem Christi, maiestatemque demiratur: „Minus enim, inquit *a*), contulerat mihi, nisi meum ſuscepisset affectum. Ergo pro me doluit, qui pro se nihil habuit, quod doleret: et ſequestrata delectatione divinitatis æternæ, tædio meæ

Nostri causa ſuscepta.

a) *Lib. X. in Luc. n.* 56. *T. I. p.* 1516.

infirmitatis afficitur. Suſcepit enim triſtitiam meam, ut mihi ſuam lætitiam largiretur: et veſtigiis noſtris deſcendit usque ad mortis ærumnam, ut nos ſuis veſtigiis revocaret ad vitam.“ Poſtea tamen ſingularem, ut plerique, triſtitiæ cauſam indicat: „Nec illud diſtat a vero, si triſtis erat pro perſecutoribus ſuis, quos ſciebat immanis ſacrilegii pœnas daturos. Et ideo dixit: *transfer calicem hunc a me;* non quia Dei Filius mortem timebat, ſed quia vel malos perire timebat *a*).“ Sic S. Hieronymus in h. l. dicit Chriſtum poſtulaſſe, ut tranſeat calix iſte, „non timore patiendi, ſed miſericordia prioris populi, ne ab illis bibat calicem propinatum *b*)“. Poſsunt equidem varia in medium afferri eiusmodi; at ſemper hic aliquid abſconditum latet, exceditque humanum captum: cur Chriſtus *tentatus* quidem *per omnia pro ſimilitudine* iuxta apoſtolum *c*), perinde nimirum ac nos, quorum in ſe ſuſcepit infirmitates, hic aliquid ſuſtinere voluerit ultra menſuram infirmitatis noſtræ? Cui enim unquam anguſtiatus animus tantum elicere potuit ſanguinis, ut in terram decurrant guttæ? Luc. XXII. 44. In eo porro, quod Lucas XII. 50. dudum ante paſſionem dixerat: *Baptiſmo habeo baptizari, et quomodo coarctor (συνέχομαι) usquedum perficiatur*, dubium nobis reliquit ſenſum.

Caput CLIX.

a) *Ib. p.* 1517. *b*) *T. IV. p.* 130. *c*) *Hebr. IV.* 15.

Caput CLX.

CAPUT CLX.

JUDÆI, VOCE CHRISTI PROSTRATI.

Jesus itaque ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper eum, processit, et dixit eis: quem quæritis? responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus: ego ſum. Stabat autem et Judas, qui tradebat eum, cum ipsis. *Ut ergo dixit eis: ego ſum; abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram.* Iterum ergo interrogavit eos: quem quæritis? illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum. Respondit Jesus: Dixi vobis, quia ego ſum, si ergo me quæritis, ſinite hos abire. Ut impleretur ſermo, quem dixit: quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam. Joann. XVIII. 4. etc.

Sponte se tradit.

Modo vidimus Christum ut hominem ſimilem nobis, infirmitates et peccata nostra portantem, in agonia perfusum ſudore ſanguineo, patrem rogantem, ut si fieri posset, transeat calix iste; iam cernimus eum intrepide procedentem in occursum Judæ proditori, lictorum cohortem ad capiendum eum adducenti. Rem adhuc melius ob oculos ponunt evangelistæ Matthæus et

Marcus, inducuntque Christum tertio iam ex oratione ad discipulos dormientes redeuntem, ſicque alloquentem: *Dormite iam et requieſcite; ecce appropinquavit hora, et filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite eamus; ecce appropinquavit, qui me tradet a)*. Ipso facto hic oſtendit Christus, quod Isaiæ LIII. 7. prædictum est: *Oblatus est, qui ipse voluit.* Et ipse Christus Joann. X. 17. 18.: *Quia ego pono animam meam, ut iterum ſummam illam. Nemo tollit eam a me, ſed ego pono eam a me ipſo, et poteſtatem habeo ponendi eam, et poteſtatem habeo, iterum ſumendi eam.* Qua ſane poteſtate, insigni divinitatis ſuæ indicio, toties usus fuerat, quoties antea eius vitæ insidiati lapidare eum aut comprehendere voluerunt, nec potuerunt, ut Joann. X. 30. 39.: *Jesus autem exivit de manibus eorum.* Et Luc. IV. 29. 30. dum Nazareni cives ſui illum in ſupercilium montis, ut præcipitarent, adduxerunt; *ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat.*

Caput CLX.

At longe insignius dedit argumentum, ſuam et ſuorum ſalutem in ſua esse poteſtate, dum ad ſolam vocem ſuam retrorſum abierunt iterato, et ceciderunt in terram, atque ad iuſſionem ſuam, *ſinite hos abire*, nec attingere auderent ullum diſcipulorum,

a) *Matth. XXVI. 45. et Marc. XIV. 41.*

CAPUT CLX.

etsi lacessiti ab ipsis dicentibus: *Domine, si percutimus in gladio a)?* Et inprimis a Petro ſervo ſummi ſacerdotis auriculam abscindente, in quem utique percutientem gladio insurgere debebant potius, quam in Christum, qui restituit læso aurem, Petrumque coercuit iussum mittere gladium in vaginam.

Unus vero nobis ſublimis aquila S. Joannes vocem pandit tantæ virtutis: *Ego ſum;* idem nempe is, de quo Evangelium exorsus: *In principio*, ait, *erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Jehova ſcilicet proprium Dei nomen, quod quærenti olim Moysi Deus manifestavit ex rubo: *Ego ſum, qui ſum; ſic dices filiis Israel; qui est misit me ad vos:* Jehova. Ad cuius tremendum nomen hic *retrorsum abierunt, et ceciderunt in terram.*

Porro hic divini nominis virtus demonstratur, *ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum:* quo idola postea prostrata, altaria diruta, templa in cinerem redacta, dæmonia fugata, ſæculi huius principatus et potestates, reges et imperatores huius ſanctissimi nominis hostes et perſecutores profligati, vero divini numinis cultui locum

a) *Luc.* XXII. 49.

dederunt, infideles quoque ac profanæ cultores religionis, fidelibus populis.

Dum vero proſtrati reverentia divini nominis numinisque, iterum a Christo interrogati, iterum *Jesum Nazarenum* inclamant: ſuis ſalvis, ipse se unum pro omnibus ſponte offert: nempe *oblatus est, quia ipse voluit*, ac ſemetipsum tradidit in eorum manus, id ſolum exprobrans, quod quasi ad latronem exiissent *cum gladiis et fustibus, cum quotidie*, ait, proximis maxime ante paſsionem diebus, *vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me; ſed hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum a)*. Et his demum verbis comprehendendi Christum facultas illis est facta, quos antea divinitatis ſuæ voce in terram prostraverat. „Quamvis enim, verba ſunt S. Leonis P. *b*), ex infirmitate nostra vere passus Dominus Jesus, vereque ſit mortuus; non tamen ita se abstinuit a gloria ſua, ut inter contumelias passionis nihil divinæ operationis exerceret. Nam cum impius Judas non iam ovina pelle velatus, ſed lupino furore manifestus, vim ſceleris per ſpeciem pacis incipiens, ſignum traditionis ſæviore omnibus telis osculo præbuisset, et multitudo furibunda, quæ ad comprehendendum Dominum cum armata militum cohorte confluxerat, inter fa-

a) *Luc. XXII. 52., etc.* *b*) *Serm. L. de Pass.*

Caput CLX.

ces et laternas lumen verum, tenebris obcæcata ſuis, non cerneret; Dominus, qui exſpectare potius turbas, quam declinare delegerat, ſicut Joannes evangeliſta teſtatur, quem quærant, necdum inventus, interrogat, illisque dicentibus, quod Jesum quærerent: *Ego ſum*, inquit, quod verbum illam manum ita ex ferociſſimis congregatam, quaſi quodam fulmineo ictu ſtravit, atque perculit, ut omnes illi atroces, minaces, atque terribiles, retroacti corruerent. Ubi fuit ſævitiæ conſpiratio? ubi ardor irarum? ubi instructus armorum? Dominus dicit: *Ego ſum:* et ad vocem eius turba proſternitur impiorum. Quid iam poterit maiestas eius iudicatura, cuius hoc potuit humilitas iudicanda? Verumtamen Dominus ſciens, quid magis myſterio ſuſcepto conveniret, in hac poteſtate non perſtitit, ſed perſecutores ſuos in facultatem diſpoſiti ſceleris redire permiſit. Nam ſi teneri nollet, non utique teneretur. Sed quis hominum poſſet ſalvari, ſi ille non ſineret, ſe comprehendi? Nam et beatus Petrus, qui animoſiore conſtantia Domino cohærebat, et contra violentorum impetus fervore ſanctæ charitatis exarſerat, in ſervum principis ſacerdotum uſus eſt gladio, et aurem viri ferocius inſtantis abſcidit. Sed hunc zelantis apoſtoli pium motum progredi Dominus ultra non patitur, recondi gladium iubet, nec

ſinit ſe adverſus impios manu ferroque defendi. Contra ſacramentum enim erat redemtionis noſtræ, ut qui mori pro omnibus venerat, capi nollet: ne dilato glorioſæ crucis triumpho, et dominatio diabolica fieret longior, et capitivitas humana diuturnior. Dat ergo in ſe furentibus licentiam ſæviendi, nec tamen etiam talibus dedignatur, ſe indicare divinitas. Aurem ſervi iam ipſa ſectione demortuam, et a compage viventis corporis alienam, in ſedem de honeſtate capitis revocat manus Chriſti, reformat, quod ipſe formaverat: nec tarde caro ſequitur eius imperium, cuius erat ipſa figmentum." Et S. Auguſtinus: „Una vox, inquit *a*), dicentis: *Ego ſum*, tantam turbam odiis ferocem, armisque terribilem ſine telo ullo percuſſit, repulit, ſtravit. Deus enim latebat in carne: et ſempiternus dies ita membris occultabatur humanis, ut laternis et facibus quæreretur occidendus a tenebris. *Ego ſum:* dicit Chriſtus, et a Judæis exſpectatur antichriſtus, ut retro redeant, et in terram cadant, quoniam deſerentes cœleſtia, terrena deſiderant. Certe ad comprehendendum Jeſum perſecutores cum traditore venerunt, quem quærebant, invenerunt, audierunt: *ego ſum*, quare non comprehenderunt, ſed abierunt retro, et ceciderunt? niſi quia hoc voluit,

a) *Tr. CXIII. in Jo. n.* 3. *T. III. P. II. p.* 784.

qui potuit, quidquid voluit. Verum si nunquam ab eis se permitteret comprehendi, non quidem illi facerent, propter quod venerant, ſed ne ipse faceret, propter quod venerat." Vid. S. Cyrillus Alex. T. IV. pag. 10. 11. etc., S. Chrysostomus T. VIII. pag. 490., Theophilactus T. I. pag. 736. etc. in h. l.

CAPUT CLXI.

CHRISTUS SE FILIUM DEI PROFESSUS CORAM SYNEDRIO.

Jesus autem tacebat, et princeps ſacerdotum ait illi: *Adiuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei. Dicit illi Jesus: tu dixisti; verumtamen dico vobis, amodo videbitis filium hominis ſedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cœli.* Tunc princeps ſacerdotum ſcidit vestimenta ſua, dicens: blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam: quid vobis videtur? at illi respondentes dixerunt: reus est mortis. Matth. XXVI. 63. etc.

Reus mortis, tanquam blasphemasset, habetur.

Dixerat prius evangelista, principes ſacerdotum et omne concilium quæsivisse falsum testimonium contra Jesum, ut eum

morti traderent. Jesus autem tacebat, donec a principe ſacerdotum, cum fruſtra adverſus eum teſtimonia aliorum perquirerentur, adiuratus per Deum vivum interrogaretur de eo, quod caput rei erat: an eſſet Chriſtus filius Dei? Jam os aperit verbum divinum, veritas æterna negare ſe nequiens: *Tu dixiſti*, inquit, iisdem poſtea erga Pilatum verbis uſus, *ut propria*, ait S. Hieronymus, *ſententia condemnentur a)*. S. Marcus, qui plerumque S. Matthæum, paſſim etiam ad verbum ſequitur, loco verborum: *Tu dixiſti*, habet: *Ego ſum*; S. Lucas duplicem interrogationem diſtinguit ſynedrii, utrumque in reſponſione ſecunda coniungit: *Vos dicitis, quia ego ſum. b)*. Præmittit autem aliam hanc reſponſionem: *Si vobis dixero, non credetis mihi; ſi autem interrogavero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autem erit filius hominis ſedens a dextris virtutis Dei.* Quibus verbis exprobrat ſynedrio, quod futurum aliquando iudicem ſuum in iudicium trahant ad mortem. Parallelus eſt locus in ſimili occaſione Jerem. XXVI. dum is pariter a ſacerdotibus reus mortis ageretur: *Ecce*, ait, *in manibus veſtris ſum: facite mihi, quod bonum et rectum eſt in oculis veſtris. Verumtamen ſcitote, et cognoſcite, quodſi occideritis me, ſanguinem innocentem tradetis contra voſmetipſos, et*

CAPUT CLXI.

a) *In Matth. L. IV. T. IV. p.* 131. b) *Luc. XXII.* 70.

CAPUT CLXI.

contra civitatem iſtam, et habitatores eius, in veritate enim miſit me Dominus ad vos. Sed aliter loquitur homo in iudicium vocatus ab hominibus, aliter Filius Dei iudex aliquando futurus, id quod legitur apud S. Matthæum expreſsioribus verbis, ad eos deterrendos, ne ipſi iudicent aut condemnent iudicem ſuum aliquando venturum in nubibus cœli, et amodo ſeſſurum a dextris virtutis Dei. Quibus verbis eis in memoriam revocat ſupra allatum argumentum ad probandam Meſſiæ divinitatem ex Ps. CIX. *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis,* fuitque ultimus Chriſti *congregatis Phariſæis* ſermo *a*), ad quem *nemo poterat ei reſpondere verbum: neque auſus fuit quiſquam ex illa die amplius interrogare.* Quid vero princeps ſacerdotum? ſciſſis veſtimentis blaſphemaſse Jeſum vociferatur.

Ex his autem omnibus palam fit, quæſtionem perinde ſynedrii ac reſponſionem Chriſti, dum interrogatur: an ſit Filius Dei? de vero naturali filio fuiſse. Si enim eo ſolum ſenſu interrogatus reſpondiſset, quo etiam homines in ſcripturis dicuntur filii Dei, non eum reum mortis, ob blaſphemiam iudicaſsent. „Sed, quærit S. Jo. Chryſoſtomus, quænam erat hæc blaſphemia? Nam ante congregatis illis dixerat:

a) *Matth. XXII. 41. etc.*

Dixit Dominus Domino meo: ſede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum: dictumque interpretatus est, nec ausi ſunt illi respondere, ſed tacuerunt, et ex illo tempore nihil contra dixerunt. Cur ergo dictum illud blasphemiam vocarunt? cur vero Christus ita respondit? ut omnem ipsis tolleret defensionem: nam usque ad ultimam horam docuerat, se esse Christum, a dextris Patris ſedere, et venturum denuo esse, ut iudicet orbem; quæ magnam eius cum Patre concordiam ſignificabant. Vestimentis ergo ſcissis ait: *Quid vobis videtur?* non fert ex se ſententiam, ſed quasi in manifesto peccato et clara blasphemia illorum ſententiam requirit. Quia enim ſciebant, si res in examen veniret, atque in notitiam, illum ab omni crimine liberandum esse, apud ſeipsos illum condemnant, auditoresque præoccupant dicentes: *vos audistis blasphemiam*, tantum non cogentes, et vim inferentes, ad ſententiam ferendam. Quid igitur illi? *Reus est mortis*, ut quasi iam damnatum ſisterent, Pilatumque ad ſententiam ferendam inducerent: hac mente, et horum conscii dicunt: *Reus est mortis.* Ipsi accusabant, ipsi damnabant, et ſententiam ferebant, omnium officia occupabant."

CAPUT CLXI.

Etsi vero Christus ad tam varia tribunalia ductus fuerit, ab Anna ad Caipham,

hinc ad Pilatum, ab hoc ad Herodem, et iterum ad Pilatum; nuspiam tamen tam indigne habitus fuit, quam apud Caipham, qui erat reiectæ gentis pontifex anni illius, a ſervo etiam per ſummam iniuriam alapa percussus; potius autem ferens se dari totum ad cruciandum corpus, ut S. Augustinus notat; nec dum reus mortis iudicatur, quod blasphemasset, conquestus est, ſed ſolum quando alapa cæsus est.

CAPUT CLXII.

AGER FIGULI, EX PROIECTIS A JUDA TRIGINTA ARGENTEIS, EMTUS.

Principes autem ſacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium ſanguinis est. *Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum.* Matth. XXVII. 6. 7.

Pro peregrinis, ſeu gentilibus.

Postquam principes ſacerdotum et ſeniores populi Jesum vinctum adduxissent, ac tradidissent Pontio Pilato præsidi: *Videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum et ſenioribus, dicens: Peccavi, tradens ſanguinem iustum.* Religioni ſibi

ducunt, mittere hanc pecuniam in corbonam, id est, inter dona Deo ſacra reponere: *Quia, aiunt, pretium ſanguinis est. Conſilio autem inito etc.*; imo ignari ipsi hoc conſilio ſuo divini conſilii ſecretis obsecundant, haud ſecus ac Caiphas, cum esset pontifex anni illius, prophetabat dicens, oportere unum hominem mori pro populo. Ast pro quo populo? Profecto non ſolum pro Judaico, qui abiecit Christum, ſed peregrinorum illorum, nempe gentilium, qui convertendi erant ad Christum, *conſepulti ei in baptiſmo*, ut Colossenses II. 12. allocutus Apostolus, *in quo*, pergit, *et reſurrexistis per fidem operationis Dei, qui ſuscitavit illum a mortuis. Et vos, cum mortui essetis, in delictis, et præputio carnis veſtræ etc.* Incircumcisi nempe, quales et Romani, ad quos ſcribens idem Apostolus a): *Conſepulti enim*, ait, *ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: ut quomodo Christus ſurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul et reſurrectionis erimus.*

CAPUT CLXII.

Locus autem Matthæi, qui præ oculis est, declaratur ex Zachariæ XI. 12. cuius loco Jeremiæ nomen forte irrepsiſse S. Hieronymus observat; idem nihilominus dicit,

a) *Rom. VI. 4.*

CAPUT CLXII.

ostenſum ſibi a Nazarenæ ſectæ homine librum, in quo locus ſub Jeremiæ nomine deſignabatur: unde ſunt, qui eum ad literam ex deperdito Jeremiæ fragmento deſumtum putant, qui in Zacharia tamen quoad ſubſtantiam cum Matthæo concordat. Eſt vero iſte: *Tunc impletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam prophetam dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt a filiis Iſrael. Et dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus.* Hoc eſt, quod citato Zachariæ loco dicitur: *Et apprehenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Proiice illud ad ſtatuarium, decorum pretium, quo appretiatus ſum ab eis. Ad ſtatuarium,* iuxta LXXII. conflatorium. Id quod concordans cum S. Matthæo S. Cyrillus Hier. catech. XIII. n. 11. „Verum, ait, non aurifices ſolum conflatorium habent, nec ærariis ſolum eſt ſuum conflatorium; ſed et figuli habent luti conflatoria." Apud Zachariam eſt vox יוצר quæ fictorem, atque adeo figulum ſignificat. Qua allegoria utitur D. Paulus Rom. IX. 20: *Numquid dicit figmentum ei, qui ſe finxit: Quid me feciſti ſic?* Qua in epiſtola ad Romanos materia hæc de Gentilium electione, et Judæorum reiectione, potior pars eſt. Atque ſimul etiam illuſtratur, quod mox in citato Zachariæ loco connectitur, de virga, quam præcidit pro-

pheta; *ut diſſolverem*, inquit, *germanitatem inter Judam et Jsrael.* Nempe qui iuxta D. Paulum ib. v. 4. ſunt Jsraelitæ, *quorum adoptio est filiorum etc.* Quod de apostolis et aliis, qui in Christum crediderunt ex Judæis, intelligitur, reiecta gente, ita ut etiam *pretium appretiati, quem appretiaverunt filii Jsrael*, proprio ſuo consilio non in commodum eorum, ſed peregrinorum, ſeu alienigenarum Gentilium cesserint ſcil. argentei illi, quibus Judas, *proiectis in templo, recessit: et abiens laqueo se ſuspendit*, ad quod alludens Zacharias, *et tuli*, inquit, *triginta argenteos, et proieci illos in domum Domini.*

Caput CLXIII.

CAPUT CLXIII.

CHRISTUS SE REGEM PROFITETUR CORAM PILATO.

Introivit ergo iterum in prætorium Pilatus, et vocavit Jesum, et dixit ei: Tu es rex Judæorum? Respondit Jesus: A temetipso hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me? Respondit Pilatus: Nunquid ego Judæus ſum? Gens tua et pontifices tradiderunt te mihi: Quid feciſti? *Respondit Jesus: Regnum meum non est de hoc mundo, ſi ex hoc mundo esset regnum meum, miniſtri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis: nunc autem regnum meum non est hinc. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis, quia rex ſum ego.* Joan. XVIII. 33. etc.

Hic et in æterna vita conſtituto ſibi regno.

Ut de ſilentio Chriſti notavimus, quod obſervavit coram ſynedrio ad omnes obiectiones, donec interrogaretur: an esset Chriſtus Filius Dei vivi? ſic etiam coram Pilato obmutuit, et non aperuit os ſuum ad omnia, quæ afferebant accuſationum capita, præter interrogationem a Pilato factam, an rex esset? Cum primum apud Pilatum ſiſteretur, ut apud Matthæum XXVII. 11.

etc. legitur: *Interrogavit eum præses: Tu es rex Judæorum? Dicit illi Jesus: Tu dicis.* Quæ, ut iam notavimus, esse affirmantis verba, conſtat. Et pergit evangelista, *cum accusaretur a principibus ſacerdotum et ſenioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis, quanta adversum te dicunt testimonia? et non respondit ad ullum verbum, ita, ut miraretur præses vehementer.* Sciebat Christus mentem Pilati, quam in processu causæ ſatis prodebat, eum ceu innocentem dimittendi. Nec irritari eum ſuo ſilentio curat, qui cum iterum responsum non accipit: *Mihi*, inquit *a*), *non loqueris: nescis, quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te?*

In prima vero interrogatione apud eundem Joannem: *An rex ſit?* Non directe ſtatim ad quæstionem respondit; ſed prius percunctatus est ex Pilato, an a ſemetipso hoc diceret, an aliorum instinctu, Judæorum ſcilicet accusatorum, tunc maxime regem Messiam præstolantium, qui ſubactis terræ principibus ac imperiis fortitudine bellica et armis restitueret regnum Israel, postquam Judæa, quæ ex cæteris tribubus ſuperérat, esset in provinciam Romanam redacta, ſublato nimirum ſceptro de Juda. Erant tunc proni ſemper ad rebellionem Judæi, cum quis ducum ſese (qualis fuerat

a) *Joan. XIX. 9.*

Caput CLXIII. Judas Galilæus ſeu Gaulonites, Theudas et alii) proderet, ceu liberi filii Abraham, ſervitutis impatientes. Sed dum iam ſub potentia Romana muſsitare non audent; neque in Jesu bellatorem illum potentem cernunt, qualem ipſi expostulabant ad restituendas res ſuas, regnumque redintegrandum atque dilatandum per orbem, ut ſibi terrena tantum ſapientes in animum induxerant; Deo ſic providente, contra se, pro Christo vero Messia ſententiam dicunt, dum Pilato, ipſis Jesum ſecundum legem ſuam iudicandum offerenti, respondent: *Nobis non licet occidere quemquam a)*. Sic postea clamantes, postulantesque a Pilato, ut crucifigeretur Jesus, illo autem dicente: *Regem vestrum crucifigam?* Palam profitentur: *Non habemus regem nisi cæsarem.*

Vide autem et admirare divinam providentiam! quidquid dicerent Judæi, Pilatus ſemper inhæret ſuæ menti, veluti contra mentem. Nec diffiteri hactenus possunt Judæi, quod in horis hebraicis ſuis propriis auctoribus J. Lightfoot *b)* ad hunc Joannis locum, itemque abbas Calmetus ostendunt, eos agnovisse, a Judæis quadraginta annis ante excisionem urbis adempta esse capitalia iudicia. Quidquid vero de hac re ſit, ſceptrum certe de Juda tunc ablatum

a) *Joan. XVIII.* 31. b) *P. II. p.* 671.

ſuerat, dum Jesus adest ad theocratiam veri nominis, adverſantibus licet omnibus ſæculi poteſtatibus, conſtituendam, non qualem Judæi præſtolabantur armis et tumultibus bellicis obtinendam, ſed ſicuti ex Isaiæ XLII. 1. etc. Matth. XII. 18. etc. Christus tanquam puer deſcribitur: *Ecce puer meus; quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, et iudicium gentibus nuntiabit. Non contendet; neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius. Arundinem quaſſatam non confringet, et linum fumigans non extinguet, donec eiiciat ad victoriam iudicium. Et in nomine eius gentes ſperabunt.* Ex his, gentilibus ſcilicet, erat centurio ille *a*), qui indignum ſe ratus, in cuius domum Christus intraret, dum filium ſuum paralyticum ſanari rogabat, testimonium ab illo accepit: *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel; dico autem vobis, quod multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cælorum; filii autem regni eiicientur foras.* Filii regni ſunt Judæi, quibus Meſſias promiſſus eſt rex regum, et Dominus dominantium, ſed non qualem Judæi imaginabantur.

Paſſim Christus de regno ſuo verba iniicit, ſed plerumque in parabolis, aut ea-

a) *Matth. VIII. 8.*

rum explicatione apud discipulos ſuos, veluti Matth. XIII. 19. de parabola ſeminantis, ubi *vos ergo*, ait, *audite parabolam ſeminantis. Omnis, qui audit verbum regni, et non intelligit, venit malus et rapit, quod ſeminatum est in corde eius.* Tales tunc erant, quibus fruſtra per triennium Chriſtus, et ante ipſum præcurſor Joannes appropinquans regnum Dei prædicaverat. Sic parabolam de zizaniis ibidem 38. explicans Chriſtus, *ager autem*, inquit, *est mundus, bonum vero ſemen ſunt filii regni.* Ut vero palam ſit etiam de regno in terris ſermonem eſſe, paulo poſt dicitur: *Mittet filius hominis angelos ſuos, et colligent de regno eius omnia ſcandala.* Hoc eſt quod Matth. XXIV. 14. dicitur: *Et prædicabitur hoc evangelium regni in univerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus: et tunc erit conſummatio.* Ante paſſionem vero ſuam, poſtquam factam inter apoſtolos compeſcuiſſet contentionem: *Quis eorum videretur eſſe maior a)? vos autem eſtis*, ſubdit, *qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit Pater meus, regnum.* Quod ad utrumque regnum Eccleſiæ et cœleſte pertinet, de hoc dicit *regnum cœlorum vim patitur; et violenti rapiunt illud.* Alibi: *Regnum cœlorum non venit cum obſervatione*, prout nempe primum in Judæa prædicatum fuit a Chriſto, qui ideo Pilato

a) *Luc. XXII.* 24.

reſpondens: *Quia Rex ſum ego*, mox ſubdit; Caput
Ego in hoc natus ſum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati a). CLXIII.
Recuſabat olim, dum eum volebant facere regem, ſed ut rem Tertulliani verbis exprimam *b)*: „Regem denique fieri conſcius ſui regni, refugit.“ Dum tamen illud per paſſionem et mortem ſibi et ſuis diſponit, ſemper aliquid regiæ maieſtatis elucet, ac gloriæ, prout eo in momento diſcipulis dicit: *Nunc clarificatus est filius hominis.* Exemplum ſupra vidimus in triumphali ſuo in urbem Hieroſolymitanam ingreſſu; eoque pertinent ipſa purpura, ſceptrum, ac ſpinea corona, quibus illudebatur: *Cæperuntque ſalutare eum dicentes, ave rex Judæorum.* Ipſa etiam veſtis, quam ei induerat Herodes ἐσθῆ τα λαμπρὰν *ſplendidam*, ex contemtu quidem, quaſi nihil ſibi de ſuo regno timendum eſſet a homine vili, et, ut ſibi videbatur, impote mentis, eoquod nihil ei reſponderet, ad ipſum miſſus a Pilato ceu Gallilæus, qualis tunc ab illis vulgo credebatur, qui nativitatem eius in Bethlehem ex ſtirpe regia David ignorabant. Et vel ideo Herodi nihil reſpondiſſe dici poteſt, ne natus Galilæus ad eius ditionem pertinere videretur. Pilato autem præſidi Romanorum, Judææ dominantium, profesſus ſe regem, perſuaſit veluti invito et ve-

a) Jo. XVIII. 37. *b) De Idolatria n. 18. p. 116.*

ritatem nequaquam perſpicienti, ut deinceps conſtanter, poſt acceptam a Chriſto confeſſionem loquitur *a*): *Vultis ergo, ut dimittam vobis regem Judæorum?* Et apud Marcum XV. 12. *Quid ergo vultis, faciam regi Judæorum?* Et Joann. XIX. 14. *Ecce rex veſter.* Et: *Regem veſtrum crucifigam!* ante forte ad Pilatum delatum fuerat, paucis ante diebus in ſolemni ingreſſu urbis palam Chriſtum regem Jsrael fuiſſe proclamatum? Nec adduci potuit, ut mutaret titulum, quem ſuperſcribi iuſſerat cruci: Jesus Nazarenus Rex Judæorum.

Fallitis o Judæi, et fallimini ſiniſtra veſtra de regno Meſſiæ opinione, et imponitis Pilato dicentes: *Quia ipſe dixit, rex ſum Judæorum;* qui dum populus eum rapere vellet, et facere regem, aufugit; dudum is per patriarcham veſtrum, de cuius nomine Iſraelitæ dicti gloriamini, fatum veſtrum condixit, iugumque, quod ipſi confitemini coram Pilato præſide vos Romano imperio ſubiecti, ſubire, dicentes: *Non habemus regem, niſi cæſarem;* nec attenditis, quod prædicatum eſt manifeſte, non auferendum ſceptrum de Juda, et ducem de femore eius, *donec veniat qui mittendus eſt, et ipſe erit exſpectatio gentium:* Meſſias nempe, quem præſentem reſpuitis ex gente veſtra

a) *Jo. XVIII.* 39.

de tribu Juda ac regia ſtirpe David; quemque vos, adigentes Pilatum, ut eum crucifigeret, nominatis Jesum Nazarenum, ut falso putatis, in errorem etiam inducto eodem Pilato, ut ſcriberet: Jesus Nazarenus Rex Judæorum, non in eo, quod regis titulum daret, ſed quod regem ſcriberet Judæorum, qui brevi fatum ſubituri erant eis per Danielem prophetam prænuntiatum, repudiandi, ut non essent amplius Dei populus, excidendi occiso Christo: *Et non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, et ſanctuarium dissipabit populus cum duce venturo; et finis eius vastitas; et post finem belli ſtatuta desolatio a)*. Horum ignarus ſcripsit Pilatus: Jesus Nazarenus Rex Judæorum; nec reminiscitur modo, Jesum ſibi contestatum fuisse, se quidem regem esse, ſed regnum ſuum non esse de hoc mundo, hoc est terrenum; quale tunc erat Romanum quartum illud in ſomno Nabuchodonosoris designatum atque a Daniele propheta explicatum cum reliquorum etiam regnorum ſeu præcipuarum monarchiarum interitu: *In diebus autem regnorum illorum ſuscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum eius alteri populo non tradetur; comminuet autem, et consumet universa regna hæc; et ipsum ſtabit in æternum. Secundum quod vidisti, quod de mon-*

a) *Dan. IX. 26.*

te abſciſſus eſt lapis ſine manibus, et comminuet teſtam et ferrum, et æs, et argentum et aurum, Deus magnus oſtendit regi, quæ ventura ſunt poſtea a). Lapis hic de monte abſciſſus eſt Chriſtus Jeſus natus ex Maria virgine, his ab angelo matri denunciatus verbis: *Ecce concipies in utero, et paries filium et vocabis nomen eius Jeſus. Hic erit magnus et filius altiſſimi vocabitur, et dabit ei Dominus Deus ſedem David patris eius; et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni eius non erit finis.* Hic eſt *rex Judæorum*, quem o Judæi *negaſtis ante faciem Pilati b)! Noli ſcribere*, aiunt illi c), *rex Judæorum; ſed quia ipſe dixit: Rex ſum Judæorum. Reſpondit Pilatus: Quod ſcripſi, ſcripſi.* Sic dum dat ſententiam mortis, vultque exprimere condemnationis cauſam, deſignavit quodamodo latitudinem regni Chriſti per orbem; erat enim ſcriptum hebraice, græce et latine. „O admirabilem vim divinæ operationis, exclamat S. Auguſtinus d), etiam in cordibus ignorantium! Nonne occulta vox quædam Pilato intus quodam, ſi dici poteſt, clamoſo ſilentio perſonabat, quod tanto ante in pſalmorum litteris prophetatum eſt: Ne corrumpas tituli inſcriptionem? Ecce tituli inſcriptionem non corrupit; quod ſcripſit, ſcripſit. Sed etiam pontifices, qui hoc cor-

a) *Dan. XI. 44.* b) *Act. III. 13.* c) *Jo. XIX. 21.*
d) *Tr. CXVII. in Jo. n. 5. T. III. P. II. p. 798.*

rumpi volebant, quid dicebant? *Noli ſcribere*, inquiunt, *rex Judæorum; ſed quia ipse dixit: Rex ſum Judæorum.* Quid loquimini insani? Quid fieri contradicitis, quod mutare nullomodo potestis? Nunquid enim propterea non erit verum, quia Jesus ait: *Rex ſum Judæorum.* Si corrumpi non potest, quod Pilatus ſcripsit, corrumpi potest, quod veritas dixit? Sed Judæorum tantum rex est Christus, an et gentium? Imo et gentium." Hoc igitur vult titulus crucis non hebraice tantum, ſed etiam græce ſcriptus et latine indicio regni ſeu ecclesiæ Christi, per orbem dilatandæ. Quam in rem Tertullianus exordiis huius rei vicinior allato psalmistæ loco: *In omnem terram exivit ſonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum;* contra Judæos ſcribens, postquam longa ſerie nominasset regiones ac gentes, apud quas Christi iam tunc regnum fuerat: „Quid, ſubdit *a*), de Romanis dicam, qui de legionum ſuarum præsidiis imperium ſuum muniunt, nec trans istas gentes porrigere vires regni ſui possunt? Christi autem regnum et nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus ſupra enumeratis colitur, ubique regnat, ubique adoratur, omnibus ubique tribuitur æqualiter; non regis apud illum maior gratia, non Barbari alicuius inferior lætitia, non digni-

CAPUT CLXIII.

a) C. 7. p. 189.

Caput CLXIII. tatum aut natalium cuiusquam discreta merita, omnibus æqualis, omnibus rex, omnibus iudex, omnibus Deus ac Dominus est."

Non de hoc mundo. Omnem hic Tertullianus differentiam regni, quod Christus a pauperibus piscatoribus, excluſo omni interventu potentium huius mundi, constituit, ab aliis mundi regnis prodit, in hoc mundo, non de hoc mundo, quod imprimis S. Augustinus passim probe distinguit etiam in libris retractationum, præcipue vero in ipsa hæc verba Christi: „Quod enim, inquit *a*), eius regnum, nisi credentes in eum, quibus dicit; de mundo non estis, et ego non ſum de mundo? Quamvis eos vellet esse in mundo; propter quod de illis dicit ad Patrem, non rogo, ut tollas eos de mundo, *ſed ut ſerves eos de malo*. Unde et hic non ait: Regnum meum non est in hoc mundo, ſed *non est de hoc mundo*. Et cum hoc probaret dicens: *Si ex hoc mundo esset regnum meum, miniſtri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis;* non ait: nunc autem regnum meum non est hic; ſed *non est hinc etc.* Hic est enim usque in finem ſæculi, quando messores venient, id est, angeli, et colligent de regno eius omnia ſcandala; quod utique non fieret, si regnum eius non esset

a) *L. I. c.* 3. *n.* 2. *T. I. p.* 6. *L. I. de ordine n.* 31. *T. I. p.* 328. *Tr. CXV. in Jo. T. III. P. II. p.* 792.

hic. Sed tamen non est hinc; quia peregrinamur in mundo.“ Putat S. Chrysostomus in h. l. Christum voluisse Pilato timorem ac ſuspicionem tyrannidis ſeu rebellionis demere. Tum quærens, an non Christi regnum de hoc mundo ſit, et respondens quomodo non ſit de hoc mundo: „Non, inquit *a*), quod hic non imperet; ſed quod etiam in cœlis imperium obtineat.“ Petit vero Manichæos, abusos hoc loco, perinde ac eius Metaphrastes Theophilactus in h. l.: „Nam, inquit *b*), hic regnum quidem eius est in hoc mundo, et ab eo regitur, et ſicut ille vult, omnia circumagit; non est autem de mundo regnum eius, ſed ſupernum et ante ſæcula, et non hinc, id est ex terrenis constitutum, ſed hic quidem imperat et regit: non autem est hinc, neque constitutum ex inferioribus, neque caducum: alioqui quomodo intelligeretur hoc, *in propria venit*, si mundus hic non esset eius proprius?“ Sic etiam illud Matth. XXVI. *Non bibam amplius de hoc genimine vitis, donec bibam illum novum in regno Dei*, interpretatur de regno Christi in hac terra post resurrectionem eius duce eodem S. Chrysostomo Hom. LXXXII. in Matth. n. 2. p. 783. etc. S. Laurentius Justinianus varias ſententias SS. Patrum de regno Chri-

a) *Hom. LXXXIII. n. 4. T. VIII. pag. 495.*
b) *T. I. p. 753.*

Caput CLXIII.

ſti, ſermone in Dominica de ramis Palmarum, complexus eſt his verbis *a*): „Non ait: regnum meum non eſt in hoc mundo, ſed ſignanter dixit: *de hoc mundo*, id eſt, qualia ſunt regna iſtius mundi, quæ viciſsitudine ſua, perturbationibus et anxietatibus plena ſunt. De ipſius vero regni qualitate propheta ait: *Poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur, et regnum illius, quod non deſtruetur.* Regnat tamen etiam in hoc mundo, dum regit, quos condidit, ſibique ſubiectos ſuum deducit ad regnum, ac reges facit, quemadmodum per Joannem in Apocalypſi dicitur: *Et fecit nos reges, et ſacerdotes, et regnabimus in æternum.* Venit igitur rex noſter humilis, ſub carnis fragilitate obtectus, in hunc mundi campum cum diabolo pugnaturus, ut illi dirriperet dominatum, quem in hominibus eo permittente, tyrannica temeritate tenebat; noluit autem illum per divinitatis imperium, ſed per æquitatis ſuperare cenſuram. Hinc ſe ab illo paſſus eſt perſequi, tentari, flagellari, crucifigi, occidique. Quam ob rem iuſtitiæ exigente decreto, dum iuſtum perimit iniuſte, iniuſti principatus, quem ſibi in hominibus uſurparat, amiſit imperium. Hoc igitur adverſus aëreas poteſtates celebrato triumpho, regis noſtri ſpiritualis victoriæ ſunt propalata inſignia, præconesque

a) *Serm.* 37. *T. I. p.* 106.

directi per orbem, qui eadem univerſis notificarent populis, quatenus ſuum ſpiritualem agnoſcerent regem, illisque fidelis confeſſionis tributa præſtarent."

Caput CLXIV.

CAPUT CLXIV.

PILATUS INVITUS JESUM CONDEMNAT; JUDÆI SEIPSOS EXECRANTUR.

Videns autem Pilatus, quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta aqua lavit manus coram populo dicens: *Innocens ego ſum a ſanguine iuſti huius: vos videritis. Et respondens univerſus populus, dixit: ſanguis eius ſuper nos, et ſuper filios noſtros.* Tunc dimiſit illis Barabbam, Jeſum autem flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur. Matth. XXVII. 24. etc.

Postquam omnes Pilati conatus ad Christum liberandum elusissent.

Quis non obſtupeſcat et contremiſcat ad feralem hanc mortis ſententiam, a iudice latam, qui de innocentia eius, quem condemnat, ſeſe convictum palam profitetur? Nihil equidem non egit, ut aut liberaret Jeſum, aut ſeſe a ſententia ferenda expediret. Obtulit eum Judæis, ut reum ſecundum legem ſuam iudicarent, remittit etiam cum accuſatoribus ad Herodem, il-

loque inde reverso, iterum profitetur *a*): *Nullam causam invenio in homine isto ex his, in quibus eum accusatis; ſed neque Herodes: nam remisi vos ad illum, et ecce, nihil dignum morte actum est ei. Emendatum ergo illum dimittam*, flagellis nimirum cæsum; quem tamen innocentem agnoscit? Fecit hoc postquam incassum aliam Jesum liberandi rationem inierat Pilatus *b*). *Necesse autem habebat, dimittere eis per diem feſtum unum. Exclamavit autem ſimul universa turba dicens: Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam... Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum. At illi ſucclamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste? Nullam causam mortis invenio in eo: corripiam ergo illum, et dimittam.* Observare vero licet et hic quandam Pilati humanitatem: cum esset, ut S. Hieronymus in h. l. notat *c*), legibus Romanis quidem ſancitum, *ut qui crucifigitur, prius flagellis verberetur*, ipse flagellando Christum mitigare Judæorum animos voluit, ut posset dimittere Christum. *At illi instabant vocibus magnis postulantes, ut crucifigeretur, et invalescebant voces eorum.* Quis unquam furor esse potuit, huic comparandus inter homines, nisi invalescentes has Judæorum voces diabolica intus rabi-

a) *Luc. XXIII.* 14. *etc.* *b*) *Ibid.* 17. *etc.*
c) *T. IV. opp. p.* 136.

es, admotis omnibus machinis expressisset? Caput CLXIV.
Iam ergo Pilatus ſuo et ſuorum militum furore Judæorum mitigare furorem ac maniam tentat. *Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit. Et milites plectentes coronam de ſpinis imposuerunt capiti eius: et veste purpurea circumdederunt eum, et dicebant: Ave rex Judæorum, et dabant ei alapas a).* Quis unquam insultus tales, opprobria talia ac improperia adversus maleficos; quorum desperatæ res quævis humana viscera commovere ſolent, audivit aut vidit? Tentavit et hac importunissima opportunitate uti Pilatus ad liberandum Jesum *b*): *Exivit ergo iterum Pilatus foras, et dixit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis, quia nullam invenio in eo causam. Exivit ergo Jesus, portans coronam ſpineam et purpureum vestimentum. Et dicit eis: Ecce homo.* Quid vero ad hæc Judæi? Atque ex his illi, quos primos religio ad misericordiam erga miseros inflectere debebat? *Cum ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum c).* Necdum cedit Pilatus. Ipsum Jesum, postquam frustra ſollicitasset Judæos, ut acciperent eum, ac crucifigerent, aggreditur, si forte vel ab eo rationem liberandi ipsum, vel se potius a causa expediendi, rescire posset. *Et ingressus est prætorium iterum, et dixit ad Je-*

a) *Jo. XIX. 1. etc.* *b*) *Ib. 4. etc.* *c*) *Ib. 6.*

CAPUT CLXIV. *ſum: Unde es tu? Jesus autem responſum non dedit ei a).*

Judæi vero iam fortiſſimam machinam adhibent: *Si hunc*, clamant *b*), *dimittis, non es amicus cæsaris? omnis enim, qui se regem facit, contradicit cæsari.* Quis hoc ſibi perſuaderet dici a Judæo? cui nihil infauſtius, exoſius, execrabiliusque eſſe poterat cæſare rege Judæorum, nihil adeo præter ſpem et exſpectationem oraculo omnium prophetarum de Meſſia rege ſuo ac ſimul ex eorum ſententia orbis dominatore! Pilatus vero iam cæſaris nomine territus, ſedens pro tribunali, ipſis regem Christum velut ſingulari divino instinctu ſiſtit, et dicit *Judæis c*): *Ecce rex veſter, Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem veſtrum crucifigam? Responderunt pontifices: Non habemus regem, niſi cæsarem.* Pontifices hoc agant? Qui ignorare non poterant, non auferendum ſceptrum de Juda, donec veniat, qui mittendus est. Ut populus, ſic ſacerdos conſpirant omnes uno ore, ad ſuo ſeipſos ore condemnandos, diris devovendos, execrandosque, dum Pilato lavante veluti inter innocentes manus ſuas *d*), *respondens univerſus populus dixit: Sanguis eius ſuper nos et ſuper filios no-*

a) *Jo. XIX. 9.* *b*) *Ibid.* 12. *c*) *Ibid.* 14. *etc.*
d) *Matth. XXVII.* 25.

ſtros! Quod nos anathema Judæorum ore latum, post tot generationes et ſæcula coram in eis completum cernimus, horreſcimus, abominamur. Stupori vero fuit ſemper, et est pertinaciſsima illa Judaicæ gentis pervicacia, qua tot tunc Pilati ad Christum liberandum conatus fruſtrati ſunt, ac animi constantia; quam si conservasset Pilatus, exſpectaturus responsum a Jesu, dum quæreret ex ipso: *Quid est veritas?* primitiarum instar esse potuisset Christi fidelium, Eccleſiæque ex Gentilibus congregandæ, reiecta ſynagoga, Judæis se ipsos condemnantibus, et cum posteritate quoque ſua omnibus diris devoventibus, „Vobis enim *a*), ut rem verbis S. Leonis P. edicam, dicentibus: *Sanguis eius ſuper nos et ſuper filios noſtros*, merito hoc retributum est, ut quod vestri generis improba perdidit portio, adſequatur hoc fidelis Gentium plenitudo. Nos ergo, dilectiſsimi, quibus Dominus noster Jesus Christus crucifixus, non ſcandalum neque ſtultitia, ſed Dei virtus, Deique ſapientia est, nos, inquam, ſpiritale ſemen Abrahæ, non in prole ſervitutis geniti, ſed in familia libertatis renati: pro quibus in manu forti et brachio excelso de oppressione ægyptiacæ dominationis eductus, verus et immaculatus agnus immolatus est Christus.“

Caput CLXIV.

a) *Serm. II. de Paſſione Domini.*

Caput CLXV.

CAPUT CLXV.

CHRISTUS BAJULANS SIBI CRUCEM.

Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur. Susceperunt autem Jesum, et eduxerunt. *Et baiulans ſibi crucem exivit in eum, qui dicitur Calvariæ, locum*, Hebraice autem Golgotha; ubi crucifixerunt eum. Jo. XIX. 16. etc.

Quod de Christo apostolus dicit, quomodo formam ſervi accipiens, ſeipsum exinanivit, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, hanc ſibi baiulans, exit in eum, qui dicitur Calvariæ, locum: Cumque iam ſcriptus esset titulus crucis: Jesus Nazarenus Rex Judæorum, *factus est*, iuxta Isaiæ prophetiam *a*), *principatus ſuper humerum eius.* Jam qui in horto ſola voce: Ego sum, nempe qui sum, ſeu: qui est, ut nomen ſuum per Moysen manifestavit, *Deus*, idem procedit cruce oneratus, *agnus Dei, qui tollit peccatum mundi b*). *Quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam c*). *Agnus qui occisus est ab origine mundi d*) præfiguratus in victimis V. T. ab origine mundi, præsertim autem in agno paschali; qua-

a) *Isai. III. 6.* *b*) *Jo. I. 29. 36.* *c*) *Jer. XI. 19.* *d*) *Apoc. XIII. 8.*

propter in cruce *non fregerunt eius crura . . . ut ſcriptura impleretur, os non comminuetis ex eo a)*, quod cavetur de agno paschali *b)*. Alia item impleta prophetia: *Oblatus est, quia ipse voluit, et non aperuit os ſuum; ſicut ovis ad occiſionem ducetur; et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os ſuum. De angustia, et iudicio ſublatus est:* De anguſtia in horto, et de iudicio expostulatus a Judæis, et traditus a Pilato ad crucifigendum. „Grande ſpectaculum, exclamat S. Augusinus *c)*, ſed si ſpectet impietas, grande ludibrium; si pietas, grande mysterium; si ſpectet impietas, grande ignominiæ documentum; si pietas, grande fidei munimentum; si ſpectet impietas, videt regem pro virga regni, lignum ſui portare ſupplicii; si pietas, videt regem baiulantem lignum ad ſemetipsum figendum, quod fixurus fuerat etiam in frontibus regum; in eo ſpernendus oculis impiorum, in quo erant gloriatura corda ſanctorum. Dicturo enim Paulo: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce D. N. J. Ch. ipsum crucem ſuam ſuo gestans humero commendabat.*" Apostolo nempe illi, qui Hebr. XIII. 13. nos animat: *Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium eius portantes;* iuxta præceptum ſcilicet a Christo perinde ac exemplum om-

Caput CLXV.

a) Jo. XIX. 33. 36. *b) Ex. XII. 36. Num. IX. 12.*
c) Tr. CXVII. in Jo. n. 3. T. III. P. II. p. 797.

Caput CLXV. nibus datum: *Dicebat autem ad omnes; ſi quis vult post me venire, abneget ſemetipsum et tollat crucem ſuam quotidie, et ſequatur me.*

Quis est homo natus de muliere ex conditione ſtatus lapsi ad ærumnas quotidianas, calamitatesque perenaturas in hac vita deplorabili, repletus multis miseriis, et nunquam in eodem ſtatu permanens, nec ad momentum in prospero etiam rerum curſu unquam ſecurus, tutus, ac omnino fortunatus? Quis inquam non quotidie crucem ſuam ſentit, atque ſub eius onere faticit? Cui vero nostrum tam gravis, ſicuti Domino nostro imposita est? Ecquis ſuam tantillam præ illa non lubens tollat, ac ſufferat Christum ſecutus, ut in patientia ſua possideat animam ſuam per regiam crucis viam ex brevi hac ad æternam in regno cœlorum vitam? Quis unico hoc afflictæ inauspicatæ alias huius vitæ ſolatio, quod apud ſolos habetur christianos, Christi passionibus communicantes, ſeipsum privet? Sine quo nihil in humanis, nisi conturbatio, dolor, et ægritudo, anxietas animi, tædium vitæ, desperatio, ſuicidium apud irreligiosos (abiicientes ſpem vitæ æternum beatæ post hanc præsentem per se ſola ſpectatam nunquam non funestam ac infelicem) tantopere frequentatum.

CAPUT CLXVI.

MULIERES PLANGENTES JESUM; DUM SE, SUOSQUE PLANGERE DEBEBANT.

Conversus autem ad illas Jesus dixit: *Filiæ Jerusalem, nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipsas flete, et ſuper filios vestros.* Luc. XXIII. 28.

Quod fecit Christus in triumphali ſuo ingressu in Jerusalem, dum *ut appropinquavit, videns civitatem flevit ſuper illam a)*, hoc in urbis egressu ad montem Calvariæ portans crucem, ut facerent, ſequentes se mulieres, *quæ plangebant et lamentabantur eum*, hortatur: *Quoniam*, inquit, *ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ ſteriles, et ventres, qui non genuerunt, et ubera, quæ non lactaverunt b)*. Prout iam antea apud eundem evangelistam prædixerat: *Væ autem prægnantibus et nutrientibus in illis diebus. Erit enim pressura magna ſuper terram, et ira populo huic.* Horribilia dictu ſunt audituque, quæ ad rem Josephus de bello Judaico præsens tunc, narrat inter alia, dum iam caperetur urbs, milites ad odorem assæ carnis, irrumpentes domum, mulierem deprehendisse assati infantis partem manducantem. *Væ autem*, quod

a) *Luc. XIX.* 41. b) *Ib. XXI.* 23.

Caput CLXVI. Christus *prægnantibus et nutrientibus in illis diebus* prædicit, etiam iam ad primam obsidionem pertinet a Cestio Floro factam, quando adhuc evadendi, in Christianorum favorem, locus erat, animum vero obstinantibus Judæis, quorum innumerabilis multitudo confluxerat ad pascha, dum postea ad eam obsidendam Titus advenit. Ad quam obsidionem ſunt referenda, quæ Christus flens dixerat ſuper eam: *Quia venient dies in te: et circumdabunt te inimici tui vallo* (quod factum notanter Josephus, ut nullus evadere poſſet, deſcribit) *et circumdabunt te, et coangustabunt te undique. Et in terram prosternent te et filios tuos, qui in te ſunt etc. a)* de quibus nempe ad mulieres locutus fuerat Christus, ad prophetas Isai. XI. 19. et Os. X. 8. provocans: *Tunc incipient dicere montibus: Cadite ſuper nos, et collibus operite nos: Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* In viridi, inquit, ligno, cuiusmodi est, *quod plantatum est ſecus decursus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo b).* Qualis vero debuerat esse gens Judaica arbor illa fici, de qua Christus per ſimilitudinem: *Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea ſua, et venit quærens fructum in illa et non invenit c).* Ad quam nimirum ultimum veniens Jerusalem nihil invenit in ea, *nisi folia tantum, et ait*

a) *Luc. XIX.* 43. b) *Ps. I.* 3. c) *Luc. XIII.* 6.

illi: Nunquam ex te fructus naſcatur in æternum. Et arefacta eſt continuo ficulnea a). Viride adhuc lignum erat ſynagoga, cum Christus advenisset, ſed folia tantum ferebat in umbra et figura V. T. quæ a Christo in N. T. erant adimplenda per passionem et mortem ſuam Judæis auctoribus, atque adeo iusto iudicio maledicta et arefacta ficulnea. Quidnam ergo in arido iam (cum Christus per tres annos nihil profecisset in adhuc viridi) efficere poterant Christi apostoli per quadraginta, qui restabant ad excidium, annos, totidem, quot olim, *quadraginta annis proximus fui generationi huic; et dixi ſemper hi errant corde, ipsi vero non cognoverunt vias meas, quibus iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam b).*

Caput CLXVI.

a) *Matth. XXI.* 19. b) *Ps. XCVI.*

CAPUT CLXVII.

CHRISTUS AFFIXUS CRUCI PRO CRUCIFIXORIBUS ORANS.

Postquam venerat ad locum, qui vocatur Calvariæ, ibi crucifixerunt eum, et latrones unum a dextris, et alterum a ſinistris. *Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim ſciunt, quid faciunt.* Luc. XXIII. 3.

Silentium rumpit.

Sic igitur Christus fit pro nobis maledictum ſuspensus in ligno inter duos latrones, *delens quod adversus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: et expolians principatus et potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in ſemetipso a).* Sic princeps huius mundi eiectus est foras, et ipse *mundus* Paulo *crucifixus* dicitur, *et ego*, addit, *mundo b)*. Et paulo post *c)*: *Nemo mihi molestus ſit: ego enim ſtigmata Domini Jesu in corpore meo porto.* Cum Traianus imp. S. Ignatium M. ad iudicium vocatum, ut in eius martyrio apud P. Ruinart legitur, cacodæmonem vocasset: „Ignatius dixit: Nemo Theophorum cacodæmonem appellat. Abscedunt enim dæmones a ſervis Dei. Traianus dixit: Et quis est Theophorus?

a) Col. II. 14. *b) Gal. III.* 14. *c) Ib.* 17.

ret: Unde facere miraculum possum, hoc mihi ex patre, non ex matre est. Ex matre enim mori poterat, qui ex natura patris miracula faciebat. Unde et in cruce positus, eandem matrem moriens recognovit, quam discipulo commendavit dicens: *Ecce mater tua.* Ait ergo: *Quid mihi, et tibi est mulier? Nondum venit hora mea.* Quod est: In miraculo, quod ex tua natura est, non habeo, te minime recognosco. Cum hora mortis venerit, cognosco te matrem, quia unde mori possum, hoc ex te habeo." Add. V. Beda in h. l. T. V. p. 608.

CAPUT CLXX.

CHRISTUS SE DERELICTUM IN CRUCE CLAMANS.

A Sexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper universam terram usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna dicens: Eli Eli Lamma Sabacthani? hoc est: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Matth. XXVII. 45, 46.

In persona nostra.

Postquam iam Christus per tres circiter horas, quando tenebræ factæ ſunt ab hora ſexta usque ad nonam, patientissime acerbissimos tulisset crucis dolores, in iis, quæ per hoc tempus locutus fuerat, de ali-

CAPUT CLXVII. mus, atque pro persequentibus oremus, præceptum dedit, hanc inter passionem edit vocem, cum cruci affixus inter acerbissimos dolores, quos acutissimos tunc esse oportuit, dum in altum effertur, et distensis horribilem in modum nervis, fixuraque clavorum exasperata, concussa ſunt omnia ossa eius. Ipse iam exaltatus a terra memor verbi ſui, nihil prius habet, quam orare Patrem pro crucifixoribus ſuis, lætis illis, et ovantibus, dum, quod tantis vociferationibus a Pilato furibundi extorserant, iam crucifixum coram cernunt. Ipse autem, „*Pater*, inquit *a*), *dimitte illis*, *quia nesciunt*, *quid faciunt*, ſilentium hac primum voce, quod hactenus tenuerat, rumpens. „Qualis est hic, exclamat S. Anselmus *b*), qui in omnibus pressuris ſuis nec ſemel os ſuum aperuit, ut aut quereretur, aut excusationis, aut comminationis, aut maledictionis verbum adversus maledictos canes istos proferret: et novissime verbum benedictionis, quale a ſæculo non est auditum, ſuper inimicos ſuos effudit? Quid hoc viro mansuetius. Quid benignius anima mea, vidisti "? Et postea quasi abreptum dolore resumit verbum: „Quid tu? Non mirum, si ſole contristato, tu contristaris, si terra contremiscente, tu contre-

a) *Medit. IX. de humanitate Christi pag.* 219.
b) *Medit. XV. p.* 232.

miſcis: si ſciſsis ſaxis, cor tuum ſcinditur: si flentibus iuxta crucem mulieribus, tu conclamas. Inde in omnibus iis conſidera illud dulciſsimum pectus, quam tranquillitatem ſervaverit pietatis. Non ſuam attendit iniuriam, non pœnam reputat, non ſentit contumelias, ſed ipſis potius, a quibus patitur, ille compatitur: a quibus vulneratur, illis medetur: illis vitam procurat, a quibus occiditur. Cum qua mentis dulcedine, cum qua ſpiritus devotione, cum qua charitatis plenitudine clamat: *Pater ignoſce illis?* Ecce ego, Domine tuæ maieſtatis adorator, non tui corporis interfector: tuæ mortis venerator, non tuæ paſsionis deriſor: tuæ miſericordiæ contemplator, non infirmitatis contemptor! Interpellet itaque pro me tua dulcis humanitas, commendet me Patri tuo tua ineffabilis pietas. Dic igitur dulcis Domine: *Pater ignoſce illi.*" Audiamus etiam et S. Bernardum, qui ſerm. XLIII. in Cantica de ſe ipſo teſtatur *a)* ſe ab ineunte ſua converſatione, faſciculum collectum ex omnibus anxietatibus, et amaritudinibus Domini colligare, et inter ubera ſua collocaſse, poſtquam in ſermone de paſsione Domini enormitatem ſceleris in Christum Domini, ad quod *expalluit et expavit machina mundialis b)*, ob oculos poſuiſ-

CAPUT CLXVII.

a) Num. 3. T. IV. p. 1418. *b) T. III. p. 887.*

CAPUT CLXVII.

ſet, viciſſim vero Chriſtum pro crucifixoribus orantem, tandem; „ Tu autem quid? exclamat *a)*, in ipſa elevatione manuum tuarum, cum iam ſacrificium matutinum in holocauſtum veſpertinum tranſiret: in ipſa, inquam, virtute incenſi, quod cœlos aſcendebat, terram operiebat, inferos reſpergebat, exaudiendus pro reverentia tua clamas: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt!* O quam multus es ad ignoſcendum! O quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine! O quam longe ſunt cogitationes tuæ a cogitationibus noſtris! O quam firmata eſt etiam ſuper impios miſericordia tua! Mira res! ille clamat: *Ignoſce;* Judæi: *Crucifige.* “

a) Num. 9.

CAPUT CLXVIII.

Caput CLXVIII.

JUDÆI BLASPHEMANTES CHRISTUM IN CRUCE.

Prætereuntes autem blasphemabant eum, moventes capita ſua, et dicentes: Vah, qui deſtruis templum Dei, et in triduo illud reædificas: Salva temetipſum: Si Filius Dei es, descende de cruce. Similiter et principes ſacerdotum illudentes cum ſcribis et ſenioribus dicebant: *Alios ſalvos fecit, ſeipſum non potest ſalvum facere: ſi rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei.* Confidit in Deo, liberet nunc, ſi vult eum . . . Idipſum autem et latrones, qui crucifixi erant cum eo improperabant ei. Matth. XXVII. 39. etc.

Habemus hic imprimis caput illud accuſationum, ac ſi Christus templum Hieroſolymitanum, ſi destrueretur, dixerit, se in triduo reædificaturum, cum ipse templum divinitatis ſuæ, corpus nempe ſuum obtulerit destruendum in cruce, a se autem propria virtute resuscitandum. Utique, ſi tunc obsecundasset Judæis descendens adhuc vivus de cruce, mysterium redemtionis nostræ morte ſua non complesset: nec tam grande miraculum ſuisset vivum descendere

Petunt illudendo ut descendat de cruce.

Caput CLXVIII. de cruce, quam mortuum reſurgere. „Ubi eſt, Judæos compellat Caſſiodorus in Ps. LXIII. *a)*, Judæi infidelitas veſtra? adhuc de vivo dicebatis: *Si rex Iſrael eſt*, *deſcendat de cruce.* Vos ipſos conſulo, vos ipſos in iudicium voco: quanto mirabilius eſt, mortuum poſſe reſurgere, quam adhuc vivum de cruce velle deſcendere. Parva petiſtis, dum maiora provenerint. Sed infidelitas veſtra non potuit ſanari ſignis multo fortioribus, quam petiſtis." Dum igitur oblatus eſt, quia ipſe voluit, ac bonus paſtor pro ovibus ſuis animam ſuam poſuit, non quod ipſi irridendo, blaſphemandoque volebant, antequam moreretur in cruce, deſcendit, ſed ſeipſum mortuum reſuſcitando, ſuis etiam in reſurrectione glorioſa corporum præivit. „Non enim, ſunt verba Origenis *b)*, ipſe deſtruit templum, ſed quod alii deſtruunt, ipſe ædificat: ſive templum proprium corporis, quod a Judæis fuerat traditum morti, ſive teſtium ſuorum et omnium, qui habuerunt verbum Dei in ſe, et ex inſidiis impiorum propter pietatem mortui ſunt. *Veniet* enim *hora*, *quando omnes*, *qui in monumentis ſunt*, *audient vocem Filii Dei*, et *reſurgent.* Et non ſolum in eo quod dicebant: *qui deſtruis templum*, mentiti ſunt, ſed etiam illud, quod dixerunt: *et ego in triduo reædificabo ipſum.* Nec enim dixit,

a) T. II. p. 195. *b) In Matth. T. III. p.* 922.

reædificaturum. Sermo enim ædificationis non oſtendit ſubitaneum opus, ſuſcitationis autem oſtendit. Et qui quidem deridebant, dicebant: *Salva teipsum:* ipse autem accipiens virtutem a Patre, et hoc fecit, et amplius. Cunctis enim capientibus verbum ſuum, ſalutem ſuam oſtendit." CAPUT CLXVIII.

Uni latronum converso promittitur paradisus.

Cum Judæis blaſphemantibus et irridentibus unus etiam latronum idipsum apud Lucam dicebat *a*): *Si tu es Christus, ſalvum fac temetipsum, et nos;* alter autem non ſine myſterio gratuitæ vocationis, quo nullum insignius, quam hoc in cruce esse potuit, dum unus latronum ſubito virtute crucis, gratia crucifixi converſus increpans ſocium, Chriſtum rogat: *Memento mei, cum veneris in regnum tuum!*

Unde tam ſubito tam magna latroni fides? tanta felicitas, ut cum Petro apoſtolorum principe comparari queat, ac dici beatus: *Quia non caro et ſanguis revelavit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis est b*). Ecce adhuc apoſtoli post resurrectionem, antequam Spiritu S. illuminarentur, vulgi opinione detenti, Chriſtum iam ascenſurum in cœlum interrogant: *Si in tempore hoc reſtitues regnum Israel c*) in terris nempe, quod ſperabant Judæi ſolium David reſtituendi, hic

a) *Luc. XXIII.* 39. *b*) *Matth. XVI.* 17. *c*) *Act. I.* 6.

Caput CLXVIII. latro autem iam moriturus a morituro in cruce Chriſto petit ſui meminiſſe, cum venerit poſt mortem in regnum ſuum, agnoſcens ſe cum ſocio digna factis recipere, et meretur audire a Chriſto: *Hodie mecum eris in paradiſo a*). O divinam ſalvatoris in cruce ſententiam, redimentis humanum genus, paradiſoque reſtituentis eos Adæ poſteros, quorum repræſentat hic latro perſonam! „Ait enim Jeſus, ſunt verba S. Leonis P. Serm. II. de Paſs. Dni. *Hodie mecum eris in paradiſo:* „Excedit humanam conditionem iſta promiſſio; nec tam de ligno crucis, quam de throno editur poteſtatis. Ab illa altitudine præmium datur fidei, in qua chirographum humanæ transgreſſionis aboletur: quia ſe forma ſervi a Dei forma non dirimit, dum etiam inter ipſa ſupplicia proprietatem unitatemque ſuam ſervavit, et deitas inviolabilis, et natura paſſibilis." Judæi improperando: *Alios ſalvos fecit, ſe ipſum non poteſt ſalvum facere; Chriſtus rex Iſrael etc. b*) agnoſcunt quidem, Chriſtum (quod fecit, miracula patrando) alios ſalvos feciſſe, ſed temerarie volunt, ut deſcendat nunc de cruce, *ut videamus, et credamus;* latro vero converſus, nec ipſe petit liberari, ſeu deſcendere de cruce, nec ut Chriſtus deſcendat, ſed ut mortuus in cruce ſui meminerit, cum venerit in reg-

a) *Luc. XXIII.* 43. b) *Marc. XV.* 31.

num ſuum, illum verum agnoſcens in cruce regem Israel, quem ſocius latro cum Judæis ſpectatoribus vocat illudendo. Neceſſe est, latrones hos prius habuiſſe de Christo notitiam. Et quem vel tot, ac tanta eius miracula latere potuerunt? „Viderat forsitan, de converso latrone ait S. Anselmus *a*), latro iste te antea cæcos illuminantem, vel mortuos ſuscitantem, et non adoraverat te. Tunc vero, quando videt te pendere in ligno, adorat te dicens: *Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum!* Hoc fecit in illum crux tua. Verius, et perfectius cognovit iste te in cruce pendentem, quam in templo docentem, aut miracula facientem. O quanta est virtus crucis tuæ, quanta est gloria pendentis in ligno! Latro iste, ubi vidit tuum lignum, mox cognovit tuum regnum; et ubi te pendere aspexit, ibi quod regnares, intellexit. O quantus odor de cruce exibat, qui omnem infidelitatem ab eo repellebat! O quam digne vocabat te Dominum ſuum, qui veraciter ſciebat se ſervum tuum, quia oculis ſuis intuebatur pretium, quo redimebas penitus mundum universum! Sed quid bone Jesu, quid dulcissime Domine, respondisti latroni te oranti in cruce? *Hodie mecum eris in paradiso.* Et quid est hoc, o rex desiderabi-

a) *Orat. XLII. ad crucem Domini p.* 275.

CAPUT CLXVIII. lis! Tu clavis affigeris, et paradisum promittis? Tu pendes in ligno, et latroni dicis: *Hodie mecum eris in paradiso.* Et o desiderium animarum! ubi est paradisus, quia dicis latroni: *Hodie mecum eris in paradiso?* An paradisus tecum est, et ubi tu vis, paradisus est? An tu indubitanter paradisus es, quia tam confidenter promittis: *Hodie mecum eris in paradiso?* Credo Domine, credo certe, quod ubi tu vis, et ubi tu es, ibi paradisus est; et esse tecum, hoc est esse in paradiso." Cui hæc paradoxa videantur, ſibi ob oculos ponat, atque in animum inducat Christum eo die descendentem in infernum, ſeseque redemtorem præsentantem, ibique cum cæteris electis patribus, et patriarchis David regi psallenti: *Quid mihi est in cœlo, et a te, quid volui ſuper terram?*

CAPUT CLXIX.

CHRISTUS IN CRUCE MATRI PROVIDET.

Stabat autem iuxta crucem Jesu mater eius, et ſoror matris eius Maria Cleophe, et Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Jesus matrem, et discipulum ſtantem, quem diligebat, *dicit matri ſuæ: Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua.* Et ex illa hora accepit eam discipulus in ſua. Jo. XIX. 25. etc.

Hæc est feralis illa hora, quam virgini matri filium ſuum post partum in templo præsentanti ſenex Simeon prædixit: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius;* doloris, non ferri, ut fuerunt etiam ex antiquioribus, qui ſibi persuaderent. Stabat autem dolorosissima quidem, nihil tamen indecorum, indignumque tanta matre aut gestu habituque corporis, aut voce, vociferatione muliebri, vel ſingultibus præſeferens; intrepida vero et plusquam virili constantia, cùm apostoli fugam arripuissent, ipsa cum Joanne dilecto discipulo procedit ad crucem; non erubescens, nec timens, inter tot filio ſuo insultantes ad ſpectaculum consistit tragicum, filium contuita manus

Ceu per testamentum.

Caput CLXIX. in cruce extendentem ad populum non credentem, ſed contradicentem ſibi, nec quidquam de cruciatu ſuo, maximisque doloribus conquerentem, quin pro ſuis crucifixoribus orantem, latroni converso paradisum promittentem, deque matre, et discipulo (qui tunc electorum ecclesiam crucis meritum participantem repræsentabant) filiali affectu ſollicitum, eo id nobis, ipso evangelista testificante, cui matrem, a filio iam in hac vita derelinquendam, commendavit, Joanne, inquam; de quo S. Ambrosius: „Solus ergo, ait *a*), me docet, quod alii non docuerunt, quemadmodum in cruce positus appellaverit matrem, pluris putans, quod victor ſupplitiorum, atque pœnarum, victor diaboli pietatis officia dividebat, quam quod regnum cœleste donabat. Nam si religiosum est, quod latroni venia datur a Domino, multo religiosius, quod mater honoratur a filio. Nec præposterum iudicetur, quod prius latronis absolutionem, quam matris appellationem ſcripsi; qui enim venerat ſalvos facere peccatores, non absurdum, si prius in meis ſcriptis ſusceptum munus in redimenda ſalute peccatorum implevit. Denique ipse ait: *Quæ est mater mea, et qui ſunt fratres mei?* Quia non venerat vocare iustos, ſed peccatores. Sed ibi pro loco,

a) *Expos. Ev. ſec. Luc. L. X. n.* 130. *T. I. p.* 1532.

hic et in cruce non immemor matris, appellat eam dicens: *Ecce filius tuus;* et Joanni: *Ecce mater tua.* Testabatur de cruce Christus, et testamentum eius ſignabat Joannes, dignus tanto testatore testis. Bonum testamentum non pecuniæ, ſed vitæ; quod non atramento ſcribitur, ſed ſpiritu Dei vivi: *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis;* ſed nec Maria minor, quam matrem Christi decebat, fugientibus apostolis ante crucem ſtabat, et piis ſpectabat oculis filii vulnera, quia exspectabat non pignoris mortem, ſed mundi ſalutem." Quem hic S. Ambrosius extollit S. Joannem veluti testamenti (eoquod Christus in cruce, vestibus etiam militibus ſorte cedentibus, moriturus nihil in hoc mundo de ſuo relinqueret nisi matrem, nec habens, in cruce præsertim, ubi caput reclinaret) ſignatorem, eum testamentarium adoptatorem admirabundus considerat S. J. Chrysostomus: „Papæ, inquit *a*), quantum honorem discipulo collatum! Cum enim ipse iam abiret, ipsam discipulo curandam tradit. Quia enim credibile erat ipsam, utpote matrem, dolere, et patrocinium quærere, iure illam discipulo tradit dicens: *Ecce mater tua.* Hæc porro dicebat, ipsos mutuo coniungens amore; quod cum intelligeret discipulus, ipsam in ſua accepit. Cur autem

CAPUT CLXIX.

a) *Hom. LXXXV. in Jo. n. 2. T. VIII. p. 506.*

Caput CLXXIII. veritas vobis dixerat: *Si crederetis Moyſi, crederetis et mihi.* Merito igitur vos teſtamentum utrumque condemnat, et gratia vacuatos, et lege privatos, qui ideo reſiſtitis novis, quia non credidiſtis antiquis.“ Leg. Serm. LXVI. de Paſs. XVII.

CAPUT CLXXIII.

CHRISTO JAM MORTUO NON FREGERUNT EJUS CRURA.

Ad Jeſum autem cum veniſſent, ut viderunt eum iam mortuum, *non fregerunt eius crura: ſed unus militum lancea latus eius aperuit*, et continuo exivit ſanguis, et aqua. Jo. XIX. 33. etc.

Aperto eius pectore. O crudelis immanitas, ut adhuc ſæviretur in iam mortuum Chriſtum Jeſum, nec vel una corporis pars eſſet vulnere vacua. Ecce enim caput ſpinis coronatum, facies colaphis cæſa, corpus flagellis conciſum, manus perforatæ, et pedes! *A planta pedis uſque ad verticem, non eſt in eo ſanitas: vulnus et livor, et plaga tumens, non eſt circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo a).* Jam tentaverat, ſperaveratque Pilatus, dum Judæis Chriſtum flagellatum, ac ſpinis coronatum ſpectandum exhibuerat, eos commo-

a) *Iſa. I. 6.*

vere ad miſericordiam. Id quod quanto magis exſpectari debuerat, Chriſto in cruce ad ſpectaculum expoſito in aëre, a planta pedis usque ad verticem ſaucio, vulneribus confecto atque exſangui. Si unquam humanum pectus etiam duriſſimum ad commiſerationem flectitur, id certe erga homines extremo ſupplicio afficiendos fit: ipsaque natura humana perhorreſcit ad aſpectum ſævorum cruciatuum in alieno etiam corpore. Prævenit Chriſtus quidem crurifragium crudeliſſimum tormentum clava olim, aut fuſtibus grandioribus factum; ſed Chriſtus „prævento carnificis officio, ut loquitur S. Cyprianus *a*), ſpiritum ſponte dimiſit.“ Cum nempe eſſet crurifragium ad accelerandam mortem, Chriſto, qui ſua ſponte, quia ipſe voluit, animam ſuam poſuit, ſpiritumque emiſit, non conveniebat: eratque in hoc etiam obſecundaturus voluntati cœleſtis Patris præfiguratæ in agno paſchali, in quo mactando hoc ipſum non ſemel Exod. XII. 46. Num. IX. 12. fuerat cautum, ut nobis evangeliſta ſignificat *b*): *Facta ſunt enim hæc, ut ſcriptura impleretur:* Os non comminuetis ex eo. *Et iterum alia ſcriptura dicit:* Videbunt, in quem transfixerunt. Quod poſtremum apud Zachariam prophetam XII. 10. habetur in ſpem futuræ aliquando converſionis Judæorum, qui nihil

CAPUT CLXXIII.

a) *De vanitate idolorum.* *b*) *Jo. XIX. 36.*

CAPUT CLXXIII. commoti ad dirum Christi in cruce pendentis ſpectaculum, *prætereuntes autem blasphemabant eum, moventes capita ſua a).* Nec enim vero ad veram resipiscentiam ſtupendis illis, quæ modo ad mortem Christi in cruce facta audivimus, commota est *omnis turba eorum, qui ſimul aderant ad ſpectaculum istud, et videbant, quæ fiebant, percutientes pectora ſua revertebantur b).* Quæ vero apud laudatum Zachariam prophetam leguntur, nobis, qui ex gentibus in Judæorum reprobatorum locum electi ſumus, terrorem incutere debent, de die aliquando futura, cuius appropinquantis non inania indicia habemus: *Et erit in die illa, quæram conterere omnes gentes, quæ veniunt contra Jerusalem. Et effundam ſuper domum David, et ſuper habitatores Jerusalem ſpiritum gratiæ et precum: et aspicient ad me, quem confixerunt: et plangent eum planctu, quasi ſuper unigenitum, et dolebunt ſuper eum, ut doleri ſolet in morte primogeniti etc.*

a) *Matth. XXVII.* 39. b) *Luc. XXIII.* 48.

CAPUT CLXXIV.

RESURRECTIO CHRISTI.

Caput CLXXIV.

Vespere autem ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati, venit Maria Magdalene, et altera Maria videre ſepulchrum. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini deſcendit de cœlo: et accedens revolvit lapidem, et ſedebat ſuper eum. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, et veſtimentum eius ſicut nix. Præ timore autem eius exterriti ſunt cuſtodes, et facti ſunt velut mortui. *Respondens autem angelus, dixit mulieribus: Nolite timere vos: ſcio enim, quod Jeſum, qui crucifixus eſt, quæritis: Non eſt hic; ſurrexit enim, ſicut dixit. Venite, et videte locum, ubi poſitus erat Dominus.* Matth. XXVIII. 1. etc.

Vides hic terræ motum velut continuationem eiusdem prodigii, quod in morte Christi fuit factum; ſignumque illud Jonæ ab ipſo Judæis promiſsum, de cuius corpore illi tam ſolliciti fuerunt, ut accederent principes ſacerdotum, et Phariſæi Pilatum, rogarentque, ut cuſtodiri iuberet ſepulchrum usque in diem tertium; poſtea autem corruperunt cuſtodes data pecunia, ut dicerent, ſe dormientibus diſcipulos furatos eſſe cor- Ab Apoſtolis aſſerta.

Caput CLXXIV. pus. Nobis vero credentibus accommodate hæc omnia fiunt, et optato omnino accidunt ſecundum evangelium totius redemtionis noſtræ, quæ tota in ſpem resurrectionis noſtræ, devicta morte, ac foras miſſo principe huius mundi, recidit, atque recapitulatur, ut pulchre explicat S. Irenæus M. „Sicut, inquit *a*), patienter ſuſtinuit Deus abſorberi Jonam a ceto, non ut abſorberetur, et in totum periret, ſed ut evomitus magis ſubiiceretur Deo, et plus glorificaret eum, qui inſuperabilem ſalutem ei donaſſet: ſic et ab initio fuit patiens Deus, hominem abſorberi a magno ceto, qui fuit auctor prævaricationis, non ut abſorptus in totum periret, ſed præſtruens, et præparans ad inventionem ſalutis, quæ facta eſt a Verbo per ſignum Jonæ."

Dum adhuc in cruce penderet Chriſtus, ſubſannantes petierant Judæi: *Si rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de cruce, et credimus ei.* At plus fecit, ſeipſum ſua virtute reſuſcitando mortuum. Scimus, quales apoſtoli ante reſurrectionem fuerant, tempore paſſionis præſertim, quam timidi omnes magiſtrum deſerentes; quid facturi fuiſſent, dum eum morte turpiſſima damnatum cernebant, niſi reſurgens ſeipſum conſpicuum dediſſet ipſis? Tota præſertim ſpectata eorum

a) *Lib. III. contra Hær. cap. 20. n. 1.*

vitæ et mortis historia, evidentiſſimum apparet, longeque maius omnibus illis, quæ edita ſunt ſigna, ac prodigia, veritatis argumentum. „Cum discipuli se totos, utor verbis Origenis *a*), dederint doctrinæ, quam non ſine ſummo periculo, ut hominum tunc vita erat, profiteri poterant, ipsi mihi videntur perspicuum esse, et evidens resurrectionis argumentum. Hanc enim doctrinam „ si finxissent, resurrexisse Jesum ex mortuis, tanta constantia non annuntiassent, ut non ſolum aliis mortis deſpectum instillarent, ſed etiam ipsi priores hanc ſubirent.“ Sic S. Joann. Chrysostomus, quod nec voluissent, nec potuissent fingere probat: „Multa enim illis, inquit *b*), de resurrectione locutus frequenter fuerat, ut ipsi narrabant: *Post tres dies resurgam.* Si ergo non resurrexisset, manifestum est eos, utpote deceptos, et a tota gente propter ipsum impugnatos, ædibus, et urbibus pulsos, ab illius cultu discessuros fuisse; neque enim voluissent de illo talem opinionem ſpargere, utpote qui decepti ab illo fuissent, et in extrema pro illo deducti pericula. Quod vero non potuissent, nisi vera resurrectio fuisset, illam ſimulare, id certe admodum probabile est. In qua enim re fiduciam habuissent? In

a) *Lib. II. contra Celsum n.* 56. *T. I. p.* 431.
b) *Hom. LXXXIX. in Matth. T. VII. p.* 832.

Caput CLXXIV. ſermonis gravitate? At omnium imperitiſſimi erant. In pecuniarum copia? Neque virgam neque calceamenta habebant. In ſplendore generis? Ex ignobilibus orti locis erant. In multitudine? Non erant plures, quam undecim in variis diſperſi locis. In promiſſionibus magiſtri? Niſi reſurrexiſſet, nullam ipſi fidem habituri erant. Quomodo autem furentem populum ſuſtinuiſſent? Si namque Coryphæus ipſorum oſtiariæ mulieris verbum non tulit, et ſi reliqui illum vinctum videntes diſperſi ſunt; quomodo in animum induxiſſent, ad extrema orbis accurrere, ut fictum reſurrectionis verbum plantarent? Si enim ille adverſus mulieris minas non ſtetit, neque illi ad vinculorum conſpectum, quomodo poterant adverſus reges, et principes, et populos ſtare, ubi gladii, ſartagines, fornaces, et mille quotidie mortes, niſi eius, qui reſurrexerat, virtute et gratia adiuti fuiſſent? Talia tantaque ſigna facta fuerant, et nullum eorum Judæi reveriti, ſed illum crucifixerunt, et illis reſurrectionem ſimpliciter narrantibus credituri erant? Non ita ſe res habet, non ita; ſed eius qui reſurrexit, virtus hæc operata eſt."

Deterior Judæis hodierna incredulorum ſycophantarum turma nuper ab inferis revocavit eorum contra fidem reſurrectionis

obſtinaciam. Cauſantur, quod Matthæus dicit, mulieres veniſſe veſpere-ſabbati ὀψὲ τῶν σαββάτων, mox ſe explicans τὸ ὀψὲ uſu Græcorum pro nocte ſe ſumere, *quæ luceſcit in prima ſabbati*, die nempe dominica illuceſcente; *orto iam ſole*, ut Matthæi epitomator habet Marcus XVI. 1. mulieribus equidem egreſſis urbe, cum adhuc tenebræ eſſent, ſub auroram iuxta S. Auguſtinum lib. III. de cons. ev. c. 24. Unde etiam diſparet difficultas de tribus diebus et tribus noctibus, quibus Matth. XII. 40. dicit Chriſtum Filium hominis futurum in corde terræ exemplo Jonæ, de quo quis dicere poteſt, eum integris diebus et noctibus fuiſſe in ventre ceti? Fuit autem Chriſtus in ſepulchro a die adveſperaſcente paraſceves diſpartitis pro more Judæorum noctibus media nocte inter diem paraſceve, ſabbati et ſequentem, quo reſurrexit orto iam ſole.

CAPUT CLXXIV.

Sed his aliiſque immorari operæ pretium non eſt, quæ hodie irreligioſi quidam recoxerunt, qui inſania, quam aliis ceu credulis imputant, ipſi laborant increduli adhuc poſtquam fide reſurrectionis Chriſti totus mundus factus chriſtianus per tot iam ſæcula eſſe perſeverat, dum eam in dubium revocare hodie non horrent, ad omnia, niſi quæ ſuiſmet oculis vident, cæci ſibi-

CAPUT CLXXIV. que ſuſſeni, tot eorum testimoniis diffiſi, *quibus et præbuit ſeipsum vivum post passionem ſuam in multis argumentis a)* τεκμηρίοις ſignis certis ea assertis miraculis, quorum ipsa resurrectio præcipuum fuit in œconomia divina Evangelii Christi Verbi incarnati inter innumera ea, quæ a Christo ante mortem et resurrectionem, et postea a discipulis ſuis Evangelii præconibus Resurrectionis ſuæ testibus ſunt patrata. „Qui enim, ut cum S. Augustino loquar *b)*, Christum in carne resurrexisse, et cum illa in cœlum ascendisse non viderant, id se vidisse narrantibus, non loquentibus tantum, ſed etiam mirifica facientibus ſigna credebant. Si vero per apostolos Christi, ut eis crederetur, resurrectionem et ascensionem prædicantibus Christi, etiam ista miracula facta esse non credunt, hoc nobis unum grande miraculum ſufficit, quod eam terrarum orbis ſine miraculis credidit."

a) Act. I. 3. *b) Lib. XXII. de civit. Dei c. 5.*

CAPUT CLXXV.

Caput CLXXV.

CHRISTUS RESURGENS, SE ASCENSURUM IN CŒLUM FRATRIBUS DENUNTIAT.

Vade ad fratres meos, et dic eis: Aſcendo ad Patrem meum, et Patrem veſtrum, Deum meum, et Deum veſtrum. Venit Maria Magdalene, annuntians diſcipulis: Quia vidi Dominum, et hæc dixit mihi. Jo. XX. 17. 18.

O clementiam ſalvatoris noſtri Jeſu Chriſti, fructum pretii ſanguinis ſui, et miſerationis ſuæ erga diſcipulos ſuos, qui licet magiſtrum ſuum Jeſum in paſſione deſeruerint, Petrus etiam negaverit; nihilominus apud Marcum diſcipulis et Petro ſingulariter, qui iam reatum ſuum amare defleverat, reſurrectionem ſuam, locumque, ubi eum viſuri eſſent, denuntiari voluit per mulieres, quibus apparuerat, Mariam Magdalenam primam omnium. Piæ fæminæ, quæ ſequebantur Chriſtum, miniſtrantes ei de facultatibus ſuis, minus inſtructæ quam Apoſtoli, plus tamen animi, et fidei in paſſione, et morte Chriſti, ſua in monte Calvariæ præſentia, commonſtrarunt: præ cæteris vero omnibus Maria mater Jeſu cruci intrepida aſſiſtens, ut vidimus. Ne-

Ad Patrem, et Deum ſuum, et noſtrum.

Caput CLXXV.

que tamen ea, forte iam præſentia filii reſurgentis beata, ſociata fuit cæteris mulieribus, (quæ plenius edocta, melius etiam quam Apoſtoli omnia conſervabat in corde ſuo) *a)* dum illæ cum aromatibus ad ſepulcrum pergunt, quasi Chriſtum in mortuo cadavere uncturæ, non ſatis de reſurrectione instructæ. Unde etiam arguentes eas angeli, dixerunt ad illas: *Quid quæritis viventem cum mortuis b)?* Nihilominus propter pium ſtudium ſuum et amorem primæ commeritæ ſunt Chriſtum post reſurrectionem videre, ante omnes Maria Magdalene, digna, quæ Apoſtolorum apoſtola fieret, ad denunciandam non reſurrectionem ſolum, ſed et aſcenſionem ad Patrem ſpei, et ſolatii plenam.

Hic vero quis animo aſſequatur, non dicam, ſermone exprimat, omnia ea tenerrima, ſuaviſſimaque ſenſa omnem ſenſum, et intellectum ſuperantia in verbis Chriſti contenta, plenoque ſpei, et ſolatii nuntio a Maria Magdalene ad diſcipulos deferendo, non tam de reſurrectione, quam de paſſionis, et mortis ſuæ fructu, quo hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, et fratres eius in ſpem vitæ æternæ in cœlis renuntiamur. *Non enim*, ut D. Paulus myſterium pandit, Rom. VIII. 15.

a) Luc. II. 19. *b) Ib. XX.* 5.

accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater. Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filii Dei. Si autem filii, et hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, ut et conglorificemur, cum Chriſto nimirum fratre in gloria Patris, ut mox Chriſtum audiemus dicentem: *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, et ita intrare in gloriam ſuam?* cuius et nos, homo factus ſimilis nobis, participes fecit; qui, *cum eſſemus parvuli*, ut idem Apoſt. dicit Galat. IV. 3. etc. *ſub elementis mundi eramus ſervientes. At ubi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem eſtis filii, miſit Deus ſpiritum filii ſui in corda veſtra clamantem: Abba, Pater.* Sic Chriſtus iu horto, completurus iam opus redemtionis, et adoptionis noſtræ, clamat: *Abba, Pater.* Sic *et ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exſpectantes, redemtionem corporis noſtri*, quam per paſſionem corporis Chriſti adipiſcimur, eius cohæredes et fratres pleno poſt mortem, et reſurrectionem iure, quandoquidem diſcipulis ſuis hoc renunciat: *Vade ad fratres meos*, quales, niſi allegorice hactenus nunquam vocaverat. Dixerat quidem in ultimo ſer-

CAPUT CLXXV.

CAPUT CLXXV.

Illi Pater generatione propria, nobis adoptione voluntaria: illi per naturam, nobis per gratiam: illi Deus unitate mysterii, nobis potestate cœlesti." Idem alibi *a*): „Oſtendit etiam Dei filius distantiam generationis, et gratiæ, dicens: *Aſcendo ad Patrem meum, et Patrem veſtrum: Deum meum, et Deum veſtrum*, non dixit: aſcendo ad Patrem noſtrum, ſed: *aſcendo ad Patrem meum, et Patrem veſtrum.* Separatio iſta diverſitatem oſtendit, quod illius generator, noſter creator ſit. Et addidit: *Deum meum, et Deum veſtrum*, quia licet ipse et Pater unum ſint, et illi ſit Pater proprietate naturæ, nobis cœperit esse Deus Pater per Filium, non naturæ iure, ſed gratiæ, tamen utramque naturam hic ſignificare videtur in Chriſto et divinitatis et carnis, divinitatis ex Patre, carnis ex matre, illamque ante omnia, iſtamque ex virgine. Denique ante Patrem, ut Filius, nominavit, Deum postea, ut homo, nuncupavit." Nihilominus ſimul myſterium incarnationis, et adoptionis naturæ humanæ declaratur, quid Chriſtus pro nobis fieri dignatus ſit, quamque dignationem nobis Salvator attulerit, ut filii Dei nominemur, et ſimus; nos adoptione, quod ipse natura. „Non ait Patrem noſtrum, ſunt verba S. Auguſtini *b*), aliter ergo meum,

a) *De fide Lib. I. n. 90. T. II. p.* 462.
b) *Tr. CXXII. in Jo. n.* 3. *T. III. P. II. p.* 808.

aliter vestrum; natura meum, gratia vestrum. *Et Deum meum, et Deum vestrum*: Neque hic dixit Deum nostrum: ergo et hic aliter meum, et aliter vestrum: *Deum meum*, ſub quo et ego homo ſum, *Deum vestrum*, inter quos et ipse mediator ſum.“ Idem S. doctor alibi locum hunc ſublimisſimum mente captu facilem omne deſiderium cordis nostri exſuperantem contra Arianos vindicat perinde, ac inter alios S. Augustino coætaneus Capreolus episc. Carthaginensis: „Hic, inquit *a*), post alia, evidenter ipsius Domini, id est, Dei et hominis, a famulorum ſuorum persona distinguitur, et a natura vocatio ſeparatur. Quamvis enim id quod mandatur, iam amicis mandetur et fratribus, ostenditur tamen, quid Domino debeatur, quid ſervis cæteris tribuatur. Potuit namque dicere: Ascendo ad Patrem nostrum, et ad Deum nostrum: quia multum distat inter dominationem, et conditionem; inter generationem, et adoptionem; inter ſubstantiam, et gratiam; ideoque hic non permixte, nec passim dicitur: Ascendo ad Patrem nostrum, et ad Deum nostrum, ſed: *Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, ad Deum meum, et Deum vestrum.* Aliter enim illi Deus Pater est, aliter nobis. Illum ſiquidem natura coæ-

Caput CLXXV.

a) *Vid. S. Hilar. de Trinitate, lib. XI. n.* 14. *p.* 1090. *Bibl. PP. T. X. p.* 496.

CAPUT CLXXV.

quat, misericordia humiliat: nos vero natura prosternit, misericordia erigit. Hoc enim egit iſta divina humanitas, et humana divinitas, tali ac tanto miraculo, ut huiusmodi gratiam indigna meruisset mortalium infirmitas." Sunt hi, *quos*, iuxta apostolum Deus, *præſcivit, et prædeſtinavit, conformes fieri imaginis filii ſui, ut ſit ipse primogenitus in multis fratribus a*). Et alibi resurrectionem Christi indigitans ait: *Et ipse est caput corporis eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis: ut ſit in omnibus ipse primatum tenens b*). Uti etiam Apoc. I. 5. vocatur: *Primogenitus mortuorum, et princeps regum terræ.* Sic Psalm. LXXXVIII. 28. *Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ.*

a) *Rom. VIII.* 29. b) *Coloſs. I.* 18.

CAPUT CLXXVI.

INCREPANTUR DISCIPULI TARDI AD CREDENDUM.

Caput CLXXVI.

O ſtulti, et tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti ſunt prophetæ! Nonne hæc opportuit pati Chriſtum, et ita intrare in gloriam ſuam? Et incipiens a Moyse et omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipso erant. Luc. XXIV, 25. etc.

Durius incessuntur duo illi diſcipuli a Christo, se illis incognitum iungente in via, quem experti agnoſcunt virum prophetam potentem in opere, miraculis nimirum et ſermone coram Deo et hominibus; de ſpe tamen aliquatenus remittunt, quod ipse esset redemturus Iſrael, dum cernunt eum a ſummis ſacerdotibus et principibus ſuis traditum in damnationem mortis, et crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ut loquitur Apostolus, prædicare se crucifixum: *Vocatis Judæis atque Græcis Christum Dei virtutem, et Dei ſapientiam. Quia quod ſtultum est Dei, ſapientius est hominibus; et quod infirmum Dei, fortius est hominibus a)*. Terribilis est hæc ſententia, uti etiamnum excæcatis Judæis, Oeconomiam divinam redemtionis.

a) *I. Cor. I. 24.*

Caput CLXXVI. quibus hactenus Christus crucifixus ſcandalo est, ita illis quoque ex nobis, quibus maiores fuerunt gentiles, quibus, quod ſtultum est Dei, ſapientius fuit.

Est hoc ſublime in Evangelio Christi, deriſum ab illis in mysteriis nostris, qui, quod ultra eorum captum est, pro ſtulto habent; omnia ad rationis humanæ menſuram exigunt præsentaneo, si unquam alias, hodie periculo; ut ſicut olim Judaicam gentem perdidit ſcandalum crucis, ita nos perdat ſtultitia illa, ſeu quod ſtultum est Dei, habetur autem ſapientius hominibus. *Scriptum est enim; perdam ſapientiam ſapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi ſapiens? Ubi ſcriba? Ubi conquiſitor huius ſæculi? Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi a)?*

Quantus, eheu, est hodie ita ſibi ſapientium, ſcribarum, conquiſitorum huius ſæculi numerus! Inundatur orbis christianus ſcriptorum impune in vulgus ſparſorum multitudine, quibus quod ſtultum est Dei, ſapientius esse deprædicatur, et quod infirmum est Dei, fortius. Ipſæ divinæ ſcripturæ incessuntur ac ludibrio exponuntur; proſcinduntur et exploduntur ipſæ etiam ſpeciatim prophetiæ de Christo eiusque Ec-

a) *I. Cor. I.* 19. 20.

cleſia. Rogemus humili prece Deum, ardentibusque votis oremus, ut ſe nobis, ſicut duobus discipulis iungat Christus hodie in via tam periculoſa; et incipiens a Moyse et omnibus prophetis interpretetur in omnibus ſcripturis, ut cum illis dicere possimus: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis ſcripturas?* Utinam *ignitum eloquium tuum Domine vehementer* cum Psalmista experiamur! „Dicebant olim filii Israel ad Moysen a): *Loquere tu nobis, et audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.* Non ſic Domine, non ſic, ſed magis cum Samuele propheta humiliter et desideranter obsecro: *Loquere Domine, quia audit ſervus tuus.* Non loquatur mihi Moyses, aut aliquis ex prophetis; ſed tu potius loquere Domine Deus inspirator et illuminator omnium prophetarum; quia tu ſolus ſine eis potes me perfecte imbuere, illi autem ſine te nihil proficient. Possunt quidem verba ſonare, ſed ſpiritum non conferunt. Pulchre dicunt, ſed te tacente cor non accendunt. Literas tradunt, ſed tu ſensum aperis. Mysteria proferunt, ſed tu reſeras intellectum ſignatorum.“ Cuius non ſit cor ardens fidelium audire ex ipso ore Dominico, quomodo hæc oportuerit pati Christum, et ita intrare in gloriam ſuam, qui

a) *De Imitat. Christi L. III. c. 2.*

Jo. Chrysostomus explicat *a*): „*Pax vobis*, hoc est, ne turbemini, in mentemque ipsis revocat id, quod ante crucem dixerat ipsis: *Pacem meam relinquo vobis*; ac rursum: *in me pacem habete*: *In mundo tribulationem habebitis. Gavisi ſunt autem discipuli viso Domino*: Viden' rebus verba cofirmari: nam quod dixerat ante crucem: iterum *videbo vos*, *et gaudebit cor vestrum*, *et gaudium vestrum nemo tollet a vobis*, hoc nunc opere complevit. Hæc porro omnia ipsos ad certissimam fidem induxerunt. Quia enim inexplicabile bellum contra Judæos habebant, ſæpe repetit illud: *Pax vobis*, parem bello consolationem afferens. Hoc primum ipsis verbum post resurrectionem dixit. Ideo Paulus ubique ait: *Gratia vobis et Pax*. Mulieribus autem lætitiam dicit, quia in mærore degebant; et hanc primum accepere lætitiam. Congruenter itaque viris propter bellum pacem, mulieribusque propter dolorem lætitiam annuntiat. Solutisque tristibus omnibus crucis præclara opera prædicat: hæc est Pax." Sed hic altius nobis adhuc efferenda est cogitatio, dum Christus dicendo: *Pax vobis*; ostendit eis manus, quibus cruci affixus est, et latus apertum, postquam mortuus in cruce consummasset opus redemtionis nostræ, quod annuntiantes mox nato Domino pastoribus canunt

a) *Hom. LXXXVI. in Jo. n.* 2. *et* 3. *T. VIII. p.* 516.

angeli: *Gloria in altiſſimis Deo, et in terra* CAPUT
pax hominibus a); quam nimirum ſacerdos CLXXVII
Zacharias in ſpiritu fruſtra tunc Judæis precatus fuerat in ſuo cantico *b)*: *Illuminare his, qui in tenebris, et in umbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.* Pax nimirum illa, quam Chriſtus a ſuis apoſtolis mittendis in univerſum mundum ad prædicandum Evangelium ante omnia denunciari voluit *c)*: *Intrantes autem in domum ſalutate eam, dicentes: Pax huic domui. Et ſiquidem fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra ſuper eam; ſi autem non fuerit digna, pax veſtra revertetur ad vos.* Eſt hæc pax illa, de qua D. Paulus ex prophetis Iſaia et Nahum, *ſicut ſcriptum eſt*, inquit *d)*, *quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Quam vero idem apoſtolus in ſingulis ſuis epiſtolis (perinde ac B. Petrus, Judas, et Joannes etiam in Apocalypſi) in ſalutatione præmittit his verbis *e)*: *Gratia vobis et pax a Deo Patre noſtro, et Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris.* Ad Epheſ. II. 17. autem dicit: *Et veniens, evangelizavit pacem vobis, pacem his, qui longe fuiſtis, et pacem iis qui prope. Quoniam per ipſum habemus ambo acceſſum in uno Spiritu ad Patrem.* Eſt hoc, quod evangeliſta hic narrat de Chriſto:

a) *Luc. II.* 14. *b)* *Ib. I.* 79. *c)* *Matth. X.* 12. *d)* *Rom. X.* 15. *e)* *Gal. I.* 14.

Caput CLXXVII

Dixit ergo eis iterum: Pax vobis: ſicut me miſit Pater, et ego mitto vos. Et cum hoc dixiſset, inſufflavit, et dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta ſunt. Est hæc, quam angeli paſtoribus pacem denuntiarunt in terra hominibus bonæ voluntatis, ſeu divini beneplaciti ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία vel εὐδοκίας ut ſupra Cap. XII. p. 265. explicavimus, de electis nimirum, quos inter cum primi fuerint apoſtoli, non prius illis pacem denuntiavit Chriſtus, quam ab eorum collegio abſceſſiſset Judas, ante paſſionem, et poſt reſurrectionem.

CAPUT CLXXVIII.

CAPUT CLXXVIII

THOMÆ INCREDULI INCREPATIO.

Post dies octo iterum erant discipuli eius intus, et Thomas cum eis. Venit Jesus ianuis clausis, et ſtetit in medio, et dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, et vide manus meas; et affer manum tuam; et mitte in latus meum; et noli esse incredulus, ſed fidelis. Respondit Thomas, et dixit ei: Dominus meus, et Deus meus! Dixit ei Jesus: *Quia vidisti me Thoma, credidisti; beati, qui non viderunt, et crediderunt.* Joann. XX. 26. etc.

Dixerat aliquando Christus ad Apostolos: *Vestri autem beati oculi, quia vident, et aures vestræ, quia audiunt. Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ, et iusti cupierunt videre, quæ videtis, et non viderunt; et audire, quæ auditis, et non audierunt a).* Quod patribus illis contigit ante Christum, hoc etiam contingit omnibus illis nobis, quibus iam post tot ſæcula credenda proponuntur, quæ Apostoli ad firmandam fidem noſtram, a se visa, ſcripta nobis reliquerunt. Id vero iam vel maxime cavendum est, ne nobis contingat, quod apud mox citatum Matthæum

a) *Matth. XIII. 16. 17.*

Caput CLXXVIII ſequitur in explicatione parabolæ ſeminantis *a*): *Omnis qui audit verbum regni, et non intelligit, venit malus, et rapit, quod ſeminatum est in corde eius; hic est, qui ſecus viam ſeminatus est. Qui autem ſuper petroſa ſeminatus est, hic est qui verbum audit, et continuo cum gaudio accipit illud; non habet autem radicem, ſed est temporalis. Facta autem tribulatione, et perſecutione propter verbum continuo ſcandalizatur. Qui autem ſeminatus est in ſpinis, hic est, qui verbum audit, et ſollicitudo ſæculi istius, et fallacia divitiarum ſuffocat verbum, et ſine fructu efficitur. Qui vero in terram bonam ſeminatus est, hic est, qui audit verbum, et intelligit, et fructum affert etc.* Omnibus temporibus, dum Christus, et apostoli vixerunt, et postquam illi devixerunt, ad nos usque ſemper fuerunt, eruntque usque ad conſummationem ſæculi homines omnis generis, quales in parabola notantur, apud quos fructificat verbum in eorum mentibus ſeminatum; vel non fructificat: uti tempore Christi fuerunt, audieruntque Christum, et viderunt eius miracula, nec crediderunt: *Et adimpletur in eis prophetia Iſaiæ dicentis: Auditu audietis, et non intelligetis, et videntes videbitis, et non videbitis b*). Adhuc terribilior est Christi, quæ præcedit, cur Judæis in parabolis loquatur, ſententia; quæve ex Iſaiæ VI. 9. porro adduntur de excæcatione

a) *Matth. XIII.* 19. *etc.* *b*) *Ib.* 14.

populi Judaici, quam præſertim poſt reſurrectionem illius corrumpentes cuſtodes, de eadem teſtantes, oſtenderunt, et pænalem cæcitatem experti ſunt, Chriſto poſt reſurrectionem ſe eorum oculis ſubducente. „Nam, ut in apologetico loquitur Tertullianus, nec ille ſe in vulgus eduxit, ne impii errore liberarentur, ut et fides, non mediocri præmio deſtinata, difficultate conſtaret. Cum diſcipulis autem quibusdam apud Galilæam Judææ regionem ad quadraginta dies egit, docens, quæ docerent. Dehinc ordinatis eis ad officium prædicandi per orbem, circumfuſa nube in cœlum eſt ereptus. Ea omnia ſuper Chriſto Pilatus, et ipſe iam pro ſua conſcientia chriſtianus, cæſari tunc Tiberio nuntiavit.“ At enim erat fides Romam, non per iniuſtum, ac perfidum iudicem Pilatum, ſed per apoſtolos ex reſurrectione Chriſti in fide firmatos, deferenda. Unde et Petrus fratres, cum apoſtolus Judæ loco eligendus eſſet, allocutus: *Oportet ergo*, inquit *a*), *unum ex his viris, qui nobiscum ſunt congregati . . . teſtem reſurrectionis eius nobiscum fieri unum ex iſtis.* Erant tunc *ſimul fere centum viginti.* D. Paulus teſtatur, viſum eſſe Chriſtum *plus quam quingentis fratribus ſimul b*). Fuiſſe ſe unum ex iſtis S. Ignatius M. in Epiſt. ad Smyrnæos n. 2. teſtatus: „Ego enim, ait,

CAPUT CLXXVIII

a) *Act. I.* 21. *b*) *I. Cor. XV.* 6.

CAPUT CLXXVIII

et poſt reſurrectionem eum in carne novi, et credo esse. Et quando ad eos, qui cum Petro erant, venit, inquit ipsis: *Apprehendite, palpate me, et videte, quod non ſum dæmonium incorporale.* Et confeſtim crediderunt convicti carne ipsius, et ſpiritu." Narratur hoc, quomodo acciderit, Lucæ ultimo, Marci autem ultimo notatur, exprobrasse incredulitatem eorum, et duritiam cordis: *quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.* Hoc ad nostrum omnium doctrinam pertinet, qui Christi resurrectionem apostolorum testimonio credimus, eorum ſanguine ſignato. Thomæ apostolo quidem permittitur digitum inferre, et videre manus, et mittere manum in latus, ſed dicitur: *Noli esse incredulus, ſed fidelis*, exprobrando infidelitatem. „Nec illo autem, ſunt verba S. Jo. Chrysostomi *a*), modo ſolum increpavit, verum etiam in ſequentibus. Postquam enim ille certior factus resipuit, et exclamavit: *Dominus meus, et Deus meus!* ait: *Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati, qui non viderunt, et crediderunt.* Hic vero non discipulos ſolum beatos prædicat; ſed etiam eos, qui postea credituri erant. Atqui, discipuli, inquies, viderunt, et crediderunt. Verum illi nihil huiusmodi quæsiverunt, ſed ex ſudariis ſtatim verbum resurrectionis admiserunt, et antequam vi-

a) *Hom. LXXXVII. in Jo. T. VIII. p.* 520.

derant, plenam habuere fidem. Cum ergo quispiam dixerit: vellem illo fuiſse tempore, videreque Christum miracula patrantem, cogitet illud: *Beati, qui non viderunt, et crediderunt.*" Quod dicit S. Pater de discipulis ſudarium videntibus, et ſtatim credentibus, intelligendum est de Petro et Joanne, ut ipse hic evangelista de se testatur, vidisse se, et credidisse *a*). Passim vero SS. PP. permissam esse observant cæterorum apostolorum incredulitatem, ad nostram firmandam fidem. „Quam utique hæsitationem humanam, ſunt verba S. Leonis P. *b*), infirmitate nutantem nequaquam permisisset ſpiritus veritatis, prædicatorum ſuorum inesse pectoribus, nisi illa trepida ſollicitudo, et curiosa cunctatio nostræ fidei fundamentum iecisset: nostris igitur perturbationibus, nostris periculis in apostolis consulebatur: nos in illis viris contra calumnias impiorum, et contra terrenæ argumenta ſapientiæ docebamur. Nos illorum instruxit aspectus, nos erudivit auditus, nos confirmavit attactus. Gratias agamus divinæ dispensationi, et ſanctorum necessariæ tarditati. Dubitatum est ab illis, ne dubitaretur a nobis."

a) *Jo. XX.* 8. *b*) *Serm. LXXII. de ascens. Dom. I. p.* 76.

Caput CLXXIX.

CAPUT CLXXIX.

MIRACULOSA PISCATIO POST RESURRECTIONEM.

Mane facto ſtetit Jesus in littore: Non tamen cognoverunt discipuli, quia Jesus est. Dixit ergo eis Jesus: Pueri nunquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non. *Dicit eis: Mittite in dexteram navigii rete, et invenietis. Miserunt ergo, et iam non valebant illud trahere præ multitudine piscium.* Joann. XXI. 4. etc.

Figura consummationis ſæculi.

Jam distinximus ex S. Augustino duas piscationes, iubente Domino factas, ſupra ſuo loco, ubi de prima egimus, quæ facta est, cum primum Christus discipulos eligeret piscatores, ut eos faceret piscatores hominum, ſeu apostolos. Alteram nobis hic S. Joannes describit, non minus mysterii plenam, ac miraculosam; dum iubentur discipuli mittere in dexteram navigii rete, et iam non valebant illud trahere præ multitudine piscium, quam iterum S. Augustini verbis edisseremus, quomodo hæc Ecclesiam electorum in cœlis, ſicut illa constantem ex bonis et malis in terra, designet. „Facta est enim, inquit *a*), post resurrectionem Domini, ut ſignificaret, talem futu-

a) *Serm. CCLI. n. 2. T. V. p.* 1034.

ram Ecclęsiam post nostram resurrectio- nem. *Mittite*, inquit, *rete in dexteram partem.* Discretus est ergo numerus eorum, qui ad dexteram ſtabunt. Meministis enim, dominum dixisse, venturum se esse cum angelis ſuis, et quod congregabuntur ante eum omnes gentes, et dividet eas, ſicut pastor dividit oves ab hædis; oves ponet ad dexteram, hædos ad ſinistram. Ovibus dicturus est: *Venite percipite regnum.* Hædis dicturus est: *Ite in ignem æternum. Mittite in dexteram.* Tanquam diceret; iam resurrexi, Ecclesiam volo ſignificare, quæ erit in resurrectione mortuorum. *Mittite in dexteram.* Missa ſunt retia in dexteram, nec poterant ea levare præ multitudine piscium . . . . . Quid ergo? *Adduxerunt*, inquit, *ad litus.* Petrus attraxit retia. Modo cum Evangelium legeretur, audistis. Ubi audis litus; intellige finem maris; ubi audis finem maris; intellige finem ſæculi . . . . . Et adiecit evangelista rem necessariam: *Et cum tanti*, id est, cum tam magni essent, *non est ſcissum rete.* Magni erunt, quia hæreses non erunt, et ideo magis hæreses non erunt, quia magni erunt." Idem S. Augustinus in eandem evangelicam lectionem illud etiam discrimen inter utramque piscationem de iis, qui modo promiscue ſunt in Ecclesia boni, et mali, explicat, quatenus in hac ſecunda, non vero in prima pisca-

tione determinatus ſit numerus piscium. „Ibi numerus, ait *a*), non est dictus in prima piscatione, ſola multitudo dicta est, numerus non est definitus. Multi ſunt enim ſuper numerum modo, id est, veniunt, intrant, implent Ecclesias. Ipsi implent theatra, qui Ecclesiam. Super numerum implent; ad numerum illum, qui futurus eſt in vita æterna, non pertinent, nisi mutentur, dum vivunt. Et nunquid omnes mutantur? Quomodo nec illi boni omnes perseverant. Ideo illis dictum est: *Qui perseveraverit usque in finem, hic ſalvus erit.* Et illis, qui adhuc mali ſunt, dicitur: *Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur, et vivat.* Ergo ibi numerus non est dictus, quia multi ſuper numerum facti ſunt. Dixit Psalmus: *Annuntiavi et locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum.* Modo in dexteram, non ſunt ſuper numerum; centum quinquaginta tres ſunt, ſed magni. Hoc enim dictum est: *Et cum tam magni essent, non est ſcissum rete.* Tunc enim congregatio ſanctorum erit, divisiones, et ſcissuræ hæreticorum non erunt; pax erit, et perfecta unitas erit, integer numerus erit." Et ſerm. CCXLVIII. pag. 1027.: „Certus est numerus, nemo est ibi ſuper numerum. Modo autem quanti ſuper numerum accedunt ad altare, in populo Dei videntur,

a) *Serm. CCL. p.* 1032.

et in libro vitæ non ſcribuntur. Ibi ergo certus numerus est. De quibus piscibus, et vos esse affectate; non audiendo tantum, et laudando, ſed intelligendo, et bene vivendo. Mittuntur ergo retia, capiuntur pisces magni. Quis est enim tunc parvus, quando erunt æquales angelis Dei? Capiuntur ergo pisces magni, centum quinquaginta et tres. Dicet mihi aliquis; et tot erunt ſancti? Absit a nobis, ut tantam paucitatem esse ſanctorum, et in illo regno futurorum etiam de ſola ista Ecclesia ſuspicemur. Certus numerus erit: Sed millia millium erunt de populo Israelitico. S. Joannes in Apocalypsi de ſolo populo Israel duodecies duodena millia dicit futuros, qui se cum mulieribus non coinquinaverunt, virgines enim permanserunt. At vero de cæteris gentibus venire dicit cum ſtolis albis tanta millia hominum, quæ numerare nemo potest. Aliquod ergo ſignum vult iste numerus etc. "

Caput CLXXX.

CAPUT CLXXX.

PETRO OVES SUAS PASCENDAS, ID EST, ECCLESIAM ABITURUS IN CŒLUM COMMITTIT.

Cum ergo prandiſſent, dicit Simoni Petro Jeſus: Simon Joannis diligis me plus his? Dixit ei: Etiam Domine, tu ſcis, quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me; ait illi; etiam Domine, tu ſcis, quia amo te. Dicit: Paſce agnos meos. Dicit ei tertio: Simon Joannis, amas me? Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertio amas me? Et dixit ei: Domine tu omnia noſti, tu ſcis, quia amo te. Dixit ei: Paſce oves meas. Amen, amen dico tibi, cum eſſes iunior, cingebas te, et ambulabas, ubi volebas; cum autem ſenueris, extendes manus tuas, et alius te cinget, et ducet, quo tu non vis. Hoc autem dixit, ſignificans, qua morte clarificaturus eſſet Deum. Jo. XXI. 15. etc.

Ob eius præcipuam charitatem.

S. Joannes evangeliſta præſens inter alios rei geſtæ cum fratre Jacobo, quorum mater pro filiis primum in regno Chriſti petebat locum; nunc morte Chriſti ſanatus præſumtione, ſine omni typho narrat, quo-

modo Christus piscationem modo relatam, propediem abiturus ex hoc mundo ad Patrem in cœlum, agnos ſuos ac oves paſcendas committeret Petro. *Simon Joannis diligis me plus his?* Petrum Christus interrogat. Quis non videat, ideo Petrum interrogari ſingulariter, ut ei aliquid in paſcendis ovibus committatur ſingulariter? Petrum interrogari, an diligat plus his, ut curam ovium ſuſcipiat præ his, dignus præ cæteris, qui ſibi paſtor in grege ſuccedat? Sicuti peculiariter eidem ante reſurrectionem claves regni cœlorum dandæ promittuntur. „Tu es, S. Bernardus Eugenium ſucceſsorem Petri alloquitur *a*), cui claves traditæ, cui oves commiſsæ ſunt? Sunt quidem et alii cœli ianitores, ſed tu tanto glorioſius, quanto et differentius utrumque præ cæteris nomen hæreditaſti. Habent illi ſibi aſsignatos greges, ſinguli ſingulos: tibi uni univerſi crediti ſunt, uni omnes. Nec modo ovium, ſed et paſtorum tu unus omnium paſtor. Unde id probem quæris? ex verbo Domini. Cui enim non dicam epiſcoporum, ſed et apoſtolorum ſic abſolute, et indiſcrete totæ commiſsæ ſunt oves? *Si me amas, Petre! paſce oves meas.*"

CAPUT CLXXX.

Ceſsare ſic inter ſummos Eccleſiæ paſtores, pontificem ſucceſsorem Petri, et

a) *Lib. II. de conſiderat.*

Caput CLXXX. epiſcopos ſuccessores apostolorum debuerat contentio illa; non ſemel etiam inter apostolos mota; *quis eorum videretur esse maior.*

Non videtur vacare mysterio; quod præ cæteris apostolis illi duo, quos Christus cæteris prætulisse visus est cum Petro (quos cum eo assumserat in montem, ubi transfiguratus est; et in hortum ante passionem) Jacobus nimirum et Joannes præsentes adfuerint, quando Christus interrogando Petrum: *Diligis me plus his;* atque adeo plus dilecto Christi discipulo Joanne et Jacobo fratre eius; eidem oves et agnos distinctim ad pascendum commisit βόσκε τὰ ἀρνία μου, et ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Unde ex toto ſermonis verborumque contextu interpretes in eam necesse fuit concordare ſententiam, ut inter oves et agnos illud discrimen facerent, quod est inter oves Christi fideles et ovium pastores. Erant præsentes in hac piscatione ſecunda Thomas, et Nathanael, qui creditur esse Bartholomæus apostolus præter Jacobum et Joannem, qui aliquando affectantes primas in regno Christi ſedes occupare, tunc coërciti; hic autem in ordinem ſunt redacti. Poterant hi animo ſecum reputare: ecce Petro (qui non ita multis ante diebus magistrum ſuum præsente quidem Joanne in

atrio pontificis, ter negavit) hic iam teſtimonio amoris præcipui, *diliges me plus his*, oves et agni etiam paſcendi committuntur. Id quod ſucceſſu temporis maxime autem noſtris his temporibus accidere videmus, ut quidquid aliquando a ſucceſſoribus Petri peccatum eſſe videbatur, ab eorum æmulis in apricum deductum, ſugilletur, exacerbatum, atque exulceratum cum ſcandalo Eccleſiæ hoſtium, et puſillorum. Utinam hi ducti exemplo S. Joannis reſipiſcant, qui nobis in ſuo Evangelio hanc Petro poſt reſurrectionem datam prærogativam ſolus ex evangeliſtis narrat, cuius aliquando fratriſque Jacobi ambitioni indignati cæteri apoſtoli, et ipſi tamen mox inter ſe contendere cœperunt, *quis eorum videretur eſſe maior*. Quæ deinceps inter ſummos Eccleſiæ paſtores ſucceſſores apoſtolorum reſtaurata contentio ſemper Eccleſiæ funeſta fuit, florentiſſimamque Orientalem Eccleſiam peſſumdedit, Occidentalem vero ſecum præſertim a tempore magni ſchiſmatis ſæc. XV. commiſit, collegium ſcilicet ſummorum paſtorum, quod ſuccedit collegio apoſtolorum in communione poteſtatis eccleſiaſticæ inter ſummos Eccleſiæ paſtores, pontificem et epiſcopos, facta inter eos contentione, quis eorum videretur eſſe maior, tunc quando maxime inter eos, in concilio œcumenico congregatos, neceſſaria unio eſſe debet ad conſulendum concordibus conſiliis Eccleſiæ.

Caput CLXXX. Non audet Petrus dum interrogaretur: *Diligis me plus his*; plus cæteris ſibi in amando tribuere, ut aliquando, nimium de se præsumens, ſese cæteris discipulis in ſtudio et amore erga magistrum præferebat dicens: *Etsi omnes fuerint ſcandalizati in te, ſed non ego.* Imo tertio interrogatus de amore ad compensationem trinæ negationis contristatus est Petrus, ne forte Christus hac iteratione defectum dilectionis vellet notare. Sed Christus in eis, quæ ſubdit, declarat, qualem iam amorem per gratiam pectori eius inseruerat, atque exemplo ſuo, moriendo in cruce præmonstraverat, quo maiorem nempe nemo habet, quam ut animam ſuam ponat quis pro eo, quem amat, illud hic confirmans ſolita ſua iurandi formula: *Amen, Amen*, inquit, *dico tibi etc.*, *ſignificans qua morte clarificaturus esset Deum.* „Hunc, ſunt verba S. Augustini *a*), invenit exitum ille negator, et amator; præsumendo elatus, negando prostratus, flendo purgatus, confitendo probatus, patiendo coronatus; hunc invenit exitum, ut pro eius nomine perfecta dilectione moreretur, cum quo se moriturum perversa festinatione promiserat. Faciat eius resurrectione firmatus, quod immature pollicebatur infirmus. Hoc enim oportebat, ut prius Christus pro Petri ſalute, deinde Petrus pro

a) *Tr. CXXIII. in Jo. n. 4. T. III. P. II. p.* 816.

Chriſti prædicatione moreretur. Præpoſterum fuit, quod audere cœperat humana temeritas, cum iſtum diſpoſuiſſet ordinem veritas etc. "

Acta apoſtolorum nos docent, quomodo Chriſtus ſaluti Petri, cui Eccleſiam ſuam commiſerat, conſuluerit; Petrus vero ab aſcenſione Chriſti in cœlum munere ſuo perfunctus fuerit. Apprehendit quidem Herodes, poſtquam occiderat Jacobum fratrem Joannis gladio, et Petrum volens poſt paſcha producere populo, *oratio autem fiebat ſine intermiſſione ab Eccleſia ad Deum pro eo a)* Hieroſolymis nimirum, ubi tunc recens inſtaurabatur primitiva Eccleſia, cum poſt aſcenſionem introiſſet in cœnaculum cum cæteris apoſtolis Petrus, qui hic ut ubique primus nominatur *b)*; moxque *in diebus illis exſurgens c)* electionem Matthiæ apoſtoli inſtaurat, atque accepto die Pentecoſtes Spiritu Sancto prorumpentibus e cœnaculo diſcipulis Petrus perorat, ac inſtruit ſtupefactum populum *d)*: iterumque dum cum Joanne ingreſſus templum claudum ſanaſſet *e)*: cumque ſynedrio apoſtoli ſiſterentur, *repletus Spiritu ſancto f)* Petrus eos alloquitur. Idem porro Ananiam eiusque uxorem defraudantes pre-

a) Act. XII. b) Ib. I. 13. c) Ib. 15. d) Ib. II. 14. e) Ib. III. 12. f) Ib. IV. 8.

Caput CLXXX. tium agri, etiam neci dat *a*). Cumque ex templo extracti docentes e custodia autem ab angelo educti iterum ſiſterentur ſynedrio apostoli, primus omnium Petrus palam eis edicit, oportere Deo magis obedire quam hominibus etc. *b*) Petrus item in viſione certior factus admonitusque de gentibus ad evangelium admittendis, quæ tunc res maximi omnino momenti erat, ad eorum primitias Cornelium divinitus iussus accurrit *c*), remque postea discipulis declarat, ac primum ipse concilium Hieroſolymitanum *d*) eadem de re auſpicatus ſententiam pronunciat, atque ubique in aliis quibusvis occasionibus ſuum primatum in hac nascente tunc exercet Ecclesia Hieroſolymis; quæ tamen erat a Romanis cum ſacris Judaicis destruenda atque Romæ Petri ſedes ſanguine consecranda ad constituendam inter gentes Ecclesiam: dum ex arce Romani imperii facile per orbem nullis imperii Rom. constrictum finibus, propagaretur fides missis a Christo in universum mundum apostolis ad prædicandum Evangelium constituendumque ovile Christi, quod Petro a Christo concreditum intelleximus.

a) *Act. V.* 1. *b*) *Ib.* 29. *c*) *Ib. X.* *d*) *Ib. XI.*

CAPUT CLXXXI.

APOSTOLI AD PRÆDICANDUM EVANGELIUM MISSI.

CAPUT CLXXXI.

Accedens Jeſus locutus eſt eis dicens: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris; et Filii, et Spiritus ſancti: Docentes eos ſervare omnia; quæcunque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum ſum omnibus diebus, usque ad conſummationem ſæculi.* Matth. XXVIII. 18. etc.

Intelleximus modo; quomodo Chriſtus oves ſuas paſcendas Petro commiſerit peculiariter; hic habemus miſſionem generalem apoſtolorum, grande illud opus ad conſtituendam Eccleſiam per univerſum orbem, qui totus, a cultu veri Dei averſus; in maligno poſitus erat, per paucos imperitos viros, pleroſque rudes piſcatores convertendus, et totus quantus fuit, commutandus in alium hominem: non tantum imbuendus ſalutari Evangelii doctrina, ſed etiam reformandus moribus et vita, docenduſque ſervare omnia evangelica præcepta ea auctoritate, ut qui Eccleſiam in apoſtolis eorumque ſucceſſoribus non audierit, habendus ſit ſicut ethnicus et Publicanus *a*):

Hierarchia in Eccleſia regno Chriſti conſtituta.

a) *Matth. XVIII.* 17.

Caput CLXXXI. tur, virtute verbi ipsius continetur, tempus illud oſtenditur, quo glorificato in gloriam Dei corpori et nomen Dei donatur et regnum. Et huius quidem dominandi ſæculi tempus absolute apostolus docet, dicens *a*): *Cum evacuaverit omnem principatum, et poteſtatem, et virtutem . . . noviſſima inimica devincetur mors:* tunc ſolus in virtute ſua ſæculo dominabitur. Nunc enim quamvis regnet tamen princeps huius ſæculi petiit, ut modo tritici apostolos cerneret; et ſunt ſpiritales nequitiæ in cæleſtibus, adverſum quas ſpiritalibus nos armis Paulus inſtruxit." Sic in Ps. CXXIV. *Qui confidunt in Domino ſicut mons Sion*, idem S. Doctor montem Eccleſiam interpretatus; Chriſtumque lapidem, qui iuxta Dan. II. 35. contrito ſtatu monarchiarum orbis excrevit in montem magnum. „Sciens ergo, ſubdit *b*), Dominus, non adverſus carnem et ſanguinem nobis pugnam esse, ſed adverſus mundi huius potentes, et nequitias ſpiritales, ait Evangelia conſummans: *Ecce ego vobiscum ſum omnibus diebus, usque in conſummationem ſæculi.* Adest enim: et cum fideliter invocatur, per naturam ſuam præſens est. Spiritus namque est omnia penetrans et continens. Non enim ſecundum nos corporalis est, ut cum alicubi adſit, abſit aliunde; ſed virtute præſenti, et in ſe, quacunque est aliquid, porrigente,

a) *I. Cor. XV.* 24. *b*) *In Pſal. CXXIV. n.* 6. *p.* 405.

çum replente omnia eius ſpiritu in omnibus ſit, tamen ei, qui in eum credat, adſiſtit. Nam et tribus vel duobus in nomine ſuo congregatis, erit præſens, et in circuitu populi ſui eſt ex hoc nunc et usque in æternum." Quod initio dixerat S. Doctor: *Evangelia conſummans* ad locum hunc: *Ecce ego vobiscum ſim omnibus diebus, usque ad conſummationem ſæculi*, ultima hæc eſſe innuit, quibus Evangelium S. Matthæi clauditur, Christi ad apoſtolos verba, quibus veluti teſtamenti loco, ut in ultima cœna novum teſtamentum in ſuo ſanguine conſtituit, et corpore pro nobis immolato, quod in Eucharistia reliquit, ita hic ſui præſentiam in perpetua aſſiſtentia usque ad conſummationem ſæculi ſuis promiſit; quos, poſtquam ipſe iam agnus manſuetus, qui ducitur ad victimam, oblatus erat, etiam ſicut oves in medio luporum miſit, ne diffiderent, præmittit hic: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo et in terra: Euntes ergo docete omnes gentes.* Hi ergo, quos ad docendum omnes gentes miſit Christus, cum illi non poſſent ſemper vivere, cum illis, quos in ſuum locum ad gubernandam Eccleſiam ſuffecerint usque ad conſummationem ſæculi ſe futurum promiſit. „Qui, ſunt verba S. Hieronymi in h. l. *a*), usque ad conſummationem ſæculi cum diſcipulis ſe futurum eſſe promittit, et

a) *Lib. IV. in Matth. T. IV. p.* 144.

illos ostendit ſemper esse victuros, et se nunquam a credentibus recessurum. Qui autem usque ad consummationem mundi ſui præsentiam pollicetur, non ignorat illam diem, in qua se ſcit futurum cum apostolis. *Quare ergo fremuerunt gentes, et populi meditati ſunt inania a)?*"

Nunquam magis, quam in origine ſua coniuratum fuit a ſynagoga et cæteris per orbem gentibus ſub ethnicis imperatoribus, conclamatumque a toto mundo in Ecclesiam foris et intus, etiam per hæreses et ſchismata; quæ, pace licet Ecclesiæ reddita, non cessant affligere Ecclesiam mala: *Descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit; fundata enim erat ſuper petram a).* Nunquam interrupta ſerie persistit, nec deficere potest promittente Domino, se affuturum usque ad consummationem ſæculi, ſuccessio Apostolorum in iis, quos illi ſibi ſuccessores constituerunt. Dumque cum florentissima olim Orientali ecclesia corruerunt aliæ Ecclesiæ apostolicæ, atque ab Ecclesia catholica ſese ſciderunt; ſunt tamen innumeræ aliæ in communione ſedis Petri, quæ firma consistit in ſuccessoribus ſuis, cui Christus ſingulariter promisit: *Tu es Petrus, et ſuper hanc petram ædificabo Eccle-*

a) *Matth. VII. 25.*

ſiam meam. „Manet ergo, ut ex ſucceſſoribus his loquitur S. Leo M. in anniverſario die aſſumtionis ſuæ ad pontificatum *a*), diſpoſitio veritatis, et B. Petrus in accepta fortitudine petræ perſeverans, ſuſcepta Eccleſiæ gubernacula non reliquit. Sic enim præ cæteris eſt ordinatus, ut dum petra dicitur, dum fundamentum pronuntiatur, dum regni cœlorum ianitor conſtituitur, dum ligandorum, ſolvendorumque arbiter, manſura etiam in cœlis iudiciorum ſuorum definitione præficitur; qualis ipſi cum Chriſto eſſet ſocietas, per ipſa appellationum myſteria noſceremus.“ Nihil hic S. pontifex velut in propria cauſa dicit, quod non S. ſcripturæ veritate nitatur; teſtimonio autem omnium temporum ſemper comprobata eſt inconcuſſa in communione Eccleſiæ catholicæ firmitas huius petræ, incaſſum cedentibus omnibus, quæcunque unquam obmota ſunt ſeu de ſede ipſa, ſeu fide ſedentium in ea, contra quam portæ inferi prævalere non poſſunt. „Tanta enim, inquit idem pontifex maximus, divinitus ſoliditate munita eſt, ut eam neque hæretica unquam corrumpere pravitas, nec pagana potuerit ſuperare perfidia.“ Nulla in ſucceſſione apoſtolica Romanæ ſedis habetur interruptio, nulla ſucceſſorum corruptio, quin ſi forte cum Petro videren-

Caput CLXXXI.

a) *Serm. II. c.* 3. *p.* 2.

Caput CLXXXI.

tur cœpisse mergi, ſtatim iterum manu eri-gerentur illius, qui pro Petro rogavit, ut non deficiat fides eius; ſed ipse aliquando confirmet fratres ſuos. Extat epistola S. Columbani ad Bonifacium IV. P. in causa celebri trium capitulorum, cui aliquamdiu œconomia quadam Vigilium P. favisse constat; eius vero constitutionem postea factam contra tria illa capitula nostro demum ævo in lucem protraxit Lambecius, latentem forte ideo, quod ipse S. Gregorius M. aliique pontifices proximorum temporum œconomia quadam utendum censerent, quæ cum S. Columbano ſinistra quidem in causa ipsa opinione abducto aliisque displiceret, de ipsa tamen ſedis apostolicæ firmitate persuasus pontificem rogat: „Ut, ait *a*), cito tollatis hunc nævum de ſanctæ cathedræ claritate; non enim decet Romanæ ecclesiæ gravitatem hæc instantis levitatis fama, ut qualibet vi possit moveri a ſoliditate veræ fidei, pro qua tot martyres ſui ſuum ſanguinem fuderunt, malentes mori, quam convelli. Numquid enim, si in nostris temporibus persecutio venerit ultima ſquamæ illius invisæ, cuius corium vix universæ naves poterunt portare, non usque ad ſanguinem resistemus adversus peccatum repugnando, ſicut Patres nostri fecerunt, apostolos dico, et tot martyres?

a) *Bibl. PP. T. XII. p.* 355.

Si gravis fuit perſecutio in initio fidei, quanto magis in fine, de quo Dominus dicit: *Putasne, veniens Filius hominis inveniat fidem in terra?* Et iterum: *Niſi breviati fuiſſent dies illi, non fieret omnis caro ſalva.* Dicit tamen, electos ibi futuros; de quibus nimirum prædixit diſcipulis ſuis: *Ecce ego vobiscum ſum omnibus diebus usque ad conſummationem ſæculi.*" Quod in cauſa trium capitulorum humani quid paſſus eſt vir ſanctiſſimus, absterrere merito debet quosvis, quam bono etiam abrepti zelo ſibi videantur, in cathedram Petri aliquid ſibi præſumendo. Enimvero de periculis illis noviſſimorum temporum, etſi nobis incerta ſint, ac vel ideo, ut ſupra vidimus, ſemper inde ab apoſtolicis temporibus timenda ſunt viſa; certiſſimum nobis in hac ipſa Chriſti promiſſione ſolatium eſſe poteſt, ac debet tunc ſecurum, cum inconcuſſi adglutinati, adhæremus iis, quibus illa promiſſio facta eſt, in communione centri unitatis eccleſiaſticæ ſedis apoſtolicæ, ac data poteſtas, hierarchia Eccleſiæ conſtituta.

Caput CLXXXI.

Caput CLXXXII

CAPUT CLXXXII.

ASCENSIO CHRISTI IN CŒLUM.

Eduxit eos foras in Bethaniam; et elevatis manibus ſuis benedixit eis. *Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in cœlum. Et ipsi adorantes regressi ſunt in Jerusalem cum gaudio magno; et erant ſemper in templo, laudantes et benedicentes Deum. Amen.* Luc. XXIV. 50. etc.

In ſuorum ſolatium. „Stat in hodiernum usque diem, testatur S. Cyrillus Hierosolym. testis oculatus *a*), mons olivarum „ eum, qui ſuper nubem conscendit, in hodiernum usque diem fidelium oculis tantum non demonstrans, ac cœlestem ascensionis ianuam. In Bethlehem de cœlis descendit, ex monte olivarum in cœlos ascendit. Inde ad homines certamina incepturus; isthic vero ob certamina coronatur. Multos igitur testes habes; habes hunc ipsum resurrectionis locum; habes locum ascensionis nobis ad orientem ſitum. Testes habes eos, qui ibi testati ſunt, angelos, et nubem quam ascendit, et discipulos, qui inde descenderunt.“ Bethania, quo deduxisse discipulos memoratur, ad latus est montis Oliva-

a) *Catech. XIV. n. 23. p. 217.*

rum, in quo Christus tum ſæpe alias, cum proxime ante passionem ardentissimas preces et lacrymas ad Patrem fuderat, agoniam etiam perpessus, quæ ex eius corpore ſanguineum excivit ſudorem, inde Judæ proditori Judæisque lictoribus obvius occurrens. In Bethania vero Lazarum ad vitam revocavit, proximisque ante passionem diebus pernoctavit; ut inde ad Patrem in cœlum redire voluerit, unde perrexit ad passionem. Refertur in nota ad allatum S. Cyrilli locum testibus S. Paulino Nolano et Sulpitio Severo *a*), in Ecclesia, in hoc monte ascensionis ædificata, vestigia Christi pedibus humi infixa pavimento consterni non potuisse, loco in ſui cespitis ſpecie viridi permanente. Et S. Augustinus, „ibi, ait *b*), ſunt vestigia eius, modo adorantur, ubi novissime ſtetit, unde ascendit in cœlum; ad gentes autem misit.“

CAPUT CLXXXII

Observatum ab interpretibus est, primum in ascensione Christum a ſuis discipulis adoratum legi, ob familiarem nimirum antea cum illis, ceu humanam conversationem, etiam quadraginta illis post resurrectionem diebus, quibus nempe ut idem Lucas meminit, *et præbuit ſe ipsum vivens post passionem ſuam in multis argumentis per dies*

a) *Epist. XXXI. n. 4. Sac. Hist. L. II. c. 48.*
b) *Tr. XLVII. in Jo. n. 4. T. III. P. II. p. 609.*

o

quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei a). Hinc plus profuiſſe eis, vel ideo etiam notat S. Auguſtinus *b)*, ut ſe ab oculis eorum ſubtraheret; ut qui in terra tanquam frater converſatus fuerat, de cœlo tanquam Dominus ſubveniret; diſcerentque illum cogitare tanquam Deum. Affert ad rem illuſtrandam locum Joannis XIV. 28.: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater maior me eſt.* „Vox iſta, poſt alia ait, fratres, quantum Dominus adſpirat advertere, quodammodo exprobrantis fuit, et conſolantis. Fixi enim erant in homine, et Deum cogitare non poterant. Tunc enim cogitarent Deum, ſi ab illis et ab eorum oculis homo auferretur, ut amputata familiaritate, quæ cum carne erat facta, diſcerent vel abſente carne divinitatem cogitare. Ergo hoc eis ait: *Si me diligeretis, gauderetis utique, quia vado ad Patrem.* Quare? Ut cum eo ad Patrem, poſſitis me cogitare æqualem Patri. Propterea enim *maior me eſt:* Adhuc dum videtis me in carne, adhuc maior me eſt Pater. Videte, ſi ſuſcepiſtis: non enim noverant, niſi hominem cogitare. Hoc dico aliquanto planius propter fratres noſtros tardiores: qui autem intellexerunt, ferant tarditatem cæterorum, et imitentur ipſum Do-

a) Act. I. 3. *b) Serm. CCLXIV. de Aſcenſ. Dom. IV. n. 2. T. V. p.* 1074.

minum, *qui cum in forma Dei eſſet, humiliavit ſe factus obediens usque ad mortem.*" Jam quæ ſequuntur: *propter quod et Deus exaltavit illum*, ad Christi glorificationem pertinent post ascenſionem in cœlos, de qua Jo. VII. 39. *Nondum erat ſpiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.* Et Christus: *Expedit vobis, ut ego vadam, ſi enim non abiero, paraclitus non veniet ad vos; ſi autem abiero mittam eum vobis.* Est hæc Christi glorificatio ſimul etiam eius clarificatio, pro qua ante paſſionem ſuam rogavit Patrem: *Nunc clarifica me tu Pater apud temetipſum claritate, quam habui, priusquam mundus eſſet apud te a).* *Apud te*, inquit, iuxta Pſal. CIX. 1. *Dixit Dominus Domino meo: ſede a dextris meis.* Juxta Marci XVI. 19. *Et Dominus quidem Jesus postquam locutus est eis, aſſumtus est in cœlum, et ſedet a dextris Dei.*

Caput CLXXXII

Est hæc magnitudo ac ſublimitas myſterii huius, quam, ut agnoſcerent, apostolus non ceſſavit orare pro Ephesiis b): *Ut ſciatis, quæ ſit ſpes vocationis eius, et quæ divitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis. Et quæ ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus ſecundum operationem potentiæ virtutis eius. Quam operatus est in Christo, ſuſcitans illum a mortuis, et constituens ad dextram ſuam in cœlestibus: ſupra omnem principatum, et potestatem, et virtu-*

a) *Jo. XVII. 5.* b) *Ephes. I. 18.*

Caput CLXXXII *tem, et dominationem, et omne nomen; quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius, et ipsum dedit caput ſupra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, et plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.* Habemus hic plenam, quantum mens nostra adhuc ſensibus affixa, craſſoque corpori inhærens capere potest, notionem operationis potentiæ virtutis Dei, quam operatus est in Christo, constituens eum ad dexteram ſuam in cœlestibus. Habemus item causam profectus et argumentum magni gaudii apostolorum, quorum cum prius cor tristitia impleverat, dum de abitu ſuo mentionem Christus iniecerat, dumque vel memoriam futuræ absentiæ ferre non possent, iam vero quando *factum est*; *dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in cælum* additur: *Et ipsi adorantes, regreſſi ſunt in Jerusalem cum gaudio magno.* „Ut, verbis utor S. Leonis M. *a*), quidquid illis prius intulerat metum, verteretur in gaudium. Totam enim contemplationem animi in divinitatem ad Patris dextram consedentis erexerat; nec iam corporeæ visionis tardabantur obiectu, quo minus in id aciem mentis intenderent, quod nec a Patre descendendo abſuerat, nec a discipulis ascendendo decesserat. Tunc igitur dilectissimi, Filius hominis Dei Filius excellentibus

a) *Serm. LXXII. de Ascens. D. II. c.* 3. *et* 4. *p.* 77.

ſacratiusque innotuit, et cum in paternæ maiestatis gloriam se recepit, et ineffabili modo cœpit esse divinitate præsentior, qui factus est humanitate longinquior.“ Nos ista attinent, qui apostolis hæc videntibus et attestantibus incunctanter credidimus, dum, ut idem iam antea dixerat in eodem ſermone, „visioni doctrina ſucceſsit, cuius auctoritatem ſupernis illuminata radiis credentium corda ſequerentur. Hanc fidem ascensione Domini auctam, et Spiritus ſancti munere roboratam, non vincula, non carceres, non exilia, non fames, non ignis, non laniatus ferarum, non exquisita persequentium crudelitatibus ſupplicia terruerunt. Pro hac fide per universum mundum, non ſolum viri, ſed etiam feminæ, nec tantum impubes pueri, ſed etiam teneræ virgines usque ad effusionem ſanguinis decertarunt. Hæc fides dæmonia eiecit, ægritudines depulit, mortuos ſuscitavit etc.“

Posteaquam elevatis manibus benedixit Jesus discipulis, benedicendoque recedit, absentiam ipsius non ſentiunt illi, memores ultimorum ad eos verborum Matthæi ultimo capite et versu: *Ecce ego vobiscum ſum omnibus diebus, usque ad consummationem ſæculi*, incipiuntque iam, regreſsi in Jerusalem, formare cœtum illum, Ecclesiam Christi *in templo, laudantes et benedicentes Deum.* Ad quem cœtum, Ecclesiam nempe pertinet ea promiſsio, quæ et nos attinet, usque ad consummationem ſæculi perdurans, si ut apostoli *erant ſemper in templo, laudantes et benedicentes Deum* (Lucæ capite ac ver-

Caput CLXXXII su ultimo) et nos perſeveremus cum illis in ſancta civitate Jeruſalem nova, loco veteris illius terreſtris civitatis et templi, unde ipsi *profecti* (Marci pariter cap. ac verſu ultimo) *prædicaverunt ubique*, *Domino cooperante*, *et ſermonem confirmante*, *ſequentibus ſignis.* Igitur dum nova hæc Jeruſalem, Eccleſia Chriſti (quæ ab Jeruſalem progreſſa in communione catholica perſeverat, et cum ea Chriſtus *omnibus diebus*, *usque ad conſummationem ſæculi*) cœpit, ubi vetus deſiit, in illa fideles in Domino maneamus: *Non enim acceſſiſtis ad tractabilem montem*, ut Paulus monet *a*), *ſed acceſſiſtis ad Sion montem*, *et civitatem Dei viventis*, *Jeruſalem cæleſtem*, *et multorum millium angelorum frequentiam*, *et Eccleſiam primitivorum*, *qui conſcripti ſunt in cælis*, *et iudicem omnium Deum et ſpiritus iuſtorum perfectorum*, *et teſtamenti novi mediatorem Jeſum*, *et ſanguinis aſperſionem*, *melius loquentem quam Abel. Videte*, *ne recuſetis loquentem.* Hoc facientes, cum gaudio, ut apoſtoli, exſpectabimus diem illum, quem angeli illis [*quoniam appropinquat redemtio veſtra b*)] denuntiarunt: *Viri Galilæi*, *quid ſtatis aſpicientes in cælum? Hic Jeſus*, *qui aſſumtus eſt a vobis in cælum*, *ſic veniet*, *quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum c*).

a) *Hebr. XII.* 18. 22. *etc.* *b*) *Luc. XXI.* 28.
c) *Act. I.* 11.

ELENCHUS CAPITUM.

TOMUS I.

Pag.

Evangelium virtus Dei non in perſuasibilibus humanæ ſapientiæ verbis . . . . 1.
Verbum Dei incarnatum . . . . . . 6.
S. Joannes præcursor Domini . . . . 12.
Annunciatio Christi . . . . 15.
Christus natus . . . . 18.
A Magis adoratus . . . . 22.
Christi infantia, ætatisque profectus . . 25.
Baptismus Joannis et Christi . . . . . 28.
Joannis Baptistæ et aliorum testimonium de divinitate Christi . . . . 32.
Christus se omniscium demonstrat . . . 36.
Christi primum miraculum, quo discipulis manifestavit gloriam ſuam . . . . . 55.
Christus Nicodemo se manifestat . . . 60.
Christus Evangelium prædicat . . . . 64.
Christi potestas in dæmones . . . . . . 69.
Christi miracula . . . . 72.
Asserta ab aliis . . . . 86.
Evangelica vitæ discipulorum Christi œconomia . . . . 90.
Apostolica ad constituendam ecclesiam missio. 96.
Sermo Christi in monte lex evangelica . . 98.
Apophtegmata ſingularia, ac paradoxa . . 112.
Evangelii Œconomia parabolis explicata . 124.
Christus non iam in parabolis, ſed miraculis Filium Dei se probat . . . . . 137.
Ultimus Christi ſermo . . . . 144.

Pag.
Sermo de excidio urbis, et orbis . . . . 151.
Christus Jerusalem moriturus ingreditur . 157.
Eucharistiæ institutio . . . . 160.
Lotio pedum . . . . 163.
Ultimus Christi ſermo ad discipulos . . 165.
Oratio Christi ad Patrem . . . . 170.
Christi passio et mors . . . . 174.
Christi post passionem et mortem ſuam resurrectio, et ascensio in cœlum . . . 179.
Divina Evangelii Christi in ſuis apostolis œconomia . . . . 186.

DE

SUBLIMI IN EVANGELIO CHRISTI CAPITA SELECTA.

Caput I. Verbi divinitas . . . . . . 194.
C. II. Adoptio filiorum Dei . . . . . . 200.
C. III. Verbi incarnatio . . . . 205.
C. IV. Verbi incarnati gloria . . . . 212.
C. V. Verbi incarnandi annuntiatio . . 220.
C. VI. Dixit autem Maria ad angelum: quomodo fiet istud? . . . . 224.
C. VII. Dixit autem Maria: ecce ancilla Domini . . . . 230.
C. VIII. Christus promissus Patribus . . 235.
C. IX. Christi genealogia, et generatio ex virgine . . . . 147.
C. X. Christus nasciturus in Bethlehem . 254.
C. XI. Christus natus pastoribus denuntiatur ab angelis . . . . 258.
C. XII. Gloria in excelsis Deo, et in terra pax. 262.
C. XIII. Nomen Jesu . . . . 266.
C. XIV. Magi Christum adorantes . . . 271.

Pag.

C. xv. Prophetia Simeonis de Christo, Anna prophetiſſa . . . . 277.
C. xvi. Jesus in medio doctorum in templo. 283.
C. xvii. Chriſtus ætate et ſapientia proficiens . . . . 288.
C. xviii. S. Joannes præcurſor Domini . 294.
C. xix. Filii Abraham . . . . 303.
C. xx. Christus a diabolo tentatur . . 308.
C. xxi. Christus agnus Dei a Joanne demonstratur . . . . 323.
C. xxii. Angeli in miniſterio Christi . . 328.
C. xxiii. Christus morti tradendus, ſua virtute resurrecturus . . . . 334.
C. xxiv. Baptiſmus novi testamenti . . 339.
C. xxv. Christi divinitas . . . . 344.
C. xxvi. Redemtio nostra per crucem . 347.
C. xxvii. Sponsus, et amicus ſponsi . . 355.
C. xxviii. Incrementum Eccleſiæ Christi, diminutio Synagogæ . . . . 365.

TOMUS II.

CAPUT XXIX. Adoratio in ſpiritu et veritate. 3.
C. xxx. Apostoli piscatores hominum . . 9.
C. xxxi. Chriſtus prædicat Evangelium regni . . . . 14.
C. xxxii. Chriſtum ſequi volentes . . . . 20.
C. xxxiii. Officiis erga Deum nihil præferendum . . . . 24.
C. xxxiv. Divina remittendi peccata potestas . . . . 29.
C. xxxv. Quomodo Chriſtus non venerit vocare iustos. . . . . 36.
C. xxxvi. Discipuli a Christo excusantur, quod necdum ieiunent . . . . 40.

Pag.
C. XXXVII. Miracula Christi in ſabbato . 45.
C. XXXVIII. Lex nova a Christo in monte data . . . . 49.
C. XXXIX. Octo beatitudines . . . . 54.
C. XL. Apostoli ſal terræ . . . . . . 68.
C. XLI. Apostoli lux mundi . . . . . 72.
C. XLII. Christus perfecit legem . . . . 76.
C. XLIII. Scandala præscindenda . . . 82.
C. XLIV. Dilectio inimicorum . . . . . 88.
C. XLV. Vana gloria fugienda in eleemosyna. 93.
C. XLVI. Oratio quomodo instituenda . . 97.
C. XLVII. Dimitte, et dimittetur tibi . . 103.
C. XLVIII. Jeiunium cum gaudio . . . 109.
C. XLIX. Thesaurus noster, et lucerna . 114.
C. L. Deo ſoli ſerviendum . . . . . . 118.
C. LI. Cura rerum temporalium . . . . 122.
C. LII. Officia charitatis proximi . . . . 125.
C. LIII. Angusta, et lata est via et porta . 129.
C. LIV. Epilogus ſermonis Christi in monte. 134.
C. LV. Leprosus mundatus . . . . . . 137.
C. LVI. Testimonium Christi Joanni renuntiatum. . . . . 141.
C. LVII. Regnum cœlorum vim patitur . 145.
C. LVIII. Christi et Joannis dispar vitæ ratio 149.
C. LIX. Cui plus remittitur, plus diligit . 154.
C. LX. Dæmonurgia . . . . 158.
C. LXI. Potestas in dæmones, et curationum 165.
C. LXII. Signum Jonæ datum Judæis . . 169.
C. LXIII. Obsequia erga Deum omnibus præferenda . . . . 174.
C. LXIV. Parabolæ de regno Dei, præsentis temporis Ecclesia . . . . 181.
C. LXV. Apostolorum ſimplex prudentia . 188.
C. LXVI. Separatio a necessariis . . . . 192.
C. LXVII. Caro Christi vere est cibus, et

Pag.
ſanguis eius vere eſt potus . . . . 198.
C. LXVIII. Mala ex corde procedunt . . 211.
C. LXIX. Fides mulieris gentilis ſyrophœniſſæ . . . . 214.
C. LXX. Judæi ſignum a Chriſto petunt de cœlo . . . . 219.
C. LXXI. Petri prærogativæ ob agnitam præ cæteris Chriſti divinitatem . . . 226.
C. LXXII. Petri increpatio poſt promiſſionem clavium . . . . 233.
C. LXXIII. Crux cum Chriſto, mors pro Chriſto ferenda . . . . 239.
C. LXXIV. Transfiguratio Chriſti in monte 245.
C. LXXV. Didrachma ſolutum . . . . 249.
C. LXXVI. Parvuli humilitatis exemplum . 252.
C. LXXVII. Scandala. Ignis inextinquibilis. 258.
C. LXXVIII. Servus debitor, alii non remittens . . . . 265.
C. LXXIX. Servi inutiles ſumus . . . . 268.
C. LXXX. Variæ opiniones de Chriſto . . 271.
C. LXXXI. Flumina Spiritus ſancti . . . 277.
C. LXXXII. Mulier adultera . . . . . 281.
C. LXXXIII. Chriſtus ſe Deum Judæis profitetur . . . . 284.
C. LXXXIV. Judæi cæci . . . . 289.
C. LXXXV. Chriſtus oſtium ovilis, oſtiarius et paſtor . . . . 292.
C. LXXXVI. Myſteria ſapientibus abſcondita 300.
C. LXXXVII. Jugum ſuave, et onus leve . 305.
C. LXXXVIII. Samaritanus proximus noſter 315.
C. LXXXIX. Martha et Maria . . . . 320.
C. XC. Filialis fiducia in patrem cœleſtem 325.
C. XCI. Phariſæi et ſcribæ . . . . 329.
C. XCII. Judæi a Chriſto ad pœnitentiam provocati . . . . 338.

Pag.

C. XCIII. Cura erga Iſraeliticum populum . . . 341.
C. XCIV. Ignis in terram miſſus . . . 345.
C. XCV. Nemo ſe de vocatione ſua efferat . 349.
C. XCVI. Excuſationes invitatorum ad nuptias . . . . 354.
C. XCVII. Gaudium in converſione peccatorum . . . . 359.
C. XCVIII. Uſus facultatum . . . . . . 363.
C. XCIX. Caſtitas ſeu continentia voluntaria 368.
C. C. Teſtimonium reſurgentis a mortuis non admiſſum . . . . 376.
C. CI. Ubi fuerit corpus, illic congregantur aquilæ . . . . 380.
C. CII. Deus vindex electorum ſuorum . 391.
C. CIII. Nemo bonus, niſi ſolus Deus . 394.
C. CIV. Phariſæus et publicanus . . . . 398.
C. CV. Lazarus ſuſcitatus a mortuis . . . 403.
C. CVI. Caiphas prophetizans de morte Chriſti . . . . 408.
C. CVII. Conſilium de occidendo Chriſto 413.

TOMUS III.

CAPUT CVIII. Chriſto ſtructæ inſidiæ ad mortem . . . . 3.
C. CIX. Iter Jeſu in Jeruſalem . . . . 6.
C. CX. Ambitio filiorum Zebedæi . . . 10.
C. CXI. Parabola de regno Chriſti in hoc mundo . . . . 15.
C. CXII. Triumphalis Chriſti ingreſſus in Jeruſalem . . . . 20.
C. CXIII. Turba acclamantium Chriſti diſcipulorum . . . . 26.
C. CXIV. Chriſtus granum mortuum et ſepeliendum in terra multiplicandum . . 30.

Pag.

C. CXV. Christus in cruce omnia ad se trahens . . . . 35.
C. CXVI. Maledictio populi Judaici . . 39.
C. CXVII. De ſua potestate interrogatus Jesus a principibus ſacerdotum . . . 43.
C. CXVIII. Filius resipiscens, alter inobediens 47.
C. CXIX. Christus lapis angularis . . . 51.
C. CXX. Parabolæ in Judæos parricidas . 55.
C. CXXI. Reddere, quæ ſunt cæsaris, cæsari, et quæ Dei, Deo iubet Christus . 59.
C. CXXII. Responsum Sadducæis materialistis datum . . . . 60.
C. CXXIII. Præceptum magnum charitatis Dei et proximi . . . . 73.
C. CXXIV. Christus cuius filius . . . . 84.
C. CXXV. Viduæ pauperis oblatio . . . 90.
C. CXXVI. Prædictum excidium templi Hierosolymitani, urbis et orbis . . . . 94.
C. CXXVII. Excidium urbis et orbis: Gentis Judaicæ, Ecclesiæ gentium, et generis humani fata . . . . 101.
C. CXXVIII. Dies iudicii electorum expectatio Judæorum et gentium . . . . 108.
C. CXXIX. Tempus consummationis ſæculi incertum . . . . 115.
C. CXXX. Ut ſemper vigiles ſimus, et parati 154.
C. CXXXI. Servus bonus et fidelis . . . 161.
C. CXXXII. Extremum iudicium . . . . 164.
C. CXXXIII. Christus pascha nostrum . . 168.
C. CXXXIV. Christus in finem dilexit ſuos 172.
C. CXXXV. Christus lavat discipulorum pedes . . . . 176.
C. CXXXVI. Institutio ſacrificii novi testamenti . . . . 180.
C. CXXXVII. Christi clarificatio per passio-

ELENCHUS TEXTUUM
NOTABILIORUM,
QUI IN HOC OPERE EXPLANANTUR,
JUXTA SERIEM
QUATUOR EVANGELIORUM.

MATTHÆUS.
TOMUS I.

CAPUT I. v. 18. Cum eſſet deſponſata mater eius etc. p. 247.
. . II. v. 2. Cum ergo natus eſſet Jesus 271.
. . III. v. 2. 3. Venit Joannes Baptiſta prædicans etc. 294.
. . . . v. 9. Potens eſt Deus de lapidibus iſtis etc. 303.

TOMUS II.

C. IV. v. 18. 19. Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum 9.
. . V. v. 1. Aperiens os ſuum, et docebat eos etc. 49.
. . . . v. 1. 10. Beati pauperes ſpiritu etc. 54.
. . . . v. 13. Vos eſtis ſal terræ 68.
. . . . v. 14. 15. etc. Vos eſtis lux mundi 72.
. . . . v. 17. 18. Nolite putare, quoniam veni ſolvere legem etc. 76.
. . . . v. 23. Circuibat Jesus – prædicans evangelium regni 14.
. . . . v. 29. Quodsi oculus tuus dexter ſcandalizat te etc. 82
. . . . v. 43. 44. Diligite inimicos veſtros etc. 88.
. . VI. v. 6. Sic autem orabitis: Pater noſter etc. 97.
. . . . v. 14. 15. Si dimiſeritis hominibus peccata eorum 103.
. . . . v. 16. Cum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ 109.
. . . . v. 20. Theſaurizate vobis theſauros in cœlo etc. 114.
. . . . v. 24. Nemo poteſt duobus dominis ſervire 118.
. . . . v. 25. Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ, quid manducetis etc. 122.
. . VII. v. 12. Hæc eſt enim lex et prophetæ etc. 125.

C. VII. v. 13. 14. Intrate per anguſtam portam p. 129.
. . . . v. 24. Aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificavit etc. 134.
. . VIII. v. 1. 2. 3. Domine, ſi vis, potes me mundare 137.
. . . . v. 21. 22. Sequere me, et dimitte mortuos ſepelire mortuos etc. 20.
. . IX. v. 5. 6. 7. Quid eſt facilius dicere, dimittuntur tibi peccata tua etc. 29.
. . . . v. 12. 13. Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores 36.
. . . . v. 14. 15. Nunquid poſſunt filii ſponſi lugere etc. 40.
. . X. v. 1. Dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, ut eiicerent eos etc. 165.
. . . . v. 16. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes etc. 188.
. . . . v. 34. Non veni pacem mittere, ſed gladium etc. 192.
. . XI. v. 11. Non ſurrexit maior inter natos mulierum etc. 145.
. . . . v. 16. Cecinimus vobis, et non ſaltaſtis etc. 149.
. . . . v. 25. Quia abſcondiſti hæc a ſapientibus etc. 300.
. . . . v. 28. Venite ad me omnes, qui laboratis etc. 305.
. . . . v. 30. Jugum enim meum ſuave eſt etc. ibid.
. . XII. v. 29. Quomodo quis poteſt intrare in domum fortis etc. 158.
. . . . v. 38. 39. Signum non dabitur ei, niſi ſignum Jonæ 169.
. . . . v. 47. Ecce mater mea, et fratres mei etc. 174.
. . XIII. v. 3. Ecce exiit, qui ſeminat ſeminare etc. 181.
. . XV. v. 11. Non quod intrat in os, coinquinat hominem etc. 211.
. . XVI. etc. Generatio mala et adultera ſignum quærit etc. 219.
. . . . v. 17. Beatus es Simon Bar-Jona: Quia caro etc. 226.
. . . . v. 20. etc. Vade poſt me ſatana, quia ſcandalum es mihi etc. 233.
. . . . v. 24. Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum etc. 239.
. . XVII. v. 23. Magiſter veſter non ſolvit didrachma? etc. 249.
. . XVIII. v. 1. etc. Quis putas maior eſt in regno cœlorum etc. 252.
. . . . v. 32. Serve nequam, omne debitum dimiſi tibi etc. 265.
. . XIX. v. 12. Sunt eunuchi, qui ſeipſos caſtraverunt etc. 368.
. . XX. v. 16. Erunt noviſſimi primi, et primi noviſſimi 349.

TOMUS III.

C. XX. v. 20. Neſcitis, quid petatis etc. 10.
. . XXI. v. 9. Benedictus, qui venit in nomine Domini 20.

C. XXI. v. 23. In qua poteſtate hæc facis? p. 43.
. . . . v. 30. Publicani et meretrices præcedent vos in regnum Dei 47.
. . . . v. 42. Hic factus est in caput anguli 51.
. . . . v. 45. Cognoverunt, quod de ipsis diceret parabolas 55.
. . XXII. v. 17. Licet cæsari censum dare, an non? 59.
. . . . v. 29. In resurrectione neque nubent, neque nubentur 69.
. . . . v. 36. Diliges Dominum Deum tuum etc. 73.
. . . . v. 41. Quid vobis videtur de Christo? 84.
. . XXIII. v. 37. Jerusalem — quæ occidis prophetas etc. (Tom. II.) 341.
. . XXIV. v. 35. De die autem illa nemo ſcit 115.
. . XXV. v. 20. Domine, quinque talenta tradisti mihi 161.
. . . . v. 31. Tunc ſedebit ſuper ſedem maiestatis ſuæ 164.
. . XXVI. v. 2. Filius hominis tradetur, ut cruſcifigatur 168.
. . . . v. 37. Tristis est anima mea usque ad mortem 306.
. . . . v. 63. Jesus autem tacebat 318.
. . XXVII. v. 6. Non licet eos mittere in corbonam 322.
. . . . v. 24. Innocens ego ſum a ſanguine iusti huius 339.
. . . . v. 39. Prætereuntes autem blasphemabant eum 355.
. . . . v. 46. Deus meus, ut quid dereliquisti me? 365.
. . . . v. 50. Jesus autem clamans voce magna, emisit ſpiritum 374.
. . XXVIII. v. 6. Non est hic: ſurrexit enim etc. 381.
. . . . v. 19. Euntes ergo docete omnes gentes etc. 419.

MARCUS.

TOMUS I.

CAPUT I. v. 13. Jesus tentabatur a ſatana p. 308.

TOMUS II.

C. III. v. 2. 3. Licet ſabbatis benefacere, an male? 45.
. . VII. v. 26. Erat mulier gentilis Syrophœnissa 214.
. . IX. v. 46. Si oculus tuus ſcandalizat te, eiice illum 258.

TOMUS III.

C. XI. v. 12. Nil invenit præter folia in ficu 39.
. . XIV. v. 28. Etsi omnes ſcandalizati fuerint in te, ſed non ego 223.

LUCAS.

TOMUS I.

CAPUT I. v. 26. Miſſus eſt angelus Gabriel etc. p. 220.
. . . . v. 32. Hic erit magnus etc. 235.
. . . . v. 34. Quomodo fiet iſtud etc. 224.
. . . . v. 38. Ecce ancilla Domini etc. 230.
. . II. v. 1. Exiit edictum a cæsare etc. 254.
. . . . v. 8. Paſtores erant in regione etc. 258.
. . . . v. 13. Et ſubito facta eſt cum angelo etc. 262.
. . . . v. 21. Vocatum eſt nomen eius Jesus etc. 266.
. . . . v. 34. Ecce poſitus eſt hic in ruinam etc. 277.
. . . . v. 46. Invenerunt illum in templo etc. 283.
. . . . v. 48. Fili, quid feciſti nobis ſic? etc. 288.
. . VII. v. 20. Tu es, qui venturus es, an alium exſpectamus? etc. 141.
. . . . v. 40. Duo debitores erant cuidam fœneratori etc. 154.

TOMUS II.

C. IX. v. 28. Aſſumſit Jesus Petrum, et Jacobum, et etc. p. 245.
. . . . v. 61. 62. Nemo mittens manum ad aratrum, et reſpiciens retro etc. 24.
. . X. v. 30. Homo quidam deſcendebat ab Jeruſalem in Jericho etc. 315.
. . . . v. 38. Mulier Martha quædam accepit illum in domum ſuam etc. 320.
. . XI. v. 11. Quis ex vobis Patrem petit panem etc. 325.
. . XII. v. 49. Ignem veni mittere in terram etc. 345.
. . XIII. v. 1. Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul etc. 338.
. . XIV. v. 16. Homo quidam fecit cænam magnam etc. 354.
. . XV. v. 1. Erant appropinquantes ei publicani et peccatores etc. 359.
. . XVI. v. 9. etc. Non poteſtis Deo ſervire et mammonæ 363.
. . . . v. 29. Habent Moyſen et prophetas; audiant illos etc. 376.
. . XVII. v. 7. Dicite, ſervi inutiles ſumus 268.
. . . . v. 34. Dico vobis; in illa nocte erunt duo in lecto uno etc. 380.
. . XVIII. v. 5. Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra? 391.

C. XVIII. v. 9. Pharisæus et publicanus 398.
. . . . v. 18. Nemo bonus, nisi ſolus Deus 394.

TOMUS III.

C. XIX. v. 11. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam p. 15.
. . . . v. 39. Quia si hi tacebunt, lapides clamabunt 26.
. . XXI. v. 5. Non relinquetur lapis ſuper lapidem 94.
. . . . v. 23. Jeruſalem calcabitur a gentibus 101.
. . . . v. 28. Appropinquat redemtio veſtra 108.
. . XXII. v. 17. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur 180.
. . . . v. 22. Qui maior eſt in vobis, fiat ſicut minor 215.
. . . . v. 32. Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua 219.
. . XXIII. v. 4. Pater, dimitte illis 350.
. . . . v. 28. Nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos etc. 347.
. . . . v. 46. Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum 369.
. . XXIV. v. 25. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum etc. 395.
. . . . v. 51. Receſſit ab eis, et ferebatur in cœlum 428.

J O A N N E S.

TOMUS I.

CAPUT I. v. 1. In principio erat Verbum etc. p. 194.
. . . . v. 12. Quotquot receperunt eum etc. 200.
. . . . v. 14. Et Verbum caro factum eſt etc. 205.
. . . . v. 14. Et vidimus gloriam eius etc. p. 212.
. . . . v. 29. Ecce Agnus Dei etc. 323.
. . . . v. 50. Amen dico vobis, videbitis cœlum apertum etc. 328.
. . II. v. 19. Solvite templum hoc etc. 334.
. . III. v. 5. 6. Niſi quis renatus fuerit ex aqua etc. 339.
. . . . v. 12. Si terrena dico vobis, et non creditis etc. 344.
. . . . v. 14. Sicut Moyses exaltavit ſerpentem etc. 347.
. . . . v. 29. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt etc.
. . . . v. 30. Illum oportet creſcere, me autem minui 365.

TOMUS II.

C. IV. v. 21. 22. Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu et veritate p. 3.
. . VI. v. 48. Ego ſum panis vitæ etc. 198.

C. VII. v. 26. Nunquid vere cognoverunt principes, quia hic eſt Chriſtus etc. 271.
. . . . v. 37. Si quis ſitit, veniat ad me etc. 277.
. . VIII. v. 3. Mulier, ubi ſunt, qui te accusabant? 281.
. . . . v. 56. Tulerunt ergo lapides, ut iacerent etc. 284.
. . IX. v. 39. In iudicium ego veni in hunc mundum, ut, qui non vident, videant etc. 289.
. . X. v. 1. Qui non intrat per oſtium in ovile etc. 292.
. . XI. v. 41. Lazare veni foras etc. 403.
. . . . v. 47. Quia expedit vobis, ut unus moriatur pro populo etc. 408.

TOMUS III.

C. XII. v. 24. Qui amat animam ſuam, perdet eam p. 30.
. . . . v. 31. Nunc iudicium eſt mundi etc. 35.
. . XIII. v. 2. Cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos 172.
. . . . v. 4. Cœpit lavare pedes discipulorum 176.
. . . . v. 31. Nunc clarificatus eſt filius hominis 207.
. . . . v. 33. Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem 212.
. . XIV. v. 5. Ego ſum via, veritas et vita 229.
. . . . v. 7. Si cognovissetis me, et Patrem meum cognovissetis 234.
. . . . v. 15. Si diligitis me, mandata mea ſervate 241.
. . . . v. 27. Pacem meam do vobis 245.
. . . . v. 28. Gauderetis utique, quia vado ad Patrem 249.
. . XV. v. 1. Ego ſum vitis vera 253.
. . . . v. 8. Manete in dilectione mea 258.
. . . . v. 13. Vos amici mei estis, si feceritis etc. 261.
. . XVI. v. 7. Si non abiero, paracletus non veniet ad vos 265.
. . . . v. 19. Modicum et non videbitis me etc. 269.
. . . . v. 24. Petite et accipietis 273.
. . . . v. 33. In mundo pressuram habebitis 276.
. . XVII. v. 3. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te ſolum Deum verum etc. 281.
. . . . v. 10. Non pro mundo rogo, ſed pro his, quos dedisti mihi 286.
. . . . v. 11. Serva eos, quos dedisti mihi, ut ſint unum 291.
. . . . v. 20. Sed et pro eis rogo, qui credituri ſunt in me etc. 297.
. . . . v. 26. Ut dilectio, qua me dilexisti, in ipsis ſit 303.

C. XVIII. v. 5. Dicit eis Jesus: Ego ſum 312.
. . . . v. 36. Tu dicis, quia rex ſum ego 226.
. . XIX. v. 16. Tradidit eis illum, ut crucifigeretur 344.
. . . . v. 26. Dicit discipulo: Ecce mater tua 361.
. . XX. v. 17. Ascendo ad Patrem meum etc. 387.
. . . . v. 19. Dixit eis: Pax vobis etc.
. . . . v. 29. Beati, qui non viderunt, et crediderunt 403
. . XXI. v. 6. Mittite in dexteram navigii rete etc. 408.
. . . . v. 15. Simon Joannis diligis me plus his? 412.

TOMI TERTII FINIS.